Editura UNIVERS

Viktor Nekrasov (n. 1911), arhitect, actor și scenograf, se dedică după război ziaristicii și literaturii. A publicat povestirile: *Ostașul Liutikov* (1948), *Senka* (1956), *Șalăul* (1958), *Lui Hemingway* (1959), *A doua noapte* (1960), *Novicele* (1963), *Kira Gheorghievna* (1961), romanul *În orașul natal* (1954) și altele.

În tranșeele Stalingradului (1946) este unul din cele mai bune romane de război ale literaturii sovietice. Acțiunea se concentrează asupra unor amănunte locale ale istoricei bătălii, văzute prin prisma ofițerului Kerjențev, eroul principal al cărții, fin psiholog și bun observator.

Paginile lui emoționante și sobre, lipsite de orice ostentație, reprezintă de fapt jurnalul, confesiunea unui om care a dat piept cu viața în război.

Lei 10

206

1972

ÎN TRANȘEELE STALINGRADULUI

VIKTOR NEKRASOV

VIKTOR NEKRASOV

ÎN TRANȘEELE STALINGRADULUI

COLECȚIA MERIDIANE

Coperta de *Damian Petrescu*

După volumul :
ВИКТОР НЕКРАСОВ
ИЗБРАННЫЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ
Государственное издательство художественной литерататуры
МОСКВА — 1962

Viktor Nekrasov

În tranșeele Stalingradului

Traducere de
Al. Philippide și *T. Berindei*
Ediția a doua revăzută

Editura UNIVERS

București — 1972

PARTEA ÎNTÎI

1

ORDINUL de retragere ne-a sosit absolut pe neaşteptate. Abia ieri ni s-a trimis de la statul-major al diviziei planul amănunţit al lucrărilor defensive : linia a doua, reparaţia drumurilor, facerea podeţelor. Mi s-au cerut trei pionieri pentru aranjarea clubului diviziei. Dimineaţa mi s-a telefonat de la statul-major al diviziei să ne pregătim în vederea primirii ansamblului de cîntece şi dansuri al frontului. Ce putea fi mai liniştitor decît aceasta ? Igor şi cu mine ne-am bărbierit, ne-am tuns şi ne-am spălat pe cap anume pentru acest eveniment ; totodată ne-am spălat chiloţii şi maiourile şi, pînă să se usuce, ne-am întins pe malul rîuleţului pe jumătate secat, uitîndu-ne la pionierii mei, care meştereau nişte plute mici pentru grupele de recunoaştere.

Stăteam aşa, fumam, omoram unul pe spatele celuilalt tăuni graşi şi greoi, şi ne uitam la ajutorul de comandant al plutonului meu, care, arătîndu-şi şezutul alb şi tălpile negre, făcea tumbe în apă, încercînd stabilitatea unei plute.

Deodată apare agentul de legătură de la statul-major al diviziei, Lazarenko. Îl văd de departe. Ţinîndu-şi cu mîna arma care-i saltă pe

spinare, fuge în trap prin grădinile de zarzavat. Îmi dau îndată seama că aici miroase a altceva decît a concert. Se vede treaba că iar o fi venind vreo inspecţie de la armată sau de la front... Iar o să trebuiască să ne cărăm în prima linie, să arătăm lucrările defensive, să ascultăm observaţii. Iar s-a dus dracului noaptea. Şi inginerul e cel care răspunde pentru toate.

Nu-i nimic mai rău decît să stai în defensivă. Noapte de noapte îţi pică o inspecţie. Şi fiecare îşi are gusturile lui. Asta-i lucru ştiut! Unul găseşte că tranşeele sînt prea înguste: greu de transportat răniţii şi de cărat mitralierele. Altuia i se par prea largi; ar putea să ne atingă schijele. Un al treilea spune că bermele sînt prea joase: ar trebui să aibă 40 de centimetri, iar ale noastre au mai puţin de 20. Un al patrulea dă ordin să le desfiinţăm cu totul; cică ne demască. Poftim de-i mulţumeşte pe toţi! Iar inginerul diviziei nu se sinchiseşte de nimic. În două săptămîni a dat pe aici doar o dată, a trecut în galop prin prima linie şi nici n-a spus ceva ca lumea. Iar eu trebuie s-o iau de fiecare dată de la început, să ascult în poziţie de drepţi morala comandantului regimentului: „Cînd ai să înveţi, stimate tovarăşe inginer, să faci tranşeele cum trebuie?..."

Lazarenko sare peste gard.

— Ei? Despre ce-i vorba?

— Vă pofteşte şeful de stat-major pînă la dînsul, spune el, arătîndu-şi dinţii strălucitor de albi şi ştergîndu-şi fruntea asudată cu boneta.

— Pe cine? Pe mine?

— Şi pe 'mneavoastră şi pe şeful de la chimică. Cică să fiţi la 'mnealui în cinci minute.

Se vede treaba că nu e inspecţie.

— Nu ştii despre ce-i vorba?

— Dracu ştie. Lazarenko ridică din umerii năduşiţi. Parcă poţi pricepe... I-a mînat în toate părţile pe toţi agenţii de legătură. Căpitanul tocmai se culcase puţin, să doarmă, şi cînd colo, ofiţerul de legătură...

Trebuie să ne punem chiloţii şi maiourile încă ude şi să plecăm la statul-major. Au fost convocaţi şi comandanţii de plutoane.

Maximov, şeful statului-major, lipseşte. E la comandantul regimentului. Lîngă bordeiul comandamentului s-au adunat comandanţii secţiilor speciale, stat-majoriştii. Dintre comandanţii de batalion prezent e numai Serghienko, comandantul batalionului trei. Nimeni nu ştie nimic precis. Ofiţerul de legătură, lunganul de locotenent Zverev, se luptă cu şaua. Suflă, drăcuieşte şi nu reuşeşte de fel să strîngă chinga.

— Statul-major al diviziei îşi face bagajele. Asta-i tot...

Altceva nu mai ştie nimic.

Serghienko stă lungit pe burtă, ciopleşte o surcică şi bombăne, ca întotdeauna:

— Abia am aranjat şi noi camera de deparazitare, şi acum iar se duce dracului... Blestemată mai e şi viaţa asta de soldat! Se scarpină ostaşii pînă la sînge. Tare-s greu de stîrpit...

Comandantul companiei antitanc, Samusev, un blond cu ochii spălăciţi, zîmbeşte plin de dispreţ.

— Mare lucru camera de deparazitare!... Jumătate din oamenii mei zac cu spinările umflate. După vaccin. Le-au băgat aproape cîte un pahar

din nu ştiu ce drăcovenie. Se vaită şi se jeluiesc băieţii...

Serghienko oftează :

— Sau poate ne trimit pentru refacere, ce zici ?

— Ţi-ai găsit... zîmbeşte strîmb Goglidze, un cercetaş. Alaltăieri am cedat Sevastopolul şi el e cu gîndul la refacere. Mor de dorul tău cei din Taşkent.

Nimeni nu răspunde nimic. Dinspre nord se aud mereu bubuituri. La orizont, departe, uruind sacadat, se îndreaptă încet, tot înspre nord, bombardiere germane.

— Merg la Valuiki, ticăloşii, spune Samusev, scuipînd cu mînie.

— Cică s-ar fi terminat cu Valuiki, declară Goglidze.

El le ştie întotdeauna pe toate.

— Cine a spus ?

— Am auzit ieri la 852.

— Multe mai ştiu şi ăia...

— Multe-puţine, dar uite aşa au spus...

Samusev suspină şi se întoarce cu faţa în sus.

— Toate ca toate, dar ţi-ai săpat bordeiul de pomană, cercetaşule. Ai să-l laşi amintire neamţului.

Goglidze rîde.

— Asta-i adevărat. Precis. Cum apuc să-mi sap un bordei, o luăm iar din loc. Trei bordeie am făcut pînă acum, dar n-am avut parte să-mi petrec în ele nici măcar o noapte.

Din bordeiul maiorului iese Maximov. Vine spre noi cu pas ţeapăn, ca la defilare. Îl cunoşti după mers de la un kilometru. Se vede cît de colo

că e prost dispus. Face observaţii lui Igor, care nu e încheiat la bluză şi la buzunar, şi lui Goglidze, căruia îi lipseşte un galon la guler : „De cîte ori să vă mai atrag atenţia ? Şi întreabă : Cine lipseşte ?"

Lipsesc doi comandanţi de batalion şi şeful transmisiunilor, care a fost chemat de ieri la statul-major al diviziei.

Maximov nu mai spune nimic. Se aşază pe marginea tranşeei. E corect, rigid, încheiat ca întotdeauna la toţi nasturii. Pufăie dintr-o lulea cu cap de Mefisto. Nu se uită la noi.

La venirea lui, toată lumea amuţeşte. Ca să nu pară trîndav, din dorinţa instinctivă de a părea ocupat în faţa şefului de stat-major, fiecare umblă la porthart, sau se caută prin buzunare.

Deasupra orizontului trece încă un şir de bombardiere germane.

Vin comandanţii de batalion : comandantul batalionului doi, Kappel, un om mai în vîrstă, scund şi îndesat, semănînd cu un budlog de rasă, şi comandantul batalionului unu, Şireaev, îndrăzneţ, cu moţ auriu şi boneta pusă voiniceşte pe sprînceana stîngă. La noi la regiment i se spune : Kuzma Kriucikov [1].

Amîndoi salută cu mîna la bonetă : Kappel ca un civil, ţinînd palma întoarsă şi pe jumătate îndoită, Şireaev cu un fel de şic special al activilor de pe front, desprinzînd degetele din pumn chiar în dreptul bonetei, odată cu ultimele vorbe ale raportului.

---

[1] Kuzma Kriucikov, cazac de la Don, cel dintîi decorat cu crucea „Sf. Gheorghe" în primul război mondial.

Maximov se ridică. Ne ridicăm şi noi.

— Are toată lumea hărţi ?

Are o voce aspră, neplăcută. I s-a stins luleaua. Dar continuă să tragă, maşinal, din ea.

— Vă rog să le scoateţi.

Scoatem hărţile. Maximov şi-o desface pe a lui, mototolită, purtînd urme de degete. O linie roşie, groasă, taie întreaga hartă de la stînga spre dreapta. de la apus spre răsărit.

— Notaţi itinerarul.

Îl notăm. E lung, cam de o sută de kilometri. Punctul final e Novo-Belenkaia. Acolo trebuie să ne concentrăm peste şaizeci de ore, adică peste trei zile şi două nopţi.

Maximov îşi goleşte luleaua, lovind-o de tocul cizmei, scormoneşte în ea cu o crenguţă, apoi o umple cu tutun.

— E clar ce aveţi de făcut ?

Nimeni nu răspunde nimic.

— Pentru mine e clar. Pornim la ora 23 şi 0 minute. Prima etapă, 36 de kilometri. Un popas de o zi la Verhneaia Duvanka. Vom merge în coloană de marş. Bineînţeles cu patrule şi pază. Ordinea de marş o veţi afla, peste zece minute, de la Korsakov. O întocmeşte acum.

Orice vorbă spusă de Maximov e cizelată. În fiecare cuvînt se aude fiecare literă. Ar ieşi din el un crainic bun.

— Batalionul unu rămîne pe loc. S-a înţeles ? Va servi drept acoperire. Vă previn, trebuie să ridicaţi absolut tot. Şi să nu existe oameni rămaşi în urmă. Etapa e lungă. Controlaţi încălţămintea, obielele...

Ţinînd luleaua cu degetele lui subţiri, Maximov pufăie din ea scurt, energic. Se uită la Şireaev, închizînd pe jumătate ochii.

— Cam ce ai, comandant de batalion ?

Şireaev se scoală în picioare, îşi aranjează bluza.

— Am 27 de baionete active. Iar în total, cu ţinecaii şi cu cei bolnavi, vreo 45 de inşi.

— Ce armament ?

— Două mitraliere de tip Maxim. Trei Degteariov. Aruncătoare de mine de 82 mm., trei bucăţi.

— Cîte mine ?

— Vreo 100 de bucăţi.

— Dar de 50 ?

— Nici una. Nici cartuşe nu prea avem. Dar am cîte două benzi de mitralieră şi cîte cinci-şase discuri de fiecare puşcă-mitralieră.

Şireaev vorbeşte liniştit, fără grabă. Se simte că e emoţionat, însă caută să nu-şi trădeze emoţia. Îţi face plăcere să-l priveşti. Centura e bine strînsă, umerii traşi înapoi. Are nişte pulpe solide. Stă cu braţele lipite de corp, cu mîinile uşor strînse pumn. Prin gulerul desfăcut al bluzei se zăreşte triunghiul albastru-deschis al maioului. Ce curios că nu-i face Maximov observaţie !

— Aşa-a...

Maximov împătureşte cu grijă harta şi o bagă în porthart.

— E clar... Cu tine rămîne Kerjenţev, inginerul. S-a înţeles ? Să rezistaţi două zile. În ziua de 8, cum s-o înnopta, începeţi retragerea.

— Urmînd acelaşi itinerar ? întreabă domol Şireaev, fără a-şi lua ochii de la Maximov.

— Urmînd același itinerar. Dacă nu ne mai găsiți... Atunci știi tu singur ce vei avea de făcut... Asta-i tot...

Șireaev dă din cap în semn că a priceput. Toată lumea tace. Cineva, mi se pare Kappel, oftează.

Maximov se întoarce brusc spre dînsul :

— Am spus tot ce aveam de spus. Treceți la locurile voastre !

— Să scot oamenii acum ? întreabă încet comandantul batalionului trei, miop, cu o figură de savant.

Figura palidă a lui Maximov se înroșește brusc.

— Unde crezi dumneata că te afli, pe front sau în altă parte ? Vrei să-ți omoare toți oamenii ? Trebuie, în definitiv, să ai cap.

Toată lumea se scoală, scuturîndu-și de pe haine nisipul și iarba.

— Voi să treceți pe la mine.

Aceste cuvinte sînt pentru mine și pentru Șireaev.

Bordeiul e strîmt, umed și miroase a pămînt. Pe masă se află schemele sistemului nostru defensiv, opera mea. Am muncit la ele toată dimineața, grăbindu-mă să le expediez la statul-major al diviziei. Termenul de predare era la ora 20 fix.

Maximov împăturește tacticos foile, potrivind colțurile, apoi le rupe, cruciș, și arde bucățelele la flacăra gazorniței... Hîrtia se încrețește, se mișcă, se înnegrește.

— Nemții au ajuns la Voronej, spune cu o voce înăbușită, strivind cu vîrful cizmei scrumul negru și fărîmicios. De aseară.

Nu răspundem nimic.

Maximov scoate de sub masă un bidonaș de aluminiu învelit cu postav, cu un pahar înșurubat în vîrf. Bem pe rînd din paharul acesta. Rachiul e tare, cam de șaizeci de grade. Îți taie răsuflarea. Gustăm niște castraveți murați, apoi mai bem cîte un păhărel.

Maximov își freacă îndelung, cu două degete, rădăcina nasului.

— Ai făcut retragerea din 1941, Șireaev ?

— Da. Chiar de la graniță.

— Chiar de la graniță... Dar tu, Kerjențev ?

— Eu ? Nu. Eram într-o unitate de rezervă.

Maximov mestecă, cu un aer distrat, un castravete.

— În genere, stăm prost al dracului... Nu cred să scăpăm de încercuire... Îl privește pe Șireaev țintă în ochi. Să faci economie de cartușe... Vei rămîne aici două zile ; să nu tragi prea mult. Trage doar așa, de formă. Și să nu angajezi lupta. Caută-ne. Caută bine... O să fim noi pe undeva. Dacă nu la Novo-Belenkaia, atunci undeva pe aproape. Dar ține minte și tu, Kerjențev, spune el privindu-mă cu severitate, pînă-n ziua de opt să nu vă clintiți din loc. S-a înțeles ? Chiar de-o fi să se deschidă pămîntul sub picioarele voastre. Așa mi-a spus și maiorul : „Lasă-l pe Șireaev și ca ajutor dă-i-l pe Kerjențev". Și asta înseamnă ceva... Da ! Ce ai hotărît cu trenul regimentar ?

Șireaev zîmbește. Maximov continuă :

— Să-l ia dracul de tren regimentar ! Luați-l voi ! Las doar trei căruțe pentru muniții. Chiar și asta-i prea mult...

— Bine. Îl luăm.

În uşa bordeiului apare furierul statului-major, un sergent molîu, cu faţa rotundă. Întreabă ce să facă cu lada verde, s-o ia sau s-o ardă. Căpitanul spusese cîndva că n-ar strica s-o ardem, căci nu conţine nimic trebuincios.

— Arde-o naibii! De-o jumătate de an tot cărăm după noi boarfele astea. Arde-le!

Furierul pleacă.

— Dumneata crezi în vise, Kerjenţev? întreabă deodată Maximov, spunîndu-mi, nu ştiu de ce, „dumneata", deşi de obicei îmi spune „tu", ca şi la toţi ceilalţi. Şi fără să aştepte răspunsul adaugă:

— Azi am visat că mi-au căzut doi dinţi din faţă.

Şireaev rîde. Are dinţii sănătoşi şi foarte egali.

— Muierile spun că are să-ţi moară cineva apropiat.

— Cineva apropiat?

Maximov desenează ceva cîrlionţat pe o bucăţică de ziar.

— Sînteţi însuraţi?

— Nu! răspundem noi, aproape într-un glas.

— Păcat... Uite, nici eu nu sînt şi acum îmi pare rău. O nevastă e indispensabilă. Indispensabilă ca aerul pe care îl respiri. Tocmai acum...

Desenul cîrlionţat se transformă într-un cap de femeie cu gene lungi şi gura ca o cireaşă. Deasupra sprîncenei stîngi are o aluniţă.

— Nu eşti cumva din Moscova, Kerjenţev?

— Nu. De ce?

— Aşa. Aveam acolo o cunoscută, Kerjenţeva. Asta a fost cîndva înainte de război... Zinaida Nikolaevna Kerjenţeva... Nu ţi-i cumva rudă?

— Nu, n-am pe nimeni la Moscova.

Se plimbă prin bordei, în lung şi în lat. Bordeiul e scund; Maximov trebuie să-şi aplece capul. Am impresia că ar vrea să spună ceva, dar ori se jenează, ori nu se hotărăşte.

Şireaev se uită la ceasul lui mic, prins cu un şnur negru, îngust. Maximov observă, se opreşte din mers.

— Duceţi-vă, duceţi-vă, spune el grăbit. Timpu-i scurt.

Ne sculăm şi ieşim din bordei. Maximov iese după noi. Nu se mai aud bubuituri de tun, doar orăcăit de broaşte.

Cîteva clipe rămînem pe loc, ascultînd concertul broaştelor. Umbrele pinilor ajung pînă aproape de bordei. Una după alta, două mine trec încet, şuierînd, pe deasupra noastră şi explodează undeva departe în spate. Par să fie de calibru mijlociu. Şireaev zîmbeşte.

— Bat mereu crîngul. Dar bateria nu mai e acolo de trei zile.

Ne încordăm auzul, aşteptînd alte mine. Dar nu mai vin altele.

— Hai, plecaţi acum, zice Maximov, întinzînd mîna. Aveţi grijă...

Ne strînge mîinile cu putere. Dă, parcă, să ne îmbrăţişeze, dar nu o face, ne strînge doar mîinile, cu multă putere.

— Să economiseşti cartuşele, Şireaev. Nu le risipi degeaba.

— Am înţeles, tovarăşe căpitan!

— Nu uita...

Şi Maximov pleacă cu pasul lui hotărît spre tufişurile prin care se zăresc cei de la transmisiuni, care strîng firul.

Mă înţeleg cu Şireaev să vin la el peste un ceas şi jumătate, două, cînd voi isprăvi ce am de făcut.

2

N-ARE noroc regimentul nostru. Luptăm abia de o lună şi jumătate, dar am şi rămas fără oameni, fără tunuri, cu cîte două-trei mitraliere de batalion... Şi doar am intrat în luptă de puţin timp, abia la 20 mai, la Ternovaia, lîngă Harkov. Ne-am angajat în acţiune direct din mers. Aşa cum eram, nedeprinşi cu focul, făcînd abia atunci cunoştinţă cu frontul ; am tot fost deplasaţi dintr-un loc într-altul, luaţi de pe poziţii şi mutaţi şi din nou lăsaţi în defensivă. Asta a fost în epoca ofensivei de primăvară de la Harkov. Eram buimăciţi, derutaţi, îi încurcam şi pe ceilalţi, nu ne puteam obişnui defel cu bombardamentele.

Pe urmă ne-am mutat mai spre sud, în sectorul Bulaţelovka, lîngă Kupiansk. Am stat şi acolo vreo două săptămîni. Am săpat escarpe, contraescarpe, am minat, am construit adăposturi săpate în pămînt şi întărite cu bîrne. Apoi, nemţii au trecut la ofensivă. Au aruncat în luptă o puzderie de tancuri, ne-au năucit cu bombardamentele. Ne-am pierdut cumpătul, ne-am lăsat intimidaţi şi am început să dăm îndărăt. Pe scurt : am fost scoşi din luptă, am fost înlocuiţi cu o unitate de

gardă şi îndreptaţi spre Kupiansk. Acolo iar am săpat adăposturi, escarpe şi contraescarpe, pînă cînd s-au apropiat nemţii. N-am apărat oraşul decît timp de două zile. A venit ordin să ne retragem pe malul stîng. Am aruncat în aer podul de cale ferată şi podul de pontoane şi ne-am retras în păpurişul de pe celălalt mal.

Credeam că aici vom rămîne mai multă vreme. Nici nu ne gîndeam să dăm voie neamţului să treacă Oskolul.

Nemţii însă nici nu se băgau. Trăgeau cînd şi cînd în noi cu aruncătoarele de mine şi noi le răspundeam. Asta era tot războiul. Dimineaţa apărea „rama" (un avion de recunoaştere Fokke-Wulf cu două fuselaje), în care trăgeam de zor, dar întotdeauna fără nici un rezultat, cu puştile-mitralieră. Uruind domol, treceau undeva, spre spatele frontului, formaţii de Junkers-uri.

Pionierii mei făceau adăposturi blindate pentru comandamente, fetele din sat săpau cel de-al doilea aliniament de-a lungul Petropavlovkăi. Noi, ofiţerii de stat-major, scriam rapoarte, desenam scheme şi, din cînd în cînd, ne duceam la statul-major al diviziei pentru instrucţiuni.

Viaţa se depăna calm şi uniform. Începuse să ne vină pînă şi *Pravda* de la Moscova. N-aveam nici un fel de pierderi.

Cînd deodată, ca un trăsnet din senin, a sosit ordinul...

Pe front nu ştii niciodată nimic afară de ceea ce se petrece chiar lîngă tine. Dacă nu trage neamţul în tine, crezi că în lumea întreagă domnesc liniştea şi pacea ; iar cînd începe să te bumbă-

cească, eşti convins că s-a pus în mişcare întregul front, de la Marea Baltică la Marea Neagră.

Iată, de pildă, şi acum. Ne-am lăfăit pe malul Oskolului leneş, pierdut în păpuriş, şi nici capul nu ne durea ; credeam că i-am oprit pe nemţi în loc... Că bubuie acolo, la nord, las' să bubuie, că doar de asta e război.

Şi iată, ca trăsnetul din senin, a căzut ordinul : la 23 şi 0 minute porniţi în marş...

Fără luptă... Cel mai rău este că ne retragem fără luptă. Şi la Bulaţelovka a trebuit, tot aşa, să părăsim tranşeele noastre cu care ne obişnuisem. Dar acolo, cel puţin, ne-au silit să plecăm, pe cînd aci... Abia ieri am controlat, împreună cu Şireaev, lucrările defensive. Pe onoarea mea, nu e rea de loc apărarea noastră. Pînă şi comandantul diviziei ne-a lăudat amplasamentele mitralierelor şi ne-a trimis ingineri de la 852 şi de la 854 să înveţe de la noi cum să facă adăposturi întărite săpate pe sub case.

Să fi pătruns nemţii într-adevăr atît de adînc ? Voronej... Dacă într-adevăr au răzbit pînă acolo, situaţia noastră nu prea e de invidiat... Şi se vede treaba că au răzbit, fiindcă altminteri nu ne-am retrage fără luptă. Şi încă de pe o linie de apărare cum o Oskolul. Iar pînă la Don, în sectorul nostru, se pare că nu mai este nici un alt rîu. Va trebui oare să mergem pînă la Don ?...

— Tovarăşe locotenet, cu ce încărcăm căruţa ?

Comandantul de pluton, tinerel şi nou în grad, cu mustăcioara abia mijind, mă priveşte întrebător.

— Încărcăm minele ? mă întreabă el.

— N-au dat maşina de la statul-major al diviziei ?

— Nu.

— Atunci îngroapă-le. Mai sînt pe mal ?

— Mai sînt. Ca la o sută de bucăţi.

— Bine. Ia vreo douăzeci cu tine, pentru orice eventualitate, iar celelalte să le îngropi.

— Am înţeles.

— Lopeţile sînt toate ?

— Sînt treizeci de bucăţi la batalionul trei.

— Du-te trap după ele !

Execută o impecabilă întoarcere şi fuge spre căruţă, ţinîndu-şi cu mîna porthartul. Bun băiat ! Şi sîrguitor. Numai că se cam teme de plutonierul-major.

A, da... Trebuie să mă duc la Korsakov să schimb harta. Nici nu ne-am servit de cea nou-nouţă, cu pata Harkovului mare, lătăreaţă, ca un fel de caracatiţă, în colţul din stînga...

La 12, zdrăngănind uşor din gamele, pleacă spre Petropavlovka ultima companie a regimentului nostru.

Şireaev şi cu mine ne petrecem noaptea tîrîndu-ne prin tranşee. Trebuie să aşezăm mitralierele cu totul altfel ca pînă acum. Ieri au plecat cei de la SF — sectorul de fortificaţii — luînd cu ei toate mitralierele. În sectorul nostru erau cincisprezece, acum au rămas doar cinci : două mitraliere Maxim şi trei Degteariov. Cam puţine. Aşezăm mitralierele Maxim pe flancuri, iar între ele punem puştile-mitraliere. Şi pe soldaţi trebuie să-i aşezăm altfel, fiindcă frontul batalionului s-a lungit mai bine de trei ori. Avem de fiecare kilo-

metru cîte 10-12 soldați, așezați cam la 80-100 metri unul de altul. Nu sînt prea deși, ce să spun!

Ziua următoare trece în liniște.

Inamicul nu bănuiește nimic și continuă să tragă — rar și parcă în silă — asupra șoselei și a marginei de nord a Petropavlovkăi. Două sau trei mine explodează la noi în curte. Postul de comandă al lui Șireaev se află în subsolul unei case de patru nivele — pare-se un fost cămin — acum complet ciuruită de obuze. O schijă a rănit pisica roșcată care locuiește, împreună cu pisoii ei, în subsolul nostru. Agentul sanitar o pansează. Pisica miaună, se uită la noi toți cu ochii ei galbeni speriați, apoi se bagă în lada cu pisoi. Pisoii miorlăie, se suie unul peste altul, bîjbîie cu botișoarele lor prin pansament și nu-i pot găsi țîțele.

3

NOAPTEA minăm malul. Agentul meu de legătură, Valega, sapă gropițele. Sergentul Boiko pune minele în ele și le camuflează.

Le amorsează un ostaș de la batalion, fost pionier, mărunțel, sprinten, semănînd cu un gîndăcel. Mi l-a dat Șireaev.

Noaptea e întunecoasă. Cînd și cînd picură stropi de ploaie caldă și plăcută. Nici nu mă învelesc cu foaia de cort. Una după alta, se înalță rachetele. Țăcănesc alene mitralierele. Stau culcat printre tufe de brusturi. Boarea nopții și pămîntul jilav răspîndesc miros plăcut.

Nu se văd nici Valega, nici Boiko. Din cînd în cînd, foșnind ușor prin păpuriș, trece soldatul care cară minele. Le ia de lîngă mine, cîte patru deodată, legîndu-le cu cureaua.

Privesc pe malul din față pîlcurile de sălcii pletoase aplecate deasupra apei, pe care cade lumina tremurătoare a rachetelor.

Îmi amintesc strada noastră — un bulevard cu castani falnici, mari, care își boltesc crengile. Primăvara, castanii se acoperă de flori albe și trandafirii, ca niște lumînări. Toamna, măturătorii ard frunzele și copiii își umplu buzunarele cu castane. Le adunam și eu pe vremuri. Aduceam acasă cu sutele. Erau atît de lucioase, ca date cu lac! Umpleam cu ele cîteva lăzi și le împrăștiam prin toată casa; și multă vreme după aceea cei din casă le tot scoteau de sub dulapuri și paturi. Cele mai multe erau, de obicei, sub divanul cel mare. Bun era divanul acela, moale, încăpător. Dormeam pe el. Era plin de ploșnițe, dar mă înțelegeam bine cu ele; nu mă pișcau de loc. După masă, pe divan se odihnea bunica. O înveleam cu paltonul ei vechi, care servea numai pentru acest scop, și-i dădeam în mînă memoriile nu știu cui sau *Ana Karenina*. Pe urmă îi căutam ochelarii. Îi descopeream prin bufet în sertarul cu linguri. Cînd îi găseam, bunica era gata adormită. Iar bătrînul motan Fracasse se uita la mine cu ochii pe jumătate închiși de sub gulerul jerpelit al paltonului...

Doamne-Dumnezeule, ce mult e de cînd au fost toate acestea... Sau poate nici n-au fost vreodată, numai mie mi se pare că au fost...

În dreapta, era un dulap mare. Cînd eram mici ne băgam în el, jucîndu-ne de-a v-ați ascunselea.

Pe atunci dulapul stătea încă în coridor. Pe urmă, în peretele coridorului a fost făcută o uşă şi dulapul mutat în odaie. Pe dulap sînt cutii de pălării. Pline de praf, care se şterge doar de Anul nou, de 1 Mai şi de ziua mamei, la 24 octombrie.

Dincolo de dulap e scrinul cu oglinda ovală şi nenumăratele bibelouri si sticluţe. Nu-mi amintesc să fi fost vreodată parfum în ele, dar, nu ştiu de ce, nimeni n-are voie să le strîngă de acolo. Dacă scoţi dopul şi tragi tare pe nas, poţi să mai prinzi un miros de parfum.

Mai departe e noptiera... Ba nu, fotoliul albastru, cu unul din picioare legat cu sfoară. Nu se poate să te aşezi pe el ; mosafirii sînt întotdeauna preveniti de acest lucru. După fotoliu vine noptiera. E plină de papuci de casă, moi, cadrilaţi, iar în sertarul ei sînt prafurile şi hapurile bunicii. Demult nu mai poate nimeni să se descurce în ele. Tot acolo se află şi păhăruţul pentru picăturile de valeriană, ca să nu-l găsească motanul...

Toate acestea au rămas acum dincolo... la ei...

Ultima carte poştală de la mama am primit-o trei zile după comunicarea căderii Kievului. Era datată încă din august. Mama scria că nemţii fuseseră alungaţi, că aproape nu se mai aud bubuiturile tunurilor, că s-a redeschis circul si teatrul de comedie muzicală. Si îmi spunea „Scrie mai des, cu toate că ştiu că nu prea ai timp, măcar două-trei cuvinte..."

De atunci au trecut zece luni. Cîteodată scot din buzunar cartea poştală şi mă uit la literele subţiri şi şterse. Cerneala s-a întins de ploi şi de sudoare. Într-un loc, jos de tot, nu se mai pot citi cuvintele. Dar eu le ştiu pe de rost. Ştiu pe dinafară toată cartea poştală... Pe partea adresei, în stînga, este reclama Trustului de cauciuc : nişte picioare încălţate cu şoşoni înalţi. Iar în dreapta, marca poştală înfăţişînd staţia de metro „Maiakovskaia".

În copilărie, eram un pasionat colecţionar de mărci şi-i rugam pe toţi prietenii şi cunoscuţii să lipească pe plicuri mărci frumoase şi noi. Iată şi acum, ca şi în copilărie, mama a lipit pe cartea poştală o marcă frumoasă... Acasă le ţineam într-o cutiută lungă, pe masă, în stînga. Cred că mama o fi stat să aleagă mult pînă s-a oprit la asta, verde şi frumoasă. A stat aplecată deasupra mesei, cercetîndu-le fără ochelari, cu ochii ei miopi, pe jumătate închişi...

Oare n-am s-o mai văd niciodată ? Mică, ageră, cu ochelari cu ramă de aur şi cu o aluniţă pe nas. Cînd eram mic, îmi plăcea să sărut aluniţa aceea.

Oare niciodată nu vom mai sta împreună lîngă samovarul puţin ciocnit într-o parte, care fierbe în clocote, nu vom mai bea ceai cu dulceaţă de zmeură, dulceaţa preferată a mamei ? Oare niciodată n-are să-mi mai netezească părul cu mîna spunîndu-mi : „Arăţi cam prost astăzi, Iurok. Cear fi dacă te-ai duce mai devreme la culcare ?" N-are să-mi mai prăjească dimineaţa, pe primus, felii mari, rotunde de cartofi, aşa cum îmi plac mie ?...

Oare n-am să mai alerg niciodată la prăvălioara de după colţ să cumpăr pîine, n-am să mai mai plimb pe străzile Kievului pline de mireasma teilor înfloriţi, n-am să mă mai duc vara la ştrand, pe insula Truhanov ?...

Dragul meu Kiev !... Ce dor mi-e de străzile tale largi, de castanii tăi, de cărămida gălbuie a caselor tale, de coloanele roşu-închis ale Universităţii... Ce dragi îmi sînt malurile povîrnite ale Niprului ! Iarna făceam acolo schi şi vara ne tolăneam în iarbă, numărînd stelele şi ascultînd cum vuiesc alene sirenele vapoarelor de noapte... Pe urmă ne întorceam pe Kreşciatik, unde vitrinele magazinelor erau stinse, şi-i speriam pe paznicii care moţăiau pe sub porţi, încotoşmăniţi chiar şi vara în şube miţoase...

Chiar şi acum mă mai plimb uneori pe Kreşciatik. Mă învelesc cu foaia de cort, închid ochii şi pornesc de la Bessarabka spre Nipru. Mă opresc lîngă Schantzer, cel mai bun cinematograf din lume. Aşa ni se părea nouă în copilărie. În jurul ecranului sînt nişte figuri sculptate, suflînd în trompete lungi, şi nişte jertfelnice cu panglicuţe roşii care tremură întocmai ca o flacără. Pluteşte un miros special, aţîţător, de cinema. Cîte clipe fericite am trăit la Schantzer !... *Monumentul indian, Hoţul din Bagdad, Semnul lui Zoro...* Doamne, ce minunăţii !... Ceva mai departe, lîngă strada Proreznaia, la „Corso“, la înghesuială şi cu locuri nenumerotate, se dădeau filme cu cowboy. Urmăriri, împuşcături, mustangi, pistoale, femei cu pantaloni, răufăcători cu mustăcioară subţire şi surîs sarcastic pe buze... Iar la „Express“, al cărui nume a fost mai tîrziu schimbat prozaic în Cinematograful de stat nr. 2, se dădeau filme de salon, cu Pola Negri, Asta Nielsen şi Olga Cehova. Nouă nu ne prea plăceau filmele astea ; cum însă aveam la „Express“ un controlor de bilete cunoscut, mergeam acolo în fiecare vineri.

O iau după colţ pe Nikolaevskaia. Este cea mai arătoasă din străzile Kievului. Tei cu coroana îngrijit tăiată, cu un mic grilaj în jurul lor. Felinare mari, albe ca laptele, atîrnînd de lanţuri groase, întinse de la o casă la alta. Limuzine strălucitoare lîngă „Continental“. Iar lîngă circ, pîlcuri de băieţi aşteptînd să iasă Ian Ţiganul sau făcînd pariuri în legătură cu întîlnirea de astăzi dintre Danilo Pasunko şi Masca Morţii.

Mai încolo vine Elghinskaia, apoi Institutskaia, clădirea băncii cu turnuleţe gotice sau poate romane la colţuri... Lipki, cu liniştea lui somnoroasă, răcoros chiar şi în caldele după amiezi de iulie. Case confortabile, cu geamuri prăfuite... Ulmii seculari din parcul palatului... Frunze foşnind sub picioare... şi deodată stop : vine rîpa ! Dincolo de ea e Niprul, şi zările albastre şi cerul imens şi Podolul — plat şi plin de hornuri — şi zvelta siluetă a bisericii Sfîntul Andrei, care se înalţă chiar la marginea prăpastiei, şi vapoarele cu zbaturile care lovesc sonor apa, şi clopotele tramvaielor de pe linia Darniţei.

Dragul meu, scumpul meu Kiev !

Doamne, ce departe sînt acum toate acestea ! Ce mult timp a trecut de atunci ! Au fost odată şi Institutul şi schiţele şi planşetele şi nopţile de veghe, atît de scurte, din preajma examenelor, şi rezistenţa materialelor şi felurite teorii de compoziţie arhitecturală şi alte douăzeci de materii, pe care le-am uitat pe toate...

Eram şase prieteni nedespărţiţi : Anatoli Sergheev, Rudenski, Vergun, Liusea Strijova, veselul şi mărunţelul Şurka Grabovski. Nu ştiu de ce, toată lumea îi spunea Scatiul. Eram colegi de

şcoală, tovarăşi de excursii prin împrejurimile oraşului. Luam întotdeauna parte, toţi împreună, la toate concursurile. După ce am absolvit cursurile Institutului, am intrat în acelaşi atelier. Abia ne-am apucat de lucru, ne-am cumpărat teuri şi truse de desen noi şi deodată...

Scatiul a fost ucis lîngă Kiev, la Goloseevo. Am aflat asta dintr-o scrisoare a mamei. A fost îngrijit în spitalul ei; îşi pierduse amîndouă picioarele. De ceilalţi nu ştiu nimic precis. Se pare că Vergun ar fi nimerit într-o încercuire. Rudenski n-a fost mobilizat, din cauza miopiei; am auzit că s-ar fi evacuat. M-a condus la gară cînd am plecat. După cîte mi-a spus nu mai ştiu cine, Anatoli ar fi intrat la transmisiuni...

Dar Liusea ?... Poate că totuşi s-a evacuat. Dar nu prea cred... Avea o mamă bătrînă şi bolnavă. I-am scris unei mătuşi a ei la Moscova, dar aceasta nu ştia nimic. Îmi aduc aminte, acum doi ani, în ziua de 5 iunie, de ziua ei de naştere, m-am dus cu Liusea să ne plimbăm pe Nipru. Am luat o barcă uşoară şi sprintenă, cu scaune mobile, şi am pornit departe, dincolo de Natalka, dincolo de podul strategic. Aveam acolo un loc al nostru preferat: o mică plajă încîntătoare, pierdută între trestii şi răchite. N-o cunoştea nimeni, nu venea acolo niciodată nimeni. Apa era străvezie ca cleştarul; puteai să sari în ea, din fugă, de pe malul înalt... Obosiţi, cu palmele proaspăt bătătorite de vîslit, am stat după aceea pe bancă în parcul palatului şi am ascultat Simfonia a V-a de Ceaikovski. Şedeam ceva mai departe şi alături de noi erau nişte flori decorative de un roşu aprins, iar dirijorul avea şi el o floare la butonieră...

— Facem şi rîndul al treilea ? întreabă cineva chiar lîngă mine.

Tresar.

Valega stă pe vine şi se uită la mine întrebător cu ochii lui mici şi lucioşi, ca de pisică.

— Rîndul al treilea... Nu, n-o să-l facem. Treceţi la sectorul patru, lîngă debarcader.

Cărăm la debarcader minele rămase şi începem să minăm. Au mai rămas vreo 40 de bucăţi.

4

DIMINEAŢA, deasupra dispozitivului nostru se roteşte un Messerschmidt. Nu deschidem focul; economisim muniţiile. Două formaţiuni mari de Heinkel şi una de Junkers 88 trec la o mare altitudine spre nord-est.

Cam pe la şapte seara la postul nostru de comandă vine un locotenent tinerel, cu panglică roşie la cascheta nou-nouţă; e de la batalionul trei al regimentului 852, vecin cu noi. Ne întreabă ce mai e pe la noi şi ce avem de gînd. Şi la ei e linişte. Au vreo 60 de oameni şi cinci mitraliere. În schimb, n-au deloc aruncătoare de mine. Îi oferim o masă şi-l trimitem îndărăt.

O dată cu căderea nopţii, începem să ne repliem. Încărcăm două căruţe, a treia o părăsim. Plutonierul-major al lui Şireaev, Pilipenko cel chior, nu se poate despărţi uşor de bagajele lui: bocanci vechi, şei şi saci cu zdrenţe. Bombănind şi înjurînd şi pe nemţi şi războiul şi pe Sirenka, murgul care alungă liniştit muştele cu coada, Pili-

penko își potrivește sacii prin toate colțurile căruței. Șireaev îi zvîrle jos. Pilipenko își mușcă țigara cu un aer indiferent, dar, după ce pleacă Șireaev, îndeasă sacii cu multă grijă sub lăzile cu cartușe.

— Să arunci bocanci? Păcat de ei. Doar mai avem drum înaintea noastră.

Și învelește cu o rogojină ruptă sacii care se văd de sub lăzi.

Pe la 11 începem să-i scoatem pe soldați de prin posturi. Vin unul cîte unul și se întind în tăcere pe iarba din curte, care a fost odată verde. Trăgînd pe furiș din țigară, se culcă și își potrivesc obielele.

La ora 12 fix, tragem o ultimă rafală. Plecăm de-a dreptul de aici, din curte.

Cîtva timp, mai zărim, albind printre trunchiurile pinilor, silueta casei. Apoi dispare și ea.

Nu mai există poziții de apărare pe Oskol. Tot ceea ce, nu mai departe decît ieri, era viu și trăgea cu puști și mitraliere, tot ce era însemnat pe schemă cu mici linii curbe, roșii, zigzaguri și sectoare care se întretăiau, toate lucrările, pentru executarea cărora s-au pierdut 13 zile și 13 nopți, cu tavane cu cîte trei și patru straturi de grinzi și camuflate cu multă grijă cu iarbă și crengi, toate acestea au devenit acum cu desăvîrșire inutile. Peste cîteva zile, totul se va transforma într-un lăcaș al broaștelor, năpădit de mîl, se va umple cu o apă neagră și împuțită, se va surpa, iar la primăvară se va acoperi cu iarbă verde, proaspătă. Și pe locurile unde au stat odată mitraliere de flancare și de trageri directe, vor umbla în apă pînă la genunchi, adunînd cartușe ruginite, doar

copiii. Părăsim toate acestea fără luptă, fără să fi tras măcar un singur foc...

Umblăm printr-o pădure de pini, tînără, rară, plantată — se vede — de curînd. Trecem pe lîngă bordeiele statului-major. N-am mai reușit să le isprăvim pe cele destinate trupei. Ici se cască o groapă neterminată. Colo albesc nelămurit prin întuneric trunchiurile de curînd tăiate ale pinilor. Le-am cărat pe umeri din păduricea vecină ca să facem din ele tavanele adăposturilor.

Petropavlovka e nesfîrșit de lungă și plină de praf. O biserică cu clopotnița găurită. Un podeț pe jumătate putred, pe care, conform planului, trebuia să-l repar chiar astăzi.

E liniște. O liniște uimitoare. Nici măcar cîinii nu latră. Nimeni nu bănuiește nimic. Dorm cu toții. Iar mîine se vor scula și se vor pomeni cu nemții.

Umblăm tăcuți, conștienți parcă de vina noastră, uitîndu-ne în jos, la picioare, fără să aruncăm vreo privire îndărăt, fără să ne luăm rămas bun de la vreun lucru sau vreo ființă, îndreptîndu-ne direct spre răsărit, după azimutul 45.

Alături de mine merge Valega. Cară în spate un rucsac, două bidoane, gamela, porthartul, sacul de campanie și o geantă de mască de gaze, plină cu pîine. Înainte de plecare, am vrut să arunc o parte din lucruri ca să-i fie mai ușor. Dar nici nu m-a lăsat să mă apropii de sac.

— Lăsați că știu mai bine decît dumneavoastră ce vă trebuie, tovarășe locotenent. Rîndul trecut, ați făcut bagajele singur și ați uitat și praful de dinți și pămătuful și lighenașul de ras. A trebuit să mă duc pe la chimiști.

N-am putut obiecta nimic. Valega are o fire de dictator, e cu neputință să discuți cu el. Încolo, e un băiat remarcabil. Niciodată nu întreabă nimic și nici o clipă nu stă degeaba. Orișiunde am ajunge, peste cinci minute e gata un cort confortabil, comod, întotdeauna cu iarbă proaspătă așternută pe jos. Gamela lui strălucește întotdeauna de parc-ar fi nouă. Nu se desparte niciodată de cele două bidoane : unul cu lapte, celălalt cu votcă. De unde le scoate, nu știu ; fapt e că sînt întotdeauna pline. Știe să tundă, să radă, să repare cizmele, să aprindă un foc chiar cînd plouă cu găleata. Îmi schimb rufele în fiecare săptămînă și Valega îmi cîrpește ciorapii aproape tot atît de bine ca o femeie. Dacă poposim lîngă un rîu, avem în fiecare zi pește, iar dacă stăm într-o pădure, fragii, afinele și ciupercile nu ne lipsesc. Și toate astea se fac pe tăcute, repede, fără să spun absolut nimic. În cele nouă luni ale vieții noastre în comun nu mi-a dat niciodată nici cel mai mic motiv de supărare.

În clipa de față merge alături de mine cu pasul lui ușor, fără zgomot, pas de vînător. Știu că la primul popas va așterne foaia de cort pe locul cel mai uscat și am să mă pomenesc cu o felie de pîine cu unt într-o mînă și cu o cană smălțuită, curată, cu lapte, în cealaltă. Și Valega, mititel, cu capul lui rotund, va sta culcat alături, va privi în tăcere stelele și va trage din luleaua lui minusculă și urîtă, care-l face să semene cu un bătrîn, deși are numai optsprezece ani.

Nu vorbește niciodată despre el. Știu doar că nu are nici tată, nici mamă. Are pe undeva o soră măritată pe care aproape că nici n-o cunoaște. A fost judecat pentru nu știu ce motiv ; nu spune. A stat la închisoare. I s-a dat drumul înainte de termen. S-a înrolat ca voluntar. Adevăratul lui nume de familie este Volegov cu accentul pe primul „o". Dar toată lumea îi zice Valega. Asta e tot ce știu despre el.

Vorbim rar unul cu altul. Nu prea e vorbăreț. Numai o dată și-a deschis un pic sufletul. Astă-primăvară, acum vreo trei luni. Eram uzi pînă la piele și foarte obosiți. Ne uscam lîngă foc. Eu îmi storceam obielele, el fierbea într-o cutie de conserve un terci de mei conservat. Mîncasem conservele acestea timp de două săptămîni și eu nu le mai puteam vedea.

În jurul nostru era întuneric și frig. Foaia de cort udă se făcuse scoarță și nu mai ținea cald deloc. Eram numai noi doi.

Cu luleaua în gură, luminat de flacăra roșiatică a focului, Valega semăna cu un gnom care prepară o fiertură fermecată.

— Cînd s-o isprăvi războiul, spuse el, am să mă duc acasă și am să-mi fac o casă în pădure. De lemn. Mi-e dragă pădurea. Și dumneavoastră o să veniți la mine și o să stați la mine trei săptămîni. O să mergem la vînătoare și la pescuit...

Am zîmbit.

— De ce tocmai trei săptămîni ?

— D-apoi cît ? se miră Valega, cu toate că expresia feței lui rămase absolut neschimbată. Pufăia mai departe din lulea și-și mesteca nepăsător fiertura. N-o să puteți mai mult. O să fiți ocupat. Dar pentru trei săptămîni veniți. Știu eu niște locuri unde găsești urși și elani și știuci de cîte

șase chile. La noi, în Altai, sînt locuri bune. Nu ca aici. O să vedeți singur. Scoase lingura și o linse. Și am să vă gătesc niște colțunași cu carne. Știu să-i fac ca la noi, speciali.

Cu aceasta convorbirea noastră luă sfîrșit.

Acum mă uit la el și-l întreb :

— Ei, ce zici, Valega, cînd gustăm din colțunașii tăi ?

Nici nu zîmbește.

— Nu se găsește carne de care trebuie. Și nici nu se poate găti aici cumsecade.

— Care va să zică, trebuie să așteptăm pînă la sfîrșitul războiului ?

Nu răspunde nimic și continuă să meargă. Bocancii sînt prea mari pentru el și li s-au îndoit vîrfurile în sus ; și boneta e prea mică, îi stă pe vîrful capului. Știu că are înfipte în ea trei ace, cu ață albă, cu ață neagră și cu ață kaki.

Pe la șapte facem un popas mare. Pe hartă, satul acesta se numește Verhneaia Duvanka. Oamenii de aici îi zic Verșilovka. De la Petropavlovka și pînă aici sînt 22 de kilometri. Cu alte cuvinte am făcut cam 30 de kilometri. Nu e rău, avînd în vedere că drumul e foarte prost.

Soldații sînt obosiți, fiindcă nu sînt antrenați. Și-au lepădat sacii și stau trîntiți în umbra livezii, cu picioarele în sus. Cei mai sprinteni aduc în gamele lapte dulce și lapte covăsit. Valega a făcut și el de undeva rost de o pîine albă și de miere de faguri.

Deși n-am nici o poftă, mănînc și laud mîncarea. Nu-l pot jigni pe Valega.

Nu-mi mai simt picioarele de oboseală. Mi-am ros puțin călcîiul stîng. Stau prost de tot cu cizmele, abia mai țin. N-am apucat să le primesc pe cele de pînză. Acum nu-mi rămîne decît să le leg cu sîrmă. Ar fi trebuit să-l ascult pe Valega : să fi umblat o zi cu bocanci și aș fi avut cizmele reparate. Acum cine știe cînd o să ne mai întîlnim cu depozitul de materiale. Regimentul trebuie să fie departe, la vreo 70—80 de kilometri. Cam atîta trebuie să fie dacă au mers într-una în aceste două zile. Poate că au ocupat pe undeva poziții defensive sau își croiesc un drum printre nemți. Localnicii spun că „duminecă des-de-dimineață au trecut soldații și aseară au trecut tunurile". Probabil că au trecut piesele noastre de artilerie divizionară. „Numai un ceas dac-au stat și au și plecat. Erau foarte osteniți și necăjiți."

Unde-o fi frontul ? În față ? În spate ? În dreapta ? În stînga ? Mai există oare ? Pe hartă e însemnat de obicei cu o linie groasă roșie ; cel al inamicului, cu una albastră. Ieri linia cea albastră era încă de partea cealaltă a Oskolului. Dar acum ?

Cred că, pînă dimineața, nemții n-au întreprins nimic. Probabil că nu și-au trimis patrulele de recunoaștere înainte de orele două, după ce au observat că tăcem. Pe la orele trei-patru vor fi început să-și treacă infanteria. Poate chiar mai tîrziu : cu pregătirile, cu ordinele și cu alte chestii s-o fi făcut cinci. Acum e opt, opt fără cinci. Patrulele motorizate de recunoaștere ar fi putut, desigur, să ne ajungă pînă acum. Probabil că nu le au. Și infanteria nu ne ajunge. Tancurile și camioanele nu vor trece dincoace de rîu pînă diseară sau chiar pînă mîine dimineață. Totul depinde de faptul dacă au sau nu parcuri de pontoane.

Nemţii sînt lîngă Voronej. Poate că, la ora asta, l-au şi ocupat. De ce nu s-or fi auzind tunurile ? Alaltăieri se mai auzeau încă bubuituri dinspre nord. Apoi s-au mai domolit şi s-au mutat spre nord-est. Acum nu se mai aude minic. E linişte.

Soldaţii s-au îngrămădit la cazanul cu ciorbă. Bombănesc ca întotdeauna că li se toarnă prea puţin. Scutură merii. Mă scol şi mă apropii de Şireaev care s-a aşezat şi-şi curăţă pistolul. Alături de el sînt puse la uscat obielele.

— Ce zici, pornim ?

Închizînd pe jumătate ochii, Şireaev se uită prin ţeavă la lumină.

— Numai să mănînce băieţi, apoi o luăm din loc. Peste 20 de minute, cel mult.

— Cît a mai rămas pînă la Novo-Belenkaia ?

— Vreo 60—70 de kilometri. Uite colo e harta.

Măsor pe hartă. Îmi iese 65 de kilometri.

— Mai avem două etape.

— Dacă facem o sforţare, ajungem pînă mîine la prînz.

— De ajuns ajungem noi, dar vorba e : mai găsim pe cineva acolo ? Mă tem că dăm tocmai bine de altcineva. Nu-mi place liniştea asta...

Se apropie de noi aghiotantul, locotenentul Savrasov, roşu la faţă de pistruiat ce e. E îngrijorat. Se aşază lîngă noi, îşi aprinde ţigara.

— Lipsesc de pe acum doi oameni.

Şireaev îşi pune pistolul pe o obială şi se întoarce spre Savrasov.

— Cum lipsesc ?

— Dracu ştie cum... Sidorenko de la compania întîi şi Kvast de la a doua. Aseară erau încă aici...

— Ei, şi ce s-au făcut ?

Savrasov ridică din umeri.

— Poate că i-au ros bocancii ? Ce zici ?

— Nu cred.

— Să vină-ncoace comandanţii de companii.

Şireaev îşi montează repede la loc pistolul şi-şi pune obielele. Sosesc comandanţii de companii.

Din cercetări reiese că Sidorenko şi Kvast sînt de fel din acelaşi sat. De undeva de lîngă Dvurecinaia. Unuia din ei îi venise şi nevasta, pe cînd eram în defensivă. Deşi făceau parte din companii diferite, erau veşnic împreună. Avuseseră în trecut o purtare ireproşabilă.

Şireaev ascultă în tăcere, cu buzele strînse. Priveşte într-o parte. Fără să se scoale şi fără să se uite la comandanţii de companii, vorbeşte încet, aproape fără expresie.

— Dacă mai lipseşte la apel un singur om, vă împuşc cu pistolul acesta, spune el, punînd mîna pe tocul pistolului. S-a înţeles ?

Comandanţii de companii nu răspund nimic, stau şi se uită în jos. Unuia din ei i se zbate nervos o pleoapă.

— Pe ăştia doi nu-i mai găsim. S-au dus acasă... Halal apărători... S-au săturat de război...

Şireaev trage o înjurătură şi se scoală :

— Daţi ordin de plecare.

Ochii i s-au micşorat şi privirea are ceva tăios. Niciodată nu l-am văzut aşa. Îşi potriveşte bluza, îndepărtează creţurile de pe pîntece cu mişcări scurte şi repezi, pune piedica la pistol şi-l bagă în tocul lui.

Soldaţii se încolonează pentru marş. Îşi leagă moletierele din mers. Ţin în mînă gamelele cu

lapte. La porțile caselor stau femei tăcute, cu brațele atîrnînd greoi de-a lungul trupului. Stau așa pe lîngă case, privindu-ne cum trecem prin fața lor. Se uită și copiii. Dar nici unul nu fuge după noi. Toți stau pe loc și ne privesc.

Numai la capătul satului, o băbuță vine spre noi, fugind cu pași mărunței. Zbîrciturile îi acoperă fața ca o pînză de păienjen. Ține cu amîndouă mîinile o ulcică cu lapte covăsit. Unul din ostași îi întinde gamela. „Mulțumesc, băbuțo." Bătrînica îl închină iute-iute cu cruci mărunte, apoi, tot atît de iute, pleacă, fără să mai privească îndărăt.

Mergem mai departe.

5

Cu Igor ne întîlnim cu totul pe neașteptate. Răsar ca din pămînt în fața noastră el și Lazarenko, agentul de legătură de la statul-major, amîndoi călări. Caii, albi de spumă, sforăie. Igor e fără bonetă, negru de praf, zgîriat pe obraz.

— Apă !

Își lipește buzele de bidon. Bea îndelung, cu capul dat pe spate ; i se mișcă beregata. Apa îi curge pe după guler, lăsînd dîre albe pe gît și pe bărbie. Nu întrebăm nimic.

— Pansează iapa, Lazarenko...

Lazarenko ia caii la o parte. Iapa cea mare, roaibă — mi se pare că e a comisarului — șchioapătă. Glonțul i-a găurit piciorul stîng de dinapoi. Pe sîngele închegat se strîng muștele.

Igor se șterge cu palma la gură și se așază pe marginea drumului.

— Stăm prost al dracului, zice el scurt, s-a isprăvit cu regimentul...

Tăcem.

— Maiorul a fost ucis... și comisarul la fel...

Igor își mușcă buza de jos. Buzele-i sînt negre de praf, uscate și crăpate.

— Nu se știe unde e acum batalionul doi... Din batalionul trei aproape că n-a mai rămas nimic. N-avem artilerie. A mai rămas un singur tun de patruzeci și cinci de milimetri, dar și acela-i cu o roată stricată. Dați-mi o țigară... Mi-am pierdut portțigaretul.

Ne aprindem toți trei cîte o țigară. N-avem ziar, rupem foi dintr-un blocnotes.

— Maximov ține locul comandantului regimentului... E rănit și el. La brațul stîng... în carne... A dat ordin să vă găsim și să vă întoarcem.

— Încotro ?

— Parcă mai știe cineva încotro... Hartă aveți ? Eu nu mai am nimic. Nici hartă, nici port-hart, nici agent de legătură. A trebuit să-l iau cu mine pe Lazarenko.

— Ce-i cu Afonka, a murit ?

— E rănit... Poate că a și murit... L-au nimerit în burtă... L-am trimis la batalionul medico-sanitar, dar și acela-i făcut praf...

— Cum, și batalionul medico-sanitar ?

— Da. Și compania de transmisiuni a diviziei și tot spatele frontului... Mai dă-mi apă...

Mai soarbe cîteva înghițituri, își clătește gura. Abia acum observ cît de tare a slăbit în aceste două zile. E tras la obraz. Ochii lui de țigan stră-

lucesc ; şuviţe de păr în spirală i s-au lipit de frunte.

— În rezumat, în tot regimentul nu mai sînt acum mai mult de vreo sută de oameni, socotindu-i pe toţi laolaltă, cu magazioneri şi cu bucătari. Pionierii tăi deocamdată mai sînt teferi. Mi se pare că numai unul e rănit... A ta arde ?

Îşi aprinde ţigara, ţinînd-o pe a mea cu degetele. Trage adînc în piept. Scoate un sul zdravăn de fum.

— Într-un cuvînt, Maximov a spus să vă găsesc şi să căutaţi să faceţi joncţiunea cu el.

Şireaev scoate harta.

— Joncţiunea cu el ? În ce loc ?

— Am pierdut legătura cu statul-major al diviziei. Igor se sçarpină la ceafă cu ţigaretul. Maximov a luat singur această hotărîre. Se vede că am pierdut legătura cu statul-major. Ultimul loc în care ştim că se afla era la vreo douăzeci de kilometri de Novo-Belenkaia. Dar noi n-am mai ajuns la Novo-Belenkaia.

— Unde mai sînt acum nemţii ?

— Nemţii ? Înfulecă ochiuri la vreo 10—12 kilometri de aici. Şi mai iau şi cîte un păhărel de „schnaps"...

— Sînt mulţi ?

— Destui ! Am numărat vreo 40 de maşini. De cîte cinci tone şi cu cîte trei axe fiecare. Socotind la fiecare cîte 16 inşi, s-au şi făcut 650.

— Şi încotro se îndreaptă ?

— Nu mi s-a raportat. De acolo pleacă două drumuri : unul încoace, iar celălalt, vicinal, nivelat, spre sud...

— Dar Maximov unde a dat ordin să mergem ?

Igor arată pe hartă cu degetul.

— La Kantemirovka. Mai bine zis, pînă la cătunul Hutorki. Dacă nu-i găsim acolo, atunci direct spre sud, la Starobelsk.

Dăm ordin de plecare soldaţilor.

Părăsim şoseaua. Mergem pe un drum de ţară. În jurul nostru, cît cuprinzi cu ochii, grîne înalte îşi pleacă spicele grele. Soldaţii rup spice, le freacă în palme şi mestecă boabele coapte, aurii. Sus în cer cîntă ciocîrliile. Umblăm numai în maiouri, e prea cald în bluze.

Se pare că totul s-a petrecut absolut pe neaşteptate. Au ajuns într-un sat şi s-au instalat. Igor era cu batalionul trei. Batalionul doi era la vreo cinci kilometri mai în faţă. S-au apucat să gătească prînzul. Răniţii care treceau prin sat spuneau că nemţii sînt departe, la vreo 40 de kilometri, şi că ar fi fost opriţi în drum.

Şi deodată, de dincolo, din satul în care se instalase batalionul doi, au apărut tancurile : zece-douăsprezece la număr. Nimeni n-a înţeles nimic. Au început împuşcăturile, s-a făcut învălmăşeală. Au apărut de undeva nemţi înarmaţi cu pistoale automate. În luptă au fost omorîţi maiorul şi comisarul. Au fost avariate trei tancuri. I-au alungat din sat pe pistolari. Au ocupat poziţii de apărare circulară. Maximov l-a trimis pe Igor după noi. Tocmai cînd ieşea din sat, nemţii trecuseră la atac, cu vreo 20 de tancuri, cu infanterie motorizată şi vreo 50 de automobile. Pe drum, au tras în Igor, calul i-a fost rănit. Nu ştie nici el cînd s-a zgîriat la obraz ; n-a simţit nimic.

Traversăm un șanț antitanc care se întinde peste tot cîmpul în zigzaguri imense, pierzîndu-se la orizont. Pămîntul e proaspăt răscolit. Se vede că nu-i mult de cînd s-a lucrat aici. Tranșeele sînt curate, ordonate, trase după toate regulile artei, camuflate bine cu iarbă. Și iarba e încă proaspătă, n-a avut timp să se usuce.

Tot ce rămîne în urma noastră e enorm, inutil, nefolosit de nimeni.

Mergem așa o zi întreagă. Cîteodată ne mai așezăm puțin la umbra vreunui stejar. Apoi iar ne sculăm și umblăm pe drumul uscat, cenușiu. Aerul tremură de arșiță. Ne copleșește praful. Dacă duci mîna la frunte, se face neagră. Din cauza nădușelii ne mănîncă pielea pe tot trupul. Bluzele ostașilor sînt leoarcă de sudoare, ca și obielele. Nici să fumezi nu-ți vine. Greierii țîrîie frenetic.

Într-un sat femeile spun că, acum un ceas, ar fi trecut nemții. Cu vreo 20 de mașini. Și aseară o sumedenie de motocicliști. Și toți se îndreaptă tot într-acolo, dincolo de pădure.

Situația se complică. Trebuie să renunțăm la căruțe. Descărcăm mitralierele, împărțim cartușele soldaților. Părăsim și o parte din provizii, n-avem încotro.

Noaptea plouă, mărunțel, urît.

6

În zori dăm de niște magazii pe jumătate dărîmate. Ziduri de piatră. Acoperișurile lipsesc,

au rămas doar grinzile. Se vede că a fost aici o crescătorie de păsări : e plin de găinaț peste tot.

Ziua se anunță posomorîtă, umedă. Sîntem rebegiți de frig, avem apă în cizme, buzele ni-s vinete. Nu putem însă face foc, fiindcă magaziile sînt ținute sub observație, de departe.

Abia ațipesc sub foaia de cort întinsă de Valega, că mă și scoală cineva, atingîndu-mi picioarele cu vîrful cizmei.

— Aranjează apărarea, inginerule... Vin nemții.

De sub foaia de cort se văd doar cizmele lui Șireaev, încrețite armonică, roșcate de noroi. Plouă mărunt. Printre grinzi se zărește cerul, sur, mohorît.

— Care nemți ?

— Uită-te și ai să-i vezi.

Șireaev îmi întinde binoclul. Un lanț de oameni se mișcă, paralel cu magaziile noastre, cam la un kilometru și jumătate distanță. Nu sînt mulți, vreo douăzeci de inși. N-au mitraliere ; probabil că e o patrulă de recunoaștere.

Șireaev își strînge în jurul trupului foaia de cort.

— Ce dracu caută ăștia aici ? Nu le ajung drumurile ? Ai să vezi că vin aici, la magazii...

Se apropie Igor.

— Trecem la apărarea imobilă ? Ce zici, comandant de batalion ?

A dormit și el probabil : are un obraz roșu, boțit. Șireaev nu-și întoarce capul, se uită cu binoclul.

— S-a și făcut... Ne-am gîndit noi, în timp ce voi trăgeați la aghioase. Oamenii sînt așezați,

mitralierele instalate unde trebuie. Chiar așa... s-au oprit.

Iau și eu binoclul. Mă uit. Nemții se sfătuiesc între ei. Lentilele binoclului sînt ude de ploaie, nu se vede bine prin ele. Trebuie să le ștergi tot timpul. Nemții se îndreaptă spre noi. Coboară în vîlcea, unul după altul. Poate că au hotărît să meargă prin vîlcea. Un timp nu se mai vede nimeni, apoi apar din nou. De data aceasta, mai aproape. Ies din vîlcea și taie de-a dreptul peste cîmp.

— Nu deschideți focul pînă nu vă spun eu, zice cu jumătate de glas Șireaev ; am așezat două mitraliere în magazia de alături. E bine și de acolo.

Soldații stau culcați de-a lungul pereților magaziei, lîngă uși și ferestre. Unul din ei, fără bluză, îmbrăcat doar cu maioul albastru, cu o foaie de cort pe umeri, s-a cățărat sus pe grinzi.

Lanțul de oameni se îndreaptă spre noi. Acum putem distinge chiar și fără binoclu siluetele lor. Toți au armele automate la spinare. Nu se așteaptă la nici o primejdie. În față e unul înalt, slab, cu ochelari, probabil comandantul. N-are armă automată, doar un pistol în partea stîngă. Nemții au totdeauna pistoalele în stînga. Merge cam legănat, se vede că-i obosit. Alături e unul mic, cu o raniță mare în spate. Merge cu mîinile băgate pe după curelele raniței, fumează dintr-o pipă scurtă și dă din cap, în ritmul mersului, parcă ar ciuguli ceva. Doi au rămas mai în urmă. S-au aplecat și se uită la ceva cu atenție.

Igor îmi dă un ghiont.

— Uită-te... vezi ?

Pe locul în care a apărut primul grup de nemți se mișcă iar ceva. Deocamdată nu putem distinge ce anume, ne împiedică ploaia.

Și deodată, chiar la urechea mea, răsună :

— Foc !

Neamțul din față, cel cu ochelari, se lasă greoi la pămînt. La fel și cel de lîngă el. Și încă alți cîțiva. Ceilalți fug, cad, se împiedică, iar se scoală, se ciocnesc unii de alții.

— Încetarea !

Șireaev lasă în jos arma automată. Se aud țăcănind închizătoarele armelor. Unul din nemți încearcă să scape tîrîndu-se pe brînci, dar e doborît. Rămîne așa pe loc, în patru labe, apoi cade încet într-o parte. Nu se mai vede și nu se mai aude nimic. Trec așa cîteva minute.

Șireaev își potrivește boneta care a alunecat pe ceafă.

— Dă-mi o țigară.

Igor se scotocește prin buzunare în căutarea tutunului.

— Acum au să poftească iar.

Scoate din buzunar o cutie roșcată, rotundă, în care își ține tutunul. Nemții le folosesc pentru unt și marmeladă.

— Nu-i nimic, avem timp să tragem un fum. Oricît, o țigară ne prinde bine.

Șireaev își răsucește una, groasă cît un deget...

— M-ar interesa să știu dacă au aruncătoare de mine, spune el. Dacă au, atunci...

Mina care explodează la doi pași de magazie nu-l lasă să-și termine fraza. A doua explodează undeva în dosul zidului, a treia, în mijlocul magaziei.

Tragerea durează vreo cinci minute. Şireaev stă pe vine, cu spatele rezemat de perete. Pe Igor nu-l văd. Minele sosesc în zbor în serii de cîte cinci-şase. Urmează o pauză de cîteva secunde, apoi iar vin cinci-şase bucăţi. Alături geme cineva, cu o voce subţire, aproape ca de femeie. Apoi, deodată se face linişte.

Mă ridic puţin în mîini şi mă uit pe fereastră. Nemţii traversează cîmpul în fugă, venind direct spre noi.

— Ascultă comanda la mine !

Şireaev se scoală şi dintr-o săritură e lîngă mitralieră.

Trei rafale scurte. Apoi una mai lungă.

Nemţii dispar în vîlcea. Ne scoatem oamenii afară din magazii. Se retranşează după zidul din spate. În magazii lăsăm doar două mitraliere ; deocamdată ajunge. Avem patru răniţi şi şase morţi.

Iar încep să tragă în noi. Sub acoperirea aruncătoarelor de mine, nemţii ies din vîlcea. Nu reuşesc să înainteze decît cu vreo 20 de metri, cel mult. Locul este neted ca în palmă, nu se pot adăposti nicăieri. Fug, cîte unul, în vîlcea. Majoritatea rămîn pe loc. Pe pămîntul lutos, acoperit de buruieni, zac părăsite mogîldeţe verzui, trupurile celor căzuţi.

După o a treia încercare, nemţii renunţă la atac. Şireaev îşi şterge cu mîneca fruntea udă de ploaie şi de sudoare.

— Acum au să-nceapă să ne încercuiască... Îi cunosc eu.

Pe fereastră intră Savrasov. E grozav de palid. Mi se pare chiar că-i tremură genunchii.

— În magazia cealaltă i-au omorît aproape pe toţi... abia îşi trage el sufletul. O schijă a avariat şi mitraliera... După părerea mea...

Privirile-i rătăcesc de la comandantul batalionului la mine, apoi din nou la comandantul batalionului.

— Ce-i „după părerea ta" ? îi taie vorba Şireaev.

— Trebuie să... asta... să ne decidem...

— Să decidem ! Să decidem ! Las' că ştiu eu şi fără tine ce să decid... Cîţi oameni sînt scoşi din luptă ?

— Eu... nu ştiu... n-am numărat...

— N-ai numărat...

Şireaev se scoală, se apropie de zidul din spatele magaziei. Pe fereastra dărîmată se vede cîmpul întins, uniform, fără nici un tufiş.

— Bine ! Să pornim, ce ziceţi ? Aici n-o să mai fie de trăit...

Se întoarce spre noi. E puţin mai palid ca de obicei.

— Cît e ceasul ? Al meu a stat.

Igor se uită la ceas. E 11,20.

— Atunci, haidem...

Şireaev îşi muşcă buzele.

— Atîta numai că vom fi nevoiţi să sacrificăm o mitralieră. Trebuie să ne acopere.

Aflăm că la mitralieră a rămas doar Filatov singur. Kruglikov a fost ucis, Sevastianov e rănit. Şireaev îşi roteşte ochii prin magazie.

— Sedîh unde-i ?

— Uite-l pe Sedîh sus pe grindă.

— Să vină-ncoace !

Flăcăul cu maiou albastru, agăţîndu-se îndemînatic cu mîinile, sare uşor jos.

— Cunoşti mitraliera ?
— Cunosc, răspunde încet flăcăul, aproape fără să-şi mişte buzele.
Îl priveşte pe Şireaev drept în faţă, fără să clipească.
Are o faţă trandafirie, cu pufuşor auriu pe obraji. Şi ochii lui sînt tot de copil — veseli, albaştri, puţintel oblici, cu gene lungi de fată. Cu astfel de chip s-ar cădea să alerge după porumbei şi să se bată cu băieţii din vecini. Nu se potriveşte deloc — dar deloc — cu gîtul lui vînjos, cu umerii laţi, cu bicepşii solizi care tremură la fiecare mişcare.
— Unde ţi-e bluza ?
Şireaev îşi stăpîneşte cu greu zîmbetul, dar întreabă totuşi cu severitate, aşa cum trebuie să vorbească un comandant de batalion.
— M-am căutat de păduchi, tovarăşe comandant... Cînd colo au venit nemţii ăştia. Iat-o lîngă mitralieră.
Şi Sedîh îşi scarpină, încurcat, bătătura din palma lui lată şi aspră.
— Bine. Dar pe cea nemţească o cunoşti ?
— Ce anume ? Mitraliera ?
— Desigur, mitraliera. Că doar de mitraliere vorbeam.
— Cea nemţească... aşa şi aşa... dar cred că... cumva... Şi se opreşte încurcat.
— Nu-i nimic, o cunosc eu, spune Igor ; tot trebuie să rămînă unul din ofiţeri.
Stă în picioare, cu mîinile în buzunare, legănîndu-se uşor.
— Mă gîndisem la Savrasov. Adică, e bine şi aşa...

Şireaev nu-şi termină vorba şi se întoarce spre Sedîh.
— M-ai înţeles, voinicule ? Vei rămîne aici împreună cu locotenentul-major. Rămîne şi Lazarenko ; sînteţi băieţi de ispravă, mă pot bizui pe voi. Vezi şi tu că a rămas Filatov singur. Ne veţi acoperi. S-a înţeles ?
— S-a înţeles, răspunde încet Sedîh.
— Ce s-a înţeles ?
— Rămîn să acopăr, împreună cu locotenentul-major.
— Atunci treceţi la locurile voastre.
Şireaev îşi încheie gulerul bluzei ; s-a făcut frig de-a binelea.
— Instalează-te uite colo, mută-ţi mitraliera. E mai bine aici, în locul Maximului. Pregăteşte oamenii, Savrasov.
Savrasov se depărtează. Nu-mi pot lua ochii de la genunchii lui. Îi tremură tot timpul, un tremur mărunt, oribil.
— Nu zăboviţi mult aici, îi spune Şireaev lui Igor. Nu staţi mai mult de o oră. Pe urmă — trap după noi. Drept spre est. Spre Kantemirovka.
Igor dă în tăcere din cap, legănîndu-se de pe un picior pe altul.
— Mitraliera o lăsaţi aici. Aruncaţi închizătorul. Dacă vă mai rămîn ceva benzi, luaţi-le cu voi.
În cinci minute magazia se goleşte. Rămîn şi eu cu Valega. Şireaev pleacă cu paisprezece oameni, din care patru sînt răniţi, unul greu. Îl duc pe o foaie de cort.
Ploaia a stat. Nemţii tac. Miroase urît, a găinaţ ud. Igor şi cu mine stăm culcaţi lîngă mitra-

liera din stînga. Valega pufăie din lulea. Sedîh a instalat mitraliera și acum se uită pe fereastră. Pe urmă Valega scoate niște pesmeți și un bidon cu votcă. Bem pe rînd din aceeași ceașcă de aluminiu. Iar începe să plouă.

— Tovarășe locotenent, e adevărat că lui Hitler îi lipsește un ochi ? întreabă Sedîh, privindu-mă cu ochii lui limpezi de copil.

— Nu știu, Sedîh. Cred că nu-i lipsește.

— Dar mi-a spus Filatov, mitraliorul, că-i lipsește un ochi. Și că nici copii nu poate să aibă...

Zîmbesc. Simt că grozav ar vrea Sedîh să fie într-adevăr chiar așa. Cu un aer de condescendență, Lazarenko face cu ochiul.

— A fost gazat în războiul celălalt. De fapt el nu e neamț, e austriac, și nici nu-l cheamă Hitler, ci altminteri, așa încurcat, cu „ș" se-ncepe. Așa e, tovarășe locotenent ?

— Așa e. Schikelgruber, așa îl cheamă. E tirolez...

— Tirolez... repetă gînditor Sedîh, trăgîndu-și bluza pe el. Dar nemții îl iubesc ?

Îi povestesc cum și de ce a venit Hitler la putere. Sedîh ascultă cu atenție, cu gura ușor întredeschisă, fără să clipească ; Lazarenko cu aerul unui om care știe toate astea de mult, iar Valega fumează.

— E adevărat că Hitler nu-i decît fruntaș ? Așa ne-a spus îndrumătorul politic.

— E adevărat.

— Cum se poate una ca asta ?... Cel mai mare din ei să fie fruntaș ?

Sedîh se intimidează și iar își scarpină bătătura. Îmi place felul lui de a se intimida.

— De cînd ești pe front, Sedîh ?

— Demult... Din 1941... din septembrie...

— Dar cîți ani ai ?

Se gîndește, încrețindu-și fruntea.

— Eu ? Vreo nouăsprezece, cred. Sînt născut în 1923.

Aflu că a fost rănit, încă la Smolensk, de o schijă în omoplat. A stat la spital trei luni, apoi a fost trimis pe frontul de sud-vest. Gradul de sergent l-a căpătat aici, în regimentul nostru.

— Ei, și-ți place războiul ?

Zîmbește jenat, dînd din umeri.

— Merge deocamdată... Numai că... să fugi nu-i prea interesant.

Pînă și Valega zîmbește.

— Dar să te-ntorci acasă n-ai vrea ? Nu ți-e dor ?

— Cum ați zis ? Aș vrea... Dar nu acum.

— Dar cînd ?

— Da ce ? Să vin așa ? Ar trebui să vin cu galon, ca dumneavoastră.

Deodată Valega se ridică și se uită pe fereastră.

— Ce-i ?

— Mi se pare că-s nemții... Uite-i colo, pe după dîmb.

Spre stînga noastră nemții execută o mișcare de învăluire. Înaintează în salturi, unul cîte unul. Igor se apleacă spre mitralieră. Trage o rafală scurtă. Îi tremură spatele și coatele. Nemții dispar.

— Acum au să înceapă să tragă cu aruncătorul de mine, spune Lazarenko încet și se tîrăște spre mitraliera lui.

Peste vreo două minute încep să tragă în noi. Minele cad în jurul magaziei. Înăuntru nu nimeresc. Nemţii încearcă iar să traverseze fugind. Îi vedem cum se scoală, străbat în fugă cîţiva metri, apoi se retrag, tot alergînd. Mitraliera ridică doar o dîră subţire de praf, şi nemţii nu trec dincolo de această dîră. Asta se repetă de trei-patru ori.

Banda e pe terminate. Tragem cele din urmă cartuşe şi ieşim unul cîte unul, pe fereastra din dos : Sedîh, Igor, Valega, apoi eu şi după mine Lazarenko.

În timp ce îmi dau drumul în jos pe fereastră, alături de noi explodează o mină. Mă lipesc de pămînt. Din spate cade pe mine, apoi alunecă încet într-o parte ceva greu. Lazarenko e rănit la pîntece. Îi văd faţa, care s-a făcut dintr-o dată albă ca varul, şi dinţii puternici, încleştaţi.

— M-am curăţat... mi se pare... se străduieşte el să zîmbească.

De sub cămaşă scapă afară ceva roşu pe care el apasă convulsiv cu degetele. Pe frunte îi apar broboane mari de sudoare.

— Eu... tovarăşe loc...

Nu mai poate vorbi, doar horcăie. Un picior îi este îndoit, şi nu-l mai poate îndrepta. Gîfîie, dînd capul tare pe spate. Nu-şi ia mîinile de pe burtă. Buza de sus, albă ca şi pielea, îi tremură mărunt. Se căzneşte să mai spună ceva, dar nu se mai înţelege nimic. Se încordează tot. Vrea să se ridice, apoi deodată se moleşeşte. Buza nu-i mai tremură.

Scoatem din buzunarele lui briceagul, ziarul împăturit pentru făcut ţigări, un portofel ros, strîns cu elastic roşu. În buzunarul bluzei găsim cartea

de membru al Comsomolului şi o scrisoare triunghiulară cu litere strîmbe.

Îl culcăm în şanţ, aruncăm peste el pămînt cu mîinile, după ce l-am acoperit cu o foaie de cort. Stă culcat cu genunchii îndoiţi, parcă doarme. Aşa dorm de obicei ostaşii în şanţuri.

Pe urmă, unul cîte unul, fugim spre un dîmb mic. De acolo, spre unul ceva mai mare. Nemţii mai trag încă în direcţia magaziei. Cîtva timp se mai zăresc încă grinzile, apoi dispar şi ele.

7

NOAPTEA dăm peste ai noştri. În jurul nostru e întuneric beznă, ploaie, glod. Maşini şi căruţe. O voce răguşită acoperă vuietul glasurilor.

— Di-i, boală... Di-i-i... Lua-te-ar holera, trîntorule... Di-i... boală...

Şi vorbele astea „boală“ şi „trîntor“, rostite monoton, fără nici o expresie, cu pauze mici între ele, cît să tragă omul puţin aer în plămîni, răsună acum în urechile noastre mai plăcut decît orice muzică. Sînt ai noştri !...

Un podeţ. O căruţă mare cu coviltir a intrat cu o roată printre scînduri. Două mîrţoage prăpădite — numai piele şi oase, cu coastele însîngerate şi gîtul întins — se opintesc, alunecînd cu potcoavele pe lemnul ud al podeţului. În urmă vin maşinile. În lumina farurilor se văd siluete ude. O namilă de om îmbrăcat cu un pieptar dă cu biciul în cai, lovindu-i peste ochi, peste bot.

— Lua-v-ar boala de trîntori... Di-i-i... Lua-v-ar boala !

Cineva se agită lîngă roți, înjurînd și mormăind:

— Nu ține de asta... Apucă de aici... uite-așa...

— Uite-așa, uite-așa... Nu vezi că-i putredă ?...

— Apucă de osie.

— De osie... Ia te uită cîte lăzi ați încărcat !... De osie...

Cineva cu glugă mă atinge cu umărul.

— Da zvîrliți-o dracului jos !

— Te zvîrl eu pe tine, se-ntoarce spre cel care a vorbit omul cel voinic.

— Chiar că o zvîrl... Da ce, din cauza ta să stea locului toate mașinile ?

— Lasă-le să stea.

— Serioja, dă drumul la motor !

Și omul cu gluga face semn cu mîna.

Omul cel voinic îl apucă de umăr. De sub căruță ies încă trei. În aer se încrucișează, greoi și monoton, înjurăturile. Nu poți să mai înțelegi nimic. Se apropie șoferii, încă vreo cîțiva inși. În lumina farurilor trec spinări ude, fețe murdare și obosite, bonete date pe ceafă. Recunosc în omul cu glugă pe șeful atelierelor noastre militare, Kopîrko. Gluga îi cade tot timpul pe ochi, îl jenează grozav. Kopîrko nu mă recunoaște.

— Ce vrei cu mine ?

— Nu mă recunoști ? Inginerul Kerjențev.

— Ei, drăcia dracului ! De unde vii ?... Singur ?

Și, fără să aștepte răspuns, iar se năpustește asupra omului cel voinic cu biciul. Toți împreună se opintesc la căruță și, strigînd și înjurînd, scot roata din gaură. Valega și Sedîh dau și ei ajutor.

— Suie-te în mașină, spune Kopîrko apropiindu-se, te duc.

— Dar încotro ți-i drumul ?

— Cum încotro ?

— Încotro mă duci ? Eu trebuie să ajung la Kantemirovka. E acolo un sat Hutorki.

— Ți s-a făcut de nemți, hai ? Kopîrko zîmbește obosit. Abia am putut scoate de acolo mașina.

— Și unde te duci acum ?

— Unde se duce toată lumea. Spre sud. Pe la Millerovo... Hai, suie !

— Nu sînt singur. Sîntem patru inși.

Șovăie o clipă, apoi face semn cu mîna.

— Hai, urcați-vă. Tot n-are să-mi ajungă benzina. Cine mai e cu tine ?

— Sviderski și doi soldați, agenți de legătură.

— Suiți-vă pe platformă. În Fordul de colo. Adică tu și cu mine avem loc în cabină. Dracu știe, ne-o ține podul ăsta ?...

Podul ne ține. Pîrîie, dar ține. Mașina înaintează anevoie, hîrîind și tușind. Motorul face nazuri.

— Nu te-ai întîlnit cu Șireaev ? îl întreb eu pe Kopîrko.

— Nu. Pe unde e ?

— A fost cu mine, dar acum nu mai știu.

— Ai auzit că i-au omorît și pe maior, și pe comisar ?

— Am auzit. Dar Maximov ?

— Nu știu, am fost cu serviciile.

Kopîrko frînează brusc. În fața noastră o îngrămădire de vehicule împiedică circulația.

— Uite așa merge tot timpul... Înaintăm trei pași, apoi stăm o oră... Și mai și plouă.

Întreb cine mai este din regimentul nostru.

— Nimeni. Nu mai pricep nimic. E şi armata noastră, sînt şi cele vecine. Statul-major al diviziei a plecat undeva la nord, şi tocmai acolo sînt nemţii. N-avem nici hărţi, nici busolă...

— Unde-s nemţii ?

— Dracu mai ştie unde-s acum... Acum două ore erau la Kantemirovka... Benzina e pe terminate. Am mai şi răcit pe deasupra. Nu mă auzi cum vorbesc ? şi îşi duce mîna la ochi. N-am dormit de două nopţi... Şoferul şi armurierul au dispărut în timpul unui bombardament... Au şterpelit două bidoane de benzină... Mă-nţelegi...

Maşina din faţă porneşte. Mergem mai departe. În cabină e cald, încălzeşte radiatorul ; mă cuprinde o dulce toropeală, aţipesc. E o stare între somn şi veghe. La hopuri mă trezesc. Iar aţipesc. Visez ceva absurd.

Spre dimineaţă rămînem fără benzină. Abia ajungem pînă la un sat.

Intrăm într-o casă de ţărani şi ne trîntim pe jos peste nişte trupuri sforăitoare, peste coji de seminţe.

În timpul zilei vremea se mai îndreaptă puţin. Nori sfîşiaţi de vînt aleargă spre răsărit. Cînd şi cînd apare printre ei, în grabă şi anevoie, soarele. Drumul e ticsit de Ford-uri, Gaz-uri, Zis-uri, Studebacker-uri enorme, închise. Din acestea, ce-i drept, sînt mai puţine. Şi căruţe, căruţe fără sfîrşit. Trece încet artileria divizionară. Pe ţevile lungi atîrnă ciorchine de gîşte. S-aude cum guiţă disperat un purcel. Trec tot felul de căruţe, vehicule improvizate, chesoane goale. Sînt mulţi călăreţi. Doi inşi călăresc nişte vaci. Au legat moletierele de coarne şi merg aşa.

Şi toate acestea se mişcă, însoţite de strigăte, ţipete şi pocnituri de bici, înainte spre miazăzi-răsărit, acolo, dincolo de orizont, dincolo de crîng, de moară, de trepiedul semnului topometric de pe cîmp. Imensa omidă pestriţă se tîrăşte, şerpuieşte, se opreşte, tresare, iar se tîrăşte mai departe...

Şedem pe un ciot lung şi noduros, trîntit lîngă drum, şi fumăm ultimele resturi de tutun. Valega mai are în sacul lui un pachet de mahorcă, dar asta-i tot, iar noi sîntem patru. Kopîrko a dispărut cu maşina lui, se vede că şi-a făcut rost de benzină şi a plecat, fără să ne mai aştepte. Lasă-l în plata domnului... Tot e bine că ne-a dus o bucată de drum, în timpul nopţii.

Căruţele cotesc spre un puţ. Acolo e înghesuială şi ţipete. Aproape că nu mai e apă în puţ. Caii îşi întorc capul de la lichidul acesta tulbure, gălbui. Şi totuşi, toată lumea se înghesuie şi strigă, agitînd găleţile.

— Ei... spune Igor şi priveşte undeva într-o parte.

— Ei, ce ?

— Ce facem acum ?

— Trebuie să mergem.

— Încotro ?

Nu ştiu nici eu încotro să mergem, totuşi răspund :

— Să-i căutăm pe ai noştri.

— Care ai noştri — Şireaev, Maximov ?

— Pe Şireaev, pe Maximov, regimentul, divizia, armata...

Igor nu răspunde nimic, fluieră numai încet o melodie. Grozav s-a mai jigărit în ultimele zile.

Nasul i se cojeşte, mustăcioara odinioară cochetă — tăiată ca o linioară — atîrnă acum ca la un tătar. Nu mai are nimic comun cu tînărul elegant din fotografia pe care mi-a arătat-o cîndva : cămaşă de mătase, cravată cu dungi legată într-un nod imens, pantaloni charleston... Absolvent al Institutului de Arte Frumoase. Şade pe un colţ de masă într-o atitudine voit neglijentă, cu o paletă în mînă şi ţigara în dinţi. Iar în spatele lui se vede o pînză mare cu nişte siluete care se avîntă nu se ştie unde...

Iar în altă fotografie : o fată drăguţă, cu ochi uşor oblici, îmbrăcată cu un *sweater* alb. Pe dos, o dedicaţie mişcătoare, cu un scris încă neformat.

N-a mai rămas nimic din toate acestea... Nu mai există nici regimentul, nici plutonul, nici Şireaev, nici Maximov... Există doar rosătura de la călcîi, bluza leoarcă de năduşeală, cu pete alburii pe ea, pistolul de la şold, şi nemţii în inima Rusiei, revărsîndu-se ca o avalanşă spre Don, şi şiruri lungi de maşini şi gîndurile grele ca o piatră de moară...

La puţ s-au adunat o mulţime de oameni şi se aud strigăte. Oamenii sînt înnebuniţi de sete. O găleată e aruncată în aer. Din toate părţile vin fugind oameni, atraşi de ţipete. Mulţimea creşte mereu, se mişcă spre drum.

...Ar fi ieşit un pictor bun din Igor. Are o mînă sigură, o linie îndrăzneaţă şi desenează bine. Ne-a desenat o dată pe mine şi pe Maximov pe nişte foiţe de blocnotes. Le am şi acum în raniţă.

Cunoştinţa noastră a început cu nişte înjurături. La Serafimovici — pe cînd eram încă în curs de organizare — am luat oamenii lui de la adăpostul antigaz şi i-am pus să sape tranşee. A venit în fuga mare, descheiat la haină, cu căciula pe o ureche, plin de o îndreptăţită mînie. Tocmai fusese trimis, în calitate de şef al secţiei chimice, la regimentul în care de două săptămîni eram inginer. Folosindu-mă de drepturile ce mi le conferea „vechimea", i-am tras un perdaf. Nu ne-am mai vorbit după aceea vreo zece zile.

Mai tîrziu, cred că pe la Harkov, am văzut la el, întîmplător, un album cu schiţe. De acolo a şi pornit prietenia noastră...

Pe lîngă noi trece o lungă coloană de maşini cu nişte tunuri antitanc mici, care saltă la fiecare hop. Maşinile sînt neobişnuit de bine întreţinute ; pe uşi se văd cifrele scrise frumos, gros : D-3-54-27, D-3-54-26. Nu sînt de la noi. Ale noastre au D-1. De pe platformele lor atîrnă nişte picioare, de sub prelate apar feţe arse de soare, nerase.

— Din ce armată sînteţi, băieţi ?

— Da care vă trebuie ?

— A 38-a.

— Aţi greşit adresa. Întrebaţi la informaţii, rîd ei.

Maşinile trec, una după alta, una după alta, galbene, verzi, cafenii, bălţate. Un şir nesfîrşit.

— Ce zici, mergem ?

Igor se scoală şi striveşte cu tocul cizmei mucul de ţigară.

— Hai.

Ne contopim cu torentul.

8

— MĂI voinicilor, măi !

Ne face cineva semn cu mîna, dintr-o căruţă care ne întrece. Parcă ar fi Kalujski, ajutorul şefului aprovizionării. Stă în căruţă şi ne face semn cu mîna.

— Hai, veniţi încoace !

Ne apropiem. E într-adevăr Kalujski. Duhneşte a rachiu, e cu bluza descheiată, iar figura lui spînatică, cu sprîncenele potrivite din brici, e roşie şi lucioasă.

— Suiţi-vă în trăsura mea ! Vă duc pîn-acasă. Tot nu mai vine tramvaiul la ora asta.

Ne întinde mîna, ajutîndu-ne să ne urcăm în căruţă :

— Votcă vreţi ? Fac cinste.

Refuzăm. Nu prea avem noi poftă de trataţii.

— Păcat. E foarte bună. Avem şi gustări, că n-am avut timp să mai împărţim raţiile suplimentare. Avem unt, biscuiţi, conserve de peşte.

Ne face vesel cu ochiul şi ne bate prieteneşte, pe umăr :

— Suiţi-i şi pe băieţii voştri prin căruţe. Am cu mine tot depozitul de efecte, cinci care.

— Încotro vă îndreptaţi ? întreb eu.

— Naivule ! Cine mai pune azi astfel de întrebări. Mergem, şi gata. Tu unde-ai vrea să nimereşti ?

— Întreb foarte serios.

— Iar eu răspund foarte serios. Se poate să ajungem la Stalingrad.

— La Stalingrad ?

— Cum, poate nu-ţi convine ? Ai vrea să ajungi la Taşkent ? Sau poate la Alma-Ata ?

Rîde zgomotos, arătîndu-şi toate coroanele de aur din gură. Are un rîs molipsitor, sănătos. Toată fiinţa lui respiră prosperitate.

— Nu i-ai întîlnit pe ai noştri ? întreabă Igor.

— Nu. Doar ceva soldaţi, dar puţini. Se zice că maiorul şi comisarul ar fi fost omorîţi. Maximov am auzit că ar fi nimerit într-o încercuire. Păcat de el, era un băiat cu scaun la cap. Oricît, era inginer...

— Dar unde-ţi sînt galoanele ? îi taie vorba Igor, arătînd cu privirea gulerul lui.

— Au căzut. Ştii tu cum le fac acum ? spune Kalujski închizînd un ochi. Le-ai pus şi peste trei zile nu le mai ai. Surogat...

— Parcă ai mai avut şi un centiron cu stea pe el.

— Am avut. Chiar că era tare bun, avea şi diagonală. Am fost silit să-l dau. Mi l-a tot cerşit fotograful diviziei. Îl ştiţi şi voi, unul şchiop, cu baston. Nu mi-a venit să-l refuz. M-a tot pisat. Poate că tot luaţi o sută de grame ?

Refuzăm.

— Păcat, că-i din cea bună, de Moscova, spune el, sorbind de-a dreptul din bidon şi mîncînd apoi unt gol, fără pîine. E un aperitiv celebru. Mondial. Nu te-mbeţi niciodată. Unge pereţii stomacului. Mi-a spus-o doctorul nostru. E şi ăsta un om deştept. A absolvit două facultăţi. La Harkov. I-am văzut chiar eu diploma.

— Unde s-o fi aflînd acum, nu știi ?

— Nu știu. O fi scăpat probabil. Că doar nu e el prost, nu se vîră unde nu-i cazul.

Face iar cu ochiul.

Mai vorbește încă mult timp, sorbind din cînd în cînd din bidon și lingîndu-și degetele groase, pline de unt. Uneori își întrerupe povestirea și începe să se ia la înjurături cu cei din căruțele vecine, cu cei din mașinile care au rămas în drum și încurcă circulația sau cu conductorii căruțelor — fie că au pierdut un bici, fie că au trecut pe lîngă un puț fără să oprească. Toate acestea le face în treacăt, totuși cu oarecare însuflețire și chiar cu un fel de măiestrie.

În general, el privește lucrurile în felul următor : după cum se vede, se apropie sfîrșitul. Tot frontul e în retragere — aceasta o știe precis. A stat de vorbă cu un maior, care a auzit de la un colonel. Nemții vor să termine totul pînă în septembrie. E foarte trist, dar aproape sigur. Dacă la Moscova am reușit să-i oprim pe nemți, apoi acum s-au pregătit colosal de bine... Au aviație, iar aviația înseamnă acum totul... Trebuie să privim lucrurile în față. Principalul este : să răzbim dincolo de Don. Se spune că Veșenskaia a și fost ocupată. S-a întors de acolo ieri un locotenent. Nu mai rămîne decît Țîmlenskaia. Cică o bombardează grozav. În cazul cel mai rău, vom putea părăsi căruțele și vom trece pe malul celălalt, fie mai sus, fie mai jos. Între altele — dar aceasta e ceva strict confidențial — el a făcut rost ieri, într-un sat, de trei rînduri de haine civile, niște cămăși, pantaloni și ceva ghete. Două rînduri ni le poate ceda nouă, lui Igor și mie. Cine știe ce se mai poate întîmpla. Orice. Noi avem însă datoria să ne păzim. Patria poate să mai aibă nevoie de noi. Și apoi, el mai are încă un plan...

Nu mai reușește însă să ni-l împărtășească. Igor, care stă alături de mine și-și răzăluiește în tăcere cu briceagul talpa cizmei, își ridică deodată capul. Fața lui slăbită, nerasă, bronzată de soare, s-a făcut parcă și mai întunecată, sub stratul de praf care o acoperă. Boneta i-a alunecat pe ceafă.

— Știi de ce mi-e poftă mie în clipa asta, Kalujski ?

— Poate de colțunași cu smîntînă ? rîde Kalujski.

— Nu, nu de colțunași... Am poftă să-ți trag o palmă. Iac-așa, să ridic mîna și să te plesnesc peste mutra ta plină de îngîmfare... Acum ai priceput ?

Timp de cîteva secunde, Kalujski nu știe cum să reacționeze : să se supere sau să ia totul în glumă ? Îndată însă își recapătă stăpînirea de sine și, cu rîsul lui obișnuit, îl bate pe Igor pe genunchi.

— Nervii sînt de vină, numai nervii... Vă ies bombardamentele pe nas...

— Du-te la naiba cu bombardamentele tale și cu nervii tăi ! Igor își închide cu zgomot briceagul și-l bagă în buzunar. Și ăsta se mai cheamă comandant ! Eu nu-mi pot găsi locul din cauza celor ce se petrec și tu spui : „Poate o să mai aibă nevoie patria de noi". Ce dracu să facă patria cu o balegă ca tine ? Ar trebui să-ți fie rușine de conductor să spui asemenea lucruri !

Conductorul se face că nu aude. Kalujski sare jos din căruţă şi fuge să-i tragă nişte înjurături şoferului unui Dodge imens, care — spre norocul lui Kalujski — ne-a tăiat drumul.

Igor şi cu mine ne mutăm în altă căruţă.

9

PUHOIUL general s-a mai subţiat. O parte o ia totuşi spre Veşenskaia, o parte spre Kalaci, trecînd pe la Morozovskaia, restul — majoritatea — spre Ţîmlenskaia.

Stepa e pustie, chinuitor de netedă, cu negii rari ai movilelor. Vîlcelele uscate, arse de secetă. Ţîrîitul greierilor, monoton, ca şi zumzetul firelor de telegraf. Iepurii ţîşnesc aproape de sub picioare. Oamenii trag în ei cu arme automate, cu pistoale, dar nu-i nimeresc niciodată. Miroase a pelin, a praf, a bălegar şi a urină de cal.

Ne continuăm drumul, ziua şi noaptea, oprindu-ne doar ca să hrănim caii şi să gătim mîncarea de prînz. Nemţii nu se văd. De vreo două-trei ori a trecut cîte o „ramă", aruncînd proclamaţii. Odată ni s-a rupt o roată şi am stat s-o reparăm o jumătate de zi. Schimbăm iapa cea oarbă, sură, pe un armăsar murg. Acesta ne dă de furcă, zvîrle, sforăie, nu vrea să tragă. Îl schimbăm şi pe ăsta pe o mîrţoagă bătrînă, dar liniştită şi vrednică, căreia îi atîrnă, udă, buza de jos.

Sîntem îngrozitor de prost dispuşi. Dacă am putea cel puţin face rost de un comunicat, să aflăm că pe celelalte fronturi lucrurile stau ceva mai bine ca la noi. Dacă ar apărea cel puţin nemţii pe undeva. Dar aşa nu-s nici nemţi, nu-i nici război, ci numai aşa, un fel de plictiseală obositoare.

Un maior de la transmisiuni — pe care l-am ajutat să-şi scoată Willys-ul dintr-un şanţ — ne spune că luptele se dau acum între Voroşilovgrad şi Millerovo. Cuvîntul acesta — lupte — ne mai mîngîie puţin ; cu alte cuvinte, armatele luptă.

— Dacă nu vă găsiţi armata, căutaţi să ajungeţi la Stalingrad. Acolo se formează acum unităţi noi. Aşa nimeriţi mai repede pe front...

Şi trîntind uşa maşinii, dispare într-un nor de praf.

Ne suim în afurisitele noastre de căruţe, înjurîndu-le de mama focului !

Şi iar în faţa noastră e stepă, praf, cerul încins şi incolor.

Femeile ne întreabă : unde sînt nemţii şi încotro ne îndreptăm. Iar noi bem în tăcere laptele rece, scos din pivniţă, şi arătăm cu mîna spre răsărit : acolo... dincolo de Don...

Nu pot să mă uit la feţele acestea, la ochii aceştia întrebători, plini de nedumerire. Ce le-aş putea răspunde ? Am două galoane la guler, port un pistol. Atunci de ce oare sînt aici, de ce mă las dus de căruţa asta care scîrţîie şi mă zdruncină, de ce la toate întrebările fac doar semn cu mîna să mă lase-n pace ? Unde mi-s plutonul, regimentul, divizia ? Doar sînt comandant...

Ce pot răspunde la toate acestea ? Că războiul e război, că se întemeiază în întregime pe elementul surpriză şi pe vicleşug, că nemţii au în momentul de faţă mai multe avioane şi mai multe

tancuri decît noi, că se grăbesc să încheie războiul înainte de iarnă și că din pricina asta încearcă să treacă cu capul prin perete ; că, deși sîntem nevoiți să ne retragem, retragerea nu înseamnă înfrîngere ; că doar ne-am mai retras noi și în patruzeci și unu și totuși i-am alungat în cele din urmă pe nemți de lîngă Moscova. Da, desigur, lucrurile acestea le înțelegem cu toții... Însă acum, acum ne îndreptăm totuși spre răsărit și nu spre apus... Și nu răspund nimic, arăt doar cu mîna spre răsărit și spun : „La revedere, măicuță, ne mai vedem noi, ne mai vedem..."

Și cred în acest lucru. Singurul lucru care ne-a mai rămas acum este credința.

▪

Trecem de Morozovskaia, o comună plină de praf, ticsită de căruțele trenurilor regimentare, cu ruinele gării fumegînd încă, cu șiruri nesfîrșite de vagoane care n-au mai putut pleca.

Apoi vine Donul, mic, gălbui, pierdut printre roți, radiatoare, caroserii, trupuri goale, pe jumătate despuiate sau îmbrăcate ; și pretutindeni praf, sunete de claxoane și vuietul neîntrerupt al mașinilor care urlă și al gîtlejurilor omenești care răcnesc. Totul e învăluit de un nor gros de praf. Ici și colo pîlnii de obuze. Leșuri de cai, umflate, cu picioarele rășchirate, copaci spintecați, mașini răsturnate cu fundul în sus.

Fețe roșii, nădușite, furioase, voci răgușite. Un locotenent bălai, cu insigne de inginer la guler, răgușit, cu haina descheiată, fără bonetă, încearcă să organizeze ceva. Nu-l ascultă nimeni, riscă să fie trîntit jos...

Profitînd de un interval între două bombardamente, trecem podul. Ne rătăcim de Kalujski cu cele două căruțe ale lui. Pe Sedîh l-a zgîriat la pulpă o schijă. În învălmășeală, cineva i-a șterpelit lui Valega rucsacul. Înjură, se scarpină în ceafă, umblă printre gropi de obuze și căruțe sfărîmate. Gîndiți-vă, avea în sac un aparat de ras, o splendoare...

Dincolo de Don, iar sînt stepe, triste, monotone. Azi e ca ieri și mîine va fi la fel ca azi. Soare și praf, și nimic mai mult. O arșiță toropitoare care-ți topește creierii în cap.

Apar primele unități care se îndreaptă spre front. Sînt bine îmbrăcate, cu arme automate, căști. Comandanții au centiroane galbene, scîrțîitoare, portharturi noi-nouțe. La noi se uită cu o ușoară ironie. Sînt de prin Siberia.

Într-un sat sîntem opriți în loc. Trece spre front o școală militară. N-au destule arme, le iau de la cei pe care-i întîlnesc. Doi locotenenți georgieni, cu chipiuri de infanteriști noi-nouțe, vor să ne ia armele automate și revolverele. La început ne înjurăm reciproc, apoi fumăm împreună tutun slab.

— Mergeți pe front ?

— Da. Ieri mai eram încă la școală, iar azi am și pornit la luptă.

Și zîmbesc amîndoi.

— Ei, n-o fi chiar azi. Trebuie întîi să ajungeți pînă la nemți.

— Da unde sînt nemții ? ne întreabă locotenenții, cu prudență, pentru ca — doamne ferește — să nu ni se pară că li-e frică.

— Asta voiam şi noi să aflăm de la voi. Voi citiţi ziarele.

— Parcă spun mare lucru ziarele! Lupte la cotul Donului. Şi atît. Se dau lupte grele. Voroşilovgradul a fost părăsit.

— Dar Rostovul ?

— Rostovul încă nu. N-au scris încă.

— Nu s-a scris ?

— Nu, nu s-a scris.

Locotenenţii se codesc. Unul din ei întreabă domol, aşa ca în treacăt :

— Ei, şi cum e acolo, pe front... fug de zor ?

— Cin' să fugă ?

Igor se preface mirat.

— Cine să fugă ?... Ai noştri...

— Nu fuge nimeni. Se dau lupte. Lupte defensive.

Locotenenţii se uită cu neîncredere la noi cît sîntem de zdrenţuiţi şi de prăfuiţi, se uită şi la căruţa noastră cu roţile hodorogite.

— Dar cu voi ce e ?

— Ce să fie ?

— N-aţi şters-o de pe front ?

— Noi ? Nici gînd. Mergem la completare.

Locotenenţii rîd ca de o glumă reuşită şi toarnă în tabacherele noastre tutun caucazian, auriu.

— Nu ne luaţi şi pe noi ? Ce ziceţi, băieţi ? spune deodată Igor, bătîndu-se cu mîna peste tocul pistolului. Pistoale avem, ce ne mai trebuie ?

Locotenenţii se uită unul la altul.

— Zău aşa, băieţi... Ne-a ajuns cuţitul la os.

— Ce putem face noi, se codesc locotenenţii, noi n-avem nici o putere. Duceţi-vă la şeful statului-major. Poate că vă ia el. Sau poate... În fine, duceţi-vă. E maiorul Sazanski. La maghernița aceea de lîngă căruţa cu roţi verzi.

Ne încheiem la toţi nasturii, ne strîngem centiroanele. Pistoalele le ascundem pentru orice eventualitate, să nu ni le ia cumva. Pornim.

— Prezentaţi-vă după toate regulile, ne strigă din urmă locotenenţii ; ăsta ştie pe de rost toate regulamentele. Nu vă cruţaţi călcîiele.

Maiorul şade într-o cocioabă minusculă şi mănîncă ciorbă cu smîntînă de-a dreptul din gamelă. Alături de el, pe masă, stau ochelarii.

— Ce vreţi ? ne întreabă fără să ridice capul, mestecînd stăruitor carnea, care pare să fie cam tare.

Stînd în poziţie de drepţi, îi explicăm situaţia. El isprăveşte de mestecat carnea, pune lingura pe masă şi-şi aşază ochelarii pe nas. Se uită lung la noi, scobindu-se în dinţi cu o ţandără ruptă dintr-o cutie de chibrituri.

— Ce să vă spun, amicilor ?

Vorbeşte cu o voce de bas, puternică, răsunătoare.

— Nimic îmbucurător nu vă pot spune. Credeţi că sînteţi voi cei dintîi ? Pe naiba ! Pînă acum au venit la mine zece, ce zic, cincisprezece inşi, tot ca şi voi. Şi unde să-i bag pe toţi ? Ca simpli soldaţi n-o să vreţi să luptaţi, iar comandanţi şi aşa am cîte doi de pluton. Şi mai am şi în rezervă vreo zece inşi. Aţi priceput situaţia ?

Noi tăcem din gură.

— Aşa că, vedeţi şi voi... V-aş primi bucuros, însă...

Şi iar pune mîna pe lingură.

— Poate că totuşi, tovarăşe maior...

— Care totuşi, îşi ridică el gasul, ce va să zică totuşi ? Sînteţi sau nu în armată ? V-am spus că nu se poate, şi basta. Comand un regiment şi nu un birou de plasare pentru şomeri. S-a înţeles ? Stînga-mprejur, înainte-marş !

Apoi, cu o voce mai blîndă, adaugă :

— Duceţi-vă la Stalingrad. Am auzit că la Stalingrad sînt toţi superiorii. Din ce armată aţi spus că faceţi parte ?

— Din a 38-a, tovarăşe maior.

— A 38-a... A 38-a... maiorul se scarpină la rădăcina nasului cu degetul cel mic ; parcă mi-a vorbit cineva de ea. În fine, mai încercaţi să daţi şi pe la Kotelnikovo. E în drumul vostru. Mi se pare că armata voastră e pe acolo. Duceţi-vă să vedeţi...

Îl salutăm şi plecăm.

La Kotelnikovo ni se spune că statul-major este la Agbanerovo. La Agbanerovo nu-l găsim. Sîntem îndreptaţi spre Karpovka. Nu este nici acolo. Un căpitan spune că ar fi auzit cum că armata noastră ar fi la Kotlubani. Mergem la Kotlubani. Nici urmă de armată. La comandant ni se spune că a fost un maior din a 38-a şi a plecat la Dubovka. În gara Log ne întîlnim cu trei locotenenţi din Dubovka. A 38-a nu este acolo. Toată lumea merge la Kletsko-Pocitovskaia.

Maşinile se îndreaptă spre Kalaci. Se spune că acolo s-ar da lupte grele. Cu hrana stăm prost al dracului. De la o unitate care trece căpătăm nişte pîine şi ceva conserve. Valega şi Sedîh au făcut rost de un sac de ovăz...

Astfel, mergem la Stalingrad.

10

STALINGRADUL ne întîmpină cu soarele răsărind de după acoperişuri, cu lungi şi răcoroase umbre.

Căruţa huruie vesel pe caldarîm. Vin zdrăngănind spre noi tramvaie jerpelite. Trec şiruri lungi de Studebacker-uri cu botul scurt, încărcate cu lăzi lunguieţe semănînd cu coşciuge, cu proiectile de „katiuşa". În grădiniţe pleşuvite, brăzdate de tranşeele adăposturilor, tunuri antiaeriene stau la pîndă, cu ţeava îndreptată spre cer. În piaţă sînt mormane de roşii şi de castraveţi. Damigene enorme cu unt topit auriu. Zăresc haine civile, şepci, chiar cravate. Demult n-am mai văzut aşa ceva. Femeile îşi mai dau încă cu roşu pe buze.

Printr-o vitrină prăfuită vedem un frizer cu halat alb, săpunind bărbia unui client. La un cinema rulează *Anton Ivanovici se supără*. Spectacolele încep la 12, la 2, la 4 şi la 6. Un măturător de stradă adună gunoiul cu un făraş mare. Din gura neagră a difuzorului de pe stîlpul de tramvai cineva — nu se înţelege dacă-i bărbat sau femeie — povesteşte, într-un chip extrem de mişcător, cum Vanika Jukov, băiat de nouă ani, scrie în noaptea de Crăciun bunicului său, la ţară.

Peste toate acestea un cer albastru şi un praf !... Salcîmi subţiri, case de lemn cu cocoşi sculptaţi în vîrful acoperişului, inscripţii „Nu intraţi — cîine rău". Iar alături, case mari de piatră, cu figuri de femei susţinînd ceva, pe faţadă. Biroul de „Desfacere a produselor cooperativelor indus-

triale din regiunea Volgăi de jos", „Vulcanizăm galoşi — şoşoni", „Reparăm primusuri", „Procurorul raionului Lenin"...

Strada coteşte la dreapta, la vale, spre pod. Podul e lat, cu felinare pe el. Pe sub el trece un rîu, acum inexistent. Poartă un nume pompos: Ţariţa. Se zăreşte o fîşie din Volga, debarcadere, şlepuri, plute fără sfîrşit. O mai luăm o dată la dreapta şi suim la deal. Ne ducem la sora fostului comandant de companie a lui Igor din regimentul de rezervă. „E o comoară de femeie — veţi vedea singuri."

Ne oprim lîngă o casă de piatră, cu un singur etaj, cu tencuiala căzută şi cu ferestre pe care sînt lipite cruciş panglici de hîrtie. O pisică albă cu ochi mari şade pe trepte şi ne studiază cu un aer de dezaprobare.

Igor dispare pe poartă. Peste puţin timp reapare vesel, fără bonetă, numai în maiou.

— Mînă-ncoace, Sedîh, bag-o în curte! strigă el, şi mie îmi spune la ureche: Totul e în regulă. Tocmai bine am nimerit la micul dejun.

O curte mică şi plăcută la vedere. O verandă cu geamlîc, cu nişte sforicele întinse. Pe sforicele se caţără nu ştiu ce plantă verde. Un butoi pus la burlan. Rufe întinse la uscat. De balustradă e legat de picior un gînsac. Şi iar o pisică, de rîndul acesta neagră, se spală cu lăbuţa, parcă chemîndu-ne.

Ceva mai tîrziu stăm pe verandă, instalaţi la o masă acoperită cu o faţă de masă, şi mîncăm o supă de fasole extraordinar de gustoasă. Sîntem patru, dar farfuriile ni se umplu mereu.

Mîinile Mariei Kuzminişna sînt înăsprite, crăpate din cauza gătitului, dar şorţul ei e alb ca zăpada şi primusul şi tingirea de dulceaţă atîrnată de perete trebuie că sînt zilnic frecate cu cretă pisată. Părul îi este strîns în creştetul capului într-un coc cărunt, ochelarii de pe nas sînt înfăşuraţi cu aţă.

După supă, bem ceai şi aflăm că soţul ei, Nikolai Nicolaevici, vine la prînz; lucrează la depozitul de automobile, iar gînsacul a fost trimis de fratele ei, care şi acum mai face parte dintr-un regiment de rezervă. Că dacă vrem să ne spălăm mai bine după drum, în curte există un duş; trebuie numai, să punem apă în butoi, iar rufele ni le spală ea astăzi, că asta-i pentru ea un fleac.

Bem cîte trei pahare de ceai, apoi turnăm apă în butoi şi ne bălăcim îndelung, rîzînd cu hohote, în strîmta încăpere de scînduri. Ne simţim nespus de fericiţi.

La prînz vine Nikolai Nikolaevici, mic de statură, chel, îmbrăcat cu o haină antediluviană de şantung, cu o faţă extraordinar de mobilă şi cu degete care tot timpul ori bat darabana pe masă ori pipăie cîte ceva.

Îl interesează absolut tot. Ne întreabă despre situaţia de pe front, despre felul cum sîntem hrăniţi, la ce s-o fi gîndind Churchill că nu deschide cel de-al doilea front, „că este o adevărată porcărie, judecaţi şi dumneavoastră singuri"; ne întreabă dacă, după părerea noastră, nemţii vor ajunge la Stalingrad, iar în cazul cînd vor ajunge, dacă vom avea destulă putere pentru a-l apăra. Acum toată lumea merge la săpat tranşee. A fost şi el de două ori, şi un căpitan de pe acolo i-a

spus că în jurul Stalingradului sînt trei brîie, trei centuri, după expresia lui. Pe cît se pare, e ceva solid. Și căpitanul i-a făcut impresia unui om serios. Un om care nu „trăncănește", cum se spune acum.

După ceai, Nikolai Nikolaevici ne arată harta lui pe care însemnă cu stegulețe linia frontului. Măsoară cu o riglă mică de fier distanța de la Kalaci și Kotelnikovo la Stalingrad, oftează, dă din cap. Nu-i plac evenimentele din timpul din urmă. Citește cu multă atenție ziarele, primește *Pravda*, nu numai ediția din Stalingrad, dar și cea de la Moscova. Le ține toate așezate în două teancuri pe dulap și, dacă Maria Kuzminișna are nevoie de hîrtie ca să învelească o scrumbie, trebuie să alerge la vecini ; n-are voie nimeni să se atingă de aceste ziare.

Pe urmă dormim în curte, sub salcîmi, acoperindu-ne fețele cu niște prosoape, din cauza muștelor.

Seara ne pregătim să mergem la teatrul de operetă să vedem *Jartiera lui Borgia*. Ne curățim cizmele în curte și nu ne cruțăm scuipatul.

În cerdacul de peste drum, o fată bea lapte dintr-un pahar de sticlă groasă, șlefuită în fațete. O cheamă Liusea și este doctoriță. Am și aflat asta ; ne-a spus Maria Kuzminișna. Are niște ochi neînchipuit de negri, lucioși ca două mărgele, gene negre și păr auriu, tuns băiețește. E îmbrăcată cu o rochie subțirică de stambă, croită ca un sarafan. Brațele și gîtul îi sînt bronzate de soare. Igor se întoarce așa fel încît s-o aibă mereu în fața ochilor.

— N-are deloc picioare urîte, ce zici, Iurka ? Și în general vorbind...

Și scuipă frenetic pe perie.

Fata își bea laptele, se uită la noi cum ne lustruim cizmele, apoi pune paharul pe o treaptă, intră în casă și se întoarce cu un borcan de cremă de ghete.

— E bună, din Estonia. Cred că o fi mai bună decît scuipatul.

Și ne întinde borcanul.

Mulțumim și luăm crema. Într-adevăr, e mai bună decît scuipatul. Au să ne lucească cizmele, ca și cum ar fi noi. Acum n-are să ne mai fie rușine la teatru. Va să zică, vrem să mergem la teatru ? Desigur, se dă *Jartiera lui Borgia*. Poate că ar vrea să vină cu noi ? Nu, nu-i place opereta, iar operă nu există în Stalingrad. Nu există ? Nu. Așadar, îi place opera ? Da, mai ales *Evgheni Oneghin*, *Traviata*, *Dama de pică*. Igor este încîntat. Aflăm că Liusea a urmat cursurile școlii de muzică și are un pian. Opereta rămîne pe altădată.

— Veniți la noi, vă dă mama ceai.

— Cu plăcere, demult n-am avut parte de asemenea lucruri.

Stăm în salon pe fotolii de catifea cu picioarele curbate și mereu ne e frică să nu pîrîie sub greutatea noastră. Sînt atît de fragile și de elegante, și noi atît de neciopliți și de neîndemînatici. Pe perete e o reproducere după *Insula morților* a lui Boecklin. Pe pian un mic bust al lui Beethoven. Liusea cîntă *Campanella* lui Liszt.

Două lumînări groase se topesc încet în sfeșnice. Canapeaua e moale, confortabilă, cu speteaza oblică. Îmi pun la spate o pernă brodată cu mărgeluțe mici și-mi întind picioarele.

Liusea e tunsă îngrijit la ceafă. Degetele ei aleargă repede pe clape ; probabil că la școala de muzică lua totdeauna notele cele mai mari pentru repeziciunea aceasta. Ascult *Campanella,* mă uit la tabloul lui Boecklin, la bustul de ghips al lui Beethoven, la șirul de elefanți din piatră de Ural așezați pe bufet, unul în spatele celuilalt ; dar, nu știu de ce, totul mi se pare tare străin, tare departe de mine, parcă învăluit în ceață.

De cîte ori am visat pe front asemenea clipe : să nu tragă nimeni în jurul meu, să nu explodeze nimic, iar eu să stau pe o canapea, să ascult muzică, și alături de mine să fie o fată drăguță. Și iată, acum e chiar așa : stau pe o canapea și ascult muzică... Dar nu știu de ce am o senzație neplăcută. De ce ? Nu știu. Știu numai că din clipa în care am plecat de pe Oskol, ba nu, mai tîrziu, după magazii, mi-a rămas în suflet ceva apăsător, ceva tulbure. Doar nu sînt nici dezertor, nici laș, nici bigot, și totuși mă simt ca și cum aș fi toate acestea laolaltă.

Acum cîteva zile, mi se pare că pe lîngă Karpovka, stăteam cu Igor pe marginea drumului și fumam. Valega și Sedîh făceau mîncare la un foc de găteje. Pe lîngă noi trecea spre front o unitate de artilerie proaspătă. Ostașii, tineri și voioși, cu fețele înroșite de arșița soarelui, stăteau pe chesoane, săltînd la hopurile drumului prăfuit, rîdeau și vorbeau glumind între ei. Unul dintre ei, sergent

ori simplu soldat, călare pe un căluț șarg bine hrănit, a strigat la noi cu glas sonor de *zapevalo* [1].

— Dar bine v-ați mai aranjat, domnilor militari ! Nu vă mai ajung aici nici gloanțele, nici minele...

Și toți ceilalți au început să rîdă zgomotos în jurul lui, în timp ce el, mucalitul bateriei, adăugă :

— V-ar mai trebui un samovar și ceva dulceață...

Și iar au rîs cu toții.

Știu că nici el, nici ostașii care au rîs de gluma lui n-aveau de gînd să ne jignească. Dar, ce să zic, prea mare plăcere nu ne-a făcut gluma asta. Valega a tras chiar o înjurătură și a mîrîit printre dinți ceva cam ca : „Lasă c-om vedea noi ce o să ziceți după vreo două săptămîni"...

La război, lucrul cel mai îngrozitor nu sînt nici proiectilele, nici bombele. Cu ele te mai înveți. Lucrul cel mai îngrozitor este inactivitatea, situația nelămurită, lipsa unui scop imediat. Este cu mult mai greu să stai sub bombardament în tranșee, într-un cîmp deschis, decît să pornești la atac. Cu toate că șansele de a fi omorît sînt mult mai mici în tranșee decît în atac. Însă atacul reprezintă un scop, o țintă, în timp ce, stînd în tranșee, nu faci decît să numeri bombele : ne nimerește, nu ne nimerește...

Liusea s-a ridicat de la pian.

— Veniți să luăm un ceai. Cred că o fi gata samovarul.

[1] Cîntăreț în corurile militare, care începe fiecare strofă a cîntecului executînd singur melodia, reluată apoi de cor ca un refren.

Masa e acoperită cu o faţă albă, scrobită, care păstrează încă urma cutelor călcate. Pe farfurioare de cristal este dulceaţă de vişine, bine legată, fără sîmburi, dulceaţa mea preferată. Bem ceai din pahare subţiri şi nu ştim ce să facem cu mîinile noastre aspre, pline de zgîrieturi şi crăpături, din care nu mai poate ieşi bine murdăria, cu manşetele mînecilor roase. Ne temem să nu scăpăm dulceaţă pe faţa de masă.

Mama Liusei, o doamnă corectă, cu ochelari cu ramă de baga şi cu guleraş scrobit ca la pedagoge, ne mai pune dulceaţă în farfurioare, oftînd mereu.

— Mîncaţi, mîncaţi. Pe front nu prea vă răsfaţă, pe front e greu. Eu ştiu, fiindcă bărbatul meu a fost pe front în războiul trecut, şi-mi povestea... Şi iar oftează. Sînteţi o generaţie nefericită, da, nefericită...

Refuzăm al treilea pahar de ceai. Stăm din politeţe încă vreo cinci minute, apoi ne luăm rămas bun.

— Mai treceţi pe la noi, băieţi. Ne faceţi plăcere.

Apoi ne culcăm în curte, sub salcîmii prăfuiţi, şi multă vreme nu putem adormi. Alături de mine doarme Sedîh. Plescăie din buze în somn şi-şi pune braţul peste mine. Igor se răsuceşte de pe o parte pe alta.

— Nu dormi, Iurka ?

— Nu.

— La ce te gîndeşti ?

— Aşa... La nimic special...

Igor bîjbîie în întuneric căutînd tutunul.

— Ai o ţigară ?

— Vezi, e în cizmă, într-un săculeţ.

Caută pe pipăite în cizmă, scoate săculeţul cu tutun şi-şi răsuceşte o ţigară.

— M-am săturat de toate astea, Iurka.

— Care toate ?

— De fîţîiala asta fără rost. N-are nici un haz...

— Las' că mîine terminăm şi cu fîţîiala. Mergem la direcţia cadrelor. Dis-de-dimineaţă, înainte de cafea.

— Mare scofală şi cu direcţia cadrelor. Au să ne bage undeva la rezervă, să ne distrăm cu instrucţie şi saluturi. Sau şi mai bine, ne bagă într-un regiment de rezervă.

— Nu mă duc la nici un regiment de rezervă.

— Nu te duci ? Nici la învăţătură nu vrei să mergi ? La Alma-Ata sau la Frunze ? Am auzit că-i trimit acum la şcoală pe toţi locotenenţii şi locotenenţii-majori.

— Las' să trimită. Că de dus tot nu mă duc.

Tăcem cîteva minute. Ţigara lui Igor luceşte prin întuneric.

— Dar cu băieţii ce facem ?

— Cu care băieţi ? Cu Valega şi Sedîh ?

— Trebuie să-i trimitem la un centru de etapă.

— N-au să meargă la nici un centru de etapă. Avem să dăm noi singuri în primire caii şi căruţa. Pe ei însă nu-i dau. Cu Valega sînt pe front de nouă luni. Şi avem să rămînem împreună pînă la sfîrşitul războiului, dacă vreunul dintre noi nu va fi omorît.

Igor rîde.

— E un caraghios Valega al tău. Ieri s-a certat cu Sedîh. Pe chestia cartofilor. Sedîh voia să-i fiarbă cu coajă, Valega nici să n-audă de aşa ceva. Cică locotenentului — adică ţie — nu-i place să

curețe cartofii de coajă, îi vrea gata curățați. S-au ciorovăit vreo zece minute.

— Asta înseamnă că este o ordonanță adevărată, răspund eu și mă-ntorc pe cealaltă parte. Dormi, mîine ne sculăm devreme.

Cască prelung, scuipă și-și stinge țigara de pămînt.

Undeva în depărtare trage antiaeriana. Rătăcesc pe cer razele reflectoarelor. Valega oftează prin somn. E culcat la doi pași de mine, strîns covrig, cu fața acoperită cu o mînă. Așa doarme el întotdeauna.

Micul meu Valega, cu capul lui rotund! Cîte drumuri n-am bătut noi împreună în aceste luni, cîtă ciorbă n-am mîncat din aceeași gamelă, cîte nopți n-am petrecut înveliți cu aceeași foaie de cort... Nu voiai de loc să vii ordonanță la mine. Trei zile ți-au trebuit ca să te lași convins. Stăteai cu ochii în pămînt, mormăind ceva nelămurit, că nu știi, că nu ești obișnuit. Îți era rușine să-i părăsești pe camarazii tăi. Ai umblat cu ei împreună prin tranșeele din prima linie, ați trăit laolaltă clipe grele și nu-ți venea să-i lași așa dintr-o dată, să treci ca agent de legătură la unul din șefi, într-un locșor comod. Îți spuneai singur: sînt eu oare mai prost decît alții? Nu știu să lupt?

M-am obișnuit cu tine, clăpăugule, m-am obișnuit al naibii... Adică nu, nu m-am obișnuit. Asta nu e obișnuință, ci e altceva, mult mai mult. Nu m-am gîndit niciodată la asta. Pur și simplu, n-am avut timp.

Vezi bine, am avut și înainte prieteni. Am avut mulți prieteni. Împreună am învățat, am muncit, am băut votcă, am discutat despre artă și despre alte lucruri înalte... Dar sînt oare de ajuns toate acestea? Chefurile, disputele, așa-zisele interese comune, aceeași cultură?

Vadim Kastrițki e un băiat inteligent, talentat, fin. Dar oare m-ar scoate el, rănit fiind, de pe cîmpul de luptă? Mai înainte așa ceva nu mă interesa. Acum mă interesează. Valega însă m-ar scoate. Știu asta... Sau Serghei Velednițki. Aș merge cu el în recunoaștere? Nu știu. Cu Valega însă aș merge și la capătul lumii.

În război cunoști oamenii cu adevărat. Acum știu bine că e așa. Războiul e ca hîrtia de turnesol, ca un revelator deosebit. Uite, Valega citește silabisind, se încurcă la împărțire, nu știe cît fac șapte ori opt, și dacă l-ai întreba ce e socialismul sau patria, zău că n-ar ști să te lămurească; pentru el sînt mult prea grele noțiunile definite prin cuvinte. Dar pentru patria asta — pentru mine, pentru Igor, pentru camarazii de regiment, pentru coșmelia lui de undeva din Altai, pentru Stalin, pe care nu l-a văzut niciodată, dar care simbolizează pentru el tot ce e mai bun și just, el se va bate pînă la ultimul cartuș. Și cînd se vor sfîrși cartușele, se va bate cu pumnii, cu dinții... Așa e rusul. Aflat în tranșee, își înjură mai mult plutonierul decît pe nemți, dar cînd e de făcut treabă, arată ce e în stare să facă. Iar de împărțit, de înmulțit și de citit ca lumea, învață el oricînd, numai să aibă timp și dorință...

Valega mormăie prin somn, se întoarce pe partea cealaltă și iar se face covrig, cu genunchii aduși aproape pînă la bărbie.

Dormi liniştit, dormi, clăpăugule... În curînd vei avea iar parte de tranşee, de nopţi de veghe. Vino-ncoace, Valega! Dă fuga, Valega! Dormi pînă una-alta. Iar cînd se va isprăvi războiul, atunci, dacă vom rămîne în viaţă, ne vom odihni de-a binelea.

11

DIMINEAŢA, la direcţia cadrelor dăm de Kalujski, proaspăt ras, odihnit, arătînd parcă şi mai bine ca înainte.

— Ce faceţi, copilaşi? Sănătoşi, voinici? Încotro vi-e drumul?

Ne întinde o mînă caldă şi umedă.

— Acolo de unde vii tu.

— Staţi un moment. Nu vă grăbiţi. Aveţi tutun?

— Avem.

— Atunci, să tragem un fum! Şi totodată să ne mai punem creierii la contribuţie! Uite, colo, o bancă simpatică.

Ne duce spre o bancă cu trei picioare, într-o grădiniţă plină de praf.

— E inutil să vă precipitaţi aşa, cu capul înainte. Mă-nţelegeţi? Aici n-ai ce alege. Ori te bagă la rezervă, ori te trimite în prima linie. Un-doi, şi s-a isprăvit cu noi.

— Ei şi?

— Vă aranjează? Sprîncenele lui rase se ridică în sus de mirare. Ştiţi ce e acum în prima linie? Nici să nu mă întrebaţi... E o jale. Am vorbit azi cu un locotenent rănit. A venit abia ieri de la Kalaci. Aproape că nu mai există comandanţi. Te bagă unde nimeresc, în primul loc liber. Poftim oamenii, poftim poziţia — ţine-o cum ştii. Înţelegeţi? Messerschmitt-urile te bîzîie mereu la cap. Într-un cuvînt...

Cu degetul lui scurt şi gros trasează în aer o cruce.

— Iar în rezervă ce vă aşteaptă? Fiertura de mei, o pîine ca lutul. Poate v-o mai da cînd şi cînd o scrumbie. Şi de dimineaţa pînă seara, program, regulamente, regulamentul de luptă al infanteriei, puşti mitraliere... Seminţe vreţi?

Fără să mai aştepte răspunsul, ne toarnă în palme seminţe de floarea-soarelui, mărunte şi prea prăjite.

— Să vă mai spun... se apleacă el uşor spre noi şi continuă în semişoaptă misterioasă. M-am întîlnit aici cu un căpitan, am să vi-l prezint. Bun băiat. A lucrat ca ajutor de comandant la recunoaştere pe lîngă statul-major al unei divizii. Am stat de vorbă cu el. Am găsit cunoştinţe comune. Pe scurt, peste cinci-şase, maximum zece zile, va sosi aici locotenent-colonelul Şuranski. Îl cunoaşteţi? E o grădină de om. Sînt cu el „per tu". Am tras împreună nişte chefuri. Chiar el, Şuranski, are să aranjeze totul. Acum e la Moscova, într-o misiune. Peste o săptămînă va fi aici. În rezumat sfatul meu este: să faceţi deocamdată calea-ntoarsă. Aveţi unde să staţi? Am să vă ţin eu la curent cu mersul lucrurilor.

Deodată se scoală grăbit, bagă seminţele în buzunar,

— Așteptați-mă numai o clipă. Numai să-i spun maiorului de colo o vorbă...

Și, potrivindu-și chipiul, dispare după colț.

Intrăm într-o casă cu geamuri murdare. Un locotenent incolor, cu cizmele bine lustruite, ne informează că secția de geniu se află în strada Turkestanskaia și că acolo se face înregistrarea tuturor pionierilor. Iar celelalte specialități — pușcașii, artileriștii, cei de la aruncătoarele de mine — la camera No. 5, de la 11 la 5.

Mergem în strada Turkestanskaia. Igor vrea să se dea drept pionier.

— Dă-le dracului de antigaze. M-am săturat. Ai să-mi arăți toate savantlîcurile în trei zile.

În strada Turkestanskaia dăm iar de un locotenent, de rîndul acesta însă de unul brun și cu cizme de pînză. Apoi vorbim cu un maior. Urmează cinci chestionare de completat și „veniți mîine pe la zece".

A doua zi la zece completăm alte formulare și, înarmați cu un bilețel — „Maiorului Zabavnikov, să-i treacă la rezervă" — mergem în strada Uzbekskaia la No. 16.

Acolo găsim vreo douăzeci de ofițeri de la pionieri. Stau pe pervazurile ferestrelor, beau ceai, fumează și înjură rezerva. Maiorul lipsește. Vine ceva mai tîrziu. E mic, arțăgos, verde la față, îi lăcrimează ochii. Iar încep să curgă întrebările : cine sînteți, de unde veniți etc. Orariul este : de la nouă la unu program, pe urmă masa, și de la trei la opt iar program. Ne înscriem pe foaia de

subzistență la o companie hidrotehnică. Plecăm acasă.

*

Seara mă plimb cu Liusea pe chei. Cerul este roșu, lugubru. Deasupra orizontului norii stau grămadă, ca un fum negru, dens. Vîntul a încrețit fața Volgăi, care și-a pierdut tot luciul. Trec plute, nesfîrșite șiruri de plute. Remorchere împodobite cu verdeață, ca de Rusalii. Pe malul celălalt — niște căsuțe, o bisericuță, cumpene ascuțite de fîntîni în fiecare curte.

Mergem la braț, ne oprim uneori lîngă parapetul de piatră și, sprijinindu-ne cu coatele pe el, privim în depărtări. Liusea vorbește despre ceva, mi se pare despre Blok și Esenin, mă întreabă ceva și eu îi răspund nu știu ce. Dar nu știu de ce nu mă simt în apele mele și nu-mi vine să vorbesc nici despre Blok, nici despre Esenin.

A fost un timp cînd toate acestea mă interesau, mă mișcau. Acum totul a rămas atît de departe... Arhitectura, pictura, literatura... În tot timpul războiului n-am citit nici o carte. Nu mă simt în stare.

Toate acestea am să le fac mai tîrziu. Mai tîrziu...

Și mîine va fi aceeași rezervă. Voi demonta și monta la loc de cîte douăzeci de ori în șir mitraliera Degteariov. Și poimîine, și răspoimîine, va fi același lucru. Același maior Zabavnikov, arțăgos și cu ochii lăcrimoși, ne va spune mereu că trebuie să așteptăm, că vom pleca pe front atunci cînd se va da ordinul respectiv, că sînt oameni

care se gîndesc la acest lucru — și așa mai departe, și așa mai departe...

Trecem pe lîngă monumentul Eroului Uniunii Sovietice Holzunov. Spre rușinea mea, habar n-am ce a făcut. Turnat în bronz, greoi în mantaua lui de piele, stă acolo, solid și hotărît, și nu se uită la nimeni. Citim inscripția și ne uităm la basoreliefurile de pe soclu.

Ieșim în piața din centrul orașului. Aici e un Heinkel doborît, cenușiu, cu cruci negre îngrijit vopsite și cu un leu medieval pe scut heraldic. Seamănă cu o pasăre de pradă rănită, care a căzut la pămînt și și-a înfipt ghiarele în el. Niște băieți se cațără pe aripile lui rupte, se suie în cabină, umblă la instrumentele de bord. De după frînghia întinsă în jurul lui, oamenii se uită, cu atenție mohorîtă, la motoarele sfărîmate și la mitralierele care se văd ieșind din avion.

— E blindat peste tot, afurisitul...

— Da, nu prea fac ei economie de metal.

— Și cîte mitraliere are ?

— Două. Și două tunuri.

— Dar bombe ?

— Are și bombe. Două tone.

— Două tone ?

Liusea mă trage de mînecă.

— Hai să mergem. M-am plictisit să mă tot uit la el. Hai să ne ducem pe Movila lui Mamai.

— Unde ?

— Pe Movila lui Mamai. De acolo vezi tot Stalingradul ca în palmă. Și Volga. Se vede și dincolo de Volga, pînă departe. E frumos acolo. Crede-mă.

Ne ducem pe Movila lui Mamai.

Este plată și urîtă. Copăcei tineri plantați rînduri-rînduri. Liusea spune că aici era vorba să se amenajeze un parc de cultură și odihnă. Foarte posibil că, odată și odată, are să fie frumos aici, deocamdată însă locul e prea puțin atrăgător. Niște castele de apă, iarbă uscată, tufișuri rare și țepoase.

Vederea ce se deschide de aici este însă cu adevărat remarcabilă.

Marele oraș este strîns lipit de fluviu. Îngrămădirea de piatră a caselor noi domină clădirile de lemn, care o înconjoară din toate părțile. Lăsate într-o parte, cu ferestre mici, căsuțele de lemn roiesc de-a lungul rîpelor, se tîrăsc spre fluviu, se cațără în sus, se strecoară printre halele de beton armat ale uzinelor. Uzinele sînt enorme, pline de fum, însuflețite de zgomotul macaralelor și de sirenele locomotivelor. „Octombrie Roșu", „Baricadele", și apoi, la orizont, corpurile de clădiri ale uzinei de tractoare. Acolo este și un cartier întreg muncitoresc — corpuri de case albe, simetrice, mici, vile cu acoperișurile scînteietoare de țiglă.

Și dincolo de toate acestea, Volga, liniștită, lină, atît de lată și de pașnică, apoi verdeața ajurată de pe celălalt mal, căsuțele care se zăresc prin ea, zările de un vioriu întunecat la ora aceasta și, aruncată de vreun idiot, o rachetă care se risipește într-o frumoasă ploaie de scîntei verzi și roșii.

Ședem pe marginea rîpii pleșuve care formează mai multe coturi și ne uităm la un tren care se tîrăște în fundul văii. Este cumplit de lung, pe platformele lui se află ceva acoperit cu prelate — tancuri, probabil. Locomotiva cu coșuri scunde,

bosumflată parcă, pufăie încet și în silă. Nu face economie de fum, trage încet, cu tenacitatea unui cal deprins cu greutăți mari.

— La ce te gîndești ? întreabă Liusea.

— La mitralieră. E un loc excelent aici pentru o mitralieră.

— Iura... Cum poți ?

— A doua s-ar putea așeza uite colo. Ar ține perfect sub focul ei celălalt mal al rîpii.

— Nu te-ai săturat încă de toate acestea ?

— Care „acestea" ?

— Războiul, mitralierele...

— M-am săturat pînă-n gît.

— Atunci de ce să vorbim despre ele ? Dacă există o posibilitate să nu vorbim despre asta, atunci pentru ce...

— Din simplă obișnuință. Acum pînă și la lună mă uit din punct de vedere al utilității și al avantajelor ce le oferă. O dentistă îmi spunea odată că, atunci cînd i se vorbește despre un cunoscut, își aduce în primul rînd aminte de dinții, de cariile și de coroanele lui.

— Eu, dimpotrivă, cînd nu sînt la spital, caut să nu mă mai gîndesc la amputări, trepanații și alte orori de felul acesta.

— Se vede că nu lucrezi demult la spital, asta e !

— Lucrez de aproape două luni.

— Eu am intrat în al doilea an de front. Și un an de război face cît trei de pace. Poate chiar cît cinci.

Liusea își sprijină mîna de genunchiul meu și se uită în ochii mei. Are o mică aluniță lîngă ochiul stîng și gene ca ale lui Sedîh, lungi și întoarse în sus.

— Cum erai înainte de război, Iura ?

Ce să-i răspund ? Eram tot ca și acum, numai puțin mai altfel. Îmi plăcea să privesc luna, îmi plăcea ciocolata, îmi plăcea să stau în rîndul al treilea la parter. Și liliacul înflorit îmi plăcea, și chefurile cu prietenii.

Stăm așa un timp și privim în tăcere malul opus.

— Nu-i așa că e frumos ? mă întreabă Liusea.

— E frumos, răspund eu.

— Îți place să stai așa și să privești ?

— Îmi place.

— Probabil că și la Kiev ședeai tot așa seara cu cineva, pe malul Niprului, și priveai natura ?

— Da, ședeam așa și priveam.

— Ai o nevastă la Kiev ?

— Nu sînt însurat.

— Dar cu cine ședeai atunci ?

— Cu Liusea.

— Cu Liusea ? Ia te uită ce nostim, tot Liusea o chema ?

— Da, tot Liusea. Și ea se purta cu părul tot așa de scurt ca și dumneata. E drept că nu cînta la pian.

— Și unde-i acum ?

— Nu știu. A rămas la nemți. Mulți au rămas la nemți. Și părinții mei sînt tot la ei.

— Ai vreo fotografie de a ei ?

— Am.

— Pot să văd și eu ?

Scot din portofel fotografia. Sîntem fotografiați împreună : Liusea și cu mine. Este o fotografie proastă de amator, pe o hîrtie simplă, deco-

lorată aproape de tot. Liusea o ia în mînă și se apleacă atît de jos încît părul ei îmi atinge fața. Miroase a săpun bun, parfumat.

— Liusea dumitale are o figură asimetrică. N-ai observat asta ?

— Nu, n-am observat.

— O iubești ? Sau numai așa ?

— Cred că da. În orice caz mi-e dor de ea.

— Mult ?

— Cred că mult.

— De ce „cred“ ?

— Bine, atunci pur și simplu mult.

Liusea își lasă privirea în jos.

Și dintr-o dată se înroșește toată. Pînă și urechile ei mici, cu găuri de cercei, se fac roșii.

Jos, în vale, mai trece tîrîș încă un tren, tot atît de lung și suflînd tot atît de tare. Se aude zdrăngănind un tramvai, dar nu-l putem vedea. Pe cer apar stelele, palide și sfioase.

Mă uit la stele, la urechea cea mică și trandafirie cu gaură de cercel, la mîna fină a Liusei, cu un inel cu pietricică verde pe degetul cel mic. E drăguță și simpatică Liusea, și-mi face plăcere să stau cu ea, dar peste cîteva zile ne vom despărți și n-o să ne mai vedem niciodată. Și am să mai întîlnesc, în timpul războiului, și alte Liusii și poate că voi sta și cu ele tot așa, iar pe urmă ele vor pleca undeva departe, le voi uita chipurile și numele și se vor contopi în ceva unic, mare, nebulos, plăcut, ceva care dă iluzia unui lucru trecut, depărtat și nespus de atrăgător.

Îi dau, pentru orice eventualitate, adresa unui prieten de al meu la Moscova, unde îmi va putea scrie, dacă va dori, după terminarea războiului.

Își notează adresa în carnețelul ei și spune că îmi va scrie negreșit.

Peste un ceas plecăm. Liusea tace și se ține de mine strîns, cu amîndouă mîinile. Simt cum îi bate inima. Are niște mîini calde și moi și toată este atît de mișcătoare, atît de apropiată.

12

Ni se dă de lucru, mie, lui Igor și la încă doi locotenenți din rezervă. Ne intitulăm : grup cu misiune specială. Șeful nostru — maiorul Goldștab — este cumplit de intelectual, chel și miop. Grupul îl conduce căpitanul Samoilenko, morocănos, strîmbînd mereu din nas, tot din rezervă și el.

Treaba noastră nu e complicată de loc. Pentru orice eventualitate, se fac pregătiri pentru a arunca în aer obiectivele industriale ale orașului. Trebuie să întocmim o schemă a distribuirii încărcăturilor de explozibil, să socotim de cîte asemenea încărcături este nevoie, să stabilim metoda aruncării în aer și să instruim în consecință echipele însărcinate cu aruncarea în aer, special constituite în acest scop la fabrici. Asta e tot.

În sarcina mea cad : fabrica de mezeluri, uzina frigorifică, moara No. 4 și fabrica de pîine. Lui Igor îi revin : fabrica de bere, o altă moară și uzina „Metiz“.

Ne instalăm într-un apartament nou, mare, gol și antipatic, cu un balcon dînd în piața gării. Mobilă aproape că nu există. O masă, patru scaune, trei paturi desfundate și un fierbător electric uitat de cineva.

Igor și cu mine ocupăm două paturi pe care ne punem mantalele. Cel de al treilea pat este ocupat de un locotenent cu un nume de familie bizar, Pengaunis, probabil leton. Al patrulea locuitor al camerei, Șapiro, se instalează pe niște scaune. Valega și Sedîh, în camera de alături, pe jos. Căpitanul cel ursuz e încartiruit într-o casă particulară. O dată pe zi vine la noi, strîmbă din nas, întreabă ce am mai făcut, fumează o țigară și pleacă.

La uzine, directorii se lasă greu, își exprimă prin gesturi neputința, spun că n-au cu cine să formeze echipe, deoarece au rămas numai femei. Lucrătorii ne privesc pieziș : ce se tot plimbă pe aici militarii ăștia ? Eu fac pe specialistul în incendii : pipăi stingătoarele.

La uzina frigorifică, mă tratează cu înghețată în farfurii mari. La fabrica de mezeluri, cu salam și crenvurști afumați.

Zilele sînt senine, calde, iar nopțile înăbușitoare.

Maria Kuzminișna se plînge că totul se scumpește pe piață și că nu mai poți găsi unt și lapte. Nikolai Nikolaevici oftează lîngă harta lui. Comunicatele nu sînt prea îmbucurătoare. Am cedat Maikopul și Krasnodarul.

Orașul e plin de răniți. Numărul lor sporește în fiecare zi. Nerași de mai multe zile, palizi, cu pansamente strălucitor de albe față de hainele lor prăfuite și mînjite de sînge, se îndreaptă în șiruri lungi spre Volga. Spitalele se evacuează. Pe străzi și prin case umblă patrule, controlînd actele. Drumurile ce duc spre Kalaci și Kotelnikovo sînt ticsite de mașini. În toate curțile se sapă de zor șanțuri și niște gropi mari și adînci, cică bazine pentru apă, în caz de incendiu. Din cînd în cînd, vin avioane nemțești, aruncă cîte două-trei bombe undeva pe la periferie și pleacă. În oraș sînt multe baterii antiaeriene.

La Moscova sosește Churchill cu avionul. Comunicatul este foarte nelămurit.

Nu știu precis nici măcar unde se dau acum luptele. Comunicatele indică nebulos — „la nord-est de Kotelnikovo", „în cotul Donului"... Se spune că Abganerovo a și fost ocupat de nemți. E la șaizeci și cinci de kilometri distanță de aici. Maria Kuzminișna a auzit în piață — centrul principal al zvonurilor — că ai noștri ar fi părăsit Kalaci și s-ar fi retras la Karpovka. Cei mai mulți dintre răniți vin de la Kalaci. Dau din mîini : „Ce să-i faci... au tancuri... aviație..."

Nu s-a dat încă ordinul de evacuare, dar vecinii Liusei, dentistul cu nevasta și cei doi copii, au plecat de ieri la Leninsk „în vizită la o soră".

La teatrul de operetă se cîntă *Silvia, Contesa Maritza, Rose-Marie.*

Bufetele sînt goale, n-au nimic afară de apă de Volga — cinci copeici paharul. Pe scenă vezi jobene, plastroane, surîsuri fermecătoare, auzi calambururi.

În grădina zoologică, elefantul își plimbă ca și înainte dorul, maimuțele fac nebunii, pitonul cel gros și leneș doarme într-un colț al cuștii sale, pe paie vechi.

La biblioteca orașului, al cărei balcon dă direct pe Volga, o bătrînică simpatică, cu o pieptănătură de pe la 1880, oferă cititorilor operele lui Balzac, rugîndu-i să nu îndoaie paginile. Băieții trag cu praștia în vrăbii, se joacă de-a „nemții" și de-ai

„noştri". Fetiţele joacă şotron, sărind într-un picior.

La Casa Armatei Roşii se afişează regulat, în vitrine acoperite cu reţea de metal, *Izvestia* şi *Stalingradskaia Pravda*.

Luna august se tîrăşte încet, înăbuşitoare, senină, plină de praf.

Într-o zi îl întîlnesc pe Kalujski, cu bluză nouă şi cu panglică zmeurie la chipiu. S-a aranjat, ca şef al aprovizionării, pe lîngă unul din spitalele de zonă interioară. Spitalul lui este acum în curs de evacuare la Astrahan, aşa că are enorm de multă treabă : sînt mii de răniţi, lipsesc mijloacele de locomoţie, într-un cuvînt, zău că pe front era mult mai bine... Apropo, dacă am nevoie de ceva zahăr, îmi poate ceda vreo zece kilograme, tot n-are să poată să ia tot cu el şi va fi nevoit să-l predea trupei.

Ştiu că Valega are să mă certe, totuşi îi spun că n-am timp. Cu aceasta se termină conversaţia noastră. Făcîndu-mi voios semne cu mîna, Kalujski pleacă spre Volga pe „Gazul" lui încărcat pînă sus cu berbeci tăiaţi. Îl petrec cu privirea, apoi intru la poştă, doar-doar voi găsi ceva la post-restant.

13

DUMINICĂ mă trezesc mai devreme ca de obicei. Nu ştiu de unde au apărut purici şi nu pot închide ochii din cauza lor. Igor şi ceilalţi doi mai dorm încă.

Mă scol şi trec la bucătărie. Sedîh face clătite pe primus. Valega meştereşte ceva la un difuzor : demult visează el să avem un radio.

Pe fereastră se vede, strălucind orbitor, peretele casei de peste drum, scăldat în soare, şi un petic de cer palid, spălăcit parcă din cauza arşiţei.

Nu mă duc azi la uzină, schemele sînt gata făcute, cantitatea explozibilului calculată, instrucţia se amînă zi după zi, nici pînă acum nu s-au format încă echipele de aruncare în aer.

Trag mantaua de pe Igor.

— Scoală-te. Hai să facem baie în Volga.

Se strîmbă nemulţumit, vrea să-şi tragă mantaua pe cap, bombăne, dar pînă-n cele din urmă tot se scoală. Clipeşte des, cu ochii cîrpiţi de somn.

Sedîh aduce clătitele sfîrîind în tigaie.

— Azi dimineaţă au doborît un neamţ, spune el, punînd tigaia pe o cărămidă. Am văzut cu ochii mei. Întîi a scos un fum negru şi lung, aşa ca o coadă, apoi s-a aplecat puţintel, pe urmă mai tare, mai tare şi a picat undeva dincolo de oraş. Se vede că l-au nimerit drept în motor.

— E multă antiaeriană în oraş, spune Şapiro şi se dă jos de pe scaunele lui.

Îi plac foarte mult cifrele şi tot felul de calcule. Continuă :

— Dacă ar deschide focul toate dintr-o dată, ar trage pe minut cel puţin 750 de proiectile.

— Dar nemţii cîte avioane au ? întreabă Igor.

Întotdeauna îşi bate joc de Şapiro, dar acesta nu-l bagă în seamă.

— La începutul războiului aveau cam 10.000. Acum cred că au mai multe.

— De ce ?

— Simplu calcul aritmetic. Dacă socotim că au 100 de uzine de avioane și că fiecare scoate cîte un avion pe zi — ca să luăm un minimum improbabil — înseamnă că scot 3000 de avioane pe lună. Nu pot să aibă pierderi atît de mari. În consecință...

— Mergi cu noi la baie ? îi taie vorba Igor

— Nu. Mi-a ieșit un furuncul. Al șaselea în luna asta. Și chiar pe locul cel mai prost ales, așa că trebuie să șed numai pe o parte...

La Stalingrad nu există plajă. Sărim de-a dreptul de pe plute în valuri grase, sidefii din cauza păcurii. Apa e caldă, parc-ar fi încălzită.

Pe urmă stăm culcați pe niște bîrne și ne uităm, cu ochii pe jumătate închiși, la Volga, care te orbește cu strălucirea ei. Nu seamănă cu Niprul. Nu seamănă deloc. Ultima oară am văzut Niprul cu cîteva zile înainte de război. E mai zburdalnic, mai vesel. Arcul imens al plajei era plin de trupuri goale arse de soare, de niște umbrele-ciuperci, de chioșcuri și de gheretele cochet ajurate ale posturilor de canotaj. Și o puzderie de bărci de toate felurile : luntre ușoare, șalupe, semischifuri, zvelte schifuri de curse, maune și bărci cu fundul plat, iahturi rapide, cu pînze albe ca zăpada.

Toate acestea forfoteau, mișunau într-o învălmășeală pestriță de alb, galben și albastru, vibrau în arșița amiezii.

Aici e altfel. Aici totul este mai grav, mai serios. Aici sînt plute și șlepuri, cutere înnegrite de fum, avînd parcă un aer îngrijorat, remorchere cu sirene răgușite și cabluri plesnind zgomotos apa. Înainte de război vor fi fost, desigur, și aici iahturi și șalupe, dar eu n-am fost niciodată aici

înainte de război. Acum însă apa aceasta multă, largă, scînteietoare, împînzită de plute, curgînd între maluri acoperite de macarale și magazii lungi și plictisitoare, pare a fi o secție a unei uzine ciudate, cum nu-i alta.

Și totuși aceasta este Volga. Poți sta așa, culcat pe pîntece, ceasuri întregi, privind cum trec la vale plutele, cum strălucesc cu toate culorile curcubeului dîrele de păcură, cum pufăie din greu, mergînd în contra curentului, lovind apa cu zbaturile lui, un vaporaș antediluvian. Stau și privesc, și Igor îmi spune că s-a săturat de trîndăvie, că îi e lehamite de Șapiro cu furunculele lui, de Pengaunis care în fiecare zi își spală și își pune pe balcon la uscat gulerele de pînză, că i s-a urît cu directorii de uzine și cu toată birocrația.

Îl ascult distrat, uitîndu-mă la un cuter mititel care pufăie acostînd la malul opus, și încerc să nu mă gîndesc la faptul că poate peste o săptămînă-două, pe aici va trece frontul și că, pe locul unde stăm noi acum, vor fi nemții, iar dincolo, în verdeața tînără de pe celălalt mal, vom fi noi, bombele vor arunca în sus jerbe albe de apă și pe această scînteietoare suprafață vor pluti mergînd la vale, spre Astrahan, spre Marea Caspică, cadavre umflate.

Igor îmi trage o palmă zdravănă în spate, între omoplați.

— Hai în apă... Uite-un vapor.

Își face vînt și sare de pe bîrna groasă și alunecoasă, spintecînd apa. Nu-l văd timp de cîteva secunde. Apoi capul lui, sforăind în apă, apare departe de mal. Vrînd să taie drumul vaporului, înaintează cu mișcări de brațe scurte și puternice ;

aproape tot spatele îi iese afară din apă. Capul e în apă. Numai gura apare din cînd în cînd pe sub braț, ca să tragă aer în plămîni. Înoată bine. Și Liusea înota tot așa. Nu avea mișcările chiar atît de scurte și de puternice, dar înota foarte bine.

Stilul acesta se numește craul. Eu nu prea l-am prins încă. Nu prea merge cum trebuie cu respirația și-mi obosesc și picioarele. Ele trebuie să lucreze tot timpul repede și egal, ca niște foarfeci.

Vaporul trece. E scund, are un coș lung și o coadă întreagă de șlepuri în urma lui. Igor se întoarce suflînd greu.

— Îmi cam bate inima. Îmbătrînesc. Ș-apoi ăsta nici nu-i rîu, e un rezervor de păcură. Tot corpul lui lucește de păcură. Hai mai bine la bibliotecă, spune el.

Nu-l contrazic. Am stat culcat pe bîrne atît de mult încît mă doare spatele.

La bibliotecă Igor se delectează cu revista *Apollo* din anul 1911, eu cu niște nuvele peruviene din *Internaționalnaia Literatura*. Fotoliile de răchită sînt comode. În odaie e liniște, te simți bine. Pe pereți, portretul lui Turgheniev, al lui Tiutcev și al cuiva cu mustăți și ac de cravată. Un ceas mare de perete sună melodios la fiecare sfert de oră. Doi băiețași se prăpădesc de rîs uitîndu-se la un *Baron Münchhausen* ilustrat de Doré. Am avut și eu o dată această carte cu o copertă roșie și aurită și cu aceleași poze. Eram în stare să mă uit la ele de douăzeci de ori pe zi. Cel mai mult îmi plăcea cum se trage singur de coadă afară din mlaștină. Îmi plăcea mult și altă poză : o poartă a tăiat calul în două, dar calul nici nu se sinchisește de

asta, bea înainte apă din fîntînă, iar în spatele lui e o adevărată cascadă.

Stăm acolo, pînă cînd bibliotecara ne atrage discret atenția că biblioteca se închide la șase. Acum nu mai au decît un singur schimb. Înainte țineau deschis pînă la zece seara, dar ajutoarea ei e bolnavă, așa că se lucrează numai de la 12 la 6.

— Mai veniți și mîine. Ținem totdeauna deschis de la 12 la 6. Și *Apollo* îl avem și pe anii 1912 și 1917.

Ne luăm rămas bun și plecăm. Cred că Valega o fi necăjit că s-a răcit mîncarea.

La intrarea în gară, un difuzor negru, patrat, hîrîie răgușit :

— Cetățeni, în oraș s-a anunțat alarmă aeriană. Atențiune, cetățeni, în oraș s-a anunțat...

În ultimul timp se anunță alarma de cîte trei-patru ori pe zi. Nu le mai dă nimeni atenție. Se trage cît se trage, avioane nu se văd, apoi sună încetarea.

Valega ne întîmpină cu o privire încruntată.

— Știți doar că nu avem cuptor. De două ori am încălzit mîncarea. Cartofii s-au fleșcăit de tot, iar ciorba...

Face un semn disperat cu mîna, apoi descotoșmănește ciorba, învelită într-o manta. Undeva, dincolo de gară, începe să tragă antiaeriana.

Ciorba este într-adevăr excelentă. De carne și cu smîntînă. Nu se știe de unde, avem și farfurii, frumoase, cu floricele roz.

— Întocmai ca la restaurant, rîde Igor, ne mai lipsesc doar suporturile pentru cuțite și șervete îndoite-n triunghi în pahare.

Şi deodată zboară toate. Farfuriile, lingurile, geamurile, difuzorul din perete...

Ce naiba o fi asta ?

Dinspre gară vin, zburînd încet, solemn, ca la paradă, avioane. N-am mai văzut niciodată o asemenea cantitate. Sînt atît de multe încît e greu să distingi de unde vin. Zboară în stoluri negre, scîrboase, în diferite formaţii. Tot cerul e presărat cu scuipatul tunurilor antiaeriene.

Stăm pe balcon şi ne uităm în sus. Eu, Igor, Valega şi Sedîh. Nu ne putem lua ochii de la această privelişte.

Nemţii se îndreaptă direct spre noi. Zboară în triunghi ca gîştele călătoare. Zboară jos ; se văd extremităţile galbene ale aripilor, crucile conturate cu alb, trenul de aterizaj semănînd cu nişte gheare. 10...12...15...18... Se aliniază într-un şir, exact în faţa noastră. Cel din capul şirului se întoarce pe o aripă, cu roţile în sus. Intră în picaj. Nu-mi pot lua ochii de la el. Are roţile şi botul motorului roşii. Dă drumul la sirenă. De sub aripile lui cad nişte puncte negre. 1...2...3...4...10.. 12... Cel din urmă e alb şi mare. Închid ochii. Mă cramponez de balustradă. Este ceva instinctiv. Îţi vine să te vîri în pămînt — şi n-ai pămînt. Şi atunci cauţi altceva. Se aude cum iese din picaj „cîntăreţul". Apoi nu mai poţi distinge nimic.

E un bubuit necontenit. Totul vibrează şi tremură mărunt, dezgustător. Deschid ochii o clipă. Nu se vede nimic. Ceva compact şi tulbure — praf ori fum ! — învăluie totul. Iar şuieră bombele, iar bubuie. Mă ţin de balustradă. Ca la lumina unui fulger, zăresc faţa lui Valega, încremenită,

albă, cu ochii holbaţi şi gura căscată. Apoi dispare...

Cît timp durează asta ? O oră, două — sau numai un sfert de ceas ? Nu mai există nici timp, nici spaţiu. Doar acel ceva tulbure şi balustrada rece şi aspră. Încolo nimic.

Balustrada dispare. Sînt culcat pe ceva moale, cald şi incomod. Se mişcă sub mine. Apuc acel ceva cu mîinile. Se tîrăşte.

Mintea nu mă mai ajută. Rămîne doar instinctul — dorul animalic de viaţă — şi aşteptarea. De fapt, nu mai e nici aşteptare, ci doar gîndul : de ar veni mai repede, orişice ar veni, dar să se termine odată, mai repede.

Mai tîrziu ne pomenim în paturile noastre, fumînd. Cum am ajuns aici, nu ştiu. În jurul nostru, praful e ca o ceaţă. Miroase a trotil. Pe dinţi, în urechi, după guler, pretutindeni avem nisip. Pe jos sînt cioburi de farfurii, băltoace de ciorbă, foi de varză, o bucată de carne. În mijlocul odăii un bloc de asfalt. Geamurile s-au spart toate. Mă doare gîtul, ca şi cum m-ar fi lovit cineva puternic cu băţul.

Şedem pe paturi şi fumăm. Văd cum lui Valega îi tremură degetele. Probabil că şi mie îmi tremură. Sedîh îşi freacă piciorul. Igor are o vînătaie mare pe frunte. Încearcă să zîmbească.

Ies pe balcon. Gara e în flăcări. Arde şi căsuţa din dreapta gării. Mi se pare că acolo era o redacţie sau o secţie politică, nu mai ţin minte. Mai spre stînga, spre siloz, totul e cuprins de flăcări. Piaţa e pustie. Cîteva gropi de bombe în asfaltul răscolit. Dincolo de havuz zace ceva. O căruţă părăsită, strîmbă, de parcă s-ar fi lăsat pe picioa-

rele dinapoi. Se zbate un cal. Are burta sfîrtecată : intestinele îi sînt împrăştiate pe asfalt, ca o piftie trandafirie. Fumul se face tot mai negru, tot mai gros, şi pluteşte ca o perdea continuă deasupra pieţii.

— Nu vreţi să mîncaţi ceva ? întreabă Valega.

Are o voce slabă, de parcă n-ar fi a lui, şi care se frînge.

Nu ştiu dacă vreau să mănînc, dar spun că vreau. Mîncăm cartofi reci de-a dreptul din tigaie. Igor stă în faţa mea. Faţa lui, sură de praf, seamănă cu aceea a unei statui. Vînătaia, de un violet veninos, i s-a lăţit pe toată fruntea.

— La naiba, face el cu mîna, nu pot să înghit nimic.

Şi iese pe balcon.

Sosesc Pengaunis şi Şapiro, palizi, plini de praf. Bombardamentul i-a surprins în piaţa din centrul oraşului. Au stat în adăpost. Bombele au nimerit Casa Armatei Roşii şi casa din colţ, de peste drum, în care era spitalul. Partea de sud a oraşului e toată în flăcări. O bombă a nimerit într-un camion cu muniţii, care mai explodează şi acum. Unei femei i-a fost smuls capul. Ieşea de la cinema. Acolo au pierit vreo douăzeci de inşi. Tocmai se terminase filmul.

Întreb cît e ceasul. Pengaunis se uită la ceas. E ora nouă fără un sfert. Am venit de la bibliotecă pe la şapte. Cu alte cuvinte bombardamentul a durat aproape două ceasuri.

Igor se întoarce de pe balcon.

— Unde locuieşte căpitanul nostru ?

Nu ştie nimeni. Situaţia e stupidă. Poate că ar trebui să se ducă cineva la Goldştab ? Dar el cunoaşte adresa noastră şi are să ne comunice ce trebuie. Totuşi parcă mai bine ar fi fost să ne ducem noi la dînsul. E cu neputinţă să stăm aici. Pînă la el e numai o jumătate de oră de mers.

Străzile sînt pline de oameni cu boccele, cu cărucioare. Toată lumea fuge, se împiedică. Lucrurile cad de pe cărucioare. Oamenii se opresc în loc, le potrivesc altfel, în tăcere, fără înjurături. Ochii le sînt măriţi, holbaţi de spaimă. Un fum acru, care te zgîrîie în gît, iese din case şi se împrăştie pe străzi. Sub picioare scîrţîie cioburi de sticlă spartă. Cărămizi, bucăţi de beton, mese, un dulap răsturnat... Cineva e dus pe nişte pături. O bătrînică cu o broboadă cu pătrăţele duce un taburet şi o boccea de dimensiuni uriaşe.

— Doamne-Dumnezeule... Prea sfîntă Născătoare...

Bocceaua îi alunecă din mîini. Broboada i-a căzut de pe cap, şi se tîrîie pe jos după dînsa.

În colţul străzii Gogol se cască o groapă uriaşă — ar intra şi o casă în ea. Soldaţii strîng la un loc blocurile de asfalt, împrăştiate în toate părţile. Aerul tremură de urletul strident, sfîşietor, al maşinilor pompierilor.

Oamenii fug, fug, fug...

Fumul se aşterne peste tot oraşul, întunecă cerul ; din cauza lui te usturā ochii, te ustură în gît. Limbi lungi, galbene de foc izbucnesc pe ferestre, ling pereţii casei din colţ. Pompierii îşi desfăşoară furtunurile.

Nu ne lasă să intrăm în clădire. Multă vreme încercăm să-i telefonăm lui Goldştab de la poartă. Nu putem obţine legătura. Ne împiedică o altă convorbire pe fir. Se-aude ceva hîrîind, bolbo-

rosind. Vocea lui Goldștab vine de undeva de departe, ca de pe lumea cealaltă :

— Duceți-vă acasă... așteptați.

Mergem acasă. Oamenii tot fug, fug mereu... Din apartamentul de jos se scoate afară un dulap mare cu oglindă.

Încercăm zadarnic să adormim. Ne răsucim de pe o parte pe alta. Paturile ne par tari și incomode. Nu e lumină electrică. Radioul tace. Toată noaptea continuă incendiile în oraș.

14

CĂPITANUL apare în zorii zilei. Strîmbă din nas. Peste cinci minute vine o camionetă și plecăm la uzina de tractoare.

— La uzina de tractoare ? Pentru ce ?

— Nu știu. Așa e ordinul.

— Cine l-a dat ?

— Goldștab. Merge și el tot acolo.

— Și ce o să facem acolo ?

— V-am mai spus că nu știu. Mi s-a spus să-mi adun grupul și să aștept mașina.

— Numai atît ?

— Atît. A ieșit o clipă din biroul șefului, mi-a spus de mașină și a plecat.

— Dar altfel, ce se mai aude ?

Căpitanul ridică din umeri ; parcă mai poți pricepe ceva ?...

Sedîh mă cheamă deoparte.

— Cică au lovit un depozit lîngă gară. Să mă duc ?

— În nici un caz !...

— Am auzit că ar fi niște votcă pe acolo.

— Ai auzit ce ți-am spus ?

— Am auzit.

— Du-te de-ți strînge catrafusele.

Strîng sulurile de hîrtie albastră și le bag în geantă. Șapiro ciulește urechile.

— Iar vin...

Se face liniște. Valega a împietrit pe loc, cu cuțitul într-o mînă și cutia de conserve într-alta. Se aude vuietul cunoscut, grav, încă depărtat, al motoarelor. Vin multe.

— Trebuie să mergem la subsol, spune, strîmbînd din nas, căpitanul și se îndreaptă spre ușă. În prag se ciocnește de un om cu haină de piele, transpirat și roșu.

— Dumneata ești, Samoilenko ?

Vorbește răgușit, gîfîie...

— Eu...

— Unde-ți sînt oamenii ? Am venit cu mașina. Hai, mai iute, au și început să huruie.

Valega, cu cuțitul într-o mînă și cutia de conserve într-alta, mă privește întrebător.

— Hai, suiți-vă în mașină... S-a auzit ?

Pe cînd ne suim în mașină, încep să cadă primele bombe. Cad undeva în spatele nostru, în cartierul muncitorilor de la căile ferate. Avioanele trec pe deasupra capetelor noastre, apoi o iau încet la dreapta.

Îmi scot boneta, să nu mi-o smulgă vîntul. Ieșim din oraș. Acum se văd bine avioanele care se lasă în picaj asupra gării, asupra centrului orașului, asupra cheiului. Deasupra orașului e un nor dens de praf. De undeva dinspre fluviu se ridică o coloană înaltă de fum gros și negru care se

lățește în partea de sus ca o ciupercă. Probabil că ard rezervoarele de petrol.

Drumul e înțesat de oameni. Merg toți, merg mereu, nu se știe unde, întorcîndu-se din cînd în cînd ca să privească orașul — unii pe jumătate dezbrăcați, alții cu șube, toți negri de fum.

Goldștab stă într-un subsol. E plin de lume — nici n-ai pe unde trece. Lăzi, baloturi, mantale puse grămadă. Cineva strigă la telefon cu glas răgușit. Goldștab e palid, neras, se uită la noi, cu ochii pe jumătate închiși, și nu ne recunoaște.

— La cine ați venit ?

— La dumneavoastră. Sîntem pionierii.

— A, da... Pionierii. Perfect ! Puneți-vă mantalele aici, pe ladă. Ați venit cu mașina ? Bun. Veniți încoace.

Vorbește sacadat, grăbit, frecîndu-și mîinile mici, uscate, acoperite cu păr negru.

— Ați venit la țanc. Nemții sînt dincolo de rîpă. Caută ceva prin buzunare, nu găsește, renunță și continuă : La 50 de metri, cel mult. Trag în uzina de tractoare cu aruncătoare de mine. Este un detașament de parașutiști, pe cît se vede, puțin numeros. Unitățile noastre regulate n-au sosit încă. Îi țin pe loc muncitorii.

Goldștab se uită la ceasul lui brățară, mic, extrem de elegant, de aur și continuă :

— Acum e 6,15. La orele 8 fix uzina trebuie să fie gata de aruncat în aer. S-a înțeles ? Sînt acolo cîțiva pionieri dintr-un batalion al armatei, dar cam puțini. Au încărcături, fitil, capsule, de toate. Trebuie să le dați o mînă de ajutor. Intrați în legătură cu locotenentul Bolșov, îl găsiți acolo. E cu manta și bonetă albastră. Puneți toate la

punct împreună cu el. La orele 8 fix voi fi și eu acolo.

Rămîne pe gînduri, mușcîndu-și buzele.

— Cam asta ar fi.

Scoate din buzunarul de la șold o agendă minusculă legată în piele, cu un creionaș prins de ea. Notează în agendă.

— Kerjențev la centrala termoelectrică, Sviderski la turnătorie, Samoilenko la hala de montaj.

Apoi își pune carnețelul la loc în buzunar și încheie nasturele :

— Nu vă mai rețin. Lucrurile și mantalele le puteți lăsa deocamdată la mine.

Plecăm mai departe.

Pe Bolșov îl găsim destul de repede, după mantaua și boneta lui albastră. E slab, palid, cu ochii ușor bulbucați și cu o privire ironică, inteligentă. În colțul gurii, un muc de țigară. Ține mîinile în buzunare.

— Veniți să ne dați o mînă de ajutor ? întreabă, schițînd un zîmbet.

— Da.

— Ei, bravo, să fie într-un ceas bun. Dacă veneați cu vreo două ore mai devreme, era și mai bine... Acum — cască și scuipă mucul de țigară — principalul este făcut. Aveți un ohmmetru ?

— Nu, de ce ?

— Amorsele nu sînt etalonate. Dacă ne-o spune că este pentru azi, nu știu dacă are să iasă. Ce este în oraș ? Bombardează ?

— Bombardează. Dar de ce n-ar ieși ?

— De ce ? Bolșov zîmbește alene. Explozibilul este prost al dracului. Trotil avem o nimica toată. Restul e amonal umezit, tot numai cocoloașe. Și

apoi nici amorsele nu sînt etalonate. N-avem cu ce să controlăm circuitul. N-avem ohmmetru...

— Dar fitil Bickford aveți ? întreabă Igor.

— Ni s-a făgăduit mîine. Aruncarea în aer este însă pe azi.

— Azi ?

— Așa se spune. Dacă nu-i resping, e pentru astăzi.

Scoate din buzunar un ziar îndoit cu grijă și rupe un dreptunghi foarte regulat.

— Aveți tutun ?

Fumăm. Pe lîngă noi, pe aleea largă, asfaltată, cu pomi pe margini, trec detașamente de muncitori. Unii n-au nici măcar puști. Duc niște mitraliere scoase de pe tancuri. Trec în tăcere, încordați.

Întreb :

— Unde-s nemții ?

— Dincolo de clădirile secțiilor. E o rîpă acolo. Meciotka sau Neciotka, dracu știe cum îi zice. Trag cu aruncătoare de mine. Au vreo zece tancuri. Adică nici măcar nu sînt tancuri. Niște tanchete. Se vede bine de la punctul acela de observație, uite, de colo.

— Unde sînt obiectivele noastre ?

— Ce anume ?

— Centrala termoelectrică, răspund eu.

— Centrala termoelectrică ? E la doi pași de aici. La stînga corpului cela de clădiri. Aceea cu patru coșuri mari. Îl găsiți acolo pe sergentul meu, Vediornikov. O fi dormind pe undeva prin vreun birou. A lucrat toată noaptea. Te sfătuiesc și pe dumneata să tragi un pui de somn.

Sergentul doarme într-adevăr, cu capul vîrît într-un colț al canapelei, cu picioarele atîrnînd pe jos. Se vede că s-o fi trîntit pe canapea și o fi adormit îndată.

— Măi, prietene !

Sergentul se întoarce spre mine și se freacă multă vreme la ochi. Îi are mici, înfundați adînc în orbite. Se pierd de tot pe fața lui mare, fălcoasă. Nu poate să se dezmeticească de loc.

— V-a trimis aici locotenentul ?

— Da, Bolșov.

— Vreți să luați în primire ?

— Pînă una-alta, pune-mă la curent cu ce s-a făcut.

— Iar să pun la curent ? A mai fost unul pe aici, de s-a pus la curent. Un căpitan, Lvovici mi se pare că-l cheamă.

— Și acum am venit eu.

Sergentul se întinde și se scoală.

— Ce să-i faci, hai să mergem...

Caută prin buzunare tutun.

— Toată noaptea am cărat saci. Afurisită treabă. Nu-mi mai simt spatele. Și sacii sînt de hîrtie, n-ar mai fi, se rup mereu...

— Sînt mulți ?

— Cam 100, poate și mai bine. De cîte 50 de chile. Praf se alege din toată centrala asta.

— Dispozitivul e gata ?

— E gata. Dar e numai electric. Au adus o mulțime de acumulatoare, dar ohmmetru nu există. Mi-a ajutat aici un electrician, zicea că ar exista pe la ei așa ceva, dar nu-l pot găsi. Încolo totul e gata. Detonatoarele își așteaptă rîndul. A ră-

mas doar să le bagi la locul lor și să apeși pe întrerupător.

— Dar postul de minare unde e ?

Sergentul face un semn cu mîna în direcția ferestrei.

— Cam la 300 de metri de aici e un adăpost. Acolo e toată gospodăria. Acolo-i și căpitanul. Cred că și electricianul tot acolo o fi.

Vizităm centrala. E mare și curată. Opt generatoare. Sub fiecare din ele cîte o încărcătură din trei-patru saci. Alte încărcături sînt pe sub cazane, la distribuitoarele de ulei, la transformatoare, la vreo 300 de metri distanță de centrală. Circuitul e teribil de lung, de vreo doi kilometri. E executat curat, capetele fiind cu grijă înfășurate cu bandă izolatoare. Sînt cîte două capsule de încărcătură. Într-adevăr s-a făcut mult într-o singură noapte.

Undeva, dincolo de centrala electrică, se aude cum explodează minele.

— Bat periferia, spune sergentul. Trag din piese de companie. Fleacuri. Nu mergeți la adăpost ?

— Unde-i telefonul ?

— În adăpost. Toate-s acolo. Au instalat ca un fel de post de comandă.

15

ADĂPOSTUL e plin de lume. Igor, Sedîh, un bărbat înalt, brun, cu părul creț și favoriți mici, în uniformă de militar, niște muncitori în salopete și un tip slăbănog, cu aspect de ofticos, cu haină lustruită și o șapcă cu năsturaș. Pe militar îl cheamă Lvovici. Tipul cu șapca este inginerul electrician de la centrala termoelectrică. Toată lumea îi zice Gheorghi Akimovici.

Toți stau și fumează la lumina unei lămpi cu carbid. Adăpostul nu-i rău deloc, e căptușit cu scînduri, are tavan, uși care se închid ermetic, paturi. Este executat întocmai ca în „Îndrumări pentru lucrări de geniu", în formă de H, cu două ieșiri.

— Ce ne facem fără ohmmetru ? întreb eu.

Gheorghi Akimovici se uită pieziș la mine.

— Avem puntea lui Wheatstone.

— De ce nu spui ?

— Spun acum. Numai că e în casa de fier și cheia e la Pucikov, inginerul-șef. Și Pucikov e plecat de aseară la statul-major.

— Ar trebui să trimitem după el.

— Am trimis. Dar a plecat la uzina „Octombrie Roșu". Acum trei ore a telefonat că vine încoace. Și de atunci tot vine.

Gheorghi Akimovici are o figură extrem de mobilă. Cînd vorbește, i se mișcă nu numai gura, dar și nasul, fruntea, obrajii supți, aprinși de febră. Îi lipsește un dinte din față. Din cauza aceasta, vorbește peltic. E greu să-i determini vîrsta. Pare să aibă vreo 30 de ani.

— După ce n-am dormit două nopți de-a rîndul, tot n-am făcut mare lucru.

Își mototolește cu un gest nervos țigara și o strivește cu tocul cizmei.

— Acuși ne pomenim că ne sună la telefon : dați-i drumul ! Și atunci ce-o să facem ?

— Îi vom da drumul, îi răspund.

— Băgăm contactul ? Da ? Asta-i părerea dumitale ?

Ochii lui mari, cu pleoapele întunecate, mă străpung cu priviri mînioase.

— Da. Asta-i părerea mea.

— Dar muncitorii din centrală ? Să se ducă dracului cu mașini cu tot ? Cine-i va înștiința ? Dumneata și cu mine ? Noi doi o să avem și așa treabă pîn-aici, spune el arătîndu-și gîtul. În general vorbind, nu există nici un plan, nici o organizare...

— Gheorghi Akimovici, îi taie vorba Lvovici, care șade puțin mai la o parte, pe niște acumulatori de rezervă, și îndoaie și dezdoaie o sîrmuliță.

— Care Gheorghi Akimovici ? Trebuie să ne mai punem puțin și creierii la contribuție. La centrala termoelectrică lucrează acum șaizeci de oameni. Unde să se ducă ei dacă... dacă va trebui totuși să facem isprava ? Unde ? Să fugă care încotro ? Și pe urmă... Există vreo ordine de succesiune la secții ? Nu există. Are să sară întîi turnătoria și noi după aceea, sau invers ?... În general...

Dă din mîini și-și frămîntă țigara cu degetele lui lungi și slabe.

— Iată, nemții ne buimăcesc cu aruncătoare de mine. Dacă o schijă nimerește firul, s-a terminat. S-a dus dracului toată rețeaua noastră. De cîte ori le-am spus că e o tîmpenie să ții puntea lui Wheatstone în casa de fier ? Ei bine, nu. Le e frică de hoți. E singurul și unicul aparat în tot Stalingradul. Și iată, acum sîntem nevoiți să stăm cu mîinile-n sîn și să așteptăm.

Trage de cîteva ori scurt și grăbit din țigară, apoi o stinge de perete și se scoală.

— Poate o fi sosit... La telefon nu-i chip să obții legătura. E o catastrofă centrala noastră.

Se scoală și Igor.

— Nu vii la mine, la turnătorie ? Ce zici ? Să vezi ce mai e pe acolo.

Mergem la turnătorie.

— Cum ți se pare individul ? mă întreabă Igor.

— Ce să spun, n-o invidiez pe nevastă-sa. Cred că e ofticos și pe deasupra mai suferă și de indigestie. Dar tot ce spune el e adevăr curat.

— Pe mine mă enervează.

— Devii neurastenic, zău, toate te enervează. Șapiro te enervează. Dacă-și spală Pengaunis gulerele, te enervează. Nici ăsta nu ți-e pe plac. Ce dracu-ți mai trebuie ?

— Nu-mi plac oamenii care cîrtesc, și pace. Cu asemenea expansivitate riscă să-și umple nădragii...

— Om trăi și-om vedea. Ar trebui să-i învățăm pe Sedîh și pe Valega să umble cu capsulele. Să le introducă cu precizia unui ceasornic și să nu le fie frică.

Sedîh zîmbește.

— N-are de ce să ne fie frică. Cînd eram la Kupiansk, omoram crapii cu dinamită. Știți ce de pește-i acolo ? Și mîine, dacă o fi să nu aruncăm nimic în aer, vă aduc eu niște nisetri, să nu-i puteți ridica nici cu două mîini. Am dibuit eu o luntre aici, pe după gard.

La intrarea în turnătorie, un grup de muncitori l-au înconjurat pe un flăcău voinic, cu brațul ban-

dajat. Mîneca îi e sfîşiată de sus, de la umăr, pansamentul — pătat de sînge.

— Au ajuns la Institut, canaliile. Pîr-pîr-pîr cu armele automate... Noi n-avem decît puşti. Abia ne-am apropiat şi noi de intrare, că ei au şi început să tragă pe geamuri — pîr-pîr-pîrrr. Noroc că a venit un „K.V." [1] şi a trăsnit drept în casă. Au început să iasă de acolo ca nişte gîndaci de bucătărie. Acuma sînt de partea cealaltă a Meciotkăi.

Ochii flăcăului strălucesc. E încîntat că este ascultat, că a şi fost rănit, că a tras în nemţi; ar vrea să povestească mereu.

— Numai o dată a tras „K.V."-ul. A nimerit în etajul al doilea. Uite aşa zburau pietrele. Şi nemţii se strecurau pe din dos, din pom în pom.

— Sînt mulţi nemţi? întreabă cineva din mulţime.

— Berechet pentru tine şi pentru mine. Or fi fiind vreo două divizii, poate şi mai mult.

— Da ce, i-ai numărat poate?

— Numărat... Flăcăul scuipă cu dispreţ şi se scoală, ţinîndu-şi braţul drept cu mîna stîngă. Poftim de-i numără. De aritmetică ne arde nouă acolo, zice el, făcînd un semn cu mîna cea sănătoasă. Unde-i postul sanitar, băieţi? Cu voi nu mai isprăvesc vorba.

La înapoiere, pe drum, întîlnim iarăşi nişte răniţi, un bătrîn şi un tînăr. Unul e atins la braţ, celălalt la cap, amîndoi uşor. „Nemţii tot mai sînt dincolo de rîpă. Nu pornesc la atac. Prost e că n-avem comandanţi adevăraţi. Se aude că mîine

---

[1] Tanc „Klim Voroşilov". (N. aut.)

trebuie să sosească unităţile de infanterie, împreună cu artileria. De două ori s-au apropiat de rîpă tancurile germane: au tras ce au tras şi iar au plecat. Trag şi ai noştri cam puţin, se vede că nu prea au muniţii. Încolo, mai merge. Cei de la uzina de tancuri or şti ei să-şi apere uzina." Şi făcînd ştrengăreşte din ochi, bătrînul şi băiatul pleacă în căutarea postului sanitar. Scîndurica fixată pe un stîlp de felinar, cu o cruce roşie vopsită în grabă, arată spre Volga. Nu era cînd am venit încoace.

În şanţ, Gheorghi Akimovici meştereşte ceva la „puntea" lui. E splendidă, mare, lustruită toată, cu o mulţime de borne. Gheorghi Akimovici e bine dispus. Dispozitivul e în stare perfectă.

— Vezi ce splendid sare indicatorul? E o minune de punte. Nu mai găseşti alta la fel în tot Stalingradul. Au trimis după ea chiar de la uzina electrică centrală. E sensibilă a naibii. Acuşi vă etalonăm toate amorsele. Aveţi şi ceva amorse de rezervă?

— Avem destule, răspunde Vediornikov, vreo două-trei sute.

Abia apucăm să etalonăm amorsele, operaţie constînd în a asorta amorsele avînd aceeaşi rezistenţă — şi să înlocuim capsulele de la încărcături, că iată au şi început să ne bombardeze. Tragerea durează cam o oră. La fiecare două-trei minute cade cîte un proiectil. Cele mai multe cad pe lîngă centrală. Cîteva nimeresc în sala de maşini, două în sala de cazane. Se cheamă că sînt mine, dar, în fond, nu sînt. Minele n-au putere de penetraţie, iar în sala de maşini tavanul e numai găuri.

Acul aparatului cade neputincios la zero. Circuitul este întrerupt. Gheorghi Akimovici își caută șapca cu năsturaș.

— Trebuie să îngropăm firul, nu-i chip altfel să-l ferim de schije.

Și, fără să mai aștepte sfîrșitul tragerii, iese din adăpost. Nu e chiar atît de simplu să găsești locul unde a fost rupt firul. Circuitul nostru e legat în serie și, la fiecare ruptură, se întrerupe complet. La un dispozitiv de rezistență legat în paralel e mai ușor să găsești soluția de continuitate: fragmentezi circuitul în sectoare și poți controla fiecare sector în parte.

Controlăm firul pe tot parcursul lui, pipăindu-l cu mîna. Valega e cu noi, ține puntea. Gheorghi Akimovici strigă tot timpul la el, să umble mai cu băgare de seamă, că alta ca asta nu mai găsim. Două rupturi le descoperim ușor, cu cea de a treia pierdem destul timp, dar în cele din urmă o găsim și pe aceasta. Gheorghi Akimovici înfășoară repede și îndemînatic cu bandă izolatoare locul cu pricina.

Pînă spre seară îngropăm firele și schimbăm rețeaua din serie în paralel. Nemții își repetă bombardamentul de două ori. Gheorghi Akimovici nu-și ia ochii de pe puntea lui Wheatstone; dar scăpăm cu bine, fără rupturi de fire.

Pe la orele opt vine Goldștab. Aduce un ohmmetru. Acesta ne ușurează simțitor verificarea firelor. Ne întreabă cum stăm. Sacii cu explozibil trebuiesc mutați din sala de mașini în subsol, sub fiecare generator. E și mai puțin periculos și mai puțin enervant pentru muncitori. Apoi va trebui ca cineva dintre noi sau dintre soldați să facă ne-

greșit de gardă chiar la centrală. În rezumat, să fim gata pentru la noapte.

Goldștab ne ia pe mine și pe Lvovici deoparte. Își freacă mîinile.

— Să țineți minte că după primul avertisment n-o să mai aveți la dispoziție decît cel mult o jumătate de oră. Într-o jumătate de oră totul trebuie să fie terminat și pregătit. De evacuarea muncitorilor răspunzi dumneata, Lvovici. Iar Kerjențev de aruncarea în aer.

— S-a înțeles. Care e ordinea de executare?

— Nu există. Atît prima, cît și cea de a doua comandă se dau simultan la toate corpurile. Prin urmare, și aruncarea în aer tot simultană va fi. După explozie, vă adunați cu toții la debarcader. Dumneata, Lvovici, știi în ce loc. Vă va aștepta acolo o barcă cu motor.

— Am înțeles.

— Ați înțeles tot?

— Tot.

Goldștab pleacă. Undeva aproape de tot, dincolo de turnătorie, se înalță rachete. Se aude răpăiala armelor automate, uneori și a mitralierelor.

Lîngă ușă, direct în perete, este fixat un întrerupător. E un întrerupător ca toate întrerupătoarele, mic, cu un mîner negru. Exact ca cele de la contoarele electrice din apartamente. Mă uit la el. Pleacă de la el două fire: unul duce spre acumulatoare — opt lăzi negre într-o groapă; celălalt, spre încărcături — optzeci de saci cu cîte cincizeci de kilograme de amonal fiecare. Unul din fire este deconectat. Mînerul întrerupătorului e tras în jos, legat — pentru orice eventualitate — cu o sforicică. Peste un ceas sau două, poate chiar

mai devreme, va suna telefonul şi eu voi lega firele, voi desface sforicica, voi controla încă o dată dispozitivul, apoi încet, cu două degete, voi conecta întrerupătorul. Şi atunci... Nu vor mai exista nici generatoare, nici cazane, nici sala de maşini cu plăci de teracotă albe ca zăpada, ca într-o sală de operaţii. Nimic nu va mai exista...

Stăm şi fumăm. Valega îşi cîrpeşte pantalonii la genunchi. Sedîh cu sergentul sînt duşi la centrală. În colţ luceşte telefonul. Gheorghi Akimovici conectează mereu „puntea". Igor stă culcat pe pat şi priveşte în tavan.

La douăsprezece telefonează Goldştab : să verificăm dispozitivul şi să ne culcăm.

În adăpost e atîta fum de ţigară încît nu mai distingi figurile, ca pe o placă fotografică prost developată. La trei iar sună telefonul. Tresărim cu toţii. Telefonează Bolşov, să-ntrebe dacă n-avem cumva vreo douăzeci de amorse etalonate în plus. Avem. Atunci va trimite un sergent să le ia. Bine.

— Şi altfel, ce e pe la voi, linişte ?

— Linişte şi pace. Dar la voi ?

— Cam tot aşa. Dincolo de rîpă se trage. Încolo e bine.

Iar fumăm. Ieşim în curte, ne uităm la stele, la rachete, la masa enormă, cu patru coşuri, a centralei termoelectrice. Ne întoarcem în adăpost. Ne aşezăm. Iar fumăm. Iar conectăm „puntea". O deconectăm. Tăcem.

La cinci iar sună. Putem să ne culcăm. La telefon Goldştab.

Slavă ţie, Doamne...

Ne culcăm pe scîndurile goale, mutîndu-ne revolverele pe burtă.

Păcat că mi-am lăsat mantaua acolo, la Goldştab.

16

ACEEAŞI poveste se repetă şi marţi, şi miercuri, şi joi. Focul inamicului, ruperi de fire, gardă, aşteptarea chemării la telefon — şi la cinci dimineaţa : „puteţi să vă culcaţi".

Atmosfera se mai descarcă.

Zilele trec una după alta, senine, azurii, cu funigei zburînd prin aer.

Ordinul nu mai vine.

Din oraş, pe cît se vede, n-a mai rămas nimic. Nemţii bombardează din zori şi pînă seara. Deasupra lui pluteşte necontenit un nor de fum şi praf. Ard rezervoarele de petrol. Fumul, negru ca funinginea, întunecă uneori soarele şi atunci te poţi uita la el fără să strîngi din ochi, ca printr-o sticlă afumată în timpul unei eclipse.

Luptele se dau în partea de sud a oraşului, lîngă siloz, şi în partea de nord, la Movila lui Mamai.

În rîpa noastră nu se produce nici o schimbare. Într-o noapte au trecut două divizii. Au trecut într-una, fără întrerupere, o noapte întreagă, batalion după batalion, cu artilerie, cu trenurile regimentare. De vreo două ori nemţii au încercat să treacă rîpa, şi atunci începea răpăiala armelor automate, de obicei în timpul nopţii, şi Goldştab ne telefona : „Fiţi gata", dar spre dimineaţă totul se liniştea şi ne duceam la culcare.

Începem să ne simţim în adăpostul nostru ca acasă. Tragem lumină electrică, facem mîncare pe

o maşină de gătit, tapiţăm pereţii cu o splendoare de hîrtie Wattmann luată din secţia tehnică a centralei. În colţul lui Valega şi Sedîh există chiar un portret al lui Stalin, şi două ilustrate : una reprezentînd Opera din Odesa, cealaltă o reproducere a tabloului *Cazacii din Zaporojie* de Repin.

Sedîh a adus un manual de geografie al lui Kruber, scrisorile lui Cehov, revista *Niva*, din 1912.

Citeşte seara la lumina lămpii, udîndu-şi de zor cu scuipat degetele. Îşi încruntă fruntea, mişcă buzele. Uneori întreabă ce înseamnă vorbe ca „onomastica majestăţii-sale", sau „general de infanterie", sau încă : de unde putea să aibă moştenitorul tronului, ţareviciul Alexei, atîtea decoraţii, cînd n-avea decît şapte ani.

Îmi place Sedîh, mutra lui de copil cu nasul cîrn ; ochii lui uşor oblici şi plini de zîmbet, tinereţea lui clocotitoare. Îmi place pînă şi obiceiul lui caraghios de a-şi scărpina bătăturile din palmă cînd e intimidat.

Toate le face cu plăcere, cu poftă. Cînd se spală, privindu-l îţi vine să te speli şi tu, tot aşa, împroşcînd cu apă la un kilometru distanţă şi plesnindu-te cu palmele peste umeri şi peste burtă. Dacă îl trimiţi după lemne, vine cu un metru cub odată. Muşchii lui tineri îl îmbie la luptă. Piuliţele le deşurubează pur şi simplu cu degetele. Se ia la trîntă cu Igor, după care timp de două zile Igor nu mai poate întoarce capul, Igor care se consideră un maestru al luptei franceze şi cunoaşte în cele mai mici amănunte toate *tour de bras*-urile şi toate *tour de tête*-urile.

Sedîh e avid de cunoştinţe pînă la ridicol. Se aşază jos, îşi cuprinde genunchii cu mîinile şi

ascultă, cu gura căscată, aşa cum ascultă copiii basmele. Întrebările lui sînt neaşteptate şi copilăreşti, naive. De ce nemţii nu pot descoperi secretul „katiuşei" ? De ce arată acul busolei spre nord ? E adevărat că Roosevelt nu se poate servi de picioarele lui ?

Într-o seară veni vorba despre eroi şi decoraţii. Sedîh asculta cu atenţie, concentrat, ţinîndu-şi genunchii cu mîinile — poziţia lui favorită.

— Şi ce ar trebui să fac ca să capăt Ordinul Lenin ? întrebă el deodată.

Toată lumea rîse.

— Ei, să nu fie chiar Lenin, altul mai mic.

I-am explicat că nu e chiar atît de simplu. A ascultat în tăcere, uitîndu-se într-un colţ. Un muc de ţigară îi stătea atîrnat de buză.

— Atunci gata, spuse el încet.

— Care gata ?

— O să am ordinul.

Spuse acest lucru atît de simplu şi de convingător parcă ar fi fost vorba de ceva care s-a şi făcut. Se sculă şi se duse după nişte surcele. Mă uitam la spatele lui lat care nu se potrivea deloc cu puful auriu de pe obraz, îmi aduceam aminte cum îşi freca arma automată cu o cîrpă înainte de atac — fiecare şurubel, fiecare dungă — şi credeam în ceea ce spunea.

Valega e gelos din cauza lui. Se vede din tot ce face.

— Locotenentul-major Sviderski n-are ordonanţă. Du-te la el, îi spune morocănos Valega şi ia din mîna lui cana din care-mi toarnă ca să mă spăl.

Sedîh aduce un braț de paie. Valega pipăie paiele, se strîmbă: „N-o să vrea locotenentul să doarmă pe porcăria asta“ — și aduce alt braț de paie care nu se deosebește prin nimic de celălalt.

În general trăiesc însă laolaltă prietenește, gătesc mîncarea împreună. Valega face puțină gură, pretinde că mîncarea nu-i destul de fiartă. Sedîh rîde și îl imită pe Valega pe care l-a poreclit, nu știu de ce, *șnaps*.

Seara Valega și Sedîh pregătesc cartușe. Avem rezervă vreo cinci lăzi de trotil. Dimineața se duc de le aruncă în rîu și vin cu găleți pline de nisetri și cegi care se mai zbat încă.

Pe sergentul Vediornikov îl mută la o altă secție, așa că nu-l mai vedem. Pe Șapiro și pe Pengaunis îi întîlnim de asemenea rar. Uneori vine pe la noi Bolșov și atunci, punînd în chip de masă *Niva*, jucăm domino sau „douăzeci și unu“. Gheorghi Akimovici nu suportă acest lucru, ia *Scrisorile* lui Cehov și se retrage ostentativ în colțul lui. Doarme pe o ușă pusă între două paturi de scînduri.

Începe să-mi placă omul acesta, cu tot caracterul lui certăreț și veșnica lui nemulțumire cu privire la ceva sau la cineva. Lucrează neîncetat, fără să se cruțe. Verifică mereu și repară singur circuitul, care se rupe de cîte trei-patru ori pe zi. Bombănește, înjură, se înfurie, îi acuză pe toți că nu fac nimic, dar își iubește centrala și orice mașină, orice șurub al ei, ca pe o ființă vie. În el se îmbină și se armonizează perfect pesimismul și bombăneala cu o energie și o activitate de necrezut.

— Cum o să facem noi război cu nemții? spune el, trăgîndu-și cu gesturi nervoase cravata și încrețindu-și fruntea. Nemții au venit de la Berlin pînă la Stalingrad cu mașina, pe cînd noi stăm în tranșee, în haine civile și salopete și cu puști model 91!

Igor se face foc și pară. Veșnic au loc încăierări între el și Gheorghi Akimovici.

— Ce vreți să spuneți prin aceasta?

— Că nu știm să luptăm.

— Dar ce se numește să știi, Gheorghi Akimovici?

— Să știi? Să vii de la Berlin pînă la Volga, asta înseamnă să știi.

— Trebuie să știi să te și retragi de la graniță și pînă la Volga.

Gheorghi Akimovici rîde. Are un rîs sec, sacadat. Igor începe să se înfurie.

— De ce rîzi? Nu-i absolut nimic de rîs în asta. Franța a căzut, de fapt, în două săptămîni. Cum au presat puțin, s-a prăbușit, s-a fărîmițat ca nisipul. Pe cînd noi, singuri-singurei, sîntem în al doilea an de luptă.

— Ce ne compari dumneata cu Franța? Patruzeci de milioane cu două sute de milioane de oameni, 600 de kilometri cu 10 000 de kilometri. Și cine era acolo la putere? De alde Pétain și Laval, care colaborează acum în tihnă cu nemții. Nu. Noi nu știm să luptăm. Asta-i adevărul.

— Iacă, iacă, ai spus-o, se înfierbîntă Igor. De alde Pétain și Laval. Chiar așa, Pétain și Laval. La noi nu sînt de ăștia. Și ăsta-i lucrul principal. Înțelegi dumneata că ăsta-i lucrul principal? Că oamenii noștri sînt puținel mai altfel, de alt soi. Iată de ce luptăm noi. Am luptat pînă acum. Luptăm chiar și aici, pe Volga, după ce am pier-

dut Ucraina şi Bielorusia. Care altă ţară, te rog să-mi spui, care altă ţară, care alt popor ar fi putut să reziste la toate acestea ?

Gheorghi Akimovici zîmbeşte uşor.

— Nici unul.

— Aşaaa ! Nici unul ! Vezi că recunoşti ?

— Recunosc. Dar parcă asta ne ajută ? Parcă ne ajută cunoaşterea faptului că alte ţări sînt mai puţin capabile decît noi să reziste ? Asta înseamnă să te amăgeşti singur. N-am nevoie de aceasta. Trebuie să privim lucrurile limpede. Cu eroismul singur nimic nu faci. Bun e şi eroismul, dar bune-s şi tancurile.

— Ale noastre nu-s mai prejos de cele germane. Sînt chiar mai bune. Mi-a spus-o un tanchist...

— Nu contest, nu contest. Se poate să fie şi mai bune, nu mă pricep. Dar cu un tanc bun nu poţi distruge zece tancuri mediocre. Ce părere ai ?

— Aşteaptă puţin... O să avem şi noi multe tancuri.

— Cînd ? Poate cînd noi doi o să ajungem în Ural.

Igor sare ca ars.

— Cine să ajungă în Ural ? Eu, dumneata, el ? Pe dracu ! Şi o ştii perfect chiar dumneata. Spui aşa, numai dintr-un fel de încăpăţînare, dintr-o dorinţă prostească de a discuta, de a discuta cu orice preţ.

Gheorghi Akimovici îşi mişcă nasul, sprîncenele, obrajii.

— Ce te-nfurii ? Stai jos o clipă. Se poate vorbi despre toate liniştit.

Igor se aşază.

— Uite, dumneata spui că trebuie să ştii chiar să te retragi. Este foarte exact. Şi în faţa lui Napoleon ne-am retras pînă la Moscova. Dar atunci pierdusem doar ceva teritoriu, numai o fîşie îngustă. Şi Napoleon nu s-a ales cu nimic, afară de zăpezi şi de sate pîrjolite. Pe cînd acum... Nu mai avem Ucraina şi Cubanul, nu mai avem pîine. Nu mai avem bazinul Doneţului, n-avem cărbuni. Baku e despărţit de noi, Dneprostroiul distrus, mii de uzine au căzut în mîinile nemţilor. Ce perspective avem ? Economia naţională este totul în clipa de faţă. Armata trebuie să fie îmbrăcată, încălţată, hrănită, aprovizionată cu muniţii. Nu mai vorbesc de populaţia civilă. Nu mai spun că ne lipsesc vreo cincizeci de milioane de oameni, rămaşi sub călcîiul neamţului, cincizeci de milioane, mai mult ca întreaga populaţie a Franţei. Sîntem noi în stare să înfruntăm toate acestea ? Ce zici, sîntem în stare ?

— Sîntem... Anul trecut a fost şi mai rău. Nemţii ajunseseră la Moscova şi, uite, tot i-am respins...

— Nu sînt chiar atît de sigur că era mai rău. Donbassul, Rostovul, Cubanul, Maikopul erau ale noastre. Acum nu le mai avem. Comunicaţia pe Volga este ca şi tăiată. Îţi poţi închipui ce cale trebuie să parcurgă acum petrolul de la Baku. Îmi vei răspunde : mai avem încă bazinul Kuzneţk, întreg Uralul. Este just. Sînt nişte centre industriale puternice. Însă înainte de război, afară de acestea, mai aveam încă : Krivoi Rog, Nikopol, Zaporojie, Mariupol, Kerci, Harkov. Şi cu toate acestea, nu i-am putut ţine pe nemţi în loc. O parte din uzine le-am evacuat, dar a evacua nu

înseamnă numaidecît a pune în funcţiune. Şi în vremea asta, poftim de vezi ce se petrece...

Pe deasupra capetelor noastre trece tocmai o formaţie de Junkers 88 care şi-a terminat raidul. Execută încet o întoarcere şi porneşte în altă direcţie.

— Zboară fără avioane de vînătoare... Se plimbă fără teamă, ca la ei acasă, afurisiţii...

Tăcem cîtva timp, urmărind din ochi avioanele negre cu aripi galbene, scîrboase, cum trec prin văzduh, atît de liniştite, atît de sigure de puterea lor. Gheorghi Akimovici fumează ţigară după ţigară. În jurul lui s-au şi adunat zece mucuri. Priveşte fix în direcţia în care au dispărut avioanele.

Igor şade jos şi zvîrle pietricele într-o cutie goală de conserve. Pietrele cad alături, nu reuşeşte să nimerească în cutie. Pare să fie complet absorbit de această ocupaţie.

Şi deodată se scoală în picioare.

— Nu, asta nu se poate. Nu vor trece mai departe. Ştiu că nu vor trece.

Şi pleacă.

*

Nu se poate... E tot ce putem spune deocamdată. Nu se poate...

Că doar au fost odată anii 1917. Şi 1918. Şi 1919. A fost şi mai rău. Tifosul exantematic, dezorganizarea totală, foametea. Tot ce aveam ca arme erau mitraliere Maxim şi tunuri de 76, şi totuşi în cele din urmă am scos-o la capăt. Şi am mai construit pe urmă Hidrocentrala de pe Nipru, şi Magnitogorskul, şi centrala asta de aici pe care trebuie acum s-o arunc în aer.

Dacă m-ar auzi Gheorghi Akimovici, ar zîmbi, ştiu. Ar zîmbi cu un aer îngăduitor. Cînd vorbeşte despre aceste lucruri, totdeauna ne tratează ca pe nişte copii. Ar zîmbi şi ar spune că atunci era al patrulea an de război, care ne dăduse gata nu numai pe noi, dar şi pe toţi ceilalţi, că soldaţii francezi, englezi şi germani nu mai voiau să lupte — cam aşa ceva ar spune. Şi altele încă, tot cam în acelaşi fel.

Ne-a spus el o dată :

— Vom lupta pînă la cel din urmă ostaş. Aşa au luptat întotdeauna ruşii. Totuşi avem prea puţine şanse de reuşită. Ne-ar putea scăpa doar o minune. Altfel ne vor strivi. Ne vor strivi cu organizarea lor şi cu tancurile.

O minune ?

Acum cîteva nopţi, treceau pe aici nişte soldaţi. Eu eram de serviciu la telefon şi ieşisem puţin afară, să fumez. Treceau şi cîntau, încet, cu jumătate de glas. Nici nu-i vedeam, auzeam doar paşii lor pe asfalt şi cîntecul lor domol, puţin trist chiar, despre Nipru şi cocori. M-am apropiat de ei. Ostaşii poposiseră lîngă drum, pe iarba călcată, sub salcîmi. Clipeau în întuneric luminiţele neclare ale ţigărilor. De sub copaci se auzea o voce tînără, spunînd încet :

— Nu, Vasea... Nu mai spune. Pămînt mai bun ca la noi nu găseşti nicăieri în altă parte. Zău aşa... Îi gras ca untul pămîntul nostru, taman bun. Şi plescăi într-un chip cu totul deosebit. Cresc grînele-nalte, de nu se vede omul din ele.

Şi oraşul ardea mai departe, lumini roşii jucau pe pereţii halelor, undeva aproape de tot pîrîiau — cînd mai rar, cînd mai des — armele automate,

se înălţau rachete, iar în faţa noastră era necunoscutul şi moartea aproape inevitabilă.

N-am putut vedea cine vorbise. Cineva a strigat : „Pregătiţi-vă de plecare !" Şi totul se puse în mişcare, în zăngănit de gamele. Şi au plecat. Au plecat cu pasul lor încet, greoi, de ostaşi. Au pornit spre acel loc necunoscut care pe harta comandantului lor era, probabil, însemnat cu o cruciuliţă roşie.

Am mai rămas încă mult timp acolo, stînd pe loc şi ascultînd cum se depărtau paşii soldaţilor.

Sînt amănunte care-ţi rămîn întipărite în minte o viaţă întreagă. Şi nu numai în minte. Mărunte, în aparenţă lipsite de însemnătate cum sînt, ele pătrund, se infiltrează parcă în tine, încep să încolţească şi cresc şi devin ceva mare, important, absorb parcă tot ce este esenţial în cele ce se petrec, devin un fel de simbol.

Îmi aduc aminte de un soldat mort. Zăcea pe spate, cu braţele zvîrlite în lături. De buza lui mai era lipit un muc de ţigară. Un muc mititel care mai fumega încă. A fost pentru mine lucrul cel mai înfiorător din cîte am văzut înaintea şi în timpul războiului. Mai înfiorător decît oraşele distruse, decît pîntecele sfîşiate, decît braţele şi picioarele smulse. Braţele acelea zvîrlite în lături şi mucul de ţigară lipit de buză. Cu o clipă mai înainte mai fusese încă în el viaţă, gîndire, dorinţe. Acum nu mai era decît moarte.

Iar în cîntecul acela, în cuvintele acelea simple despre pămîntul gras ca untul, despre grînele din care nu se vede omul, era ceva deosebit... Nici nu ştiu cum să-i spun. Tolstoi numea asta : căldura tainică a patriotismului. Poate că aceasta este definiţia cea mai justă. Se poate că este chiar acea minune pe care o aşteaptă cu atîta patimă Gheorghi Akimovici, minune mai puternică decît toată organizaţia nemţească şi decît tancurile cele cu cruci negre.

Mă uit acum la Gheorghi Akimovici. Mic, arţăgos, îmbrăcat cu o haină soioasă, stă chircit pe trepte, cu genunchii lui slabi şi osoşi îndoiţi. Are mîini subţiri, palide, cu vinişoare albastre, ca şi la tîmple. Acasă la el trebuie să fie o dezordine cumplită ; desigur că îl enervează copiii şi se ceartă cu nevasta. Cred că şi înainte de război găsea cusururi peste tot şi se enerva pentru toate cele.

Ieri însă în faţa mea a explodat lîngă el un obuz. Aproape de tot, cel mult la douăzeci de paşi. S-a aplecat doar puţin, apoi a continuat să caute unde s-a rupt firul. A înfăşurat locul atins, apoi a verificat tot firul din acel sector, în jurul locului exploziei.

— Trebuie să înţelegi, mi-a spus el pe urmă, că de centrala asta e legată toată viaţa mea. Am venit aici ca practicant, pe vremea cînd pe locurile acestea se mai plimbau nişte oameni cu teodolitul. Centrala termoelectrică şi toate secţiile acestea au crescut sub ochii mei. N-am dormit cinci nopţi de-a rîndul cînd s-a instalat generatorul No. 6, îl ştii dumneata, cel american, al doilea de la fereastră. Le cunosc pe toate. Cunosc caracterul, obiceiurile fiecăruia din ele. Înţelegi ce înseamnă pentru mine această aruncare în aer ? Nu, nu înţelegi, dumneavoastră sînteţi militari. Vă pare rău de centrală — şi atît. Pe cînd pentru mine...

N-a terminat vorba şi s-a dus la „puntea" lui.

Acum o lună şi jumătate, şedeam cu Igor pe o buturugă noduroasă lîngă drum şi priveam retragerea trupelor noastre. Frontul nu exista. Existau doar drumurile pe care treceau maşinile. Mergeau nu se ştie unde. Treceau şi oamenii. Tot aşa : nu se ştie unde.

Asta a fost acum o lună şi jumătate, în iulie. Acum sîntem în septembrie. E a zecea zi de cînd sîntem la centrala aceasta. A zecea zi de cînd nemţii bombardează oraşul. Dacă îl bombardează, e semn că mai sînt acolo ai noştri. Prin urmare, se dau lupte. Aşadar, mai există un front. Deci stăm mai bine acum decît în iulie.

În apropiere de centrala termoelectrică explodează un obuz. Începe obişnuita tragere de prînz. De la orele trei pînă la trei şi jumătate, cu precizia unui cronometru. Peste o jumătate de ceas, trebuie să mergem să reparăm reţeaua. Valega şi Sedîh, cu gamelele în mînă, pornesc fuga după mîncarea de prînz.

17

PESTE vreo două zile, dis-de-dimineaţă, apare în adăpostul nostru Goldştab. Cu el vin nu mai puţin de zece ofiţeri.

Şedem pe treptele adăpostului şi fabricăm nişte portţigarete din celuloid. În laboratorul centralei sînt tone întregi de celuloid de toate felurile şi mari cantităţi de acetonă, care se irizează frumos în butelii mari, cu aspect farmaceutic. Ne îndeletnicim deci cu fabricarea portţigaretelor. Pilim, tăiem, rîcîim, lipim, întrerupînd această ocupaţie doar ca să reparăm circuitul, sau ca să stăm la masă.

— Ei, să ne luăm rămas-bun, spune Goldştab răsucind în mînă minusculul portţigaret cu capac mobil, fabricat de Igor. V-a venit schimbul. Pionierii de la batalionul 217 geniu.

— Şi noi unde plecăm ?

— Pe malul celălalt. La statul-major al frontului. Serviciul de geniu.

Cu atît mai bine. Ne predăm obiectivele şi, peste o jumătate de oră, păşim pe scîndurile mişcătoare ale podeţului, care duce peste braţul Volgăi în ostrov.

Pe Gheorghi Akimovici, nu ştim de ce, îl sărutăm la plecare. Mă ţine strîns de mînă, scuturînd-o, şi-mi spune clipind din ochi şi încreţindu-şi pielea frunţii :

— Am să-mi aduc deseori aminte de conversaţiile noastre de pe treptele acestea. Sper că nimic din cele ce încercam să vă demonstrez nu se va împlini vreodată. Ne vom întîlni după război şi-mi veţi spune : „Ei, cine din noi a avut dreptate ?" şi eu am să răspund : „Voi".

Ne petrece pînă la poteca ce coboară prin rîpele roşcate pînă la Volga, apoi ne mai face mult timp semne cu şapca lui cu năsturaş.

A mai trecut prin viaţa mea încă un om, şi-a lăsat urma lui mică, dar de neuitat, apoi a dispărut, probabil pentru totdeauna.

Stăm apoi pe malul stîng, aşezaţi pe o barcă dogită întoarsă cu fundul în sus, şi ne uităm cum iese fumul din coşurile uzinei de tractoare. Uzina nu şi-a întrerupt lucrul nici o clipă. Şapiro ne

spune că în iulie uzina scotea cîte 30, iar în august chiar cîte 50 de tancuri pe zi, dar că acum nu se mai ocupă decît cu repararea maşinilor avariate şi că o parte din instalaţiile ei au şi fost duse în Ural, iar cealaltă parte va fi evacuată — numai să reuşim să-i respingem pe nemţi de undeva unde există un pod, sau poate un debarcader.

Noaptea o petrecem într-o căsuţă din mijlocul pădurii. Toată ziua următoare o pierdem în căutarea casei pădurarului — punctul de orientare după care putem găsi Serviciul de geniu al frontului.

Sînt aşa de multe state-majore şi comandamente, în fiecare luncă, în fiecare pădurice, încît nu este chiar atît de lesne să găsim secţia de care avem nevoie. Pretutindeni sînt sentinele, sîrmă ghimpată, tăbliţe cu inscripţia : „Trecerea oprită".

Găsim totuşi către seară serviciul, nu însă şi căsuţa pădurarului. Aceasta din urmă nu mai există demult. Doar pe hartă mai figurează : un mic dreptunghi negru cu o crenguţă strîmbă într-o parte. Serviciul se compune din patru bordeie. Într-unul din ele, camuflat atît de bine, încît ne învîrtim vreo zece minute în jurul lui, stă un maior cu ochelari cu sticle teribil de groase, fără ramă, şi cu guler tare de celuloid. Parcurge la repezeală conţinutul plicului şi deodată se înviorează.

— Excelent ! Absolut excelent ! Şi eu care nu ştiam ce să mai fac. Luaţi loc, prieteni... Adică nu, hai să ieşim mai bine afară. Aici n-ai loc să te învîrteşti nici de unul singur.

Tocmai cu cîteva clipe înaintea sosirii noastre a ieşit de aici — „nu v-aţi întîlnit cumva cu el ?" — un căpitan de la Serviciul de geniu al Armatei 62-a. Le lipsesc inginerii regimentari. Divizia 184 trebuie să treacă Volga la noapte şi, chiar azi dimineaţă, în timpul bombardamentului, au pierdut pe inginerul lor şi pe un comandant de pluton. Şi în diviziile operative e lipsă de ingineri — în locul lor au trebuit să pună sergenţi. În rezervă nu-i nici unul. De cînd se chinuiesc cu uzina ceea de tractoare, de două ori pînă acum au făcut intervenţii...

— Dar cred că sînteţi flămînzi. Duceţi-vă la popota noastră, drept înainte pe potecuţa aceea, mîncaţi şi pe urmă veniţi încoace. Eu voi pregăti pînă atunci toate hîrtiile. O să mai puteţi prinde divizia pe malul acesta.

După ce mîncăm orez cu magiun, ne întoarcem la maior. Scrie nişte adrese pe plicuri, cu un scris mărunt, feminin, făcînd nişte codiţe elegante la litere.

— Care dintre dumneavoastră este Kerjenţev ?

— Eu.

— Dumneata ai o misiune separată. Te duci la Divizia 184-a. Te sfătuiesc s-o prinzi încă aici. Cam pe la orele opt vor porni din Burkovskoe ca să treacă de partea cealaltă a fluviului. Că de nu, mîine ai să-i cauţi degeaba prin toată linia întîi.

Îmi întinde un plic făcut dintr-o hartă topografică.

— Caută de-l vezi pe inginerul de la divizie şi pe urmă prezintă-te la regiment. În fine, ai să vezi dumneata ce ai de făcut.

Ceilalţi sînt îndreptaţi la statul-major al trupelor de geniu din Armata 62-a.

— E dincolo, pe malul celălalt. Ieri se afla la Bannîi Ovrag. Acum se pare că s-a mutat în altă parte. Tot prin sectorul acela pe undeva. Căutați-l și voi.

— Dar la Divizia 184-a nu mai e nevoie de pionieri ? întreabă Igor. Parcă ați spus că au pierdut un comandant de pluton.

Maiorul se uită lung la Igor prin sticlele groase ale ochelarilor. Ochii lui par mari și rotunzi ca la o pasăre.

— Dumneata ești locotenent-major. Te trimitem în calitate de inginer. Stăm cît se poate de prost cu inginerii în momentul de față, spune el, scărpinîndu-se la nas cu creionul.

Apoi adaugă :

— De altfel, dumneavoastră toți, afară de tovarășul care merge la Divizia 184-a, ați face mai bine să rămîneți aici. La noapte vine aici cineva de la Armata a 62-a ca să ia niște cazmale ; puteți pleca cu el. Deocamdată instalați-vă undeva pe aici, pe sub plopi.

Ne retragem sub plopi.

— Pleci pe jos ? mă întreabă Igor.

— Mă duc pînă la agentul de circulație, apoi am să văd eu.

— Te conduc.

Îmi iau rămas bun de la Șapiro, Pengaunis și Samoilenko. Sedîh îmi strînge îndelung mîna în palma lui aspră.

— Ne mai întîlnim noi, tovarășe locotenent.

— Desigur, îi răspund voit voios, cum mi-e obiceiul la despărțiri. Cu plăcere l-aș fi luat în plutonul meu.

Peste cîteva minute ne ajunge din urmă.

— Luați portțigaretul meu, tovarășe locotenent. N-ați apucat să vi-l terminați pe al dumneavoastră. Al meu e bun, dublu. Și-mi vîră în mînă un portțigaret galben, străveziu, atît de mare, încît nu sînt chiar sigur că-mi va încăpea în buzunar ; bagi aproape o litră de tutun în el. Îmi strînge încă o dată mîna. I-o strînge și pe a lui Valega, apoi iar pe a mea.

Mergem în tăcere pînă la agentul de circulație.

N-a trecut încă Divizia 184-a. Nu demult a trecut un batalion de pionieri, încolo mai mult mașini, ne spune agentul de circulație, om mai în vîrstă, cu mustăți roșcate și rare și cu urechi mari și murdare de praf.

Ne așezăm în caroseria unei mașini avariate și aprindem cîte o țigară. Soarele a apus, dar mai este încă lumină. La apus, deasupra Stalingradului, cerul e complet roșu. Și e greu de spus dacă e așa din cauza soarelui care a apus sau din cauza incendiului. Trei coloane de fum negru se lățesc încet în aer. Jos sînt mai subțiri, dense și negre ca funinginea. Mai sus, se lățesc tot mai mult pînă ce, sus de tot, se contopesc într-un singur nor lung, plat și nemișcat, care nici nu se lungește, nici nu se lățește, cu toate că îl alimentează mereu noi trîmbe de fum. Sînt peste două săptămîni de cînd norul acesta calm și nemișcat stă așa deasupra orașului în flăcări.

În jurul nostru plopi aurii se profilează subțiri și gingași pe fondul negru. Pe drum trec mașini. Se opresc, întreabă cum să ajungă la punctul de traversare nr. 62 sau la cătunul Rîbacii și pleacă mai departe. Drumul e lat, bătut, tot numai rom-

buri și triunghiuri lăsate de cauciucurile mașinilor. E greu să-ți dai seama unde-i sînt marginile, încotro cotește. Stîlpul indicator, zburlit, se afla probabil, cîndva, la marginea drumului. Acum e drept în mijlocul lui, s-a și ciocnit careva de el. E strîmb și tăblița pe care scrie „Stalingrad — 6 km." arată drept în sus, spre cer.

— Drumul spre rai, spune lugubru Valega.

Constat că nu e lipsit de simțul umorului. Nu știam.

Vine spre noi un agent de circulație.

— Uite cocorii. Degetul lui murdar arată spre cer. Lor nici nu le pasă de război. Tutun aveți, tovarăși ofițeri ?

Îi dăm de-o țigară, apoi urmărim multă vreme cum trece spre sud triunghiul de mărgele, brodate parcă pe cer, al cocorilor. Se aude cum strigă.

— Parcă-s niște Junkers-uri, spune agentul de circulație și scuipă într-o parte. Ți-i și scîrbă să te uiți la ei.

Această comparație ne-a trecut, se vede, tuturor prin cap, așa că rîdem cu toții.

— Vii de acolo sau te duci într-acolo ? mă întreabă agentul de circulație, ținîndu-mă de mînă ca să-și aprindă țigara.

— Mă duc.

Dă din cap, trage de cîteva ori fumul în piept.

— Da-da... Nu prea-i vesel pe acolo, n-am ce zice...

Și pleacă.

Trec răniți. Cîte unul, cîte doi. Cenușii, plini de praf, cu fețe istovite. Unul se așază lîngă noi, ne cere de băut. Valega îi dă lapte din bidon. Bea mult, încet, lăsînd să curgă pe el lapte. E rănit

la piept. Prin bluza ruptă i se vede pansamentul murdar, plin de sînge, de pe pieptul acoperit de păr negru.

— Cum e acolo, în prima linie ?

— Prost al dracului, răspunde el indiferent, ștergîndu-și anevoie buzele uscate cu o mînă murdară, plină de sînge. În ochii lui, cenușii așa cum e toată făptura lui, nu-i altceva decît o oboseală cumplită, de moarte.

— Ne bombardează tare ?

— Grozav. Nici capul nu-l poți ridica.

Vrea să se scoale, dar îl apucă tusea. Pe buze-i apare o spumă trandafirie. Se așază iar, respiră greu. În gîtul sau în pieptul lui se aude un horcăit.

— Avem prea puțini oameni... Asta-i prost...

— Dar în oraș cine-i ? Ai lor sau ai noștri ?

— Da cine mai știe unde e orașul ?... Pretutindeni numai flăcări... De dimineață și pînă acum ne-au tot bumbăcit... Ia mai dă-mi o înghițitură, băiete...

Își lipește buzele alene, parcă în silă, de gura bidonului. Din colțurile gurii i se prelinge o dîră subțire de lapte, trandafirie de sînge. Apoi se scoală și pleacă, tîrîndu-și anevoie picioarele, sprijinindu-se de un băț strîmb și noduros.

De agentul de circulație se apropie trei călăreți. Îl trimit pe Valega să se informeze dacă nu cumva sînt de la divizia pe care o căutăm noi. Se duce la ei și-i întreabă ceva, ținîndu-se cu mîna de frîul calului. Se întoarce.

— Au spus că Divizia 184-a s-a îndreptat direct spre locul de traversare. Ăștia nu fac parte din ea, dar au văzut soldați din a 184-a.

Călăreţii pleacă mai departe la trap, ridicînd un nor de praf.

— Ei, eu trebuie să mă duc, spune Igor.

— Du-te, îi răspund şi-i întind mîna.

Simţim că ar mai fi ceva de spus, dar nu izbutim.

— Nu-mi iau rămas bun, spune Igor.

— Nici eu.

Ne strîngem unul altuia mîna.

— Rămîi cu bine, Valega. Ai grijă de tovarăşul locotenent.

— Negreşit... Fiţi pe pace.

— Ei, am plecat.

— Cu bine, Igoriok.

— Stai... Mi se pare că briceagul tău a rămas la mine.

— Da ?

— L-am luat ieri, cînd am tăiat pîinea.

Se caută prin buzunare.

— Uite-l, a lunecat în căptuşeală.

Igor îmi întinde briceagul — un trofeu de al lui Valega — un briceag splendid de Solingen, cu două lame, tirbuşon, sulă, şurubelniţă şi încă o grămadă de alte scule necunoscute.

— Ei, gata acum. Rămîi sănătos.

— Mergi sănătos.

Şi pleacă cu pasul lui obişnuit, umblînd agale, cu boneta dată pe ceafă şi cu mîinile în buzunare.

Oare n-avem să ne mai vedem niciodată, el şi cu mine ?

18

LA punctul de traversare, ca întotdeauna, e o mare zăpăceală. Cai, căruţe, tunuri cu chesoane, maşini făcînd cale-ntoarsă în întuneric. Şi oameni. O mulţime de oameni care înjură, se ciocnesc unii de alţii, se ceartă. Cineva a călcat pe altcineva. Cineva a uitat nişte lăzi. E căutat un oarecare Steţenko. Toţi aşteaptă cuterul şi îl înjură : demult trebuia să fie aici şi încă n-a venit.

Se îmbarcă deodată două divizii : Divizia 184-a şi încă una, mi se pare a 29-a.

Şi-n toată învălmăşeala aceasta trebuie să găseşti un inginer de la divizie sau pe comandantul diviziei, sau pe şeful de stat-major, să predai un plic şi să aştepţi să ţi se dea instrucţiuni. Probabil că nici nu se vor mai da nici un fel de instrucţiuni. Chiar şi aşa şi-a pierdut toată lumea capul de zăpăceală : trebuie să încarce şi tunurile şi muniţiile şi caii, să nu-şi piardă nici oamenii... „Şi, la urma urmei, ce dracu ne baţi şi dumneata la cap, nu vezi ce-i aici ?!"

Găsesc un inginer, dar nu pe cel de care am nevoie, şi pe un comandant de regiment, iarăşi altul decît cel pe care-l caut.

Cineva mă trage de mînecă.

— Ia ascultă, prietene, n-ai cumva o lanternă ?

— Am.

— Luminează-mi, dragă, că m-am zăpăcit de cînd tot caut. Mi-au dat o hartă, dar ce poţi vedea în bezna asta ?...

Disting doar o siluetă masivă cu pufoaică şi o armă automată atîrnînd pe piept.

— Hai să ne băgăm sub barca asta. Numai cîteva clipe... zău.

Sub barcă nu prea e loc. Miroase a lemn putred. Aprind lanterna electrică. Arde cam slab, bateria e pe sfîrşite. Omul are o faţă lată, ochii depărtaţi, buzele cărnoase. Pe guler are o tresă. Scoate cu greu harta din porthartul doldora de diverse hîrtii, legat cu un elastic.

— Poftim de te descurcă, îmi arată el cu o unghie murdară un triunghi roşu pe hartă. Şi asta se cheamă hartă ! În loc de uzină, un pătrăţel alb. Cum să te lămureşti după asta ! Şi trage o sudalmă lungă şi înfocată. Trebuie să înlocuim o divizie. Cică la punctul de traversare are să se afle un delegat. Şi nu-i nici dracu ! Acum poftim de caută triunghiul ăsta prin oraş. Postul de comandă al diviziei. N-ai nici un punct de orientare, nimic.

Îl întreb din ce divizie face parte şi aflu că este comandant de batalion din regimentul 1147, Divizia 184-a.

— La dumneavoastră a fost omorît azi un inginer ?

— Da, la noi. Ţîgheika îl chema. De ce mă-ntrebi ?

— Eu sînt trimis în locul lui.

— Ei, bravo, se bucură căpitanul cel cu faţa lată. Tocmai bine, ai să vii cu noi. Eu am rămas singur cuc. Comisarul e la batalionul medico-sanitar şi şeful de stat-major nu vede nimic noaptea.

Ieşim de sub barcă.

— Aşteaptă-mă o clipă. Numai să-mi controlez caii. Ştii cum sînt plutonierii.

Dispare, de parcă s-ar fi topit în mulţime şi-n larmă. Îl caut pe Valega. S-a şi instalat pe lîngă nişte lăzi şi doarme liniştit, cu picioarele strînse sub el, ca să nu-l calce careva.

Are o facultate extraordinară de a dormi în orice împrejurări. Mă instalez alături de el. Dinspre rîu adie o boare uşoară, liniştitoare. Miroase a peşte şi a păcură. Alături de noi se aud cai tropăind şi scuturînd din hamuri. Undeva, departe de tot, cineva tot îl mai caută pe Steţenko.

Oraşul arde. De fapt, de flăcări e cuprins nu numai oraşul, ci tot malul, cît vezi cu ochii. E greu de spus dacă e sau nu un incendiu. Este ceva mai mare. Probabil că aşa arde taigaua timp de săptămîni, de luni întregi, pe întinderi de zeci şi sute de kilometri. Un cer stacojiu, plin de nori. Silueta oraşului în flăcări e neagră, parcă tăiată la traforaj. Negru şi roşu. Alte culori nu există. Un oraş negru şi un cer roşu. Şi Volga e roşie. „Parcă ar fi sînge“, îmi trece prin cap.

Flăcări aproape că nu se văd. Doar într-un singur loc, mai la vale, zăresc limbi scurte, săltăreţe. În faţa noastră se disting siluetele cilindrice ale rezervoarelor de petrol, boţite de parc-ar fi de hîrtie, turtite, strivite de gaze. Din ele ies flăcări, puternice protuberanţe care apar şi se pierd apoi în nori grei, înceţi, fantastici, de fum roşu-plumburiu.

Copil fiind, îmi plăcea să răsfoiesc o veche revistă englezească din timpul războiului din 1914. Îi lipsea şi începutul şi sfîrşitul. În schimb, avea nişte desene minunate, mari cît toată pagina : soldaţi englezi în tranşee, atacuri, lupte navale cu valuri spumoase şi torpiloare în plin abordaj,

avioane Blériot, Farman și Taube, caraghioase, semănînd cu niște etajere, planînd în văzduh. Nu-ți puteai lua ochii de pe desenele acelea.

Dar mai înspăimîntătoare decît toate era imaginea enormă, cuprinzînd cele două pagini din mijloc, înfiorător de lugubră, în care era înfățișat orașul Louvain arzînd în urma bombardamentelor germane. Erau acolo și flăcări și nori de fum semănînd a vată și oameni care fugeau și case dărîmate și raze de proiectoare pe un cer sinistru. Într-un cuvînt, era atît de înfiorătoare și de captivantă poza aceasta încît nu-ți venea deloc să întorci pagina. Eu o copiam de nenumărate ori, o coloram cu creioane, cu vopsele sau cu pasteluri, apoi atîrnam desenele pe pereți.

Mi se părea că ceva mai teribil și mai măreț decît priveliștea aceea nici nu poate exista pe lume.

Îmi amintesc acea ilustrație. Nu era prost executată. Țin minte pînă acum orice amănunt al ei, orice volută a fumului și deodată înțeleg perfect cît de neputincioasă este arta. Oricît ai recurge la volute de fum, la limbi de foc lingînd cerul și la reflexe lugubre, nu poți exprima senzația pe care o am acum, stînd pe mal și privind Stalingradul în flăcări.

Pe malul celălalt se dau lupte. Rafalele de gloanțe trasoare ale mitralierelor și ale armelor automate se aștern de-a lungul malului. Oare or fi ajuns nemții pînă la apă ? Cîteva rafale lungi trec Volga și se pierd pe malul celălalt.

De undeva din spatele nostru trage o „katiușa". Am văzut mașinile — opt la număr — venind încoace. Proiectilele incandescente zboară încet, se iau la întrecere în văzduhul vibrînd de vîlvătaia focului, nimeresc undeva pe malul celălalt. Nu se văd exploziile. Se vede doar flacăra lor. Apoi se aud și bubuiturile.

Cineva alături de mine scuipă și mormăie cu un accent de satisfacție. Abia acum îmi dau seama că, alături de noi, stau lungiți niște soldați.

— Ai apucat să potcovești calul ? întreabă unul.

— Da. Dar tu ?

— Pe Liutik l-am potcovit, dar murgului n-am apucat să-i pun potcoave decît la picioarele dinainte. Are o rană. Nu se lasă.

Vine comandantul batalionului.

— Te apucă, zău, toate nebuniile cu traversările astea. Îmbătrînești cu cinci ani odată, zice el, suflîndu-și cu zgomot nasul. A venit generalul. A spus foarte clar : întîi trecem noi, apoi a 29-a. Numai o clipă m-am depărtat de debarcader și hop ! și-au și încărcat lăzile lor. Și-au trecut artileria, iar munițiile le-au lăsat pe malul ăsta. Dar cine i-a împiedicat să și le ia ? Uite, eu îmi duc munițiile cu fiecare tun. Uite, iar vine acela...

Comandantul batalionului dispare iar. Se aude cum înjură pe cineva. Se înapoiază.

— Toate astea-s fleacuri. O să trecem noi și pe partea cealaltă. Acolo să vedem...

Aflu că regimentul a primit ordin să termine traversarea la ora două fix și la ora patru fix să înlocuiască pe malul celălalt divizia, din care n-a rămas aproape nimic, în sectorul „Metiz" — Movila lui Mamai. Acum e ora unu noaptea, dar deocamdată nici un batalion n-a trecut încă Volga. Pe malul celălalt nu se află decît pionierii, patrulele de recunoaștere și grupul operativ al statului-

major. Se zice că comandantul regimentului și șeful statului-major ar fi tot acolo. Principalul este să se aducă pînă în zorii zilei întreaga artilerie a batalionului — piese de 45 și de 76 — în primele linii, pentru tragere directă.

— Bine, zic eu, dă-mi două companii și ceva oameni de la specialități, și dumneata, cu o companie, ocupă-te de artilerie. Cîți oameni ai de fiecare companie ?

— Cam vreo 100.

— Splendid. Așadar, ne-am înțeles. Arată-mi numai exact locul de destinație.

— Uite, triunghiul ăsta blestemat de pe hartă. La drept vorbind, cred că nu mai e nimeni acolo. Din divizia aceea cred că au rămas vreo 100 de oameni, atît. De două săptămîni se bat pe malul celălalt.

Și iar pleacă să se mai certe cu cineva. Are o voce care cred că se aude pînă pe malul celălalt.

Sosește cuterul. E mic, scund, de parc-ar vrea să se bage cu totul în apă, să nu-l mai vadă nimeni. Trage după el un șlep greoi, lăbărțat, cu o cîrmă lungă, ieșind mult din apă.

Îi trebuie mult pînă să acosteze. Dă îndărăt, fornăie, împroașcă apă cu elicea. În cele din urmă, aruncă jos pasarela de debarcare. În șir lung și prudent, coboară răniții. Sînt mulți. Foarte mulți. Vin întîi cei care pot umbla, apoi cei purtați pe targă. Sînt duși în tufișuri. Se aud claxoane de automobile.

Apoi se încarcă lăzile. Se îmbarcă tunurile. Caii tropăie pe scîndurile pasarelei. Un cal cade în apă, e scos de acolo și îmbarcat iar pe șlep. Contrar așteptărilor, totul se petrece în liniște și ordine. Nu se aude nici măcar comandantul de batalion cel cu voce puternică.

Plecăm. Cînd începe să se crape de ziuă, masa compactă, nelămurită, din spatele nostru se transformă în verdeața rară a unui pîlc de plopi. Stăm în picioare, strîns lipiți unul de altul.

Cineva îmi suflă drept în față un miros de usturoi. Sub picioare se aud înăbușit bătăile motorului. Cineva mănîncă semințe și scuipă zgomotos cojile. Sprijinit în coate pe mantaua lui aruncată peste bord, Valega privește orașul în flăcări.

— Ce mare e, spune cineva în spatele meu, cît Moscova.

— Nu-i chiar atît de mare cît e de lung, îl corectează un glas de băiețandru, are 50 de kilometri lungime. Am fost acolo înainte de război.

— O fi chiar 50 ?

— Așa cum te văd, atît are de la Sarepta la Uzina de tractoare.

— Bre-bre !

— Ce bre-bre ?

— Trebuie armată multă ca să-l aperi. Vreo 10 divizii. Poate chiar 15.

— Da ce, credeai poate că aici sînt mai puține ? În fiecare noapte trec.

Ocolim o limbă de nisip ascuțită, aproape invizibilă în întunericul înconjurător. Undeva deasupra noastră trec șuierînd mine. Cad în spatele nostru în apă.

— Nu-i place neamțului că trecem, tare-ar vrea să ne-mpingă în Volga.

Băiețandrul rîde.

— Te cred că ar vrea să ne bage la apă. „Rus bîldîbîc."

Şi iar rîde.

— Multe ar mai vrea şi neamţul, intră în vorbă un al treilea om, mai în vîrstă, judecînd după glas ; dar noi mai departe nu mai putem merge... Am ajuns la capăt. La capătul pămîntului. Mai departe nici că se poate...

Se aude cum cineva bate pe altcineva pe manta.

— Că bine zici, tăticule. Ai zis o vorbă de-a noastră, a marinarilor. Singuri nu ne băgăm noi la apă. Că e rece tare. Nu-i aşa ?

Rîd cu toţii.

Încerc să-ntorc capul. E foarte greu — sînt strîns din toate părţile. Cu coada ochiului văd doar petele alburii ale feţelor, o ureche. Ne apropiem de mal.

19

CUTERUL iar nu reuşeşte să se apropie de chei cum trebuie. Sărim în apa rece şi tulbure.

Pe mal se cară nişte lăzi. Tot malul e plin de ele. Picioarele ţi se încurcă în lanţuri şi otgoane. Pe lăzi şi jos pe pămînt stau răniţii, sprijinindu-se unii de alţii, tăcuţi şi mohorîţi.

Malul rîului e plat şi nisipos. Mai încolo, se ridică peretele înalt, aproape vertical al falezei. Totul e dominat de un cer roşu, încărcat de fum. Se trage atît de aproape încît ai senzaţia că e chiar în spatele tău. S-a făcut răcoare aşa că îmi pun mantaua.

Comandantul batalionului, al cărui nume e Klişcenţov, strigă la cineva care n-a întors tunul cum trebuie :

— Ce-l tot împingi cu afetul înainte ? Nici de atîta nu te taie capul, boule...

Ostaşii forfotesc prin apă, trecînd mitralierele, aruncătoarele de mine, mine atîrnate pe piept şi pe spate. Se adună pîlcuri-pîlcuri pe mal. Îşi aprind, fireşte, ţigările. Klişcenţov vine fugind spre mine. A răguşit de tot.

— Ia-ţi pe a 4-a şi a 5-a şi şterge-o ! Eu stau să descarc tunurile. Apoi vă urmez îndată... Da să-mi trimiteţi un agent de legătură, ca să nu umblu de pomană. Am eu unul, pe Sidorko. Acela găseşte orişice. Întreabă-l pe Farber, comandantul companiei a 5-a.

Apoi, apucîndu-mă de reverul mantalei şi trăgîndu-mă mai aproape, îmi şopteşte la ureche :

— Se spune că din divizia aceea n-a mai rămas nimic. Caută de-i găseşte pe oamenii noştri trimişi în recunoaştere. Sînt undeva pe acolo... În luptă să nu te bagi fără mine. Îmi bagă cu forţa în mînă un bidon. Poftim de mai ia puteri pentru drum.

Votca îmi arde plăcut gîtlejul şi mă încălzeşte pe dinăuntru.

Ofiţerii îşi adună oamenii. Unul din ei e lung, puţin adus de spate, cu o manta scurtă pînă la genunchi şi cu ochelari. Numele lui de familie e Farber. Pare să fie un intelectual : întrebuinţează expresii ca „vedeţi dumneavoastră", „la drept vorbind", „înclin a crede". Celălalt, Petrov, e slăbuţ, subţirel, foarte tînăr. Nu prea mă bucură lucrul acesta.

Mergem de-a lungul malului, în direcţia oraşului. Picioarele mi se înfundă în nisip. Uneori, cînd trec şuierînd minele, ne lăsăm pe vine. Soldaţii umblă în tăcere, mişcîndu-şi anevoie picioarele, gîfîind, ţinînd cu mîna minele care se bălăngănesc. Au făcut astăzi aproape 40 de kilometri.

Ne întîlnim cu grupuri de răniţi, care vin din direcţia opusă. Vin cîte doi, cîte trei sau cîte unul, sprijinindu-se în armă. Întreabă unde e punctul de traversare.

Gloanţele şuieră drept deasupra capetelor noastre. Cad în apă. Cele trasoare se sting în aer.

— Unde sînt nemţii ? îi întreabă soldaţii pe cei cu care ne întîlnim. Aceştia fac cu mîna un gest nelămurit în direcţia în care mergem.

— Aproape... Mai aproape ca pîn-acasă...

Trecem pe lîngă o clădire albă, probabil un castel de apă. De la ea pleacă nişte ţevi. Îndată după aceea drumul începe să suie. Pe el, coboară un grup trăgînd la vale, cu braţele, un tun.

— Încotro ? întreb.

Nu-mi răspunde nimeni.

— Unde duceţi tunul ?

— Da tu cine eşti ? Nu vezi ce se petrece ? Să-l lăsăm nemţilor, ai ?

Scot revolverul.

— Întoarceţi-vă îndărăt.

— Unde ?

Un ins cu mantaua deschisă şi boneta pe ceafă îmi dă un ghiont în piept.

— Am mai văzut noi alde tine... eroule ! Vezi-ţi de treabă, Kaţura ! Trage !

Simt deodată că mi se taie respiraţia, că mi se pune un nod în gît.

Gloanţele cad acum chiar pe mal.

Pe porţiunea de sus a drumului nu se vede de aici decît o barieră ridicată, un stîlp doborît şi suluri de sîrmă împrăştiată. Apar cîteva siluete. Sprijinindu-se de stîlp, trag, apoi o pornesc la fugă de vale.

Cineva mă atinge cu umărul şi drăcuieşte.

Mă întorc şi trag o palmă pe un obraz alb care saltă în faţa ochilor mei.

— Înapoi ! strig cît mă ţine gura, de-mi ţiuie urechile, apoi pornesc în fugă la deal, pe drum.

Nemţii sînt de partea cealaltă a căii ferate. Liniile trec aproape pe marginea malului înalt. Se văd şiruri imobile de cisterne pe un fond de flăcări. De undeva din dreapta, de sub roţi, trage o mitralieră de a noastră.

Trec pe brînci pe sub un vagon. Mantaua mi se agaţă de ceva şi pîrîie. Mă încurcă îngrozitor, mă împiedec de ea. Lipindu-mi obrazul de şină — e plăcut fiindcă e rece — încerc să disting unde sînt nemţii. Perpendicular pe linia ferată e o stradă. E pavată, cumplit de dreaptă. În stînga sînt rezervoare de petrol. Dintr-un rezervor ies nori de fum. În peretele lui, trei găuri mari de obuze, cu marginile zdrenţuite. Parcă-s răni. În dreapta, împrejmuite cu sîrmă ghimpată, nişte magazii pe jumătate arse.

Se vede că nemţii stau ascunşi în rezervoare : ies de acolo puncte roşii, albe, verzi, care lovesc cu zgomot sec cisternele.

Mintea-mi lucrează cu o claritate de necrezut. S-ar părea că au două mitraliere, puşti-mitraliere, după aprecierea mea. Aruncătoare de mine n-au. Asta-i bine. Farber va trebui să atace rezervoa-

rele frontal din stînga. Eu să pornesc pe drum, înconjurîndu-le prin dreapta. Mitralierele trag drept în față. Trebuie să am destul timp ca să trec în fugă drumul și apoi să merg de-a lungul zidului de piatră.

Farber se depărtează tîrîndu-se pe brînci. O face cam neîndemînatic, deplasîndu-se într-o parte, aplecîndu-se la fiecare mișcare pe dreapta.

Cîteva gloanțe lovesc în cisternă drept deasupra capului meu. O țîșnitură subțire, curbă, de petrol, împroașcă șina din fața mea ; simt pe obraz stropi fini, ca dintr-un pulverizator. Se înalță o rachetă, luminînd rezervoarele, magaziile, zidul de piatră. Umbrele dansează într-un chip nefiresc, ba se scurtează, ba se lungesc. O rachetă cade undeva dincolo de noi. O auzim cum fîșîie.

Acum e acum... Bag degetele în gură, fluierul mi l-am pierdut încă de pe la Kupiansk. Nu știu de ce, mi se pare că fluieră altcineva, lîngă mine.

Pornesc în fugă drept spre rezervorul cu trei găuri. În dreapta și în stînga mea răsună strigăte. Țăcănesc armele automate. Cartușele din buzunarul mantalei mă lovesc la genunchi. În fața mea aleargă cineva cu bonetă, ale cărei panglicuțe fîlfîie în vînt. Nu pot să-l ajung din urmă. Rezervoarele dispar undeva ; nu mai văd decît panglicuțele. Sînt teribil de lungi, cred că-i ajung pînă la brîu.

Strig și eu ceva. Probabil doar „a-a-a-a !“ E atît de plăcut și de ușor să alergi. Simt un tremur mărunt în burtă din cauza armei automate. Degetul arătător apasă pe trăgaci cu atîta putere încît mă dor încheieturile.

Iar apar rezervoarele, de rîndul acesta altele, mai mici, cu conducte ce se-ncovoaie ca șerpii. Sînt multe și trebuie să sărim peste ele.

Dincolo de rezervoare sînt nemții. Aleargă și ei spre noi, strigînd ca și noi. Panglicuțele negre dispar. În locul lor apar o manta cenușie și o gură deschisă. Apoi dispar și ele. Încep să-mi bată tîmplele și, nu știu de ce, mă dor fălcile.

Nu se mai văd nemții.

În fața noastră e o poartă albă, cu grilaj de fier. Cînd ajung la poartă, mă așez jos. Apoi am să merg mai departe... Dar nu mă pot opri. Poarta a și rămas în urmă, iar în fața mea este o alee asfaltată și niște clădiri.

Pe urmă stau culcat pe burtă și mă căznesc să bag în arma automată un încărcător nou. Îmi tremură mîinile. S-a oprit ceva pe țeavă.

— V-au lovit arma... Luați-o pe asta...

Cred că vorbește Valega, dar n-am timp să mă întorc.

Stau culcat lîngă un zid de piatră scund, pe care este întinsă o rețea de sîrmă deasă, așa cum se pune de obicei la crescătoriile de păsări. Prin rețea văd cum fug nemții. Sînt mulți. Trec în fugă prin curtea uzinei, trag din armele lor automate negre, sprijinindu-le de burtă. Parc-ar fi un foc de artificii absurd. Nemții trag chiar și ziua cu gloanțe trasoare.

Descarc un încărcător întreg, apoi altul. Focul de artificii dispare. Deodată se face liniște. Beau apă din bidonul cuiva și nu mă mai satur.

— Ați mîncat cumva scrumbie, tovarășe locotenent ? spune marinarul care ține bidonul. Are

un moț și-i îmbrăcat cu o flanelă vărgată și o beretă mică și mototolită.

Golesc tot bidonul. Mi se pare că niciodată n-am băut apă atît de gustoasă și de rece. Îl caut pe Valega. E aici lîngă mine, umple încărcătorul. Alături de el e o grămăjoară aurie de cartușe. Lîngă el, un tînăr cu fața rotundă își termină țigara, trăgînd grăbit fum după fum. Apoi scuipă pe muc și-l bagă cu călcîiul în pămînt.

În fața noastră este curtea asfaltată, absolut netedă, a uzinei. În dosul ei, un morman de fier vechi, o locomotivă, niște vagoane distruse și o clădire albă, în genul unui canton de cale ferată, cu un balconaș. Mai în fund, mai este o curte, mare și pustie.

Terenul e extrem de prost : n-ai după ce să te retranșezi sau să te ascunzi — nu-i nimic afară de un zid scund de piatră.

Trebuie să ocupăm cantonul și mormanul de fier vechi. Aici nu vom putea rezista. Transmit ordinul lui Farber și lui Petrov. Sînt și ei pe aici, lîngă zid, în dreapta și în stînga mea.

Tînărul cu flanelă vărgată bagă capsele în grenade rotunde cu crestături mari.

— Asta-i... așa-i bine... zice el, clipind din ochii lui negri, pe jumătate închiși. Cunosc cantonul ăsta. E o minune ! Are și-un subsol pe cinste !

— Ai fost acolo ?

— Am stat o noapte întreagă. Pînă ce ne-a alungat neamțul. Venisem de cu seară în recunoaștere. Căutam un post de comandă.

Își bagă o grenadă în buzunar, cealaltă — la cingătoare.

Farber îmi face semn că e gata. Ceva mai tîrziu e gata și Petrov. Nemții încep să tragă din stînga cu mitraliera. Se vede că s-au și întărit pe pozițiile cele noi, bestiile dracului. Trebuie să ne grăbim cît n-au intrat încă alții în acțiune.

Tînărul cu flanela vărgată a luat o poziție ca la start, ușor aplecat, cu un picior înainte, cu celălalt îndoit, și se uită la mine cu coada ochiului fix, fără să clipească. Pe brațul lui stîng, ceva mai jos de cot, se vede un tatuaj, un nume probabil.

Dau semnalul.

Ceva negru și rapid trece în zbor, învăluindu-ne cu un suflu asemănător cu vîntul. De pe zid cade tencuială. Tînărul cu flanelă vărgată aleargă direct spre canton, agitîndu-și arma automată. Pînă la canton mai sînt încă vreo șaizeci de metri, și curtea e absolut netedă.

Deodată ea se umple de oameni, verzi, negri, vărgați, alergînd și țipînd cu toții. Tînărul cu flanela a și ajuns la canton și dispare după ușă. Nemții trag dezordonat. Apoi încetează. Se vede cum fug dincolo de canton. Îi recunoști ușor după mantalele lor largi, fără centură.

Totul se petrece atît de repede încît nici n-am timp să mă dezmeticesc. În jurul meu e pustiu. Doar Valega e cu mine. Pe asfaltul cenușiu zace o bonetă fără stăpîn.

Escaladăm rețeaua. Alergăm, aplecîndu-ne, spre canton.

În mijlocul curții zac trei sau patru morți, toți cu fața-n jos. Nu li se vede chipul.

Lîngă canton e o tranșee lungă, care se pierde undeva în mormanul de fier vechi. Sar în tranșee.

Un ostaş scotoceşte prin buzunarele unui neamţ mort.

— Ce faci acolo ?

Fără a se ridica, ostaşul se întoarce spre mine. Dar ochii cenuşii, mici, mă privesc cu mirare dintr-un obraz negricios, plin de bubuliţe.

— Ce să fac ? Iacă, adun trofee...

Îşi bagă ceva cu grabă în buzunar. Se încurcă într-un lănţuc : se vede că e un ceas.

— Marş de aici şi să nu te mai văd !

Cineva mă atinge pe umăr.

— E un cercetaş de-al meu, tovarăşe locotenent. Ia-o mai domol, te poftesc.

Mă întorc. Lîngă mine, cu o ţigară de foi în gură, e tînărul cu flanela vărgată. Ochii lui, mici şi răutăcioşi, lucesc de sub şuviţa de păr căzută pe frunte.

— Dar tu cine eşti ?

— Eu ?

Ochii lui se fac şi mai mici, şi pe obrajii lui aspri şi arşi de soare încep să se umfle vinele.

— Sînt comandantul unui detaşament de recunoaştere, Ciumak.

Printr-o mişcare imperceptibilă a buzelor ţigara trece în celălalt colţ al gurii.

— Te rog să încetezi imediat ţigănia asta. S-a înţeles ?

Vorbesc răspicat şi nefiresc de calm.

— Adună-ţi oamenii, aşază posturile. Peste un sfert de oră vii şi-mi raportezi de executare ! E clar ?

— Dar dumneata cine eşti ca să dai ordine ?

— Ai auzit ce am spus ? Sînt locotenent, pe cînd tu eşti doar plutonier. Asta-i tot. Şi nu vreau să aud despre nici un fel de trofee, pînă n-oi da eu voie.

Nu-mi răspunde nimic. Mă priveşte. Are un obraz îngust, buze subţiri, strînse ermetic. Şuviţa de păr tăiată oblic pe frunte îi cade în ochi. Stă cu picioarele depărtate, cu mîinile băgate în buzunare şi se leagănă uşor înainte şi înapoi.

Stăm aşa şi ne uităm unul la altul. Dacă nu se întoarce şi nu pleacă îndată, îmi scot revolverul.

Zdup-zdup...

Două gloanţe nimeresc drept în peretele tranşeei, între mine şi el.

Mă las repede jos. Unul din gloanţe se învîrteşte ca o sfîrlează la picioarele mele. Se vede că s-a lovit de ceva tare. Cercetaşul nici nu s-a clintit din loc. Buzele lui subţiri tremură abia vizibil, iar ochii mă privesc batjocoritor.

— Zi, nu ţi-a plăcut, tovarăşe locotenent ?

Şi dîndu-şi pe ochi bereta cu o mişcare leneşă, denotînd o îndelungată obişnuinţă, se întoarce încet, fără grabă, şi pleacă, legănîndu-se uşor în mers. Pantalonii îi mulează şoldurile uşor cambrate.

Doi ostaşi se căznesc să deplaseze în tranşee o mitralieră. Tranşeea e strîmtă şi mitraliera n-are loc să treacă.

— Ce dracu faceţi aici, de încurcaţi drumul ? mă răstesc la ei.

Mă înfurie faptul că amîndoi tac şi doar clipesc din ochi. Se scoală şi se lipesc de perete ca să mă lase să trec.

— Ce staţi degeaba ? Duceţi-o mai încolo.

Amîndoi apucă îndată de postament, căutînd să ducă mitraliera mai încolo. Trec peste ea și merg mai departe prin tranșee.

— Parcă-i apucat... ajunge la urechile mele vocea unuia din cei doi oameni.

Cotesc la dreapta. Ostașii au și început să sape. Petrov se agită, țipă la oameni, nu reușește deloc să-și instaleze mitraliera care alunecă, nu se știe din ce pricină, de pe locul ei.

Petrov e extrem de tînăr. Probabil că abia a ieșit din școala militară. Are un gît subțirel și cizme prea largi pentru picioarele lui.

— E bine așa, ce ziceți, tovarășe locotenent ? mă întreabă după ce a băgat sub mitralieră o ladă. Mă privește cu niște ochi întrebători, intolerabil de albaștri.

— Merge.

— Mitraliera a doua o am dincolo de cotitura aceea. Doriți s-o vedeți ? De acolo se vede tot terasamentul.

Mergem într-acolo. Într-adevăr, se vede foarte bine tot. Nemții se află dincolo de terasamentul liniei. Uneori li se văd căștile.

Ghemuit jos, îmi scriu raportul. Companiile a 4-a și a 5-a au ocupat poziții defensive în marginea de apus a uzinei „Metiz". Avem atîția oameni, atîtea muniții. Cifra din urmă o micșorez puțin, cu toate că, oricum ar fi, nu prea avem șanse să ne mai aprovizioneze azi cu muniții.

Sidorko, agentul de legătură pe care mi-l recomandase Klișențov, sprinten, cu ochii oblici, ceea ce-l face să semene cu un pui de chinez, abia apucă să-și bage în bonetă raportul meu, că iată, nemții au și început atacul.

Apar de undeva tancurile. Sînt șase la număr. Vin din dreapta, de dincolo de terasament. Se spune că au un pod acolo, dar de la noi nu se vede. Noi n-avem decît patru arme antitanc și vreo douăzeci de grenade. Și asta-i tot. Ce s-o fi făcut cu tunul acela ? Uitasem complet de el. Or fi șters-o din nou. Toată speranța mi-e acum în mormanul de fier vechi. Poate-poate că nu vor reuși să treacă peste el cu tancurile...

Alături de mine e un ostaș cu armă antitanc, cu fața arsă de soare, cu mustăcioară bălaie, răsucită, care-i dă o înfățișare de bravură. Moare de cald. Își scoate pe rînd pieptarul, bluza, cămașa. Rămîne gol, arătîndu-și spatele neted, strălucitor, neverosimil de alb.

Stăm înghesuiți în tranșeele devenite prea strîmte. Oamenii se deplasează tot timpul pe brînci, se lovesc unii de alții cu genunchii, drăcuiesc.

Tancurile înaintează direct spre noi...

N-avem telefon, și-i tare prost fără el. Nu-ți poți da seama de cele ce se petrec.

Oprindu-se lîngă mormanul de fier, tancurile deschid focul. Proiectilele cad în spatele nostru. Probabil că sînt obuze fără încărcătură, căci nu se aud explozii. De undeva din dreapta se aude glasul strident și gutural al lui Ciumak. Strigă la un oarecare Vaniușa, să-i aducă grenade antitanc.

— Sînt în subsol, în colțul unde-i ceainicul...

Un tanc izbutește totuși să treacă peste mormanul de fier vechi. Zăngănind din șenile și legănîndu-se, se îndreaptă tîrîș spre noi. Se vede bine crucea lui neagră, respingătoare. Ostașul cu arma antitanc, gol pînă la brîu, țintește stînd cu picioarele crăcănate și șezutul proptit în peretele tran-

șeei. Boneta i-a căzut. Pe capul lui ras, tot atît de alb ca și spinarea, se vede o porțiune de piele neatinsă de soare.

Va reuși să avarieze tancul ?

Crucea se tot apropie...

Cineva îmi strigă ceva la ureche. Nu înțeleg nimic.

— Ce spui ?

Nemții ne învăluie dinspre stînga. Infanteria lor a luat-o pe la stînga locomotivei...

De ce oare tac mitralierele ? Doar avem două.

Străbat în fugă tranșeea. Lîngă mitralieră se află Petrov și încă unul. Mitraliera s-a blocat. Nu trece banda.

— De ce nu merge cealaltă ?

Ochii albaștri, de copil, ai lui Petrov se umplu de lacrimi.

— Zău nu știu ! Acum cinci minute...

— Dați încoace grenadele !

Gloanțele trec șuierînd pe deasupra capetelor noastre.

Arunc grenadele una după alta. Sînt germane, cu mînere lungi. Trag de sfoară și le arunc peste parapet. Nemții sînt acum aproape de tot de tranșeele noastre. Îi auzim țipînd...

De ce n-o fi lucrînd mitraliera ?

— Aa-a-a-a-a-a !...

Cade ceva peste mine... Sar la o parte, arunc cu toată puterea o grenadă... Nu mai am nimic altceva în mînă. Pe fundul tranșeei se prăbușește ceva greoi. Mai arunc încă patru grenade. Sînt ultimele, altele nu mai am. Unde dracu mi-o fi arma automată ?

Vreau să-mi scot revolverul din toc și nu pot. Cureaua s-a agățat de ceva și nu vrea să iasă...

Și deodată se face liniște...

La picioarele mele zace, cu capul în colțul tranșeei, un om cu manta cenușie. Nu mai e nimeni în fața tranșeelor. Oare într-adevăr i-am putut respinge ?

Mă întorc în fugă îndărăt prin tranșee. Se aud țăcănind închizătoarele armelor. Toate sînt așa cum le-am lăsat, Petrov e lîngă mitralieră.

— Totul e în regulă, tovarășe locotenent. Mitraliera funcționează.

O bucurie de copil îi luminează ochii albaștri.

— Ați văzut cum i-am luat în primire ? Au șters-o îndată...

Întorcîndu-se la mitralieră, trage o rafală. Îi tremură gîtul. Ce subțirel e ! Ți se strînge inima privindu-l. La ceafă are o scobitură adîncă. Și gulerul e prea larg pentru el. Gîtul răsare din el ca o fragedă tulpină de plantă.

Cam așa arăta pesemne cu puțin timp în urmă, cînd era scos la tablă și clipea din ochii săi buni și albaștri, neștiind ce să răspundă profesorului.

— Dar cealaltă mitralieră de ce n-a funcționat ? După părerea mea, are și ea o oarecare legătură cu dumneata.

Își lasă, rușinat, în jos ochii lui albaștri.

— Mă duc îndată să văd ce se-ntîmplă, tovarășe locotenent.

Se scoală sprijinindu-se cu mîna de țeava mitralierei. Pînă și mîinile îi sînt subțirele, ca de copil și pline de pistrui.

— Mi se pare...
Şi deodată privirea lui se opreşte-n loc, ca şi cum ar fi văzut ceva extrem de interesant. Tot corpul lui se lasă încet, căzînd oarecum pe o coastă, pe fundul tranşeei.
Nici n-am auzit împuşcătura. Glonţul l-a nimerit drept în frunte, între sprîncene.
Îl tragem la o parte. Picioarele subţirele, cu cizme prea largi, saltă neputincios pe pămînt. La mitralieră a şi trecut altul, cu gîtul gros şi roşu. Predau comanda companiei locţiitorului politic şi mă îndrept spre cantonul alb.
Nemţii tac. Se pregătesc pesemne pentru un nou atac. Morţii sînt tîrîţi prin tranşee. Reprezintă acum o piedică pentru cei vii. Îi culcăm într-un şanţ lateral. Doi ostaşi gîrboviţi de povară duc pe cineva în spate. Mă dau la o parte. Două braţe albe, netede, cu mîinile arse de soare, parcă ar avea mănuşi, se tîrăsc pe jos. Faţa nu se vede. E plină de sînge. Capul atîrnă. În creştetul lui e un cerc alb, ca o tichie — semnul lăsat de bonetă. E chiar ostaşul cu arma antitanc care era lîngă mine. Îl culcăm şi pe el în acelaşi şanţ, peste un alt ostaş cu pantalonii mînjiţi de sînge şi cu coada unei linguri de aluminiu ieşind de după moletieră.
Nu mai apuc să ajung la canton. Nemţii atacă din nou. Îi respingem. Apoi reîncepe povestea...
Asta durează pînă la prînz ; 20—30 de minute de repaus, fumăm o ţigară, umplem încărcătoarele cu cartuşe, îmbucăm un codru de pîine şi iar o luăm de la început. Aceleaşi siluete cenuşii, aceleaşi strigăte, aceeaşi pîrîială şi confuzie generală.
La un moment dat de undeva de sus, din văzduh — atît de sus încît nici nu-i vedem — ne

bombardează nişte Heinkele. Dar bombele cad în rîndurile nemţilor. Oamenii noştri fac haz.
Sidorko tot nu s-a întors. Nu s-au întors nici alţi doi oameni, trimişi mai tîrziu. Probabil că i-a prins pe undeva bombardamentul. Aerul vibrează neîncetat de vuietul motoarelor. Din foişor se vede bine cum se aşterne deasupra malului un nor alb.
După prînz, începe să tragă artileria noastră. Trage în terasamentul liniei ferate. Cîteva proiectile rătăcite cad şi în tranşeele noastre. Nemţii nu se astîmpără. Totuşi tancuri nu mai bagă în acţiune. Cel cu cruce a rămas cocoţat pe mormanul de fier vechi — l-am atins. Ne supără rău aruncătoarele de mine. Avem mulţi morţi şi răniţi. Pe cei uşor răniţi îi trimitem pe mal. Cei cu răni mai grave sînt duşi în subsolul cantonului, care e încăpător şi acoperit cu un planşeu de beton armat.
Cam pe la orele nouă, nemţii îşi pierd avîntul. La zece, totul se linişteşte. Doar mitralierele mai scuipă cînd şi cînd.

20

În subsol aerul a devenit irespirabil. Fumul de ţigară se aşterne straturi-straturi. Opaiţul improvizat într-o farfurie filează. Răniţii, de care e plin subsolul, cer apă. Şi n-avem apă. Trebuie s-o aducem tocmai de la Volga şi pe drum o beau alţii.
Valega îmi oferă o bucată de pîine cu slănină. Mănînc fără nici o poftă.

Vine Ciumak, cu părul vîlvoi, cu flanela vărgată ruptă. Se așază la masă, fără să se uite la mine. Își scoate flanela, trăgînd-o peste cap. Pe pieptul lui mușchiulos și ars de soare e tatuat un vultur albastru, cu o femeie în ghiare. Sub mamela stîngă, o inimă străpunsă de un pumnal ; pe umăr un craniu și două oase încrucișate. Mai jos de cot brațul e găurit de un glonte. Gura e mică, aproape fără sînge. Marusia, agenta sanitară, cu obrajii foarte rumeni și plini, cu două codițe galbene legate la spate, îi pansează rana.

Cei din recunoaștere au avariat azi două tancuri. Pe unul din ele l-a scos din luptă Ciumak, pe celălalt, cercetașul cel bubos, din cauza căruia a avut loc ciocnirea dintre noi doi.

Îl întreb pe Ciumak de ce nu raportează nimic.

— Despre ce să raportez ?

— Despre ziua de azi. Despre pierderile noastre. Există doar în armată regula asta, să faci un raport după luptă.

Ciumak se întoarce cu spatele la mine. Nu-i văd fața. Spinarea lui, cu un șanț adînc de-a lungul coloanei vertebrale, lucește de nădușeală.

— După cum ai văzut și dumneata, a fost o zi cu soare, iar cît despre pierderi, despre ce pierderi poate fi vorba ? Mi-am pierdut bereta, și atît. Alte întrebări mai sînt ?

— Mai sînt. Dar le voi pune în altă parte. Să ieșim puțin afară.

— Vezi că afară sînt gloanțe. Ar putea să ne omoare.

Mă-ndrept spre ieșire. Vine și el.

Sprijinindu-se cu umărul de tocul ușii, Ciumak își mestecă țigara.

— Ți-aș spune ceva, tovarășe locotenent. Hai să trăim mai bine în pace. Dar și dumneata să nu te atingi de cercetașii mei. Zău, este mai bine așa.

— Mai bine sau mai rău, asta-i altă chestie. Cîți oameni ai dumneata ?

— Douăzeci și patru. Cîți au fost, atîția au rămas. Dar pe cercetași te sfătuiesc să-i...

— Cine a scos din luptă tancul ?

— Parcă nu-i totuna cine a făcut-o ?

— Dumneata ai fost ?

— Ei bine, da, eu... Că doar n-ai fost dumneata.

— Spune-mi cum ai făcut.

— Zău că mi-e somn. O să vorbim noi de tancuri după război.

— Te-aș ruga să-ți bagi în cap că în momentul de față eu țin locul comandantului batalionului.

— Dar eu de unde să știu ?

— Tocmai de aceea îți spun acum.

— Comandantul batalionului e Klișențov. Afară de el, ascult doar de ordinele comandantului de regiment și de șeful recunoașterii.

— Nefiind ei de față, trebuie să asculți de ordinele mele. Eu sînt trimis aici să-l înlocuiesc pe comandantul regimentului în ceea ce privește chestiunile de inginerie.

Ciumak mă privește pieziș cu ochii lui pătrunzători.

— Ai fost trimis în locul lui Țigheikin ?

— Da, în locul lui.

Urmează o pauză. Apoi Ciumak scuipă într-o parte.

— Bine... Cu pionierii ne-am avut totdeauna ca frații.

— Sper că şi de acum încolo tot aşa va fi.
— Sper şi eu.
— Acum spune-mi cum a fost cu tancurile. Cum îl cheamă pe cel care a scos din luptă cel de al doilea tanc ?
— Korf.
— E soldat ?
— Soldat.
— E primul lui tanc ?
— Nu, al patrulea. Primele trei le-a avariat la Kastornaia.
— A fost decorat ?
— Nu.
— De ce ?
— Dracu ştie de ce. S-a înaintat raportul...
— Peste un ceas îmi vei da dumneata un raport nou. Despre el şi despre alţii. S-a înţeles ?
Conversaţia noastră se opreşte aici. Tonul ei este cît se poate de rezervat.
— Îmi daţi voie să mă retrag, tovarăşe locţiitor al comandantului regimentului pentru chestiuni de geniu ?
Nu răspund nimic şi cobor în subsol. Mă doare tot corpul. Mă usturä ochii. Probabil, din cauza fumului de ţigară. E un aer îngrozitor de prost aici.
Îmi compun raportul. Alături de mine, cu capul culcat pe braţe, doarme Farber. A venit pe aici doar în treacăt, să ne ceară ceva tutun şi să raporteze despre pierderi. Şi a adormit cu ţigara neterminată în mînă, cu portţigaretul deschis pe masă. Din colţ se aude cineva vorbind încet şi trăgînd din ţigară. La urechile mele ajung doar fraze răzleţe :

— Mie mi se blocase tocmai mitraliera. A trebuit să dau în ea cu tocul cizmei. Apoi i-am cerut nişte cartuşe lui Pavlenko. Cînd colo, el zăcea cu faţa la pămînt şi curgea din el ceva cenuşiu...
Apoi deodată apare Igor. Stă în faţa mea şi rîde. Mustăţile lui nu mai sînt mici şi negre, ci răsucite voiniceşte la colţurile gurii, ca la ostaşul cu arma antitanc. Îl întreb cum de a nimerit aici, la noi. Nu-mi răspunde nimic, rîde numai. Iar pe pieptul lui este un vultur albastru cu o femeie în gheare. E prins de bluză. Are şi vulturul nişte ochi pe jumătate închişi şi rîde şi el. Trebuie să-l smulg de pe bluză. Întind mîna... Dar mă ţine cineva de umăr. M-a apucat şi mă scutură...
— Locotenente... Locotenente...
Deschid ochii.
În faţa mea e o figură nerasă. Doi ochi cenuşii, reci. Un nas drept, osos. Părul este pieptănat sub bonetă. E o faţă din cele mai obişnuite, o faţă obosită. Ochii sînt puţin cam prea reci.
— Scoală-te, locotenente, că-ţi arzi părul.
Farfuria cu fitil e chiar lîngă capul meu. Filează îngrozitor.
— Ce doreşti dumneata ?
Omul cu ochii cenuşii îşi scoate boneta şi şi-o pune alături pe masă.
— Numele meu este Abrosimov. Sînt şeful de stat-major al diviziei.
Mă scol în picioare.
— Stai jos. Şi deodată, luîndu-mă cu „dumneata“ : Dumneata eşti locotenentul Kerjenţev ? Noul inginer trimis în locul lui Ţîgheikin, după cîte am înţeles din raportul dumitale ?

— Da.

Își freacă cu mîna ochii, obrajii, privește un timp, fără a clipi, fitilul care fumegă. Se simte că este tot atît de răpus de oboseală ca și noi toți.

Îi fac raportul asupra situației. Mă ascultă cu atenție, fără să mă întrerupă, scociorînd cu unghia scîndura mesei.

— Pe Petrov zici că l-au omorît ?

— Da. A fost probabil un lunetist. L-a nimerit drept în frunte.

— Mda-a...

Cu dinții de jos își mușcă buza superioară.

— În general, pierderile sînt destul de mari. Douăzeci și cinci de morți. Cam vreo cincizeci de răniți. Una din mitraliere e scoasă din funcțiune. O schijă i-a zdrobit țeava.

— Cine sînt vecinii ?

— În stînga, batalionul doi, tot din regimentul nostru. Și în dreapta...

Caut să-mi amintesc. Mi-a spus Farber, dar mi-a ieșit complet din minte.

— În dreapta e regimentul 45, tovarășe căpitan, intervine Ciumak. Stă alături de noi, cu mîinile în buzunar. A fost pe aici un reprezentant de-al lor. Am stabilit împreună cu el joncțiunea.

— Regimentul 45... repetă gînditor Abrosimov și se ridică. Își încheie haina.

— Ei, Kerjențev, haide să ne uităm puțin la pozițiile de apărare. Pe urmă va trebui să-ți iei în primire batalionul.

Se uită la mine fix, cîntărindu-mă parcă din ochi. Se încheie la toți nasturii. Sînt mari și nu vor să treacă prin butoniere.

— Pe comandantul batalionului, Klișențov, l-a omorît o bombă. Lovitură în plin. Va trebui deocamdată să comanzi batalionul. N-avem încotro...

Și, întorcîndu-se spre Ciumak, zice :

— Chimistul a rămas fără un picior. L-au dus pe malul celălalt. Hai să mergem, inginerule. Adică, mai bine zis, comandantule de batalion.

Abia în clipa cînd ieșim pe ușă, observ că în colț trebăluiesc doi transmisioniști, care au prinse de bonete niște stegulețe galbene tăiate dintr-o cutie de conserve.

Urcăm scara. La intrare, un ostaș face de santinelă. Îl cunosc. Îl cheamă Kalabin. Are o aluniță mare pe obraz și e un excelent țintaș. Am văzut cu ochii mei cum a împușcat patru nemți. E de la Kostroma și acasă trebuie să-i nască nevasta.

Afară e răcoare. Trag cu nesaț în piept aerul curat al nopții. Cerul e limpede și înstelat. Carul Mare, oblic și strălucitor, stă deasupra Movilei lui Mamai. Undeva, deasupra capetelor noastre uruie, monoton ca o motocicletă, un „cucuruznik". Parcă ar sta pe loc. După ce ochii mei se mai deprind cu întunericul, îi disting silueta. Zboară în direcția Movilei lui Mamai. În dreapta, probabil deasupra uzinei „Octombrie Roșu", plutesc în aer vreo zece rachete care se risipesc într-o ploaie aurie de scîntei. Nu mai trage nimeni nici un foc. E liniște deplină.

Mergem prin tranșee. Siluete înfășurate în mantale. Arme sprijinite de parapet. „Cucuruznikul" bombardează acum undeva dincolo de Movila lui Mamai — se văd exploziile.

Proiectoarele germane pipăie cerul. Cele trei tancuri avariate în cursul zilei mai ard încă. Un fum iute, greţos pătrunde în tranşeele noastre. Vîntul bate spre noi.

Îmi iau rămas bun de la căpitan în marginea flancului nostru stîng, lîngă spărtura de zid. Mai încolo e batalionul doi.

— Vezi de te ţine bine, Kerjenţev... Mîine începe iar dansul... Îţi trimitem noi cartuşe. Spre dimineaţă au să vină şi tunurile. Cu ele aveţi să vă simţiţi mai bine.

Apoi pleacă, împreună cu agentul lui de legătură, în direcţia unei clădiri pe jumătate dărîmată. Acolo se pare că se află postul de comandă al vecinului.

Un timp îi mai văd cum trec peste fierul vechi. Apoi dispar.

Sprijinit de parapet, privesc în direcţia nemţilor. Acolo e linişte şi întuneric. Într-un singur loc numai este ceva ca un fel de luminiţă. Se aprinde, se stinge. Probabil vreun observator imprudent. Fumează. Sau poate mocneşte vreun foc.

Ce linişte e!

Mîine iar începe dansul. Avioane, strigăte, pîrîială.

Astăzi tot am reuşit să-i oprim. Într-un singur loc ne-au cam dat înapoi nemţii. Pe la Farber. Cu vreo 40 de metri. Va trebui să-l mut acolo pe locotenentul cu nasul coroiat cu plutonul lui. Mi se pare că-l cheamă Ramov. Pare să fie un băiat viteaz. Mi-a plăcut azi. Şi pe la trei vom contraataca...

Mă duc în subsol.

Lîngă canton e acum altă santinelă. E mai mic, îi atîrnă pe jos poalele foii de cort. Nu-l cunosc.

Transmisioniştii se înjură la telefon.

— Marmoră! Eu sînt Granitul. Cum se aude? Ei, Marmoră, Marmoră, n-auzi? Fire-ar al dracului, iar s-a dus să-şi aprindă ţigara. Marmoră, Marmoră, fi-ţi-ar neamul de rîs să-ţi fie!...

În colţ văd o grămadă galbenă de paie. Desigur, a avut grijă s-o aducă Valega. Mă culc îndată ca să mă odihnesc timp de două ore, două ore întregi. Am să dorm tun.

— Să mă trezeşti la ora două, Valega. Adică, la două şi un sfert.

Răspunsul nu-l mai aud. Am şi adormit, proptindu-mi capul într-un pîntec moale, cald, mirosind a sudoare.

PARTEA A DOUA

1

NU țin minte să mai fi trăit o astfel de toamnă.

A trecut luna septembrie, senină, cu cer albastru, cu zile calde ca în mai, cu dimineți încîntătoare și îngîndurate amurguri violete. Pe Volga se aud dimineața zbătîndu-se peștii, cercuri mari se lățesc pe oglinda strălucitoare a apei. Sus, în văzduh, trec țipînd cocorii întîrziați. Malul stîng, din verde cum a fost, devine galben, apoi roșiatic-auriu. La revărsatul zorilor, înainte de primele salve ale artileriei noastre, învăluit în ceața străvezie a dimineții, calm și întins, cu dîrele abia perceptibile ale pădurilor îndepărtate, e gingaș ca o acuarelă.

Încet și anevoie se împrăștie ceața. Se mai menține un timp, încremenită ca un văl lăptos deasupra fluviului, apoi dispare, topindu-se în aerul străveziu al dimineții.

Cu mult timp înainte de cele dintîi raze ale soarelui, deschide focul primul tun cu tragere lungă. În modulări grave se rostogolește ecoul bubuiturii deasupra Volgăi, încă adormite. Urmează al doilea, al treilea, al patrulea foc, pînă

cînd, în cele din urmă, totul se contopește în vuietul continuu și solemn al canonadei de dimineață.

Astfel, începe ziua și o dată cu ea și celelalte...

La ora șapte fix, apare o „ramă", atît de sus, încît în primul moment nu o vezi cu ochiul liber. Se rotește mult și insistent deasupra pozițiilor noastre. În razele piezișe ale dimineții sclipesc, la viraje, geamurile cabinei. Motorul acestui avion are un uruit special, obsedant, cu întreruperi, pe care-l cunoaștem bine cu toții. Dispare încet spre apus, asemenea unui fantastic pește cu coada în furculiță.

Aceasta a fost introducerea.

În urma lui își fac apariția „cîntăreții". „Cîntăreții" sau „muzicanții", după porecla noastră, Stukas, cum le numesc nemții, fac impresia unor păsări cu ciocul roșu, care se pregătesc să înhațe ceva cu ghearele. Plutesc înșirate oblic în mijlocul exploziilor ca de vată ale obuzelor antiaeriene, deplasîndu-se oarecum lateral pe cerul auriu de toamnă.

Abia am făcut ochi. Tușind după primul fum de țigară, ieșim din adăposturi și urmărim, încordîndu-ne vederea, cum trece primul grup de zece. De evoluția lui depinde desfășurarea zilei. El ne indică ce patrat intră în programul nemților pentru ziua de azi, unde anume pămîntul va tremura azi ca piftia, unde soarele nu se va mai vedea din pricina fumului și a prafului, în ce sector vor fi îngropați toată noaptea cei uciși, unde se vor ocupa oamenii cu reparația mitralierelor și a tunurilor defectate și vor fi săpate noi adăposturi și bordeie în locul celor măturate de pe fața pămîntului.

Cînd șiragul trece pe deasupra capetelor noastre și se depărtează respirăm ușurați, ne scoatem cămășile, ne spălăm, turnîndu-ne unul altuia pe mîini apă din gamele.

Cînd însă, înainte încă de a fi ajuns la noi, avionul din frunte începe să se încline pe aripa dreaptă, ne retragem cu toții în adăpost, înjurăm, ne uităm la ceas — Doamne Dumnezeule, mai bine de 14 ore mai avem pînă diseară — și uitîndu-ne piezis, începem să numărăm bombele ce șuieră deasupra capului nostru. Nu mai e un secret pentru noi că fiecare dintre „cîntăreți" poartă sub burtă între 11 și 18 bombe, că nu le aruncă toate deodată, ci mai fac două sau trei ocoluri, distribuind psihologicește dozele și că, în ultima lor raită, deși sirenele vor urla mai amenințător ca oricînd, bombele nu le va arunca decît un singur avion sau poate chiar nici n-are să arunce nimic, doar pilotul ne va amenința cu pumnul.

Și povestea aceasta va dura toată ziua, pînă în clipa cînd soarele va apune în spatele Movilei lui Mamai. Ne vor bombarda pe noi sau pe vecinii noștri. Dacă nu aruncă bombe, pornesc la atac. Dacă nu pornesc la atac, aruncă bombe.

Din cînd în cînd își fac apariția Junkers-urile și Heinkel-ele grele. Le distingem după aripi și motoare. Aripile Heinkel-elor sînt rotunjite la capete, iar cele ale Junkers-urilor sînt retezate, motoarele și fuselajul fiind aranjate pe aceeași linie, ca un pieptene.

Zboară la înălțimi mari, formînd în față un unghi, iar bombele, albicioase și grele, le leapădă alene, cînd într-un loc, cînd într-altul, fără să mai recurgă la picaj. Din acest motiv tocmai și urîm aceste Junkers-uri grele : niciodată nu poți ști unde vor fi aruncate bombele. Își fac totdeauna apariția dinspre soare, ca să te orbească.

Messer-ii zbîrnîie prin văzduh toată ziua, plimbîndu-se perechi-perechi pe deasupra malului. Au obiceiul să tragă cu tunurile, uneori însă aruncă cîte patru bombe mici, curățele, cîte două de sub fiecare aripă, sau niște lăzi lungi, semănînd cu niște țigări de foi, cu grenade împotriva infanteriei. Grenadele se împrăștie, iar cutia se mai rostogolește mult timp în aer. În aceste cutii ne spălam rufele, cele două jumătăți ale lor sînt întocmai ca o albie de rufe.

Dimineață de tot, o dată cu primele raze ale soarelui, trec urlînd frenetic deasupra capetelor noastre Iliușe de ale noastre, avioane de asalt. Se întorc aproape imediat, unele găurite, fără coadă, zburînd jos, cît pe ce să ne atingă cu roțile. Se întorc cel mult jumătate din ele. Messer-ii continuă mult timp să se mai rotească pe deasupra Volgăi, iar undeva, departe, dincolo de Ahtuba, se mai zărește imaginea tristă a unei ciuperci negre, tot ce a mai rămas dintr-un avion cuprins de flăcări.

Cu capul răsturnat pe spate, de ne doare pînă și șira spinării, urmărim luptele aeriene. Nu sînt în stare să deosebesc avioanele noastre de ale nemților : mici și negre, se învîrtesc sus în slava cerului ca niște nebuni. Poftim de te descurcă. Numai Valega, cu ochiul său ager de vînător, nu greșește niciodată : la orice înălțime poate deosebi un Messer de un M.I.G.

Zilele sînt minunate, unele mai frumoase decît altele, azurii, senine, tocmai bune pentru zbor. De s-ar ivi măcar un nor, de-ar veni vreo ploaie ! Cît de mult urîm aceste zile cu soare, atît de senine, acest aer neclintit în albăstrimea lui. Visăm noroaie, nori, ploi, un cer posomorît de toamnă. Dar în tot cursul lunii septembrie și octombrie n-am văzut decît o singură dată un nor. Am vorbit foarte mult de el : ridicînd în sus degetul muiat cu scuipat, ghiceam încotro se va îndrepta, dar afurisitul a trecut pe alături, și a doua zi cerul a fost iarăși senin, cu soare, vîjîind de avioane.

Numai o singură dată, la începutul lui octombrie, cred, ne-au dat nemții un răgaz de două zile ; și-au curățat probabil aparatele. N-au zburat decît Messer-ii. În aceste două zile ostașii au făcut baie în albii și s-au primenit ; apoi totul a început din nou.

Nemții vor să ajungă pînă la Volga. Sînt beți, înrăiți, cu bonetele pe o parte și mînecile suflecate. Se spune că avem în fața noastră trupe S.S. — „Viking“ ori „Cap de mort“, ori chiar ceva și mai de speriat. Țipă ca nebunii, ne împroașcă cu ploaia de gloanțe a pistoalelor automate, se retrag, apoi iar pornesc la atac.

În două rînduri au fost cît pe aci să ne dea afară din „Metiz“. Tancurile lor se împotmolesc

însă în mormanul de fier vechi împrăştiat în jurul uzinei, şi acest fapt ne salvează...

Asta a durat... dracu mai ştie cît... cinci, şase, şapte, se prea poate chiar şi opt zile în şir.

Şi într-o bună zi — stop. S-au mutat mai spre dreapta, către uzina „Octombrie Roşu", pe care o asaltează din aer şi de pe pămînt. Iar noi stăm şi ne uităm din adăposturile noastre. Nu vezi decît aşchii zburînd. Şi aşchiile acestea sînt grinzi de fier de cîte zece tone, maşini, unelte, cazane... Norul de praf portocaliu cu reflexe aurii ce pluteşte deasupra uzinei nu s-a mai împrăştiat de trei zile. Cînd vîntul începe să bată dinspre nord, norul vine spre noi, şi atunci scoatem din adăposturi toţi ostaşii pentru că în acest timp avanposturile nemţeşti nu se văd, iar ei, afurisiţii, profitînd de zăpăceală, ar putea să încerce să dea o lovitură.

În general însă e linişte, trag doar aruncătoarele de mine şi artileria noastră de pe celălalt mal. Şi noi şedem lîngă adăposturile noastre, fumăm, îi înjurăm pe nemţi, războiul, aviaţia şi pe toţi cei ce au născocit-o. I-aş băga pe toţi inventatorii ăştia, de alde Wright şi alţii, în adăpostul de alături ; tare aş fi curios să văd ce-ar mai zice. Începem să ghicim cînd se va prăbuşi ultimul coş al uzinei „Octombrie Roşu". Alaltăieri erau şase, ieri trei, astăzi a mai rămas unul, găurit, cu vîrful retezat. A rămas singur-singurel, şi în ciuda tuturor loviturilor nu vrea să cadă.

Aşa trece septembrie.

Începe octombrie.

2

SÎNT chemat de Marmoră la telefon, să mă prezint la „31". E comandantul regimentului, maiorul Borodin. Nu l-am văzut pînă acum. Se află pe malul Volgăi, acolo unde este şi statul-major. În timpul debarcării un tun i-a strivit un picior, şi n-a fost încă în prima linie.

Ştiu doar că are o voce gravă, joasă, şi nu ştiu de ce le zice nemţilor turci. „Ţine-te bine, Kerjenţev, ţine-te bine, ţipă el la telefon, să nu le dai turcilor uzina, să faci pe dracu-n patru, dar să n-o dai." Şi fac pe dracu-n patru şi rezist, rezist, rezist. Uneori nu pricep nici eu cum de mai rezist, căci pe zi ce trece am tot mai puţini oameni.

Acum însă toate acestea au trecut. E a treia zi de cînd ne odihnim. Noaptea ne scoatem chiar şi cizmele. Mult o să mai ţină aşa oare ?

De altfel ce rost are să ghicim ? Îl iau cu mine pe Valega şi mă duc pe malul Volgăi.

Un adăpost minuscul, cît o poiată strîmbată de vînt. E locuinţa maiorului. Este un om mai în vîrstă, cu tîmplele cărunte, cu o înfăţişare blîndă de părinte. Pe un picior poartă o cizmă, pe celălalt un galoş. Bea ceai cu pîine şi usturoi. Mormăie ceva din cînd în cînd. Oamenii de felul lui iubesc copiii şi sînt iubiţi de copii, care nu-i lasă în pace, îi ciufulesc şi-i silesc să-i legene pe genunchi.

Maiorul mă ascultă cu atenţie, sorbind zgomotos ceaiul dintr-o cană mare şi pestriţă. Cu piciorul cel sănătos împinge la o parte scaunul de alături şi-mi întinde o mînă mare şi moale.

— Va să zică, ăsta-mi ești. Și eu care mi-am închipuit, nu știu de ce, că trebuie să fii o namilă de om. Vocea lui nu-i deloc atît de răsunătoare și de gravă, cum părea la receptor. Bei un ceai ?

Primesc cu plăcere ; demult n-am mai băut un ceai adevărat.

Ordonanța aduce ceainicul și o ceașcă, tot așa de pestriță și de mare ca și a maiorului. Îmi taie cu un briceag o felioară de lămîie ; văzînd-o, îmi lasă gura apă. Maiorul se uită la mine, făcîndu-mi cu coada ochiului. Are ochii mici, adînc înfundați în orbite.

— Vezi cum trăim. Nu ca la voi, în prima linie. Oferim musafirilor lămîie.

Cîtva timp ne sorbim ceaiul în tăcere. Se aude doar din cînd în cînd cum ronțăim zahărul. Maiorul își răstoarnă apoi cana cu fundul în sus, pune deasupra o bucățică minusculă de zahăr și, dînd cana la o parte, strînge cu îngrijire fărîmiturile de pe masă.

— Și acum spune-mi cum se prezintă situația la tine.

— Cum să fie, tovarășe maior, rezistăm deocamdată.

— Deocamdată ?

— Deocamdată.

— Și cît crezi că poate dura acest „deocamdată" ?

În vocea lui apare o altă notă, nu tocmai părintească de astădată.

— Cît timp vom avea oameni și muniții, cred că o să rezistăm.

— Cred, deocamdată... Nu-mi plac aceste vorbe. Nu sînt expresii de militar... Cunoști povestea cu pasărea care s-a gîndit mult ?

— Povestea curcanului ?

— Tocmai, a curcanului [1].

Surîde cu coada ochiului.

— Fumezi ? Poftim o țigară. E tutun bun, „Gvardeiski", mi se pare.

Întinzîndu-mi pachetul de pe masă, începe să se uite la ilustrație. Sub denumirea țigărilor, scrisă oblic, cu litere roșii, aleargă soldați roșii cu căști, urmați de tancuri roșii, iar pe deasupra lor zboară avioane roșii.

— Așa mergeți și voi la atac ? Ce zici ?

— Mai mult respingem atacuri decît mergem la atac, tovarășe maior.

Maiorul surîde, apoi dintr-o dată devine serios. Buzele sale moi capătă o expresie aspră, energică.

— Cîți oameni ai ?

— Treizeci și șase.

— Fac cu toții parte din efectivul de luptă ?

— Da. În afară de aceștia mai am telefoniști, agenți de legătură, un pluton de aprovizionare, vreo șase oameni cu caii pe celălalt mal. În total vreo cincizeci de oameni. Mai este și plutonul aruncătoarelor de mine. Așadar, cam vreo șaptezeci de oameni în total.

— Treizeci și șase din șaptezeci. Frumoasă socoteală. Juma-juma... Nu-i bine.

— De acord că nu e bine. M-am și gîndit să-i iau pe cei șase inși și caii să-i trec batalionului

[1] Referire la o zicală rusească : „Curcanul s-a tot gîndit pînă a murit"

sanitar, dar ajutorul dumneavoastră nu mi-a permis. Zice că trebuie să aducă fîn.

Maiorul își mușcă vîrful lulelei. Luleaua e mare, îndoită și mușcată toată.

— Ești inginer ?

— Arhitect.

— Arhitect... Va să zică, construiești palate, muzee, teatre... Nu-i așa ?

— Așa-i.

— Bun, ai să-mi faci și mie un palat. Pionierul nostru, Lisagor... Nu-l cunoști încă ? Ai să faci cunoștință cu el... Îmi făcuse el un palat, dar l-a ocupat Ciuikov, comandantul. Acum uite, locuiesc în gaura asta și după fiecare bombă scutur pămîntul de pe ceafă.

Maiorul zîmbește iar, în jurul ochilor îi apar încrețituri.

— Dar la mine, la spiralele Bruno și la toate celelalte te pricepi ?

— Mă pricep.

— Chiar cu astea ai să te ocupi acum. Trebuie să vină comandanții de batalioane, să stăm de vorbă. Pînă una alta, fumează, și cu un bobîrnac împinge spre mine pachetul de țigări. Am cerut un comandant de batalion ca să te pot schimba, dar văd că nu mi-l mai trimit, păcătoșii. Și fără inginer ce să mă fac ? Am mîinile legate. Lisagor e un băiat de treabă, dar e clei la desen și schițe... Se mai întîmplă și d-astea.

Undeva explodează bombe. Sunetul nu se aude, simți doar o apăsare neplăcută în urechi. Flacăra lămpii pîlpîie neliniștită.

Se adună în curînd comandanții de batalioane și alți ofițeri.

Consfătuirea e scurtă, nu durează decît cel mult douăzeci de minute. Vorbește Borodin. Noi ascultăm și urmărim pe hartă.

Din spusele lui Borodin, aflăm că divizia noastră are sectorul cel mai întins — vreun kilometru și jumătate în adîncime. În stînga noastră, o fîșie îngustă de-a lungul malului este ocupată de Divizia a 13-a de gardă a lui Rodimțev. Această fîșie, lată de cel mult 20 de metri, șerpuiește ca o panglică pînă aproape de marginea orașului, ajungînd la cheiuri. Mai spre dreapta, pe terenul uzinei „Octombrie Roșu", e Divizia 39-a de gardă și Divizia 45-a. Va să zică, acum ei sînt cei care înfruntă atacurile. Linia cea roșie a frontului trece exact de-a curmezișul petei albe a uzinei. Mai spre dreapta mai sînt încă două-trei divizii. Și atît. E tot ce a rămas pe acest mal, cinci sau șase kilometri în lungime pe un kilometru și jumătate în lățime, un kilometru și jumătate în porțiunea cea mai largă. În centrul orașului sînt nemții. Uzina de tractoare nu e indicată pe hartă, se spune însă că s-a instalat pe acolo o divizie de a noastră, divizia lui Gorohov, mi se pare.

La noapte urmează să treacă fluviul Brigada 92. A mai luptat la Stalingrad și se întoarce acum după o reorganizare de zece zile. I se destinează un sector între noi și Rodimțev. Noi o să ne mutăm puțin spre dreapta, strîngîndu-ne întrucîtva rîndurile. Nu e rău.

Va trebui însă să-mi iau rămas bun de la „Metiz". Acolo va fi batalionul trei. Mie îmi revine sectorul dintre „Metiz" și capătul de est al văgăunii în formă de S de sub Movila lui Mamai.

Cel mai dificil sector, drept ca în palmă şi aproape fără tranşee. Căile de acces sînt în bătaia focului, în timpul zilei nici nu poate fi vorba de vreo legătură cu malul. Căile de acces ale sectorului meu anterior erau şi ele în bătaia focului inamic, dar existau o mulţime de tranşee, diferite rezervoare şi construcţii, care înlesneau legătura.

Da, Kandidi, comandantul batalionului unu a avut noroc. Capătă toate pe de-a gata. Iar eu... Nici nu ştiu, unde dracu să-mi instalez postul de comandă. Nici pomeneală de ceva asemănător cu simpaticul nostru canton alb şi subsolul lui.

Maiorul vorbeşte domol, liniştit, puţin bombănind chiar, fără să scoată luleaua din gură. Îşi plimbă pe hartă degetul mare, cu unghia scurt tăiată.

— Misiunea e simplă : ne băgăm în tranşee, ne îngrădim cu sîrmă ghimpată, minăm terenul de jur împrejur şi rezistăm. O lună, două, trei, pînă ce ni se va spune ce avem de făcut mai departe. Ne-am înţeles ? Nu sîntem în stare să ocupăm Movila lui Mamai în întregime. Trebuie să ţinem însă cu dinţii ceea ce avem.

Lăsînd harta, maiorul mă fixează cu ochii săi mici, adînc înfundaţi în orbite.

— Poziţia ta, Kerjenţev, e cea mai grea. Baza ieşindului e în mîinile tale, cealaltă parte o are Regimentul 45. Tocmai în aceste două locuri vor căuta nemţii să dea lovitura, ca să izoleze batalionul unu şi o dată cu acesta două batalioane din Regimentul 45. Şi ele sînt pe Movila lui Mamai. Contaţi pe oamenii pe care-i aveţi, alţii nu veţi căpăta. Completările nu sînt decît cîrpeli, şi ce mai completări : nişte copii !

Scoţînd pipa din gură, scuipă pe podea.

— Cîţi ostaşi mai vechi ţi-au rămas ţie, Kerjenţev ?

— Vreo cincisprezece inşi, cel mult. Dintr-înşii, vreo zece sînt marinari.

— Destul de bine. Siniţîn şi Kandidi n-au nici atît. Şi doar în aceştia vi-i nădejdea mai mare. Aveţi grijă, fără rost să nu băgaţi oameni în pămînt. Cazmale aveţi ?

— Cu cazmalele stăm prost. După ce a fost în completare, divizia n-a izbutit să capete la plecare material de geniu. Cazmalele adunate în drum prin sate — ruginite şi proaste — s-au rupt chiar din primele două zile. Tîrnăcoape n-avem deloc. Aşteptăm din zi în zi să sosească depozitul ambulant cu material de geniu. S-a împotmolit undeva pe malul celălalt, şi noi scormonim deocamdată pămîntul cu vechiturile găsite printre ruine.

— Ni s-au promis pe azi ceva mine, tovarăşe maior, rosteşte din colţ, ridicîndu-se în picioare, un locotenent nebărbierit, cu pieptarul descheiat. Am stat ieri de vorbă cu şeful depozitului armatei. Au să ne dea vreo mie de mine de infanterie. Din cele antitanc ne dau de-abia peste o săptămînă.

Maiorul face un gest nerăbdător cu mîna, ca şi cum ar spune : ştiu şi eu, stai jos.

— Puneţi-vă acum cu toată nădejdea la tranşee. Pînă vor sosi lopeţile de geniu, căutaţi să vă descurcaţi cu cele de infanterie. Tu, Siniţîn, ai mai multe decît ceilalţi, ţin eu minte, şi sectorul tău e mai uşor. Împarte-le pe din două cu Kerjenţev. Şi tu, Lisagor — locotenentul cu pieptarul ia

poziţie de drepţi — să-mi prezinţi astă-seară planul lucrărilor de defensivă. Kerjenţev are să te ajute. Şi către mine: Peste vreo două zile ai să-mi raportezi de îndeplinire.

Maiorul se ridică, vrînd să arate că nu mai avem ce căuta aici: s-a fumat atît încît aerul a devenit irespirabil.

3

PE mal se apropie de mine Lisagor.

— Daţi-mi voie să mă prezint. Locotenent Lisagor, comandantul plutonului de pionieri din Regimentul 1147, Divizia 184 de infanterie.

Are o voce sonoră, deprinsă cu raporturile. Salută după toate regulile artei: degetele lipite, antebraţul şi palma întinse într-o linie, mîna smucită energic în jos. Faţa lui nebărbierită denotă oboseala. Ochii sînt inteligenţi, cu sclipiri maliţioase. E bine făcut, robust. Să tot aibă vrea 30 ani.

— Vreţi să vedeţi şantierul meu? Un adevărat şantier de metro. A cincea zi de cînd săpăm.

Mă ia de braţ.

La vreo 20 de metri de adăpostul maiorului, pionierii sapă în povîrnişul abrupt al malului Volgăi un tunel lung de vreo 10 metri, în formă de T.

— Cel din dreapta e pentru maior, cel din stînga pentru şeful statului-major, îmi explică Lisagor. Trei pe patru, îţi poţi închipui? Şi dincolo, mai la stînga, mai facem unul, pentru comisar şi pentru grupul operativ. În total, împreună cu sergenţii, am 18 inşi. Poimîine trebuie să fie gata tot. Îţi place?

Ostaşii sparg cu tîrnăcoapele pămîntul tare ca piatra. Doi inşi sapă, alţi doi scot afară pămîntul cu căldările, doi încheie schelăria. Pe pămînt stă un opaiţ. Miroase a funingine, a sudoare şi a pămînt umed.

Aşezîndu-se pe vine, Lisagor se sprijină cu spatele de schelăria de lemn şi aprinde o ţigară.

— Am mai făcut eu unul ca ăsta. Am căptuşit pereţii cu placaj, i-am înjghebat din scînduri podeaua şi tavanul, i-am pus şi o sobiţă în colţ. Îl vezi pe mustăciosul ăla? E ajutorul meu la comanda plutonului, a făcut totul cu mîinile lui. Şi sobiţa, şi burlanele. E meşter la toate. Am procurat şi o lampă mare de doi litri, cu abajur verde. Maiorul şi-a fixat locul unde ar putea să pună patul. Şi ce crezi că s-a întîmplat? A venit Ciuikov, s-a aşezat pe scaun, a întrebat cît pămînt avem deasupra capului — sînt mai bine de 12 metri — şi a fost nevoit maiorul să-şi ia rămas bun de la locuinţă, şi pionierii să înceapă totul de la capăt. Aşa e la război, tovarăşe locotenent. Şi oamenii, vezi dumneata, îi numeri pe degete.

— Uite, am vrut şi eu să-ţi cer... cam vreo cinci soldaţi.

Lisagor se pune în gardă.

— Pentru ce?

— Ai auzit ce a spus adineauri maiorul în privinţa minelor?

— Treaba asta să o facă cei de la divizie. E tocmai rostul lor. Pe noi ne privesc posturile de comandă şi de observaţie. Ei sînt o sută de inşi, pe cînd noi numai 18. Şi aşa nu dorm nopţi de-a

rîndul. De altfel și minele astea cine știe cînd au să mai sosească.

— Păi, chiar tu ai spus că ni se dau o mie de mine.

— Am spus, multe mai spunem și noi... Cîte nu spune omul... Ai văzut șef de depozit care să nu umble cu minciuni ? Nu-i cunoști încă ?

— Fie. Să nu ne certăm. Procură-mi pentru mîine seară cinci inși : pot să fie ai tăi, pot să fie ai altuia, nu mă interesează.

Lisagor pufnește, scormonind pămîntul dintre picioare cu un băț.

— Vezi, așa e totdeauna : procură, fă rost pentru mîine dimineață, pentru astă-seară... Cu cine s-o faci însă și cum, de asta nu te întreabă nimeni. Într-o noapte n-am să nasc un batalion. Uită-te la spinările oamenilor, sînt uzi, de-i poți stoarce.

Mă ridic.

— Bine, voi fi silit să-i raportez maiorului : pionierii sînt ocupați la adăposturi și n-am cu cine să întăresc pozițiile.

Lisagor se ridică și el.

— Of, of, încăpățînat mai ești... Fie, nu te mai duce. Îți trimit cinci oameni. Dar nici n-au să aibă ce să facă la tine. Mai ai de săpat la tranșee mai bine de două săptămîni.

— Se fac toate pe rînd, și tranșeele și minele... Mîine seară îți trimit oamenii.

— Pentru ce ? Pentru mine ?

— Desigur.

Lisagor nu răspunde. Aplecîndu-se, iese din tunel.

— Hai la aer, pînă nu vin nemții.

Soarele ne orbește. Malul e un adevărat furnicar. Toată lumea muncește, cară, sapă, construiește. De la bucătăriile lipite de povîrnișul abrupt, iese fum. Se usucă la soare rufăria : cămăși, izmene... Sclipesc grămezile de alamă ale obuzelor mari, mijlocii și mici, cu capete roșii, vinete, galbene. Lăzi cu cartușe. Saci. Iarăși lăzi. Un tun sfărîmat, fără țeavă. Un cal mort, cu burta umflată și un roi de muște împrejur. Picioarele de dinapoi i-au fost tăiate.

Mai la stînga un șlep naufragiat. A rămas din el doar scheletul. Lemnăria exterioară a fost folosită pentru foc. Cocoțați pe coastele lui de lemn, ca niște găini, patru ostași își spală cămășile. Chicotesc bucuroși, se stropesc cu apă, arătîndu-și spinările lucioase.

Cerul e orbitor de albastru, fără un nouraș. O bisericuță mică, albă ca zăpada, își scoate cupola verde și țuguiată din pădurea aurie de plopi de pe celălalt mal. Sînt și acolo mulți oameni. Forfotesc și se tîrăsc pe plaja albă de soare. Din cînd în cînd se deschid fără zgomot fastuoasele buchete ale exploziilor de mine. Bubuitul ajunge la noi mult mai tîrziu. Oamenii se împrăștie. Peste cîteva minute se adună din nou și iar începe forfoteala. Asemeni unui cărăbuș, se zbate lîngă mal o barcă mică. Curentul e puternic, o tîrăște spre dreapta. Vîslele se mișcă repede, repede.

— Acuși încep să tragă în ea, spune Lisagor, scoțînd din buzunar o cutie cu tutun și răsucindu-și o țigară.

Nu trec nici două minute și în apropierea bărcii țîșnește în sus o fîntînă arteziană.

— Deştepţi mai sînt, au luat-o de-a dreptul, zice Lisagor, lipindu-şi cu îngrijire ţigara. Au să se istovească rău şi au să le înlesnească nemţilor treaba. Mai bine s-ar lăsa duşi de curent. Nemţii ar trebui atunci să-şi schimbe mereu tirul.

— Dacă se lasă duşi de curent, cad drept în mîna nemţilor, spune cineva în spatele meu.

Rezemîndu-se de cazmale, privesc şi pionierii barca.

Fîntînile se înmulţesc. Cei din barcă vîslesc din răsputeri.

— E prost ţintaş, declară cu autoritate un ostaş uscăţiv, cu pieptul îngust, care stă alături de mine. Cel de ieri a făcut o barcă ţăndări de la a treia lovitură.

— Barca de ieri era de cinci ori mai mare şi încărcată de abia mai putea să se mişte, spune altul, cu voce de bas domoală şi răguşită.

O mină explodează în imediata apropiere a bărcii. Barca doar saltă pe valuri şi cîteva clipe încetează mişcările vîslelor. Probabil că vîslaşii s-au aplecat.

— N-o fi de-a noastră ? N-o fi a lui Korobkov ? A plecat cam de vreo două ore.

— O fi de-a noastră. Parcă poţi să-ţi dai seama ? Şi a noastră e cu patru vîsle.

— A lui Korobkov e demult la mal. Şi apoi Korobkov nici n-are barcă, are o lotcă. Ce mai marinari sînteţi şi voi !

— Acuşi dau ăştia drumul la mitralieră, zice liniştit Lisagor, fumîndu-şi ţigara şi lansînd rotocoale de fum. Cît ai clipi din ochi.

Aproape în aceeaşi clipă în jurul bărcii apar deodată o mulţime de mici fîntîni ţîşnitoare, contopindu-se pe alocuri între ele.

Nu se mai aude nici o vorbă. Linişte completă. Mişcările vîslelor încetează.

— Ticăloşii... izbucneşte cineva în spatele meu, au să-i scufunde.

Pe mal şi în jurul nostru aproape toată lumea urmăreşte barca. Vîslele încep din nou să se mişte. Dar nu mai sînt patru, ci numai două. Unul din barcagii e probabil rănit sau ucis.

Barca a ajuns în mijlocul Volgăi. E tocmai în faţa noastră. Intră iar în funcţiune aruncătorul de mine.

— Nu mai are decît vreo cincizeci de metri şi apoi scapă.

— Nu vă lăsaţi, nu vă lăsaţi, băieţi !

Exploziile se îndesesc la culme. E pur şi simplu de necrezut cum de a scăpat această barcă nevătămată. Curentul, ce-i drept, o duce puternic la vale, şi fîntînile provocate de explozii rămîn mereu în urmă.

De pe mal cineva ţipă din răsputeri :

— Dă-i, dă-i, dă-i !

Şi deodată, ca la comandă, fîntînile dispar. Două sau trei mine mai cad în apă, dar barca a ajuns acum departe. Mulţumiţi şi înjurînd domol, soldaţii se împrăştie.

Lisagor azvîrle mucul de ţigară.

— Iată cum ni se aduc alimente şi muniţii. Ai văzut ! Şi voi, cei din prima linie, ştiţi una şi bună : daţi-ne cartuşe şi daţi-ne cartuşe !

Pe tot malul drept nu funcţionează decît un singur post de transbordare, postul 62, cu nouă

cutere și șlepuri. Navele izbutesc să facă într-o noapte cel mult șase-șapte curse. Dar ce reprezintă asta pentru opt sau zece divizii, cîte se află pe malul acesta ? O nimica toată. Sîntem nevoiți să utilizăm propriile noastre resurse.

— Regimentul nostru are o întreagă flotilă, spune Lisagor : cinci șalupe, trei lotci și un ponton. Am avut vreo 15 bucăți în total, dar au fost scoase din circulație. Sînt toate vechi și intră apă în ele. Sînt tocate de schije. Pontonul e ca un ciur. Trei băieți de ai mei își petrec timpul astupînd găurile cu cîlți. Și, privindu-mă pieziș, continuă : Și tu vii acum să-mi ceri să mă ocup de mine. La noapte mai am de trimis oameni la regimentul 45. Ne-a șterpelit cineva aseară două șalupe. Uf ! Mi s-a urît cu toate astea... Hai la mine...

Intrăm tîrîș, în patru labe, în adăpostul minuscul, cît un coteț, al lui Lisagor.

— Vezi cum trăim ? Ca întotdeauna, cizmarul e fără cizme. L-am săpat cu mîinile mele...

Săgeata îngustă a unei raze piezișe de soare se înfige în manta, luminează gamele afumate, cutii de conserve și fotografia unei fete durdulii cu beretă, prinsă în pioneze pe perete.

De sub o măsuță fixată în perete, în genul celor din tren, apare o sticluță cu rachiu.

— Acum că am făcut cunoștință, să ciocnim un păhărel, spune Lisagor, făcîndu-mi cu ochiul.

Ciocnim, eu cu ceașca, el cu sticla.

— Știi că în prima linie am căpătat rachiu o singură dată ? îi spun eu.

Lisagor surîde, frecîndu-și cu palma bărbia nerasă.

— Pînă la prima linie e un kilometru și jumătate, și depozitul e aici, alături de mine. De altfel și printre soldați am la mine vreo cinci inși care nu beau. Eu zic să termini mai repede cu batalionul tău și să te apuci de inginerie. Ai să vezi ce trai are să fie pe noi. Cu mine o să-ți meargă bine. Pe maiorul nostru îl cunosc, cum îmi cunosc degetele de la mînă. Dintr-un cuvînt îl înțeleg. E un bătrîn foarte de treabă. Cîteodată, ce-i drept, se înfurie, peste o jumătate de ceas însă uită totul. Singura lui meteahnă e că vrea să-i dai adăposturi bune. Nici la covoare n-ar renunța. Încolo merge. Mai bei ?

Scoate încă o sticluță.

— Să vezi, cum termin cele două tunele, încep să fac un adăpost și pentru ai mei. Că nu mai merge așa. Oamenii dorm pe mal, sub cerul liber, și peste o lună dă și iarna peste noi. Ai să vezi ce apartamente o să avem, cînd ai să te muți la noi. O minune...

Mă uit la ceasul din perete, cu un lacăt atîrnat de lanț în loc de greutăți.

— Merge bine ?

— Foarte bine. Nu te grăbi, tovarășe locotenent... O să te saturi de prima linie.

Și, lovindu-mă prietenește peste genunchi, continuă :

— Nu te superi că sînt cu tine „per tu" ? E un obicei de pe front. Chiar și cu Abrosimov sînt „per tu", și e căpitan. Să-ți spun de altfel — Lisagor coboară glasul și se apleacă la urechea mea, suflîndu-mi drept în față — e un om primejdios. N-are milă de oameni. În aparență e calm, la treabă însă e foc și pară. Își pierde de tot capul.

Tună şi fulgeră. Trebuie să fii ferm şi să ştii să te ţii.

Rezemîndu-se de zid, îşi întinde picioarele. Îşi întinde degetele făcîndu-le să trosnească unul după altul. Îi pun cîteva întrebări de specialitate. Răspunde fără ezitare. Rîde. Are doi dinţi în faţă ştirbiţi.

— Mă încerci. Nu-i aşa ? Ehei, sînt doctor în toate astea. Fac parte doar din cadrele vechi. Halhîn-Gol, Finlanda... Ehei, locotenente, locotenente, nu mă cunoşti încă. Zău, grăbeşte-te să treci la noi, pe mal. Ai să vezi ce trai ai să duci cu mine. Vrei o portocală ? Am o ladă întreagă. Şi biscuiţi am... Am tot ce pofteşti...

Îl întrerup :

— Cîţi oameni zici că ai în pluton ?

— În plutonul meu ? Optsprezece. Eu sînt al nouăsprezecelea. Băieţii mei sînt unul şi unul. Tîmplari, dulgheri, sobari. Pînă şi un croitor am, şi un bărbier ! Dar cizmarul ! Nici la Moscova nu găseşti altul mai bun. Uită-te la cizmele mele, ai ceva de zis ? Călcîiul, vîrful, carîmbul... o minune. Am şi un ceasornicar. Sergentul cela cu mustăţi. Am şi un tîmplar de mobile fine.

— Dar la mine se pricep ?

— Se pricep, desigur, şi la mine. În general însă asta nu e treaba noastră. Pe noi ne privesc posturile de observaţie, posturile de comandă. Minele să le pună batalionul ! Cît priveşte plutonul, sînt aleşi pe sprînceană. Nu mă plîng. Ai să lucrezi şi ai să vezi. Singur i-am ales. În tot corpul nostru de armată nu găseşti un asemenea pluton. Pe cuvîntul meu !

Mă ridic.

— Va să zică, ne-am înţeles, mîine aştept oamenii.

Lisagor, legănîndu-se uşor, se ridică şi el.

— Da-ncăpăţînat mai eşti, tovarăşe locotenent. Ce-ţi mai trebuie şi cîmpurile astea de mine. Să mai piară oamenii noştri pe ele... Bine, să fie cum ai spus, ţi-i trimit.

— N-ar fi rău să treci şi tu pe acolo.

— Asta nu pot făgădui. Nu făgăduiesc. Vezi şi tu cît am de lucru. Tunele, bărci... Mai am şi de luat în primire minele. Îl trimit pe ajutorul meu, Garkuşa. E un băiat minunat. Pune minele cu ochii închişi.

— Eu de fapt n-am nevoie, vezi însă că batalioanele unu şi trei n-au deloc pionieri.

Sprijinindu-se cu mîna de măsuţă, Lisagor mă priveşte cîteva clipe cu ochii uşor împăienjeniţi.

— Ştii ce am să-ţi spun, tovarăşe locotenent ? Comandanţii de batalioane au şi ei cap. Să se gîndească deci singuri... Treaba mea e să execut ordinul. Ce, sînt copii ? Cînd ocupă poziţii defensive : pioniere, minează ! Cînd pornesc la atac : pioniere, scoate minele ! Se duc în recunoaştere : pioniere, du-te înainte, caută minele... Ducă-se dracului !

— Fă cum ştii. Deocamdată tu eşti inginerul. Hotărăşte singur cum e mai bine. Rămîi cu bine.

— Noroc... Ia ceva vitamine pentru drum !

Îmi vîră în buzunar două portocale reci, aspre, orbitor de strălucitoare.

— Te aştept, va să zică, peste cîteva zile.

Şi izbucneşte într-un rîs mărunt.

4

NOAPTEA ne mutăm de pe pozițiile noastre. Mă grăbesc să isprăvesc totul pînă la miezul nopții, înainte de răsăritul lunii. Nemții însă dau foc la două șoproane, astfel încît tot sectorul meu e luminat ca ziua. Din cauza aceasta, mutarea durează aproape toată noaptea. Mitraliera de sub pod trage aproape fără întrerupere. Presimt că voi avea mult de furcă cu această mitralieră : îmi taie toate căile de comunicație. Dimineața, mai apare acolo și un tun. Eu însă n-am cu ce să răspund : cartușele de-abia dacă-mi vor ajunge pentru o zi. Mă mut așadar cum pot, sub acoperirea aruncătoarelor de mine de companie. Aruncătoarele de mine de 82 mm. n-au mine. Cer sprijinul artileriei regimentare. Dar și acolo stau prost cu munițiile : au deschis focul numai de vreo trei ori în cursul nopții.

Sectorul e mizerabil. E tăiat de terasamentul înalt al liniei ferate, care șerpuiește la poalele colinei. Linia e ticsită de vagoane. De la flancul stîng aproape că nici nu vezi flancul drept, afară de partea de sus a rîpei. Nici pomeneală de șanțuri sau tranșee. Soldații din batalionul întîi, care ne cedează locul, se adăpostesc prin găuri și gropi de obuze, camuflîndu-se cu fel de fel de fiare vechi. De-a lungul rîpei, de partea cealaltă a terasamentului, există totuși un soi de tranșee, ce-i drept, fără nici un fel de șanțuri de comunicație. Aici nu mai e ca la „Metiz". Acolo puteai să treci dintr-un capăt în celălalt fără să te apleci. Sectorul n-are mai mult de 600 de metri, nu e prea mare pentru un batalion cu efectivul normal ; eu n-am însă în total mai mult de treizeci și șase de oameni. Din patru sute, nu au mai rămas decît treizeci și șase. Și terasamentul ăsta blestemat taie sectorul în două părți inegale, flancul drept de pe colină e de două ori mai lung decît cel stîng. Și eu nu dispun decît de două companii de cîte optsprezece oameni, de fapt de două secții. Mai sînt doi comandanți de companie și trei comandanți de pluton. Pe mitraliori și pe cei de la aruncătoarele de mine nu-i mai pun la socoteală. Poftim de-i comandă pe toți ăștia fără tranșee de comunicații. În timpul zilei, fiecare ostaș se transformă într-un cuib de foc de sine stătător, absolut izolat de rest. Sectorul e măturat în lung și în lat de tirul nemților.

Încep să caut un adăpost pentru postul de comandă, fie și provizoriu, ca să instalez telefonul. De jur împrejur sînt numai ruine, șoproane arse și nici un fel de subsoluri. Valega mă scoate din încurcătură. Descoperă sub terasament o conductă de beton armat bine camuflată. Sînt însă instalați acolo niște artileriști.

Un lungan de locotenent cu o bărbuță mică, din care ies în toate părțile fire de păr izolate, ne întîmpină furios :

— Nu-ți dau voie, și gata... Și așa sîntem cinci inși, mai vii și tu peste capul nostru, cu un întreg stat-major.

Nu sînt dispus să duc tratative diplomatice. Dau ordin să fie instalat telefonul, iar aghiotantului, să scrie raportul. Artileriștii înjură, nu vor să-și strîngă lăzile, spun că se vor plînge lui Pojarski comandantul artileriei.

— Plîngeți-vă cui vreți ! Instalați-vă, băieți, și gata... Nu vă urniți din loc, pînă nu vă ordon eu. Telefoniștilor atît le trebuie. Întinzînd cablul, s-au și aranjat direct pe podeaua de piatră și încep să-și cheme la telefon „lalelele" și „viorelele".

Harlamov, aghiotantul meu, foarte miop, a rătăcit și de astă dată dosarul cel mai necesar și deranjează pe toată lumea, căutînd pe jos, printre picioare.

— Cred că l-am uitat la vechiul post de comandă, bolborosește el, uitîndu-se buimăcit în jurul său.

Extraordinar e omul ăsta, totdeauna și pretutindeni uită cîte ceva. De cînd îl cunosc a reușit să piardă o manta, trei căști și propriul său portofel. Nu mai vorbesc de creioane și de tocuri.

Pe la orele cinci vin comandanții de companie.

— Ei, cum stați ? îi întreb eu.

Karnauhov, comandantul companiei a patra, care a luat locul lui Petrov, dă din umerii săi largi.

— I-am vîrît deocamdată pe unde am putut. Cu mitralierele mai merge, dar cu oamenii... Deocamdată stăm așa... Afară a început să se lumineze de ziuă. La noapte însă trebuie să punem mîna pe cazmale... În asemenea tranșee nu-i chip să reziști mult.

Karnauhov are o voce joasă. Vorbește cu oarecare ezitare. Poate că-și caută pur și simplu cuvintele. În general însă îmi place.

A venit la noi acum zece zile. Solid, cu picioarele strîmbe, cu sprîncenele stufoase împreunate la rădăcina nasului, cu ochii cenușii și un sac în

spinare. A trebuit să se aplece ca să intre pe ușa îngustă și joasă.

Stăteam tocmai la masă ; mîncam pesmeți cu supă de cartofi deshidratați. N-a vrut să mănînce și a cerut apă. După ce a băut cu poftă o cană mare cît o găleată, s-a șters pe buze și a zîmbit.

— V-am băut, desigur, toată rezerva...

A întrebat apoi unde se găsește compania lui.

— Mai stai jos un pic, omule, odihnește-te întîi.

A zîmbit iar, ca și cum și-ar fi cerut iertare, ștergîndu-și cu palma fruntea asudată pe care avea o dunguliță roșie lăsată de chipiu.

— O lună întreagă m-am odihnit la spital. Am cîștigat trei kilograme. Prost e că nu ne-au dat tutun la plecare. Și fără tutun știți cum e...

Harlamov i-a întins tabachera. Și-a făcut o țigară de o mărime nemaipomenită și a început să fumeze.

La cîteva întrebări ale mele, uzuale la prima cunoștință, mi-a răspuns calm, cu puține cuvinte, după ce s-a așezat mai întîi într-un colț pe sacul lui. Apoi s-a ridicat, a căutat cu ochii un loc ca să arunce mucul și, negăsind o scrumieră potrivită, l-a azvîrlit afară pe ușă.

— Cine mă conduce ?

Seara mi-a trimis un raport foarte îngrijit, anexînd cartea de tragere pentru fiecare mitralieră și o schemă a poziției tuturor gurilor de foc ale inamicului.

A doua zi a recucerit de la nemți un sector al tranșeelor, pe care-l pierdusem în ajun, pierzînd în această operație doar un singur om. Seara, am intrat în adăpostul lui, de o curățenie neobișnuită pe front, cu oglindă, aparat de ras și perie de

dinți, toate aranjate pe poliță. Ședea și scria ceva într-un caiet, pe care-l ținea pe genunchi.

— Scrii acasă ?

— Nu... așa... Fleacuri... răspunse el tulburat și încercă să se scoale în picioare, aplecîndu-și capul. Caietul îl băgă repede în buzunar.

„Or fi ceva versuri", mi-am zis eu și nu l-am mai întrebat de atunci.

În aceeași noapte, compania lui a furat de la nemți o mitralieră și șase lăzi cu cartușe. Ostașii spuneau că s-ar fi dus el însuși după mitralieră ; cînd l-am întrebat însă a surîs doar și, evitîndu-mi privirea, mi-a spus că toate acestea sînt baliverne, că niciodată nu-și va permite așa ceva și că, în general, un comandant de companie nu umblă după mitraliere.

Stă acum în fața mea, ușor adus de spate, neras. Știu bine că ar vrea mai mult ca orice să doarmă, ca și mine de altfel. Știu însă tot atît de bine că, scoțîndu-și vîrful limbii, va face întîi schema defensivei sau se va duce să controleze dacă s-a adus cina.

Farber, comandantul companiei a cincea, șade pe colțul unei lăzi de cartușe, obosit și, ca întotdeauna, distrat și indiferent. Privește fix într-un punct. Îi sclipesc sticlele groase ale ochelarilor. Ochii i s-au umflat de nesomn. Obrazul slab s-a tras parcă și mai tare.

Nici pînă acum n-am ajuns să-i pătrund în suflet. Face impresia că nu-l interesează nimic pe acest pămînt. Înalt, adus de spate, cu umărul drept mai ridicat decît cel stîng, de o paloare bolnăvicioasă, ca la majoritatea oamenilor roșcovani, grozav de miop, aproape că nu stă cu nimeni de vorbă. Înainte de război fusese aspirant la facultatea de matematici de la Universitatea din Moscova. Am aflat acest lucru din chestionar. El nu mi-a spus niciodată nimic.

De cîteva ori am încercat să înfiripez cu dînsul o conversație asupra trecutul, a prezentului, a viitorului, am căutat să-l scot din inerție, să-l stîrnesc prin fel de fel de amintiri. Ascultă distrat, tace, îi scapă cîte un răspuns monosilabic, și atît. Totul trece oarecum pe lîngă el, nu-l atinge, nu se prinde de el. Niciodată nu l-am văzut zîmbind. Nici nu știu ce dinți are.

Simțul curiozității ca și acela al fricii îi sînt atrofiate. Într-o zi, pe cînd ne găseam încă la „Metiz", l-am întîlnit într-o tranșee. Stătea rezemat de parapet, cu mantaua lui soldățească ce-i ajungea doar pînă la genunchi, cu spatele spre inamic, și cu vîrful bocancului scormonea distrat pămîntul ce se surpa de pe peretele tranșeei. În apropiere se auzi șuieratul a două sau trei gloanțe. A explodat apoi și o mină. El continua să scormonească pămîntul.

— Farber, ce faci aici ?

S-a întors încet, parcă în silă, și ochii lui cu genele incolore și pleoapele greoaie, ușor umflate, s-au oprit întrebător asupra mea :

— Așa... Ce să fac ? Nimic...

— Nu vezi că aici te pot curăța nemții cît ai clipi din ochi ?

— Da, ai dreptate, consimți el calm și se lăsă în jos.

N-aș putea să spun că nu e îngrijit : e totdeauna proaspăt bărbierit, gulerul îi e totdeauna alb ; toate acestea însă cred că le face în virtutea obișnuinței

sau a educației, căci nu acordă nici un fel de importanță exteriorului său. Mantaua lui e cu două numere mai mică, gaica îi ajunge pînă sub omoplați, poartă moletiere, boneta e turtită la vîrf, petlițe n-are.

O dată i-am spus :

— Ar fi bine, Farber, să-ți coși galoanele.

Ca întotdeauna, s-a uitat mirat la mine :

— Să am mai multă autoritate ?

— Nu, în armată există pur și simplu o regulă : toată lumea poartă galoanele gradului respectiv.

Nu mi-a răspuns nimic și a plecat. A doua zi am observat pe gulerul de la manta două romburi de pînză, cusute ca vai de lume, cu ață albă.

— Prost mai e agentul dumitale de legătură, Farber ; galoanele, să-ți spun drept, le-a cusut anapoda.

— N-am agent de legătură. Le-am cusut singur.

— Dar de ce n-ai agent de legătură ?

— În companie sînt numai optsprezece inși, nu o sută cincizeci.

— N-ai decît să-ți iei atunci un om care să îndeplinească prin cumul și atribuțiile de agent de legătură.

— Cred că e un lux inutil.

— Nu e nici lux, nici inutil. Dumneata ești comandant de companie.

Nu m-a contrazis, căci, în general, nu contrazice pe nimeni și nici nu se revoltă niciodată, dar agent de legătură n-are, cred, nici pînă acum.

E un om foarte ciudat. Mă simt totdeauna stingherit în prezența lui și din această cauză nu-l rețin niciodată. „Ai primit ordinul, fii sănătos și execută-l !“ Mă ascultă de obicei fără să mă

întrerupă, uitîndu-se distrat într-o parte, dă apoi din cap sau spune : „O să-mi dau toată silința“, și pleacă.

Șade acum în fața mea, impasibil, adus de spate, cu mîinile lui palide și osoase ieșind din mînecile scurte, ciocănind masa cu degetele.

— Nu uita, Farber, îi spun eu, că ai un sector destul de prost. Nu conta pe artilerie. Totul depinde de mitraliere. Nu te lăsa ispitit de un foc frontal. Afară de mult zgomot, nu dă nici un rezultat.

Tace, dar aprobă dînd din cap. Degetele sale lungi continuă să ciocănească masa, neîncetat și monoton.

Văd printr-o crăpătură că afară s-a luminat de-a binelea. Dau drumul comandanților de companii și telefonez la statul-major că redislocarea e terminată și actele de luare în primire și predare le trimit cu agentul de legătură.

Artileriștii s-au împăcat cu prezența noastră. La celălalt capăt al conductei strigă la telefon niște coordonate de ale lor. Vor începe probabil curînd să bubuie tunurile noastre.

5

DIMINEAȚA cu toții ne așteptăm ca nemții să pornească la atac : e cu neputință ca ei să nu fi observat mișcările noastre din timpul nopții. Contrar tuturor așteptărilor însă, ziua trece atît de liniștită, încît izbutim chiar să aducem prînzul de la mal în cursul zilei.

După nesfîrşitele atacuri, bombardări, trageri de artilerie şi învălmăşeli care au durat zile şi nopţi întregi, nu ne vine să ne încredem în această linişte. Mereu te aştepţi la cine ştie ce uneltire. Deocamdată însă e linişte. Schimb de focuri obişnuit de o parte şi de alta, destul de rar şi indolent. Ca întotdeauna, la şapte fix, apare o „ramă". Caravane de „cîntăreţi" trec deasupra lui „Octombrie Roşu".

Valega aduce de la Volga două căldări cu apă, le încălzeşte pe primus şi apoi mă freacă pe spate cu o bucată de rogojină. Curge de pe mine o apă neagră ca cerneala. Eu însă sînt roşu şi mă mănîncă tot corpul. Valega rîde.

— O să vă dau acum rufe de mătase, tovarăşe locotenent, trofee de ale noastre. N-o să mai aveţi niciodată păduchi. Alunecă, nu se ţin.

Îmi pun o cămaşă şi izmene albastre fine, de mătase, mă bărbieresc şi mă duc în vizită la Karnauhov. Stă jos pe vine şi, uitîndu-se cu coada ochiului într-un ciob minuscul de oglindă, rezemat de peretele pe jumătate surpat, îşi rade bărbia.

— Ei, cum o mai duci ?

Karnauhov surîde prin clăbuc şi se scoală în picioare.

— Aşa să tot fie pînă la sfîrşitul războiului. Or fi declarat grevă nemţii...

Mă aşez alături de el.

De jur împrejur n-au mai rămas decît nişte coşuri. Case nu mai sînt. Pe alocuri doar grinzi negre, fumegînde încă, şi apoi coşuri, coşuri, coşuri, sinistre coşuri negre, profilîndu-se pe un cer senin, de o puritate asemuitoare doar cu aceea a cerului Crimeei. Nu ştiu din ce cauză, dar coşurile rămîn

aproape întotdeauna. Ca şi cum le-ar lăsa cineva dinadins, să amintească că a fost cîndva pe aici o casă, un cătun, un oraş...

Şed pe un stîlp. A fost probabil cîndva pe aici o poartă. S-a mai păstrat şi un felinar cu număr. Un felinar triunghiular de culoare albastră, cu inscripţia : „Stradela Oblică 2, Nr. 24. Proprietara casei, Agarkova I. N." Pe un colţ de zid, păstrat cine ştie cum, mai atîrnă încă firma : „Croitor bărbătesc şi de dame — Averbuch. Se primesc comenzi". Un individ cu obrajii rumeni, cu pantaloni călcaţi pe dungă şi cu cilindru sclipitor în cap, se uită la mine de pe firmă, cu o privire nepăsătoare şi concentrată totodată, ca şi cum ar vrea să mă hipnotizeze. Totdeauna te privesc aşa domnii de pe firme.

— E linişte la dumneata aici, spun eu.

— Abia acum s-a mai liniştit. În general însă nu prea. Am ieşit afară doar ca să mă bărbieresc, în bîrlogul meu e întuneric beznă, îţi ciopîrţeşti toată faţa.

Făcînd o strîmbătură, Karnauhov îşi isprăveşte de ras buza de sus. Îl rad la ceafă, apoi, luînd cu noi aparatul de ras, ne băgăm în vizuină. Înăuntru e o sobiţă, o măsuţă cu picioarele retezate şi două scaune. În colţ e telefonistul cu receptorul prins de cap. Mai sînt încă doi soldaţi. Lampa, fabricată dintr-un tub turtit de proiectil, fumegă îngrozitor. Pe perete e un calendar pe care zilele scurse sînt şterse cu o linie, lista indicativelor de apel, portretul tăiat din ziar al lui Stalin şi încă un portret, al unui tînăr cu părul creţ şi o faţă deschisă şi foarte simpatică.

— Cine e ăsta ?

Karnauhov, prinzîndu-mi privirea, se tulbură.
— Jack London.
— Jack London ?
Karnauhov stă cu spatele la lumină, nu-i văd fața, dar, după urechile sale transparente, văd că i s-a urcat sîngele în obraz.
— De ce tocmai Jack London ?
— Uite așa... Îmi place... Lapte vrei ?
— Lapte ? Aici ? De unde ?
— Condensat... american. Au făcut rost băieții.
Mănînc cu plăcere o lingură de lapte gros, excesiv de dulce, semănînd cu mierea de tei.
— De unde ai acest portret ?
— De unde ? mă întreabă el rîzînd. De la spital, desigur. Am citit acolo toată biblioteca. Numai pe *Martin Eden* n-am avut timp să-l termin. Așa că... l-am împrumutat pentru cîtăva vreme.
— Îți place Jack London ?
— Da... l-am citit de cîteva ori.
— Și mie îmi place.
— Place la toată lumea. Și nici nu s-ar putea să nu-ți placă.
— De ce oare ?
— Cum să-ți spun, e un om adevărat... Chiar și lui Lenin i-a plăcut. Îi citea Krupskaia din el.
— Mi-l dai și mie să-l citesc ?
— Da.
— Care scriitor îți mai place ?
E din nou cuprins de sfială.
— N-am citit mult. Învățătoarea noastră l-a avut numai pe London, nu știu nici eu de unde l-a luat, știi, erau niște broșuri cu copertă maro, supliment la o revistă... Și mai avea niște fleacuri,

Melnikov-Pecerski și altul, străin, nu mai țin minte cine.
— Foarte bine, asta a fost la școală. Dar după școală ?
— După aceea n-am mai avut timp. Am lucrat în mină. La Sucean. Știi unde e ? Lîngă Vladivostok.
— Știu.
— Pe cînd eram copil încă, m-am gîndit să fug în America să caut aur în Klondike. Am șterpelit de la tata o armă de vînătoare, am făcut rost de pesmeți, și m-am ascuns pe un vapor norvegian. Locuiam pe atunci la Vladivostok. Tata era hamal în port.
— Și pe urmă ?
Karnauhov surîde, examinîndu-și unghiile.
— M-au adus acasă de păr. Ca pe un cățel. Vreo cinci zile am stat în pat. Poți să-ți închipui ce mîini avea tata. Și iar rîde.
Apare apoi de undeva un patefon rablagit și ne desfătăm ghicind în sunetele lui zbîrnîitoare vocea lui Kozlovski, a Davîdovei și duetul din *Zaporojanul peste Dunăre*. Avem un singur ac, și-l ascuțim mereu pe-o farfurie spartă.
— Ți-am arătat tot ce am, îmi spune Karnauhov, scărpinîndu-se în ceafă. Să-ți arăt și prima linie... Pînă la tranșee însă nu-i chip să ajungem acum, poți să te uiți doar de aici, dintre ruine.
Ne instalăm lîngă un zid mic de piatră. Pe vremuri a fost aici probabil o cameră. Un pat de fier strîmbat de foc, o mașină de cusut, și o mașină de tocat carne...
În fața noastră se vede o rîpă. Pornește din stînga și merge cotind în sus tocmai pînă la creasta

colinei. Drept în fața noastră e un tun avariat. Are țeava sfîșiată de explozie, iar marginile ei, semănînd cu o floare fantastică, sînt răsucite ca niște bucle, ceea ce dă tunului un aspect de uimire, de nedumerire. Alături e chesonul, făcut țăndări.

Dincolo de rîpă se află tranșeele germane. Sînt aproape de tot, la doi pași...

— Ale noastre nu se văd, din cauza povîrnișului, șoptește Karnauhov. În linie dreaptă, sînt cam la șaptezeci de metri de nemți. Îi vezi : pînă și ziua sapă, canaliile.

Într-un loc se vede, într-adevăr, săltînd ceva gălbui din pămînt, iar din cînd în cînd sclipește cîte o cazma.

— Ah, dacă am avea obuze... Le-aș arăta eu cum să-mi sape sub nas. Am încercat și eu dimineață să sap, mi-au tăiat însă pe loc pofta cu minele lor... De unde au canaliile atîtea muniții ?

Stăm culcați multă vreme, urmărindu-i pe nemți. Încercăm să reperăm cuiburile lor de foc. Sînt bine camuflate și nu le putem găsi îndată. Două sau trei mitraliere, cocoțate pe o movilă, asemeni unei cocoașe de cămilă, se află tocmai în fața noastră. Alta s-a cuibărit undeva mai sus, în rîpă, ținînd în bătaia focului toată lungimea acesteia. Mai este una pe undeva, dar n-o putem găsi cu nici un chip, deși gloanțele ei țăcănesc chiar în preajma noastră.

Altfel mi-am închipuit eu înainte de război linia frontului. Zigzaguri de sîrmă ghimpată pe trei-patru rînduri, un nesfîrșit păienjeniș de tranșee, plase pentru camuflaj, ambrazuri pentru tragere. Dar aici ? Lîngă noi, o grămadă de pămînt săpat.

Un tun lovit. Ceva în genul unui butoi de benzină, ciuruit de gloanțe.

Am avut cîndva o carte : *Eroii de la Malakov*. Avea și ilustrații. Bastionul patru cu redute, lunete, aproșuri... Munți întregi de saci cu nisip, gabioane împletite ca niște coșuri, tunuri caraghioase cu fitiluri lungi, pe platforme verzi de lemn, iar bombele — mingi rotunde, strălucitoare, cu fum ieșind din ele.

Au trecut de atunci aproape nouăzeci de ani. Au fost inventate între timp tancurile și avioanele, iar noi ședem acum în niște gropi pe care le numim poziție de rezistență.

Chiar la noapte am de gînd să încep să pun minele. La început vor fi de ajuns vreo trei sute de bucăți. Aici nu e nevoie de mine antitanc, tancurile tot nu pot trece, dar dincolo de linie, la Farber...

Karnauhov stă culcat, încruntîndu-și sprîncenele negre, atît de nepotrivite cu fața lui blîndă, cu ochii lui cenușii.

— Să știi totuși că e bun sistemul lor de foc ! Uită-te și dumneata. De pe cocoașa aceea de cămilă țin în bătaia focului tot batalionul trei. De sub pod, ne lovesc pe noi în spate. Și pe deasupra rîpei, bat din flanc toată linia noastră...

Și, ca și cum s-ar fi înțeles între ei să-i ilustreze cuvintele, încep să tragă dintr-o dată cîteșitrei mitralierele.

— Ce figură le-am face nemților, dacă le-am lua cocoașa aceea ! Dar ce poți face cu optsprezece inși...

Are dreptate Karnauhov. Dacă această cotă ar fi în mîinile noastre, am ușura traiul batalionului

trei, ar fi paralizat și podul, iar cuiburile de foc din flancul batalionului unu ne-ar rămîne nouă.

Cum să procedăm însă ?

6

SEARA trimit toți oamenii care nu sînt ocupați în prima linie să aducă minele de la mal. Ce bine e că am o căruță. Pe întuneric, minele pot fi transportate cu căruța — deși cu oarecare riscuri — pînă aproape de terasament, iar de acolo nu mai e atît de greu să fie duse în brațe.

Pe la orele zece am și reușit să adun lîngă conductă vreo trei sute de mine. Între timp sosesc și pionierii : patru ostași și un sergent, mustăciosul de Garkușa.

Șed toți într-un colț, ronțăie semințe și schimbă din cînd în cînd cîte o vorbă. Par obosiți.

— Toată ziua am săpat la tunel. Și dimineața cînd ne întoarcem, iar luăm tîrnăcopul. Nu-ți mai simți nici spinarea, nici mîinile.

Garkușa îmi întinde mîna lui aspră, crăpată, cu palma toată numai o bătătură, tare cum e cornul.

Soldații ronțăie în tăcere semințe, fixînd, fără să clipească, un punct în spațiu.

După ce ni se comunică de la compania a patra că s-au transportat o sută de mine, Garkușa se ridică, scuturîndu-și cojile de semințe de pe genunchi.

— Hai, fraților, pornim cît n-a ieșit încă luna. Cine ne conduce ?

Agățîndu-ne cu mîinile de tufișuri și de iarba uscată și țepoasă, coborîm pînă la prima linie.

Tranșeele, formate din șanțuri separate, lungi de cîte doi-trei metri, trec tocmai prin mijlocul coastei.

Cine e neghiobul care a putut născoci așa ceva ? De ce să nu le fi săpat la vreo 20 de metri mai înapoi și mai sus ? Și pentru tragere ar fi mai bine, și comunicația s-ar face mai ușor, și nemților le-ar fi mai greu să ajungă la ele. Soldații continuă să sape. Nu-i văd în întuneric, dar se aud zăngănind cazmalele.

— Karnauhov, de ce dracu săpați pe aici ? Nu vezi că aici sînteți ca în palmă ?

Mă supăr fără să vreau. Așa se întîmplă totdeauna cînd simți că nu numai alții, ci și tu însuți ești de vină. Uit chiar că aici nu se poate vorbi decît în șoaptă.

Karnauhov nu răspunde nimic. Abia mai tîrziu aflu că săpăturile le-a început, din proprie inițiativă, comandantul de pluton Sendețki. Oamenilor le era frig. Și el le-a spus să sape ca să se încălzească.

Ordon să fie imediat mutați oamenii mai sus și să sape acolo. Tot nu fac nici două parale aceste șanțuri. Iar aici să rămînă doi-trei soldați de pază.

Gîfîind și înjurînd în șoaptă, soldații se cațără mai sus, trăgînd după ei cazmalele, sacii și mantalele.

— Halal șefi, nimic de zis...

E la adresa mea. Mă fac că nu aud. Noroc că nu e lună. Altfel s-ar fi curățat mai bine de jumătate.

Coborîm și mai la vale. Povîrnișul e abrupt, lutul întărit, care a început să prindă o pojghiță

de gheață, se surpă mereu sub picioare. Pionierii cară în spinare, în saci, cîte douăzeci de mine deodată. Din cînd în cînd trage mitraliera germană de serviciu, cea din susul rîpei. Gloanțele trec însă pe sus, pocnind deasupra capului. Sînt gloanțe explozive.

Nimerim în noroi. Probabil că e un pîrîu pe aici, că ploi n-au mai fost demult. Sub picioarele noastre clipocește apa. O rachetă se ridică în văzduh. Ne tîrîm cu fața la pămînt, cu capul, mîinile și burta drept în noroiul vîscos și rece. Pe sub cotul îndoit, urmăresc cu coada ochiului steaua strălucitoare, care plutește domol, tremurînd în cerul negru.

— Ei, unde minăm ?

Sprijinindu-se cu umărul, sergentul îmi suflă drept în ureche. După lumina orbitoare a rachetei, nu mai văd nimic. Nici fața nu i-o văd. Simt doar respirația caldă, mirosind a semințe.

— Cum se va înălța o rachetă, să te uiți la stînga... Vocea îmi tremură ușor de încordare. Ai să vezi un butoi de fier... începe de acolo... Și pe urmă mai la dreapta, cam la 50 de metri... Pe trei rînduri. Ca o tablă de șah. Așa cum ne-am înțeles.

Cuvintele îmi vin greu, trebuie să le storc parcă cu forța din mine.

Garkușa nu răspunde nimic. Se tîrăște pe brînci la o parte. Îl aud mișcîndu-se, dar nu-l văd. Peste cîteva clipe simt iarăși pe obraz respirația lui.

— Tovarășe locotenent...

— Ce e ?

— O iau un pic mai sus. Apa poate să înghețe, și atunci...

Iarăși o rachetă. Garkușa se trîntește drept peste mine. Îmi înfund obrazul în pămînt. Caut să nu respir. Gura, nasul, urechile îmi sînt pline de apă și noroi. Racheta se stinge. Ridic capul și spun :

— Bine.

În privința cîmpului de mine sînt liniștit.

Îmi șterg fața cu mîneca.

Afurisită treabă e cea a pionierilor... Întuneric beznă, noroi, inamicul la treizeci de pași și ai noștri undeva pe acolo, pe sus... Și pentru fiecare mină să faci cîte o gropiță, să-i pui un fel de tub cu arc și percutor cu piuliță ca un cui, să-i pui capsa, toate să le verifici, să pui în gropiță, să astupi cu pămînt, să camuflezi. Și să ciulești mereu urechile, să nu te surprindă neamțul, și să te bălăcești în noroi, și la fiecare rachetă să te faci una cu pămîntul.

Aud cum soldații scot cu băgare de seamă minele din saci. Cred că termină într-o oră.

Acum, cît timp mi-e încă proaspăt în memorie, trebuie să mă apuc să completez formularele și planurile directoare cu situația cîmpurilor de mine. În fiece noapte va trebui să fac pe conțopistul. În trei exemplare, și pe urmă schema cu azimuturi... Și colac peste pupăză, nici formulare n-am, pe toate va trebui să le fac singur, de mînă.

Mă urc pe deal. De două sau de trei ori cît pe aici să mă prăbușesc. Nu se vede nimic, e întuneric beznă. Mi-am zdrelit mîinile pînă la sînge într-un tufiș cu ghimpi.

Ostașii sapă în tăcere. Nu se aud decît cazmalele izbind pămîntul. Cineva, aproape de tot, lîngă mine — nu se vede nimic din cauza întunericu-

lui — înjură în șoaptă, cu un glas răgușit, pămîntul tare ca piatra, ca pe un cal nărăvaș.

— De ar fi dat măcar cîteva tîrnăcoape de batalion ! Ce mai cazmale sînt și astea ? Doar unt să tai cu ele...

Tîrnăcoape... De unde dracu să le luăm ! Ce n-aș da acum pentru vreo douăzeci de tîrnăcoape. Cred că niciodată în viața mea n-am visat nimic cu atîta ardoare. Și cîte erau la Morozovskaia în gară ! Munți întregi ! Nici nu se uita nimeni la ele. Toată lumea umbla după votcă și după unt.

Așa cum se lucrează, nici într-o lună de zile nu isprăvim...

După miezul nopții apare luna. Portocalie, cu obrajii scofîlciți, iese dinspre Volga. Își aruncă privirile în rîpă. Peste o jumătate de oră nu se va mai putea lucra acolo. Și nu sînt decît patru inși, care au de așezat o sută de mine...

Și luna se înalță încet, se face galbenă, apoi albă. Nu-i pasă de nimic. Cred chiar că se înalță azi mai repede decît de obicei, parcă s-ar grăbi undeva, parcă a întîrziat să apară. Și, ca un făcut, linia germană e în umbră, pe cînd a noastră devine cu fiece clipă tot mai luminoasă... Încet, în silă parcă, alunecă în vale ultimele resturi de umbră, părăsind tufișurile unul după altul, lipindu-se de fundul văgăunii.

Mă caută cineva. O voce tînără, aproape copilărească, pare-se agentul de legătură al lui Karnauhov.

— Nu l-ați văzut pe locotenent, pe comandantul de batalion ?

— Pe care ? Pe acela care umblă cu binoclu ? întreabă o voce din vale, probabil din șanț.

— Nu. Nu-i acela cu binoclu. Comandantul batalionului. Cu bonetă albastră.

— A, cu bonetă albastră ? O ții și tu într-una, cu comandantul batalionului... Parcă poți să-i ții minte într-o zi pe toți șefii...

— Dar spune odată, unde-i ?

— Păi, nu l-am văzut, răspunde domol vocea dinainte. N-a fost pe aci. Zău, că nu l-am văzut.

— Măi, da prost mai ești !

— Poate că l-a văzut Fesenko... Fesenko, măi Fesenko...

Îmi îndrept pașii în direcția vocilor. Din celălalt șanț Fesenko răspunde tot atît de domol și de blajin că a fost pe aici careva dintre șefi, s-a răstit la comandantul companiei că nu sapă acolo unde trebuie, dar dracu știe unde s-o fi dus.

— Cine mă caută ?

— Dumneavoastră sînteți, tovarășe locotenent ?

Și în fața mea ia poziția de drepți o siluetă măruntică și subțire.

— Eu sînt... Și nu mai sta drepți, culcă-te !

Băiețandrul se așază pe vine.

— Spune, ce s-a întîmplat ?

— S-a telefonat de la postul dumneavoastră de comandă, să vă duceți acolo de urgență.

— Eu ? Urgent ? Cine a telefonat ?

— Nu știu cine e... Parcă un colonel.

— Un colonel ? De unde să fi venit ? Nu înțeleg nimic.

— A spus urgent, în trei minute...

Nici n-am ajuns pînă la subsolul lui Karnauhov, cînd mă și ciocnesc cu Valega. Aleargă gîfîind, cu limba scoasă.

— Vă aşteaptă un colonel. Cred că-i comandantul diviziei... Cu decoraţie... Mai sînt şi alţii cu dînsul. Harlamov, sublocotenentul, încurcă ceva pe acolo, iar dumnealui se răsteşte...

Harlamov, veşnic cu boroboaţele lui, fir-ar al dracului ! De-aş scăpa odată de dînsul. Coşcogeamite prim-aghiotant, şef de stat-major, mă rog... La bucătărie trebuia să-l fi trimis, nu la statul-major.

Nemţii deschid deodată focul şi mai bine de cincisprezece minute stăm culcaţi cu nasul în pămînt.

7

COLONELUL, mititel, subţirel ca un băieţandru, tras la faţă, cu obrajii supţi ca după boală, cu zbîrcituri verticale, încordate între sprîncene, şade la masă cu capul rezemat de mînă. Mantaua cu nasturi de aur e descheiată. Alături de el, maiorul nostru. Ţine între genunchi un bastonaş. Mai sînt de faţă încă două persoane.

Harlamov stă în poziţie de drepţi, încheiat la toţi nasturii, extrem de reglementar. Pentru prima oară îl văd astfel. Clipeşte din ochi.

Duc mîna la tîmplă şi raportez : batalionul sapă tranşee, minăm. Doi ochi mari şi negri se uită la mine, fără să clipească, dintr-o faţă slabă. Degetele fine şi uscate ciocănesc în masă.

Toată lumea tace.

Las mîna în jos.

Pauza durează cam mult. Aud cum gîfîie Valega în dosul meu.

Ochii cei negri devin deodată mai mici, se îngustează, şi buzele anemice, subţiri ca un fir de aţă, par să schiţeze un zîmbet.

— Ce-i cu dumneata ? Te-ai bătut cu cineva ?

Tac.

— Daţi-i o oglindă, să se admire.

Cineva îmi întinde un ciob gros de oglindă. Mă recunosc cu greu. În afară de ochi şi de dinţi, nu pot distinge nimic. Mîinile, vestonul, cizmele, totul e plin de noroi.

— Bine, fie şi aşa, izbucneşte colonelul într-un rîs surprinzător de vesel şi tineresc. Se întîmplă şi de astea... Am ieşit şi eu odată la raport în faţa comandantului districtului militar în chiloţi şi nu s-a întîmplat nimic, a mers şi aşa. Zece zile mi-a dat doar, pentru că am dus mîna la căpăţîna goală.

Surîsul dispare, parcă l-ar fi şters cineva de pe faţă. Iar mă fixează ochii cei mari şi negri. Sînt nişte ochi inteligenţi, puţin obosiţi, cu pungi triunghiulare sub ei.

— Aştept, tovarăşe comandant de batalion, să te lauzi, să-mi spui ce-ai mai făcut de aseară ? Dacă şi cu prima linie stai la fel ca şi cu hîrtiile, nu te invidiez.

— Am făcut cam puţin, tovarăşe colonel.

— Puţin ? De ce ?

Ochii săi nu mai clipesc.

— Nu prea avem oameni şi stăm prost cu uneltele.

— Cîţi oameni ai ?

— Pe front treizeci şi şase.

— Dar cîţi gură-cască, agenţi de legătură şi alţi de-o seamă cu ei ?

— În total cam vreo șaptezeci.

— Știi tu cîți sînt în Regimentul 43 ? Cîte cincisprezece-douăzeci de oameni, și cu toate astea se bat.

— Și eu mă bat, tovarășe colonel.

— „Metiz"-ul el l-a ținut, tovarășe colonel, intervine maiorul. Noaptea trecută l-am mutat mai la dreapta.

— Tu, Borodin, să nu-i iei apărarea. Nu e la „Metiz" acum, și nu din „Metiz" au să-l dea afară nemții...

Și întorcîndu-se iar către mine :

— Ceva tranșee sînt ?

— Se sapă acum, tovarășe colonel.

— Ia să mi le arăți...

Nici nu apuc să-i răspund, că a și ajuns în pragul ușii, și-și încheie nasturii de la manta cu mișcări repezi și nervoase.

Încerc să-i spun că se trage cam mult acolo și că nu prea ar face ca el să...

— Nu mă învăța. Știu eu mai bine.

Borodin, rezemîndu-se greoi în baston, încearcă să se ridice și el.

— N-ai pentru ce să mergi cu noi. Dacă-ți pierzi și ultimul picior, ce mă fac atunci ? Hai, să mergem.

Eu, Valega și aghiotantul comandantului diviziei — un flăcău tinerel, cu un obraz nemaipomenit de rotund și turtit totodată, abia izbutim să ne ținem de el. N-are deloc un pas milităresc. Pășește mărunt, legănîndu-se nițel, însă repede și sigur, ca și cum n-ar umbla aici pentru prima oară.

Lîngă subsolul lui Karnauhov mă opresc. Colonelul se întoarce nerăbdător spre mine.

— De ce te-ai oprit ?

— Aici e postul de comandă al companiei.

— Lasă asta acum... Unde sînt tranșeele ?

— Mai departe. În dosul conductelor de colo.

— Arată-mi drumul !

Tranșeele se văd acum bine, atît ale noastre cît și ale nemților. Luna luminează din plin.

— Culcați !

Ne culcăm. Colonelul se culcă și el alături de noi. Îi explic unde erau tranșeele înainte și unde le sap acum. Nu obiectează nimic. Mă întreabă unde sînt mitralierele. Îi arăt. Unde sînt aruncătoarele de mine ? Îi arăt. Tace, tușește doar din cînd în cînd, căutînd să se țină.

— Dar minele unde le pui ?

— Mai încolo, la stînga, în rîpă.

— Oprește. Retrage oamenii.

Nu înțeleg nimic.

— Ai auzit ce ți-am spus ? Cheamă oamenii înapoi...

Îl trimit pe Valega de vale. Să marcheze cu un par flancul drept și apoi să se întoarcă. Fără un pic de zgomot, Valega se tîrăște pe burtă la vale.

Tăcem. Se aude cît de greu respiră oamenii care sapă. Undeva în dosul dealului scrîșnește „măgarul" — un aruncător de mine cu șase țevi. Șase mine roșii, cu cozi, ca niște comete, trec plutind domol pe deasupra capetelor noastre și, cu o trosnitură asurzitoare, se împrăștie undeva în spate, în sectorul fabricii de mezeluri și conserve de carne. Suflul ajunge pînă la noi. Colonelul nici nu mișcă capul. Tușește.

— Vezi mitralierele lor ? Colo, pe creastă ?

— Văd.

— Cum îţi plac ?
— Nu-mi plac deloc.
— Nici mie.

Urmează o pauză. Nu înţeleg unde vrea să ajungă.

— Tare nu-mi plac... Deloc nu-mi plac.

Nu răspund nimic. Nu-mi plac nici mie, dar artilerie n-am. Cu ce aş putea să le fac să tacă ?

— Uite ce-i... Mîine să fii acolo.
— Unde acolo ?
— Acolo unde sînt mitralierele. Ai înţeles ?
— Am înţeles, răspund eu, dar nu înţeleg deloc cum voi putea să ajung acolo.

Rezemîndu-se cu o mînă de pămînt, colonelul sare în picioare, uşor ca un băieţandru.

— Hai, să plecăm.

Tot aşa de uşor şi de repede, fără să se agaţe sau să se poticnească de ceva, se întoarce printre dărîmături înapoi. La postul de comandă aprinde o ţigară groasă parfumată, „Marca Noastră", mi se pare, şi, dînd pe masă de *Martin Eden*, începe să-l răsfoiască. Ajungînd la sfîrşit, se încruntă :

— Ce neghiob... Zău că-i neghiob...

Şi uitîndu-se la mine :

— E a ta ?
— A comandantului companiei a patra.
— Ai citit-o ?
— N-am avut timp, tovarăşe colonel.
— După ce o citeşti, mi-o dai şi mie. Am citit-o cîndva, dar am uitat-o. Ţin minte doar atît ; că era un băiat îndîrjit. Dar sfîrşitul nu-mi place. Se termină prost. Ce zici, Borodin ?

Borodin surîde jenat, cu buzele lui grele, cărnoase.

— Nu prea ţin minte... Am citit-o demult, tovarăşe colonel.
— Minţi. N-ai citit-o deloc. După mine, s-o citeşti şi tu. Cred că pînă la Anul nou o termin. După aceea fac un examen. Aşa cum stă scris la regulament... Multe avem noi de învăţat de la acest Martin. Dîrzenie, energie.

Închizînd cu zgomot cartea, se uită acum la mine. Chibzuieşte ceva, încruntîndu-se, ceea ce-i accentuează zbîrciturile de la rădăcina nasului.

— Porneşti fără pregătire de artilerie. Cum se întunecă, trimiţi oameni în recunoaştere. Ai băieţi buni, pe cît se pare. Şi-şi întoarce capul spre maior, aşteptînd confirmarea lui.

— Sînt viteji, tovarăşe colonel.
— Aşadar, cum se întunecă, îi trimiţi în recunoaştere. Apoi... Luna la ce oră răsare ?
— După miezul nopţii.
— Bine. Pe la zece şi jumătate dau drumul la „cucuruznici" Mi-a promis Ciuikov, în caz de nevoie. La 11 începi atacul. M-ai înţeles ?
— Am înţeles.

Glasul meu nu sună prea convins.

— Fără nici un fel de „ura". Nici un zgomot. Să vă tîrîţi cu toţii pe burtă. Poţi să-i iei numai prin surprindere. Pricepi ? Marinari mai ai ?
— Am vreo zece inşi.
— Atunci stai bine, ai succesul asigurat.

Buzele lui subţiri şi palide parcă schiţează din nou un zîmbet.

Nu pot să pricep în ruptul capului cum voi putea să atac cu treizeci şi şase de oameni — ba nu, nici n-au să fie treizeci şi şase, ci cel mult

douăzeci de oameni — o cotă apărată de trei mitraliere principale, în afară de cele auxiliare și, cu siguranță, pe un teren minat. Nu mai spun că nu va fi destul să punem mîna pe cotă, va trebui să ne și întărim.

Stau însă în poziție de drepți și tac. Mai bine s-ar deschide pămîntul sub mine, decît să...

— Să-i mai trimiți, Borodin, vreo zece oameni de la mal, croitori, cizmari și alți terchea-berchea de pe acolo. Să se mai obișnuiască și ei. Pe urmă ai să-i iei înapoi...

Maiorul dă din cap, în tăcere, continuînd să-și sugă luleaua care hîrîie și horcăie. Colonelul ciocănește mereu în masă cu încheieturile degetelor. Se uită apoi la ceasul disproporționat de mare pentru mîna lui slabă și fină. E două și un sfert. Cu o mișcare bruscă se ridică în picioare.

— Ei, comandante... și-mi întinde mîna, Kerjențev, mi se pare că te cheamă ?

— Kerjențev.

Mîna e caldă și uscată.

În pragul ușii se oprește.

— Iar pe asta... cum îi zice... care s-a înecat la sfîrșit... pe *Martin Eden*... să nu-l dai nimănui... Dacă n-o fi să mi-l aduci singur, vin eu la tine în vîrful dealului să-l iau.

Maiorul iese în urma lui. Mă bate ușor pe umăr.

— E cam apucat comandantul nostru de divizie. Dar deștept foc, împielițatul...

Și zîmbește singur din cauza expresiei sale nu prea potrivite.

— Să treci dimineața pe la mine, să mai vedem ce se poate face.

*

Se înapoiază pionierii. Trag înăuntru ceva greoi și neputincios. Garkușa își șterge gîfîind fruntea.

— Boiadjiev e rănit, spune Garkușa, trîntindu-se greoi pe pat, i-a smuls falca.

Gîfîind și fără să rostească un cuvînt, ostașii îl așază pe rănit pe patul din față. Cade ca mort pe pat, moleșit, cu mîinile lăsate neputincios pe genunchi și capul plecat în jos. Capul îi e înfășurat în ceva roșu. Bluza e numai sînge.

— Ne întoarcem înapoi... Ne-au văzut... Au început cu minele. Pe Koltov l-au omorît... N-am mai găsit nimic din el. Iar lui, uite-l, i-au luat falca.

Rănitul geme, dă din cap. La picioarele lui s-a și strîns o băltoacă rotundă de sînge. Marusia îi scoate pansamentul. Printre mișcările mîinilor ei, zăresc nasul, ochii, obrajii și fruntea de care s-a lipit o șuviță de păr negru. Iar mai jos e numai o gaură neagră și roșie... Mîinile se agață neputincioase de genunchi, de fusta Marusiei. Și geme, geme mereu...

— Era cel mai bun dintre ai mei, rostește Garkușa.

Boneta i-a căzut de pe cap și a rămas pe podea. N-o ridică.

— Cincizeci de bucăți a pus azi. Fără să spună un cuvînt.

Și după o pauză :

— Va să zică, am muncit de pomană ?

Nu răspund nimic.

Rănitul este dus la mal.

Pionierii, după ce au fumat cîte o țigară, pleacă și ei.

Mult timp nu pot ațipi.

8

DE dimineață mă supără toate, nu știu de ce. Hotărît lucru, m-am sculat cu piciorul sting. Un purice îmi umblă prin obială și nu-i chip să dau de el. Harlamov a pierdut iarăși raportul și stă acum în fața mea, clipind din ochii lui negri de armean și gesticulînd : „L-am pus în ladă și acum nu-i"... Mi s-a urît și de supa rîncedă de mei ; mereu, în fiecare zi, dimineața și seara, aceeași supă. Și tutunul e umed, se stinge mereu. Și ziarele din capitală n-au mai sosit de trei zile. Și de la mal mi-au trimis doar opt schilozi.

Toate mă înfurie...

Un obuz a lovit în plin un adăpost al companiei lui Farber și i-a omorît doi ostași. I-am spus lui Farber încă mai demult să acopere adăposturile cu șine de fier ; la „Metiz" există și acum o stivă întreagă ; el a tot amînat, pînă a pierdut doi oameni. Mă răstesc chiar la el, și cînd se întoarce tăcut, vrînd să plece, îl opresc și-l pun să repete ordinul.

Pe Harlamov îl trimit pe mal după niște formulare de care n-am deloc nevoie. Pur și simplu, să nu-l mai am în fața ochilor.

Mă arunc pe pat. Mă doare capul, de nu mai văd. În colț, telefonistul citește o carte veche, făcută ferfeniță.

— Ia dă-o încoace ! Nu-i timp de lectură acum...

Îi iau cartea din mînă. *Bătălia de la Sevastopol*, volumul III. N-are nici început, nici sfîrșit. Probabil că au pus-o la bătaie pentru țigări. O deschid la întîmplare și citesc :

„...Pierderile regimentelor erau foarte mari, iar completările, în caz că soseau, erau infime, încît denumirile de regiment, batalion, companie își pierduseră semnificația lor obișnuită."

„Într-un regiment atît de combativ, de pildă, ca regimentul Volînski, în loc de 4000 de oameni n-au mai rămas decît cel mult 1000. În toate regimentele Diviziei a 11-a : Kamceatski, Ohotski, Selinghinski, Iakutski, precum și în regimentele Diviziei a 16-a : Vladimirski, Suzdalski, Uglițki, Kazanski — nu mai erau decît cel mult 1 500 de oameni în fiecare..."

Cel mult o mie cinci sute. O mie. Dar acum la noi ? Dacă în batalionul meu sînt optzeci de inși, și regimentul are trei batalioane, se cheamă că avem două sute patruzeci de ostași. Să mai punem încă o sută de inși, artileriști, chimiști, telefoniști și cercetași. În total trei sute cincizeci. Ei, să zicem patru sute... Să fie cinci sute... Iar comandantul diviziei spunea că alte regimente au și mai puțini oameni. Și cîți luptă din toți aceștia ? Cel mult o treime. Ce-o să ne facem, dacă li se va urî nemților să tot bată „Octombrie Roșu" ? Dacă vor porni iar împotriva noastră ? Sau au să arunce tancurile împotriva lui Farber ? Acolo, ce-i drept, îi împiedică terasamentul, pot să treacă însă în voie pe sub pod, unde el are o mitralieră și un tun... Ce mă fac atunci ? Am șaisprezece oameni prin

gropi ; de mine nici pomeneală, Borodin spune că trebuie să sosească peste trei zile, se descarcă undeva... Să zicem că n-au să ne tragă pe sfoară: O să mai trebuiască însă două sau chiar trei nopţi pînă le vom pune... Şi pînă atunci, aşteaptă şi roagă-te lui Dumnezeu... să stea cuminţi nemţii.

Răsfoiesc mai departe :

„...Cel mai strălucit mergeau treburile birtaşilor, care amenajaseră unul lîngă altul corturile lor spaţioase. Aceste corturi erau frecventate acum, după asalt, de ofiţerii care soseau din oraş, de pe bastion, să mai petreacă... În corturile ospitaliere, în care era aranjat un bufet cu mare asortiment de vinuri, rachiuri, aperitive, şi o duzină de măsuţe pentru clienţi, şi chiar o bucătărie camuflată în dosul bufetului, lumea mînca, bea, făcea spirite, rîdea veselă..."

Bucătăria camuflată în dosul bufetului... o duzină de măsuţe pentru clienţi...

Pun cartea la o parte, îmi trag mantaua peste urechi şi încerc să adorm...

Telefonistul meştereşte ceva în colţ, bombănind mereu. Se aude tictacul ceasului din perete : Valega a şi făcut rost de un ceas mic, albastru, cu arătătoarele fabricate tot de el, dintr-o cutie de conserve.

Grozav aş mînca acum un cotlet de porc cu cartofi tăiaţi în felioare fine, prăjite... Ultima dată, mi se pare, am mîncat cotlete de porc... Dracu mai ştie, nici nu mai ţin minte cînd. La Kiev să fi fost ? Sau în armată, poate... Nu, atunci n-au fost de porc, era numai nişte carne prăjită...

Mă întorc pe partea cealaltă. Lampa fumegă, mă usturā ochii.

La zece şi jumătate urmează să sosească „cucuruznikul". La 11 trebuie să încep atacul. Luna apare cam pe la 12 şi ceva. Aşadar, voi avea la dispoziţie 75 de minute. Într-o oră şi un sfert trebuie să cobor în rîpă, să urc povîrnişul opus, să-i scot afară pe nemţi din tranşee şi să mă întăresc. Şi dacă are să întîrzie „cucuruznikul" ? Sau poate că nu va fi unul, ci două sau trei ? Îmi aduc bine aminte, comandantul diviziei a zis „cucuruznicii", şi nu „cucuruznikul"... Prost am mai fost, n-am fost în stare să întreb precis cîţi vor fi. Primul o să-şi arunce bombele, eu o să pornesc, iar între timp poate să sosească şi celălalt. La atac însă va trebui să pornesc imediat după el, pînă nu se dezmeticesc nemţii... Trebuie să-i telefonez maiorului, să afle precis de la comandantul diviziei.

Ce ochi negri şi pătrunzători are comandantul diviziei ! E greu să te uiţi mult timp în ochii lui.

Am auzit că astă-vară, cînd scotea divizia din încercuire, pe la Kastornaia, era în primele rînduri cu arma în mînă.

E îndrăzneţ, dat dracului !

Şi cum se plimbă prin prima linie... Nici gloanţe, nici mine, nimic nu există pentru el. O fi făcînd aşa de ochii lumii, ca să dea pildă tineretului ? Se spune că nici Napoleon nu se temea de nimic. Podul de la Arcole, spitalele bolnavilor de ciumă... La înmormîntare, s-au descoperit pe corpul lui nişte cicatrice, de care nu ştiuse nimeni pînă atunci. Am citit, cred, la Tarlé aceste amănunte.

Dar ce este, în general, vitejia ? Nu-i cred pe cei ce spun că nu se tem de bombardamente. Se tem, dar ştiu s-o ascundă. Iar alţii nu ştiu. Îmi

aduc aminte de cele ce spunea odată Maximov: „Nu există oameni care să nu se teamă de nimic. La toţi li-e frică. Numai că unii îşi pierd capul de frică, pe cînd alţii, dimpotrivă, îşi mobilizează în asemenea clipe toate forţele, creierul funcţionînd cu deosebită agerime şi precizie. Aceştia sînt oameni curajoşi."

Tocmai aşa era şi Maximov. Era... Acum probabil că nu mai este în viaţă. Cînd eram cu dînsul, nu-mi era frică nici în clipele cele mai îngrozitoare. Pălea doar niţel, strîngea din buze şi începea să vorbească mai rar, ca şi cum ar fi cumpănit fiecare cuvînt.

Chiar şi în timpul bombardamentelor — lîngă Harkov, în timpul ofensivei noastre nereuşite din mai, am aflat pentru prima oară ce înseamnă acest cuvînt — el ştia să menţină în statul său major o atmosferă oarecum calmă, chiar întrucîtva umoristică. Glumea, rîdea, scria versuri, povestea istorioare hazlii. A fost un om de valoare. Şi iată, acum nu mai este. Mulţi nu mai sînt...

Unde o fi Igor? Dar Şireaev? Sedîh? Poate că nu mai sînt nici ei în viaţă...

Trăiam, învăţam, fiecare avea cîte un vis al său, şi la un moment dat, poc! — au dispărut toate: şi casa, şi familia, şi institutul, şi rezistenţa materialelor, şi istoria arhitecturii, şi Partenonul.

Partenonul... Îmi aduc perfect de bine aminte: anii 454—438 î.e.n. Colonada închisă — peripter, opt coloane în faţă, şaptesprezece laterale. Şi templul lui Theseu are şase şi treisprezece... Stilul doric, ionic, corintic. Cel doric îmi place mai mult. E mai sobru, mai laconic.

Un ordin se compune din stilobat, coloană şi antablament. O coloană se compune din: corpul coloanei, echinus şi abacă. Văd că nu le-am uitat încă. Şi antablamentul se compune din: arhitravă, friză şi cornişă. Sau nu, din contra, din cornişă şi friză. Dar chestiile alea de pe margine cum s-or fi chemînd oare? Acro... acro... ei, drăcia dracului, tot am uitat cîte ceva... Stai că ştiu... Acrotere.

Dar catedrala Sf. Petru din Roma, cine a construit-o? Întîi Bramante, apoi mi se pare — Sangallo... sau Rafael. După aceea a fost încă unul şi apoi Michelangelo. Cupola a făcut-o el... Dar colonada? Mi se pare că Bernini.

Ptiu, drace... Ce năzbîtii îmi trec prin cap! Cine mai are nevoie de toate acestea? Trebuie să ocup dealul, şi cînd colo mă gîndesc la cupole. Ar fi de ajuns să cadă o bombă de o tonă şi cupola ar dispărea...

Ce-o să fac cu Farber, dacă izbutesc totuşi să cuceresc dealul? Se va produce o ruptură. Compania a patra va fi în faţă, iar a cincea va forma un intrînd. O să mi se dea probabil mie ordin să iau podul. Sau poate că asta are s-o facă batalionul trei? Ar putea să taie podul şi să se unească cu noi pe deal. Ar fi o lovitură grozavă!

E ciudat totuşi... Nu-i mult de cînd şedeam cu Liusea pe această movilă şi ne uitam la Volga, la trenul de marfă care trecea jos în vale. Am vorbit atunci de mitraliere şi se prea poate că tocmai de acolo trage acum în noi o mitralieră...

Liusea m-a întrebat atunci dacă-mi place Blok. Nostimă mai era. Ar fi trebuit să mă întrebe la trecut, dacă mi-a plăcut Blok. Da, mi-a plăcut. Şi acum îmi place liniştea. Îmi place mai mult ca

orice. Să nu mă cheme nimeni cînd mi-e somn, să nu-mi dea nimeni ordine...

Mă trage cineva de manta.

— Tovarăşe locotenent! Tovarăşe locotenent! Vă caută cineva de la secţia politică.

Mă uit pe sub poala mantalei. Doi inşi cu dolmane, cu genţi de campanie pline de hîrtii. Trebuie să fie o inspecţie sau reprezentanţii statului-major veniţi în vederea atacului plănuit la noapte.

Trebuie să mă scol.

Ceasul arată ora două. Mai avem încă nouă ore

9

CERCETAŞII sosesc încă înainte de a se însera toţi cu tricouri, vestoane, berete, precum se cuvine. În spinare poartă arme automate nemţeşti şi încărcătoare ieşite în afară.

Ciumak raportează: „Am sosit la ordinele dumneavoastră". De sub moţ îi strălucesc ochii. Nu ne-am mai întîlnit de cînd am avut conflictul cu el. A fost rechemat la mal.

Avem o convorbire strict oficială: îi indic misiunea, termenul executării şi punctul de plecare. Le ştie pe toate şi fără mine, şi vorbim de ele doar pentru că trebuie să vorbim. În general, nu mai am ce vorbi cu el şi nici el nu încearcă să ascundă. Tonul lui e rece, sec, indiferent, ochii exprimă plictiseală şi o uşoară nuanţă de ironie. Cei trei oameni ai lui, toţi cu moţ şi descheiaţi, stau la o parte şi ne privesc cu mîinile în buzunar şi cu mucuri de ţigară pe buze.

— Halate de camuflaj luaţi?

— Nu.

— De ce? Am tocmai bine patru bucăţi.

— Nu ne trebuie.

— Rachiu să vă dau?

— Nu. Bem rachiul nostru. Al altora nu ne place.

— Bine, cum pofteşti.

— Puteţi bea în sănătatea noastră.

— Mulţumesc.

— Pentru puţin.

Se duc cu toţii la Karnauhov. Cînd sosesc şi eu acolo, nu-i mai găsesc.

În subsol e o îmbulzeală de nu te poţi mişca. Doi reprezentanţi de la secţia politică. Unul de la statul-major al diviziei. Şeful serviciului de transmisiuni al regimentului. Toţi în chip de observatori. Înţeleg prea bine necesitatea prezenţei lor, totuşi mă enervează. Se fumează incontinuu, ca întotdeauna înaintea unei operaţiuni importante. Reprezentantul statului-major al diviziei, un căpitan, notează ceva în carnet, muind mereu creionul în gură.

— Te-ai gîndit la desfăşurarea operaţiei? mă întreabă căpitanul, ridicîndu-şi ochii incolori. Are dinţi lungi, proeminenţi, care depăşesc buza de jos.

— Da, m-am gîndit.

— Comandantul îi atribuie mare importanţă. Ştii dumneata acest lucru?

— Ştiu.

— Dar cu flancurile cum stai?

— Care flancuri?

— Cînd veți înainta, cine are să vă acopere flancurile ?

— Nimeni. Voi fi susținut de batalioanele vecine. N-am oameni destui, mergem la risc.

— Prost.

— Desigur că e prost.

Notează ceva în carnet.

— Şi de ce resurse dispui ?

— Nu dispun de resurse, ci de o mînă de oameni. La atac vor merge paisprezece oameni.

— Paisprezece ?

— Da, paisprezece. Şi paisprezece rămîn pe loc. În total am douăzeci şi opt de ostaşi.

— În locul dumitale n-aş proceda astfel...

Se uită în carnetul său.

Nu-mi pot lua ochii de la dinții lui. Sînt curios să ştiu dacă se acoperă vreodată, sau totdeauna ies afară ?

Scot fără grabă portțigaretul din buzunar.

— Cînd ai să fii dumneata în locul meu, ai să procedezi cum o să-ți placă dumitale, deocamdată însă dă-mi voie să procedez cum cred eu de cuviință.

Îşi strînge buzele în măsura în care i-o permit dinții. Reprezentanții secției politice notează ceva cu zel, cu capetele plecate peste carnetele lor de campanie. Băieți de treabă, înțeleg că nu e acum momentul potrivit pentru întrebări şi-şi văd tăcuți de treburile lor.

Nimeni nu mai spune nimic.

Timpul se scurge chinuitor de încet. Statul-major ne întreabă clipă de clipă la telefon dacă s-au întors cercetaşii. Căpitanul îl ia în primire pe Karnauhov. Calm, surîzînd din cînd în cînd şi

aruncîndu-mi priviri furişe, acesta îi răspunde amănunțit la toate întrebările : cum sînt înarmați soldații, cîte grenade şi cîte cartuşe are fiecare. Are o răbdare colosală omul ăsta ! Iar căpitanul tot notează.

Mă gîndesc să-i poftesc să plece cu toții de aici. Pot să stea şi la postul de comandă al batalionului. La urma urmei, n-au absolut nici o treabă aici. Au aflat tot ce le-a trebuit, au verificat totul, şi mersul luptei îl vor putea urmări şi de acolo.

E ora nouă şi un sfert. Încep să mă enervez. Cercetaşii ar fi putut să se întoarcă pînă acum. Un ostaş care a venit din prima linie spune că au trecut mai demult pe acolo, acum însă nu se aude nimic. Nemții aruncă rachete, se aud împuşcături, ca întotdeauna. Nu-i nici un indiciu că ar fi fost prinşi sau observați.

Ies afară.

E întuneric beznă. Departe, dincolo de uzina „Octombrie Roşu", arde ceva. Se conturează în negru, ca şi cum ar fi zugrăvite cu tuş siluetele unor ferme mutilate. Pe celălalt mal bubuie singuratic un tun ; trage şi se odihneşte un pic, apoi iar trage, şi tace din nou, parcă ar sta să asculte ceva. Răpăiesc din cînd în cînd mitralierele, se înalță în văzduh rachete germane. Nu se ştie de ce, azi sînt galbene. S-or fi isprăvit cele albe, probabil. Miroase a lemn ars şi a petrol. La doi paşi de aici e un tren cu petrol, ziua se vede perfect de la noi. Şiroaie de petrol se scurg necontenit din cisternele găurite de gloanțe, şi ostaşii se reped pînă acolo noaptea să-şi umple lămpile.

Dintr-o veche obişnuință din copilărie, încep să caut constelațiile cunoscute. Iată Orionul, alcătuit

din patru stele sclipitoare, şi un brîu îngust din alte trei mai mici. Şi încă o steluţă mică de tot, aproape imperceptibilă... Una din ele, nici nu mai ţin minte care anume, se numeşte Betelgeusa. Trebuie să fie pe undeva şi Aldebaran, dar am uitat unde se găseşte.

Cineva îmi pune mîna pe umăr. Tresar.

— La ce te gîndeşti, tovarăşe comandant de batalion ?

Cu greu disting prin întuneric silueta solidă a lui Karnauhov.

— Uite aşa... La nimic... Mă uitam la stele.

Nu-mi răspunde nimic. Stăm şi ne uităm cum clipesc stelele. În minte răsar gînduri, rătăcite de obicei prin străfundurile conştiinţei, despre infinit, despre cosmos, despre lumi care au existat odată şi au pierit, care ne trimit însă şi acum lumina lor din spaţiul negru al infinitului... Stelele se sting, se aprind... Iar noi nu ştim nimic. Nu va afla nimeni niciodată că în această întunecoasă noapte de octombrie a murit o stea, care a trăit milioane de ani sau că s-a născut altă stea, despre existenţa căreia se va afla tot peste milioane de ani.

— Trebuie să fi nins în Siberia, spune Karnauhov.

— Tot ce se poate, răspund eu.

— Or fi început şi gerurile.

— Şi laptele se vinde în sloiuri de gheaţă. Cu bucata.

— Şi la Vladivostok lumea mai face încă băi de mare.

— Am auzit că e rece marea la Vladivostok.

— E rece şi totuşi lumea se scaldă.

Departe, dincolo de Volga, abia se aude zumzăind un „cucuruznik". Nu cumva e al nostru ? Şi cercetaşii nu s-au întors încă. Ciulim urechile la sunetul ce se apropie din dreapta şi apoi se depărtează. Nu, nu e al nostru. Explozii înăbuşite se aud departe, la Uzina de tractoare. Reflectoarele nemţeşti brăzdează neîncetat cerul. Fîşiile de lumină se lărgesc, apoi se îngustează, se sting şi iar se aprind.

Şi noi stăm şi ne uităm la jocul reflectoarelor, la şiragurile roşu-galben-verzui ale proiectilelor antiaeriene germane care şerpuiesc în aer, la rachetele care se sting încet în rîpă. Sîntem atît de obişnuiţi cu acest spectacol, încît dacă ar înceta brusc, nu ne-am simţi în apele noastre, ne-ar lipsi parcă ceva.

— Ce zici, cucerim dealul ? mă întreabă Karnauhov încet, încet de tot, aplecîndu-se pînă aproape de urechea mea.

— Îl cucerim.

— Şi eu cred că-l cucerim, răspunde Karnauhov, strîngîndu-mă încetişor de umăr.

— Cum te cheamă ? îl întreb eu.

— Nikolai.

— Pe mine mă cheamă Iuri.

— Iuri. Am un frate Iuri, marinar.

— E în viaţă ?

— Nu ştiu. Era la Sevastopol, pe un submarin.

— Probabil că e în viaţă, îi spun eu, nu ştiu de ce.

— Probabil, răspunde Karnauhov după o mică pauză şi nu mai vorbim nimic.

Din străfundurile cerului cade o stea. S-a dus un suflet pe lumea cealaltă, spuneau bătrînii... Ne

coborîm în subsol. E atîta fum încît cu greu poţi desluşi feţele oamenilor. Reprezentanţii secţiei politice mănîncă conserve, şezînd pe vine. Şeful serviciului de transmisiuni doarme rezemat de perete, cu capul aplecat într-o parte. Căpitanul citeşte un ziar la lumina opaiţului. Cînd intrăm ridică capul.

— E ora 9,45.

— Da, 9,45...

— Cercetaşii tot n-au venit ?

— Nu.

— Prost.

— Tot ce se poate.

Ridic cu un ac de siguranţă fitilul, opaiţul însă arde prost de tot, n-are aer.

— Rog pe toţi cei ce nu iau parte directă la operaţie să se mute la postul de comandă al batalionului.

Căpitanul face ochii mari. Pune la o parte ziarul.

— De ce ?

— De-aia...

— Te-aş ruga să nu uiţi că vorbeşti cu un superior.

— Nu uit nimic, dar vă rog să plecaţi de aici. Atîta tot.

— Te deranjez ?

— Da. Deranjaţi.

— Cu ce ?

— Cu prezenţa dumneavoastră, cu tutunul. Vedeţi ce e pe aici. Nu-i chip să respiri.

Simt că încep să spun prostii.

— Locul meu e la postul de observaţie al batalionului. Am misiunea de a urmări acţiunea dumitale.

— Va să zică, intenţionaţi să vă găsiţi mereu lîngă mine ?

— Da, intenţionez.

— Şi dealul îl veţi ataca împreună cu mine ?

Timp de cîteva clipe mă fixează fără să clipească, se scoală apoi ostentativ, împătureşte cu grijă ziarul, îl bagă în porthart şi, întorcîndu-se cu faţa la mine, rosteşte, accentuînd fiecare cuvînt :

— Bine, avem să stăm noi de vorbă în altă parte.

Şi iese pe brînci afară. La uşă geanta i se agaţă de un cui şi trece mult pînă ce o desprinde. Reprezentanţii secţiei politice rîd. Îşi termină conservele. N-am nimic împotriva lor, nu puteam însă să-l dau afară numai pe căpitan. Rîd, avînd aerul că înţeleg totul şi, urîndu-mi succes, pleacă şi ei.

Subsolul devine deodată spaţios. Poţi cel puţin să-ţi întinzi picioarele şi să nu şezi mereu chircit.

Nu ştiu de ce i-am spus căpitanului că voi merge la atac. N-aveam de gînd să iau parte personal la el, cu atît mai mult cu cît am avut azi dimineaţă o discuţie cu maiorul în această privinţă. Mi-a arătat un articol de fond din *Krasnaia zvezda : Locul comandantului în timpul luptei.* Erau criticaţi în acest articol comandanţii care îşi duc personal unităţile la atac. Comandantul are misiunea de a vedea şi a dirija toate, în primele rînduri însă nu va vedea nimic. E de altfel foarte just.

Acum însă, vorbind cu căpitanul, cuvintele în privința dealului mi-au scăpat fără să fi vrut. De altfel, naiba știe cum poți să conduci lupta în timpul nopții de la distanță. Nu vezi nici pe dracu, legătura poate să fie întreruptă în orice clipă, încît stai și tu în vizuină, ca o cîrtiță, fără ochi și fără urechi...

Arătătoarele ceasului se suprapun, înțepenind aproape de ora zece.

Iar ne întreabă la telefon de la statul-major dacă s-au întors cercetașii. Întreabă ofițerul de serviciu Korobkov, ajutorul comandantului. Ori de cîte ori e de serviciu, nu-ți dă niciodată pace : „Raportezi situația, cum stați cu semințele, aveți poate nevoie de castraveți ?“ Semințele sînt cartușele (negre pentru armă, albe pentru automate), castraveții, minele...

Trec telefonistului receptorul. În aceeași clipă apare în adăpost capul lui Ciumak. În urma lui își fac apariția toți ceilalți, murdari, gîfîind, asudați la față. Umplu îndată toată încăperea.

Nu întreb nimic. Aștept.

Ciumak se apropie cu pas legănat de masă și, fără să rostească un cuvînt, se așază pe o ladă. Soarbe cu înghițituri mari apa din gamelă, își șterge tacticos buzele, fruntea, gîtul. Scoate din buzunar cîteva pachete verzi de țigări nemțești și le aruncă pe masă.

— Poftiți.

În țigaretu-i străveziu de plexiglas bagă o țigară aurită la capăt.

— Puteți începe, semaforul e deschis.

Și adresîndu-se cercetașilor :

— Ștergeți-o, pînă dimineață vă las în pace.

Îl întreb :

— Mine sînt ?

— Într-un singur loc. În fața tunului cu țeava sfărîmată. Ceva mai sus.

— Multe ?

— N-am numărat. Am scos cinci bucăți. Sînt cu mustăcioară. Or fi fiind de alea de infanterie, de șrapnele.

În mîna lui sclipește un percutor german de alamă, cu trei fire de sîrmă răsucite în sus. Pionierii obișnuiesc să le numească mustăcioare. Corpul minei este îngropat în pămînt, numai mustăcioarele rămîn la suprafață. Cînd calci pe ele, percutorul lovește în capsă, capsa inflamează praful de pușcă, acesta proiectilul, mina sare din pămînt și explodează în aer, risipind în toate părțile bile de șrapnel. Oribilă mină.

— Așadar la stînga tunului să nu vă duceți, mai la dreapta însă am cercetat vreo două sute de metri, nu e nimic pe acolo.

— Sînt mulți nemți ?

— Dracu îi mai știe... Cred că nu prea. Stau în adăposturi și pun mereu *Katiușa* noastră la patefon.

Ciumak se scotocește prin buzunare.

— Poezii nu obișnuiți să scriți ?

Ochii săi negri mă privesc de sub moț cu un aer batjocoritor.

— Nu, dar de ce mă întrebi ?

— Am vrut să vă fac cadou un toc rezervor. E un toc bun. Am și o sticluță cu cerneală specială.

— Nu, nu scriu.
— Păcat. Am crezut că scrieţi. Aveţi un aspect aşa... poetic.
După ce răsuceşte în mînă un toc frumos cu desene de malachită pe el, îl bagă în buzunar.
— Am dat de un neamţ, era de gardă, şi l-am trimis pe lumea cealaltă.
Telefonez la statul-major, comunic că s-au întors cercetaşii. Valega îmi oferă rachiu. Nu prea am chef, totuşi înghit un păhărel. Ciumak rîde ironic.
— Ca să fie mai bine dispuşi ostaşii ?
Nu răspund nimic. Îmi caut arma automată. Karnauhov se pregăteşte şi el. Ciumak îşi roade ţigaretul.
— Încotro ? Departe ?
— Nu prea.
— Nu v-aş sfătui să vă duceţi pe deal. E mai plăcut aici.
Îl trezesc pe şeful transmisiunilor. N-a plecat cu ceilalţi. Clipeşte din ochii buimăciţi, împăienjeniţi de somn.
— Mai comandă şi dumneata pe aici în locul meu, eu am plecat.
— Încotro ?
— Acolo.
— Aha...
După ochii lui, văd că nu pricepe nimic.
— Rămîi aici cu Harlamov, şeful meu de stat-major. Dacă vedeţi că stăm prost, deschideţi focul.
Se ridică şi-şi freacă în grabă ochii cu pumnul.
— Bine, bine...
Nu-l prea cunosc, l-am văzut doar o singură dată la o consfătuire la Borodin. Am auzit că e

un băiat cu scaun la cap. E locotenent-major. A terminat nişte cursuri la Academie.
Valega vrea să vină şi el, cred însă că nu ar fi cazul. Şi-a scrîntit un picior şi de trei zile tot şchioapătă.
— Cum vine asta... mă priveşte el cu nedumerire, cu ochii lui mici, nemulţumiţi, de sub fruntea rotundă şi bombată.
Bag discul în pistolul automat.
— Poate îmbucaţi ceva înainte de a porni la drum ? Avem conserve. Carne cu sos. Nici la prînz n-aţi mîncat ca lumea. Să vă deschid o cutie.
N-am poftă. Am să mănînc cînd mă întorc. Îmi bagă totuşi în buzunar o felie de pîine şi o bucată de slănină, învelite în hîrtie de ziar. Cînd mergeam la şcoală, mama îmi băga tot aşa dejunul în buzunar, în grabă. Pe atunci era însă o chiflă sau un covrig tăiat în două şi uns cu unt.

10

„CUCURUZNIKUL“ întîrzie vreo zece minute, care îmi par o veşnicie. Nu poţi fuma în tranşee şi n-ai cu ce altceva să te ocupi. E strîmt şi-ţi înţepenesc picioarele. Nu izbutesc cu nici un chip să mă instalez mai comod. Alături de mine e un ostaş mai în vîrstă, de fel din Siberia. Ronţăie un pesmet. Astăzi, în loc de pîine, am primit iar pesmeţi. La lumina rachetelor îi văd faţa nebărbierită şi scofîlcită, văd cum i se mişcă fălcile.
Karnauhov e la flancul drept. Aici a rămas să comande Sendeţki, comandant de pluton, băiat nu

tocmai deştept, foarte îndrăzneţ însă. La Metiz s-a luptat destul de bine. A fost chiar rănit, uşor ce-i drept, şi nu s-a dus la infirmerie.

Vecinul nu mai ronţăie.

— Auziţi ?

— Ce să aud ?

— N-o fi cumva „cucuruznikul" ?

Sunetul vine dinspre Volga. E încă foarte departe. Ne ţinem respiraţia. Sunetul se apropie. Da, e al nostru. Zboară drept spre noi. Numai de n-ar arunca bombele peste noi. Nu ne despart de nemţi decît cel mult şaptezeci de metri, aşà încît poate să nimerească şi în noi. Am auzit că aruncă minele pur şi simplu cu mîna, nişte mine obişnuite, ca acelea ale aruncătoarelor de mine.

Sunetul se apropie. E puţin cam obsedant, are în el ceva mai curînd familiar, casnic, decît militar. „Cucuruznikului" nemţii îi spun „Russ-Faner". În ziare i se spune „bombardier uşor de noapte". Bîzîie ca un gîndac mare. Există nişte gîndaci din ăştia, de noapte, care bîzîie monoton şi nu-i chip să-i vezi.

„Cucuruznikul" a şi ajuns deasupra capului nostru. Descrie un cerc, îşi precizează probabil poziţia. Nemţii deschid focul de dincolo de deal. Reflectoare n-au, dar nici nu l-ar putea descoperi cu reflectoarele, zboară prea jos.

S-ar crede că pune înadins la încercare răbdarea noastră.

Acum are să le arunce...

— Haide odată !

Maiorul a telefonat că va veni un singur avion şi va bombarda de două ori. După ce-şi va isprăvi treaba, are să se mai învîrtească timp de vreo cinci

sau zece minute, pentru a ne da posibilitatea să ne apropiem.

„Cucuruznikul" se roteşte a doua oară. Cred că soldatul de lîngă mine aude cum îmi zvîcneşte inima. Ah, dacă aş putea trage un fum ! Dacă aş fi singur, m-aş aşeza jos şi aş aprinde o ţigară.

„Cucuruznikul" îşi aruncă bombele. Plesnesc ca nişte pocnitoare. Le-a aruncat cam prea departe, tranşeele inamicului sînt mai aproape. Totuşi e bine şi aşa, acolo sînt pare-se mitralierele.

Mai descrie un cerc. Din cauza fluierului pe care-l am între dinţi mi s-au încleştat fălcile, iar gura mi s-a umplut de salivă. Asemenea fluiere le folosesc arbitrii de fotbal.

„Cucuruznikul" aruncă iar nişte bombe. De astă dată drept peste tranşee. Ne ferim capetele. Cîteva schije trec cu o şuierătură caracteristică pe deasupra capului nostru. Una din ele vîjîie ca un bărzăune şi cade aproape de tot, pe parapet, între mine şi ostaşul de alături. E mică, dinţată şi atît de încinsă încît nu poţi pune mîna pe ea. Îmi trec fiori prin şira spinării.

„Cucuruznikul" pîrîie din mitralieră, lansînd rafale scurte, repezi, parcă ar scuipa.

Gata !

Dau semnalul, acoperind puţin fluierul cu mîna. Ciulind urechile, aud cum se surpă la dreapta noastră bulgări de lut.

Cucerim dealul, ori nu ? Nu se poate să nu-l cucerim. Mi s-au întipărit în minte ochii comandantului diviziei, cînd mi-a spus : „Atunci ai succesul asigurat".

Iau în mînă pistolul automat. Mă tîrăsc pe brînci la vale. Cîmpul minat rămîne în urmă. Iată şi tunul. Rămîne la o parte, cam la 20 de metri. În stînga mea mai sînt încă trei ostaşi. I-am prevenit că pe acolo nu se poate trece. Nu-i văd, dar aud cum se tîrîie pe brînci.

„Cucuruznikul" continuă să se rotească. Rachetele nu apar. Nemţii se tem să nu se trădeze. E bine aşa.

Poate că mai vrea încă să arunce bombe. Poate că a încurcat cineva lucrurile. Trebuie poate să le arunce de trei ori, nu de două... Se mai întîmplă. Mai uită şi pilotul. Îşi spune : „Hai să-i mai arunc vreo cîteva neamţului, să-i mai treacă de urît !"

Trec tîrîş fundul rîpii, mă agăţ de tufişuri şi încep să urc povîrnişul opus. Să nu dau cumva de dracu... Ciumak a spus, ce-i drept, că tranşeele lor încep abia dincolo de tufişuri. Dinspre dreapta aud cum pîrîie crengi uscate. Cît de imprudenţi sînt !

Mă tîrăsc mai sus, tot mai sus. Îmi ţin respiraţia, nu ştiu nici eu de ce, parcă ar putea să mi-o audă cineva. Drept în faţa mea e o stea mare, strălucitoare, care nu clipeşte ; e Steaua Vicleimului. Mă tîrăsc în direcţia ei.

Şi deodată, chiar la urechea mea, izbucneşte : pîr, pîr, pîr, pîr ! Mă lipesc de pămînt. Mi se pare că simt suflul gloanţelor. De unde dracu o fi apărut această mitralieră ?

Ridic puţin capul. Nu poţi desluşi nimic... Se vede ceva negru. De jur împrejur e linişte. Nu se aude nici un trosnet, nici un foşnet, nimic. „Cucuruznikul" e acum departe în spatele nostru. Nemţii vor începe îndată să lumineze cîmpul din faţă.

Îmi vine să strănut. Îmi strîng din răsputeri nasul cu degetele. Îmi frec rădăcina nasului şi mă tîrăsc mai departe. Tufişurile au rămas în urmă, trebuie să dau îndată de tranşeele nemţeşti. Fac cinci metri, mai fac zece... Nu văd nimic. Mă tîrăsc cu băgare de seamă, pipăind cu mîna pămîntul din faţa mea. Nemţii au obiceiul de a pune mine şi la întîmplare. De undeva, ca din pămînt, se aud sunetele unui foxtrot : saxofon, pian şi încă un instrument ; nu poţi distinge care anume.

Pîr, pîr, pîr, pîr, pîr !

Iarăşi mitralieră, de astă dată însă în urma mea. Ei, drăcia dracului ! Ce o mai fi şi asta ? Să fi trecut de tranşeele lor ? Un ţipăt înăbuşit, o împuşcătură, iar mitraliera. A început...

Arunc la întîmplare o grenadă înainte, în nişte umbre negre, sar din loc şi simt cum fiecare muşchi, fiecare nerv zvîcneşte în trupul meu. Ca un cîrd de păsări speriate, fug prin întuneric siluete... Răsună ţipete izolate, lovituri înăbuşite, împuşcături, înjurături printre dinţi... Dau de tranşee. Pămîntul se surpă sub mine, mă poticnesc de nişte benzi de mitralieră, calc peste ceva moale, cald, lipicios. În faţa mea răsare ceva, apoi dispare.

Atacul de noapte e cel mai complicat gen de luptă. Fiecare ostaş luptă în parte. Ostaşul e totul. Puterea lui e nemărginită. Iniţiativa, îndrăzneala, instinctul, prezenţa de spirit — iată ce decide totul. Nu există în aceste împrejurări valul de însufleţire comun al atacului de zi, care-l face pe ostaş să iute de sine. Nu te simţi „cot la cot" cu alţii. Nu se aud ţipete de „ura", care uşurează atît de mult, domină totul şi aţîţă. Nu vezi în faţa ta nici mantale verzi, nici căşti, nici capele

cu ținta minusculă a cocardelor de pe frunte. Nu există cîmp vizual. Și nici înapoi nu poți da. Nici nu știi unde e „înainte" și unde „înapoi".

Sfîrșitul luptei nu-l vezi, ci-l simți. Un atac de noapte nu poți să-l descrii, să arăți cum a decurs. Dimineața descoperi totdeauna pe tine vînătăi, leziuni, sînge. Noaptea însă nu vezi nimic din toate astea. Vezi doar tranșee... o cotitură... pe cineva... o lovitură... un pas înapoi, iar o lovitură. Și apoi liniște.

— Cine e ? De ai noștri ? Unde sînt ai noștri ? Dracu știe. Hai înainte. Stai ! Nu-s neamț ! Sînt de-ai noștri...

Să fi cucerit noi într-adevăr dealul ? Nu se poate. Dar unde sînt nemții ? Unde au dispărut ? De acolo am venit noi. Unde e Karnauhov ?

— Karnauhov ! Karnauhov !

— Mai încolo.

— Unde ?

— Acolo, la mitralieră.

Undeva în față trage acum o mitralieră de a noastră.

11

KARNAUHOV și-a pierdut boneta și scotocește prin întuneric, pe sub picioare.

— Era bună, de stofă. De la începutul războiului o am. Păcat de ea...

— Ai s-o găsești mîine dimineață, nu ți-o ia nimeni.

Karnauhov rîde.

— Ei, tovarășe comandant de batalion ? Va să zică, tot am ocupat dealul ?

— Da, Karnauhov, l-am ocupat.

Rîd și eu și-mi vine să-l îmbrățișez și să-l sărut. La răsărit zarea începe să se îngălbenească. Peste o jumătate de ceas se va lumina de-a binelea.

— Trimite pe cineva la postul de comandă să stabilească legătura telefonică.

— Am și trimis. Peste o jumătate de oră vom putea sta de vorbă cu maiorul.

— N-ai făcut apelul oamenilor ?

— Ba da. Prezenți sînt deocamdată zece. Patru inși nu i-am găsit încă. Mitraliorii sînt toți. Puștile mitraliere le-am și instalat, cît despre mitralierele grele, cred că n-ar fi rău să punem una aici. A doua însă...

— A doua mă gîndesc s-o punem acolo, mai la dreapta, vezi ? spun eu.

— Poate ne ducem să vedem ?

— Să ne ducem.

Mergem în lungul tranșeei. Pe drum ne aplecăm mereu, să vedem dacă există cumva cuiburi de mitraliere. Constatăm că linia de apărare a nemților e circulară. Nemții însă nu se văd nicăieri. Și nici de auzit nu-i auzim. Împușcăturile se aud undeva mai la dreapta și mai la stînga, în sectorul batalioanelor unu și trei. Ochii ni s-au desprins atît de bine cu întunericul, încît putem desluși cîte ceva. De vreo două ori dăm peste cadavre de nemți. Dincolo de „Octombrie Roșu" continuă să ardă ceva.

— Dar unde o fi oare Sendețki ?

— Aici sînt, răsună pe neașteptate o voce în întuneric.

Apoi apare și o siluetă.

— Dă fuga la postul de comandă. Spune-i lui Harlamov să scoată de urgență oamenii din vechile tranșee și să facă joncțiunea cu flancul nostru drept. Pe drum precizează flancul lui. Cred că se sfîrșește lîngă tufișul de colo. Nu-i așa, Karnauhov ?

— Da, mai departe nu mai este nimeni.

— M-ai înțeles, Sendețki ? Dă-i drumul ! Și mișcă-te cît de repede !

Sendețki dispare. Găsim un loc potrivit pentru mitralieră și ne întoarcem înapoi. În întuneric ne ciocnim de cineva.

— Sînteți comandantul batalionului ?

— Da, sînt comandantul batalionului. Ce este ?

— Am găsit un adăpost minunat... Poftiți să-l vedeți. N-ați văzut încă așa ceva.

E vocea lui Ciumak.

— Tu ce faci aici ?

— Ce faceți și dumneavoastră.

— Doar aveai de gînd să te culci.

— Multe mai aveam de gînd...

Ciumak se oprește atît de brusc, încît dau din mers peste el.

— Ce-i cu tine ? De ce-te-ai oprit ?

— Voiam să vă spun... N-am crezut că...

— Ce n-ai crezut ?

— Credeam că sînteți poet... Că faceți poezii. Și cînd colo...

— Bine, bine. Arată-mi drumul.

Nu-mi răspunde nimic. Mergem mai departe. Începe să sufle un vînt ușor. Zbîrlește plăcut părul, pătrunde prin guler sub bluză, ajungînd pînă la corp. Simt o ușoară amețeală și trupul mi se pare deodată ciudat de ușor. Așa te simți uneori în primele zile ale primăverii, după ce ai ieșit pentru prima oară la plimbare afară din oraș. Te îmbată aerul, din neobișnuință încep să te doară picioarele, simți o oboseală ușoară în tot trupul și totuși nu poți să te oprești și continui să mergi încotro te duc picioarele, descheiat la haină, cu capul gol, respirînd larg, pînă te amețește aroma primăverii.

Am cucerit totuși dealul ! Și n-a fost chiar atît de greu. N-au fost, pare-se, prea mulți nemți pe aici. Au lăsat doar un lanț de acoperire și grosul s-a ocupat de „Octombrie Roșu". Îi cunosc însă, nu vor lăsa așa lucrurile. Dacă nu încearcă chiar acum, au să înceapă de dimineață atacurile pentru a-și relua poziția. Să reușim numai să aducem tunurile de patruzeci și cinci și să punem stăpînire pe rîpă. Harlamov are să înceapă acum să se moșmonească, să caute, să împacheteze. Cu el e șeful transmisiunilor. Cred că vor izbuti, doar nu e chiar atît de greu. Cazmalele lui Sinițîn mai sînt încă la mine, pînă dimineața au să sape soldații tranșee, iar noaptea următoare punem minele.

Steaua Vicleimului a ajuns deasupra capului nostru. E verde și nu clipește, ca un ochi de pisică. Ne-a adus pînă aici și s-a oprit. Nu ne mai clintim din loc.

A ieșit luna ; e galbenă, atîrnă deasupra orizontului și încă nu luminează. De jur împrejur e liniște, ca pe cîmp. Oare într-adevăr a avut loc aici un atac de noapte ?

Pe urmă stăm în adăpost. E adînc, cu patru rînduri de grinzi, și pe deasupra mai are încă o ju-

mătate de metru de pămînt. Pereții sînt de scînduri, tapetați cu hîrtie, un soi de mușama. Deasupra unei măsuțe pentru joc de cărți, îmbrăcată cu postav verde și cu picioarele curbe, o mulțime de ilustrații în formă de evantai. O ramură de brad cu o lumînare topită. Un mops cu ochi rotunzi, răsturnînd o călimară. Un pitic cu o scufiță roșie și un înger plutind în văzduh. Ceva mai sus, führerul, exaltat, cu buzele strînse, îmbrăcat într-un impermeabil sclipitor.

Pe masă e o lampă cu abajur verde. Vreo cinci sticle. Sardele. Pe pat, mănuși de antilopă.

Ciumak face pe gazda, toarnă coniac în cupe fine cu monogramă.

— A avut totuși grijă führerul de stomacul nostru. Mulțumirile mele !

Coniacul e bun, tare de-ți taie respirația.

Karnauhov își bea paharul și pleacă imediat. Ciumak cercetează cu curiozitate etichetele de pe sticla cu mlădițe de viță de vie împletite, zugrăvite pe ele.

— Grea mînă mai aveți, tovarășe locotenent. Niciodată n-aș fi crezut.

— Care mînă ?

Ochii săi aurii încep să rîdă.

— Iată asta în care țineți țigara.

Nu pricep absolut nimic.

— Nici pînă acum nu-mi simt umărul stîng.

— Care umăr stîng ?

— Nu vă amintiți ?

Și izbucnește într-un rîs zgomotos, dîndu-și capul pe spate.

— Nu vă aduceți aminte că m-ați pocnit cu pistolul automat ? Din răsputeri... În omoplatul stîng.

— Stai, stai puțin... Cînd s-a întîmplat ?

— Cînd ? Acum vreo jumătate de oră în tranșee. M-ați luat drept neamț. M-ați lovit o dată, de am văzut stele verzi. De furie am vrut să răspund, mi-a ieșit însă în cale un neamț adevărat și i-am dat lui...

Încep să-mi aduc aminte că am dat într-adevăr în cineva cu pistolul automat, în întuneric însă nu mi-am dat seama în cine.

— Pentru o lovitură ca asta mi-aș da și ceasul, spune Ciumak, scotocindu-se prin buzunare. E bun, cu rubine, „Tavannes Watch".

Izbucnim amîndoi în rîs.

Cu lăzi și bobine intră în adăpost telefoniștii, gîfîind ca niște locomotive.

— Abia am ajuns... Era să nimerim în vizită la nemți.

— Care nemți ?

Unul din telefoniști, blond, cu ochi apoși, continuă să gîfîie scoțînd peste cap aparatul.

— Apoi, în fundul rîpii mișună ca gîndacii.

— În care rîpă ?

— Păi, în rîpa aia... unde a fost prima linie a noastră.

Ochii lui Ciumak devin deodată mici și ageri.

— Ești singur sau cu băieții tăi ?

— Ce am cu băieții ? Fac asta singur...

Punînd mîna pe pistolul automat și uitînd să-și îmbrace tunica, Ciumak dispare pe ușă.

Să fie oare adevărat că am fost izolați ?

Telefoniștii trag cablul prin ușă.

— Ştiţi precis că nemţii sînt în rîpă ?
— Nici că se poate ceva mai precis, răspunde blondul. Ne-am ciocnit faţă-n faţă cu ei. Se tîrau vreo cinci inşi. Am şi deschis foc împotriva lor.
— Poate că erau de ai noştri, or fi pornit să ocupe noua linie de apărare.
— De unde ai noştri ? Cînd am pornit noi, ai noştri mai erau încă în tranşee. Pe comandantul plutonului, care umblă cu gîtul legat, l-am întîlnit în drum. Îl căuta pe şeful statului-major.
— Ia dă-mi legătura cu batalionul.
Blondul pune casca la urechi.
— Jupiter... Jupiter... Alo... Jupiter...
Văd după ochii săi incolori că nu răspunde nimeni.
— Jupiter... Jupiter... Vorbeşte Marte...
Pauză.
— Gata ! Ne-au tăiat firul bestiile naibii. Leoşka, du-te de vezi...
Leoşka, cu naşul roşu şi urechile clăpăuge, cu o botenă prea mare pe cap, bombăne, dar se duce.
— E tăiat firul, asta-i precis, spune liniştit blondul, scoţînd de după ureche o ţigară pe care şi-a răsucit-o probabil înainte de a porni.
Ies afară. Din rîpă se aud pocnind pistoale automate şi focuri izolate de armă.
Apare apoi lîngă mine şi Ciumak.
— Chiar aşa-i, tovarăşe locotenent, sîntem într-o încercuire.
— Am nimerit, va să zică ?
— Da, am nimerit. Tranşeele de pe povîrnişul ăsta sînt ocupate de nemţi.
— Mulţi ?
— Parcă poţi să ştii ? Trag din toate părţile.

— Dar Karnauhov unde e ?
— Mută mitraliera. Vine imediat.
Ciumak scoate un pachet verde cu ţigări.
— Poftiţi. Sînt nemţeşti.
Aprindem amîndoi cîte o ţigară.
— Da, Ciumak, ne-am ars... Nimic de zis.
— Ne-am ars, tovarăşe locotenent.
Ciumak rîde.
— Nu-i nimic, ne descurcăm noi. Băieţii mei sînt şi ei pe aici. Mitraliere avem, provizii cîte vrei. Nemţii au părăsit tot. Ne-au lăsat pînă şi mîncare caldă în termose. Ce mai vreţi ?
Se apropie Karnauhov. A şi aşezat ostaşii în linie de apărare circulară. A găsit două mitraliere germane. O mulţime de grenade, vreo zece lăzi, neatinse. Şi în afară de acestea, mai sînt în fiecare cuib, în fiecare nişă...
— E prost numai că tranşeele lor nu sînt în bătaia focului nostru. Povîrnişul e abrupt.
— Cîţi oameni avem ?
— Doisprezece infanterişti. Pe ceilalţi doi nu i-am găsit. Două mitraliere grele, două puşti-mitraliere şi încă două nemţeşti. În total, va să zică, şase.
— Eu am trei băieţi, intervine Ciumak. Şi noi sîntem tot trei. Şi pe urmă doi telefonişti, aşa că nu e chiar atît de prost.
— Care va să zică, sîntem douăzeci şi şase, spun eu.
Karnauhov socoteşte în minte.
— Nu, douăzeci şi doi. Cei de la puştile mitraliere nu intră la socoteală, îi socotesc printre cei doisprezece.

Focul dinspre rîpă nu încetează. Uneori se întețește, apoi scade în intensitate. Trag probabil ai noștri din partea cealaltă. Și nemții răspund. Gloanțele trasoare parcă întind niște fire dintr-o parte a rîpii în cealaltă. Din rîpă nu le vine la îndemînă nemților să tragă în noi. N-au nici ei o poziție de invidiat, sînt strînși din două părți.

Tirul începe apoi mai la stînga. Nemții se apropie, încep să ne învăluie. Ne aruncă rachete, așa încît ne vine cam greu să precizăm pe unde trece acum prima lor linie.

Mergem să inspectăm cuiburile de foc.

12

TOATĂ chestia asta a ieșit destul de prost. N-ar fi trebuit să iau parte la atac. Comandantul de batalion nu trebuie să meargă la atac, ci să conducă operația. Am condus, de m-am spetit. M-am bizuit pe batalionul meu. Și m-am înțeles doar precis cu Sînițîn : imediat ce vede o rachetă roșie, să deschidă focul din toate armele, să facă o mică demonstrație, pentru a da posibilitate restului ostașilor mei să ocupe pozițiile noi. De altfel, mi se pare că au și tras. Harlamov și cu șeful transmisiunilor au întîrziat probabil. Și căpitanul cel cu dinții lungi parcă ar fi presimțit totul, de mă întreba cum stau cu flancurile. Parcă-l văd cum se agită acum. Poate chiar că triumfă. Îi cam seamănă. Zbîrnîie probabil acum la toate telefoanele : „I-am spus, l-am avertizat... și el n-a vrut să mă asculte. M-a dat afară. Poftim, unde a ajuns..."

Putem, desigur, să mai răzbim acum pînă la ai noștri. Dar ce folos ? Pierdem dealul și pe urmă n-o să-l mai vedem... Să stăm așa, fără nici un rost, să răspundem doar cînd și cînd la împușcături ar fi și asta o prostie. Ai noștri nu vor sta însă de cealaltă parte a rîpei cu brațele încrucișate. Tocmai acum ar trebui batalionul trei să pornească, să-i izoleze pe nemți și să facă joncțiunea cu noi.

Avem rezerve de muniții pentru vreo două zile, chiar dacă am fi nevoiți să respingem atacuri tot timpul fără întrerupere. Ieri aproape toată ziua mitralierele noastre au tăcut dinadins, ca să economisim cartușele. Avem și grenade. Doar cu oamenii stăm cam prost. Și cu toții sîntem îngrămădiți pe o palmă de pămînt. N-au să ne dea pace nemții cu minele.

La patru și ceva nemții trec la atac. Încearcă să se strecoare pe neobservate. Mitralierele noastre n-au încă reperele fixate. Respingem totuși destul de ușor acest prim atac. Nemții n-au reușit să ajungă nici pînă la tranșee.

În două locuri tranșeele noastre comunică cu cele nemțești. Două șanțuri de comunicație lungi, adînci cît un stat de om, merg în zigzaguri regulate în direcția castelelor de apă. Nu se vedeau de la noi. Dau ordin să fie astupate în cîteva locuri.

O altă scăpare din vedere : n-am luat cu noi lopeți de pionieri și printre trofee n-am găsit decît

trei bucăți, ce-i drept însă solide, de oțel, cu cozi bine cioplite.

Abia ne apucăm de săpat și încep să bată aruncătoarele de mine. La început, o baterie, apoi două și spre seară chiar trei. Minele explodează fără încetare, una după alta, metodic, în cel mai pur stil german. Ședem cu toții în adăposturi, afară numai de observatori.

Doi ostași sînt scoși din luptă. Unul e rănit la picior, celălalt a pierdut un ochi. Îi bandajăm cu pansamente individuale, altceva n-avem.

După-amiază încep din nou atacurile. Trei atacuri la rînd, cu un efectiv de cel puțin două companii. Nu mi-e frică de ele, cît timp dispunem de mitraliere. Cu patru mitraliere sîntem în stare să ținem în loc un regiment întreg. Mai prost ar fi dacă ar apărea tancurile. Terenul dinspre rezervoare e drept ca-n palmă, și noi n-avem în total decît două arme antitanc. Poate le-o da în gînd la ai noștri să instaleze tunurile de 45 de partea cealaltă a rîpei.

Pe la trei începe bombardamentul artileriei noastre cu tir lung, de pe celălalt mal. Tragerea durează cam o oră și e destul de precisă. Reușim între timp să stăm chiar la masă. Obuzele explodează în apropiere, cam la 100 de metri de tranșeele noastre. Uneori, chiar aproape de tot ; schijele zboară peste noi. Timp de vreo două ore nemții ne lasă în pace.

Apoi, spre seară, mai vin încă două atacuri, un bombardament de artilerie, și atît. Se face liniște. Țîșnesc primele rachete.

13

TOLĂNIT pe un pat de lemn, Ciumak povestește despre o oarecare Musia de la spital.

Karnauhov și cu mine ne curățăm revolverele. Lampa luminează uimitor de pașnic de sub abajurul ei verde.

— Știți și voi ce reguli sînt pe acolo, la Kuibîșev, spune Ciumak. Poarta e veșnic încuiată. Santinelă la poartă, ca la închisoare. Plimbă-te, dacă vrei, dar numai prin curte. Dar toată curtea e cît o palmă. De jur împrejur ziduri, la mijloc asfalt, bănci, se vinde înghețată. Nu-ți rămîne decît să te plimbi prin curticica asta și să vorbești despre surori. Iar surorile, nimic de zis, sînt una și una. Atîta doar, că le e frică grozav de șefi. Se mai așezau alături de răniți, pe bancă sau lîngă pat, altceva însă, nici în ruptul capului... Nu e voie, și basta... cît am zăcut, nici nu mă trăgea inima, începusem chiar să mă tem... Pe urmă însă, cînd m-am pus oarecum pe picioare, am văzut că încep să mă trezesc la viață, sîngele începe să clocotească în vine. De clocotit clocotește, dar fără nici un rost : „Nu se poate, tovarășe bolnav. Nu e permis. Aveți nevoie de odihnă, să vă îndreptați." Nimic de zis, bună odihnă. Să stai întins toată ziua, și seara să mergi la cinema. Și filmele erau toate vechi : *Alexandr Nevski, Pojarski, O fată de caracter.* Se rupeau ca niște cîrpe. Și în sală mirosea a ghips. Brrr...

Karnauhov surîde cu colțul gurii.

— Mai apropie-te, măi, de subiect, începuseși doar despre Musia...

— Ajung eu și la Musia. Nu mă întrerupe. Dacă nu-ți place, n-ai decît să nu mă asculți. Du-te de-ți inspectează mitralierele. Îi povestesc locotenentului. El n-a trecut încă prin spitale, trebuie să-i fac puțină școală.

Întinde mîna să mai ia o țigară.

— Slabe mai sînt, nu te satură...

Și, întorcîndu-se ostentativ cu fața spre mine, continuă :

— Așadar, brațul stîng mi-era în ghips : avusesem osul fracturat. Noaptea nu știam cum să mi-l mai așez. Mi-l puseseră în ghips cu un cîrlig. Și era încă bine că fusese fracturat mai jos de cot. Cei cu fractura deasupra cotului sau la claviculă stau prost de tot. Pe tot pieptul au un fel de carapace de ghips și brațul pe un suport. La spitale li se zice „avioane". Umblînd, își țin brațul la jumătate metru de față. A doua rană o aveam la șezut, a și rămas schija înăuntru. Acum nu-i nimic, nu o simt. Dar atunci pînă și pe hîrdău ca să mă așez era o dandana întreagă. Mă și jenam față de Musia... Iar ea, s-o fi văzut, rămîneai paf : cozi, uite atît de lungi. Și halatul strîns pe corp. Se așeza pe patul meu — pe atunci încă nu umblam — și mă hrănea cu lingurița, ca pe un copil, cu jumări din praf de ouă, și eu... stăteam ca pe ghimpi. Pe urmă am început să sărim pe fereastră afară... Din baie puteam sări bine. Erau vreo doi metri, cel mult. Dacă te urcai pe calorifer, ajungeai cu bărbia pînă la pervazul ferestrei. Era împreună cu mine un căpitan. Tot inginer, ca și dumneata. Băiat cult, cu carte! Pînă la război, fusese inginer-șef la o uzină. O tuleam pe acolo împreună cu dînsul, numai în iz-

mene și cămăși de noapte cu stampila spitalului. După colț aveam o casă cunoscută. Ne schimbam acolo și o ștergeam în oraș. Căpitanul fusese rănit la stomac. Se făcuse însă aproape bine. El sărea cel dintîi și mă trăgea și pe mine, de cîrligul de la ghips. Așa o ștergeam, și pe urmă, cînd responsabila de la poartă ne-a aflat șmecheria și a bătut fereastra în cuie, ne-am deprins să coborîm pe burlane. Și ce mai coborîșuri făceam! Era la noi unul fără picior. Își agăța cîrjele pe braț și cobora ca o maimuță, în doi timpi era jos, se surpa doar puțină tencuială. Se aranjau băieții cum puteau. Poți să-i îngropi și în pămînt, că o șterg și de acolo.

Karnauhov rîde.

— La noi, la Baku, obișnuiam s-o tulim în timpul filmului. Auzeai mereu dinspre fereastră : poc-poc-poc-poc, unul după altul. La sfîrșitul reprezentației, în sală nu mai vedeai decît pe cei care ședeau în pat.

— Mare scofală cinemaul, îl întrerupse Ciumak, fără să se întoarcă. În salonul șase făcusem o scară de frînghie, cu trepte în regulă. Ne-am folosit de ea timp de vreo două săptămîni. Era sub fereastră un copac gros de tot, așa că n-a observat-o nimeni. Într-o bună zi însă, erau așteptați în vizită niște șefi, au început să spele geamurile și ne-au rupt scara. Tot salonul a fost chemat la șefa secției!... Mare brînză! A doua zi am început s-o tulim din salonul șapte.

Șoarecii ronțăie printre bîrne. Departe, sus, pocnesc minele rare de noapte.

Piticul cu barbă galbenă șade pe o ciupercă și-și fumează luleaua lungă cu căpăcel. Îngerul plu-

tește în mijlocul unui cer negru, ca de cerneală. Mopsul se uită uimit la călimara răsturnată. Lui Hitler i-a pus cineva barbă și niște mustăți splendide „à la Maupassant", încît seamănă acum cu o firmă de frizer.

În adăpostul de alături zac răniții. Cer mereu de băut. Cu apa însă am ajuns prost de tot : avem doar două termose germane pentru douăzeci de inși.

În cursul zilei am respins șapte atacuri, și am avut ca pierderi patru morți, patru răniți și o mitralieră.

Îmi ung revolverul cu ulei, îl bag în toc și mă întind pe pat.

— Vrei să dormi, tovarășe locotenent ? mă întreabă Ciumak.

— Nu, așa numai, să stau puțin culcat.

— Te-am plictisit ?

— Ba nu, povestește mai departe, te ascult.

Continuă să povestească. Stau culcat pe o parte, ascultînd eterna poveste cu sora de spital a cărei inimă a fost cucerită, mă uit la Ciumak cum stă tolănit alene pe pat, numai în tricou, la degetele mari, strălucind de ulei, ale lui Karnauhov, care-și curăță revolverul, la șuvița de păr care-i cade în ochi. Mereu și-o dă peste cap cu încheietura mîinii, ca să nu-și mînjească fața de ulei. Și nu-mi vine să cred că acum un ceas sau două respingeam atacuri, căram răniții de-a lungul șanțurilor strîmte și incomode, și acum ședem pe o palmă de pămînt, izolați de toată lumea.

— Și totuși e bine la spital, ce zici, Ciumak ? îl întreb eu.

— Foarte bine.

— Mai bine decît aici ?

— Nici vorbă ! Te tolănești toată ziua în pat ca un porc, nu te gîndești la nimic. Nu ți se cere decît să mănînci, să dormi și să-ți urmezi tratamentul.

— Și nu ți-era dor de ai tăi ?

— Care ai mei ?

— De regiment, de băieți ?

— Sigur că mi-era dor. De aceea am și ieșit eu cu o lună de zile mai devreme. Nici nu-mi trecuse bine fistula.

— Adineauri spuneai că e bine la spital, rîde Karnauhov, să tot mănînci și să dormi...

— Ce te rînjești la mine ? Parcă nu știi singur că-i bine acolo unde nu sîntem. Dacă stai aici, ai vrea să fi la spital, să mai faci pe grozavul acolo, să te tolănești în cearceafuri albe, iar odată ajuns acolo, nu știi ce să faci ca să-ți treacă vremea, ți-e dor de front, de băieți.

Karnauhov își montează la loc revolverul, mare, cu un mîner comod, un Walter de captură, și-l vîră în toc.

— De cîte ori ai stat în spital, Ciumak ?

— De trei ori. Dar tu ?

— De două ori.

— Eu am stat de trei ori. De două ori în spitale de front și o dată în zona interioară.

Karnauhov rîde.

— Și-ți pare cam ciudat cînd te întorci înapoi, pe front, nu-i așa ? Trebuie să te deprinzi din nou.

— Cînd te întorci din spitale de front, mai merge, nu stai mult în ele, dar din cele de zonă interioară... Mi-aduc aminte cînd am venit din

Kuibîşev. Mai mare ruşinea... Cînd pocneşte vreo mină te-ai şi lăsat jos.

Rîd amîndoi, şi Ciumak şi Karnauhov.

— Ciudat lucru, tovarăşe locotenent, spune Karnauhov ştergîndu-şi mîinile unsuroase de pantalonii vătuiţi ; cînd stai în tranşee crezi că nu există nimic mai bun şi mai liniştit decît adăpostul tău. Postul de comandă al batalionului e chiar de-a binelea în spatele frontului. De cel al regimentului sau al diviziei nici nu mai vorbim. Şi chiar aşa spun ostaşii despre cei de pe mal : cei din spatele frontului...

Ciumak, care nu poate să tacă niciodată, îl întrerupe :

— Dar n-ai văzut şi dintr-aceia care stau la 100 de kilometri de prima linie şi se bat cu pumnii în piept : noi, combatanţii ? Era la noi în spital unul...

Se opreşte deodată. Ochii lui privesc ţintă la uşă.

— Tu de unde vii ?

Se uită şi Karnauhov la uşă.

E Valega ! Valega în carne şi oase, cu capul lui mare şi fruntea bombată, cu bocancii lui nemaipomenit de mari, cu vîrfurile întoarse în sus. Stă la uşă, îmbrăcat pare-se cu mantaua mea, care-i ajunge pînă la călcîie, şi se codeşte.

— De unde ai ieşit şi tu, Valega ?

— De acolo. De la noi...

Salută stîngaci. Nu-i reuşeşte niciodată acest lucru.

Îşi dă jos sacul de pe umeri.

— Am adus conserve... mantaua...

— Ce ? Ai înnebunit ?

— De ce să înnebunesc ? N-am înnebunit deloc. Poftiţi şi un bileţel.

— De la cine ?

— Mi l-a dat Harlamov, şeful de stat-major.

— Va să zică, el te-a trimis ?

— Ba nu. Am venit singur.

Scoate din sac nişte cutii de conserve şi două pîini.

— Îmi făceam tocmai sacul şi dînsul stătea de vorbă cu acela de la statul-major al regimentului ; ziceau că ar trebui să se facă legătura cu dumneavoastră. Şi atunci i-am spus că tocmai mă duc la dumneavoastră. Atunci a început să caute ceva şi apoi mi-a dat bileţelul ăsta.

Scoate din buzunarul lateral, îndesat ca la orice ostaş, o foaie de blocnotes împăturită în patru şi mi-o întinde. Recunosc scrisul îngrijit al lui Harlamov :

„5.10.42. 12.15. P.C. Uragan.

„Tovarăşe locotenent. În baza ordinului primit la 31, raportez că astăzi la orele 4.00 vom întreprinde un atac pentru a efectua joncţiunea cu dvs. la flancul drept, a tăia gruparea inamicului, ce s-a infiltrat în rîpă şi a o nimici. Comunic că am primit în completare 7 (şapte) oameni şi mi s-a telefonat de la Furtuna, că a sosit un nou comandant al gospodăriei noastre în locul dvs. Nu l-am văzut încă. Cum e pe la dvs., tovarăşe locotenent ? Dis-de-dimineaţă a trecut pe la noi căpitanul Abrosimov şi încă cîţiva oameni din gospodăria cea mare. Ţineţi-vă bine, tovarăşe locotenent. Vă scăpăm noi.

Lt. *Harlamov*."

Iscălitura e ministerială, amplă, oblică, cu un minunat „H" și cu un întreg stol de bucle, paranteze și puncte, fluturînd ca păsările în jurul ei.

Rup în bucăți bilețelul și-i dau foc. Auzi, domnule, să transmiți prin linia frontului o astfel de scrisoare. Of ! Harlamov, Harlamov ! Nu e băiat rău în fond, e chiar destoinic, dar prea din cale-afară de...

Valega gîfîie, căznindu-se zadarnic să deschidă o cutie de conserve cu o cheie germană cu rotiță în vîrf. Nici nu mă întreabă dacă mi-e foame. Nu-l întreb nici eu nimic, mă tem să nu-mi trădez sentimentele. Îl întreabă însă ceilalți, Karnauhov și Ciumak. Valega răspunde în silă :

— Atît doar că mă încurcă mantaua asta, e prea lungă... Altminteri a mers. Acolo, mai la stînga un pic, e o ruptură în linia lor, între transee. Am iscodit ziua și noaptea... Să vă încălzesc mîncarea, tovarășe locotenent ?

— Nu, nu e nevoie. Și nici n-ai unde.

— Un primus nu te-a tăiat capul să aduci ? întreabă rîzînd Ciumak.

În loc de răspuns, Valega scoate din buzunarul mantalei o lămpiță germană de spirt portativă și un pumn de cubulețe de spirt solid, semănînd cu bucăți de zahăr. Fără o vorbă, fără o umbră de zîmbet, pune totul pe masă.

— Nu face, Valega. Mîncăm și așa.

Și golim toți patru cu poftă cutia. Ce bună e carnea de porc conservată.

14

CEASUL arată ora 3.30. Apoi 3.45...4. Sîntem în așteptare. Ora 4.30, 5. E liniște... Se face ora 6, apoi 7... Începe să se lumineze de ziuă. Nu mai așteptăm.

Va să zică, încă o zi...

Toată dimineața pînă la amiază, nemții ne-au împroșcat mereu cu mine, mijlocii și chiar grele. Pe la orele 3, din șaisprezece inși cîți am fost rămînem doisprezece. Patru din cei răniți ieri mor. Cred că din cauza septicemiei. Unul moare de tetanos. E îngrozitor. Moare sub ochii mei. Nu mai e tînăr, trebuie să aibă vreo patruzeci de ani. Un glonte exploziv l-a nimerit în brațul drept, ceva mai jos de cot. Îi era tot timpul frică că i se va amputa mîna. Înainte de război fusese strungar în metal.

— Ce să fac eu fără mînă ? zicea așezîndu-și cu băgare de seamă pe genunchi brațul, legat de o scîndurică ruptă de la lada cu cartușe. În meseria noastră nu merge fără mînă. Mai bine mă nimereau în picior.

Și se uita întrebător cînd la mine, cînd la Karnauhov, de parcă părerile noastre ar fi avut vreo valoare. Am încercat să-l liniștim, spunîndu-i că oasele cresc la loc și se lipesc repede, că pe urmă carnea crește și că nervul nu i-a fost atins o dată ce e în stare să miște degetele. Se liniștise. Începuse chiar să ne povestească despre o perfecționare care o făcuse înainte de război la strungul lui. Pe urmă fața a început să i se contracteze în convulsiuni. Gura i s-a întins într-un surîs oribil, forțat. I s-a încordat gîtul și tot corpul i-a fost

cuprins de spasme. Se încovoia ca un arc, proptindu-se cu călcîiele și cu ceafa de pămînt. Țipa. Ne era cu neputință să-l descovoiem.

— E tetanos, a spus Karnauhov. La noi, la batalionul sanitar, a murit tot așa unul de tetanos.

A murit după două ore.

Am aflat din livretul lui militar că-l cheamă Fesenko. Acest nume mi-e cunoscut. L-am mai auzit undeva. Mai tîrziu mi-am adus aminte că era unul din cei doi soldați care săpau pămîntul cînd ne întorceam de la cîmpul de mine și care nu reușeau să-i explice agentului de legătură unde e comandantul batalionului.

În adăpostul nostru a nimerit o mină de 120 milimetri. În teorie ar fi trebuit să reziste, are patru rînduri de bîrne de cîte 25 centimetri și pe deasupra mai e acoperit și cu pămînt. În realitate lucrurile s-au petrecut altfel : bîrnele au rezistat, dar explozia i-a smuls căptușeala și l-a umplut cu pămînt.

Ne mutăm deci în adăpostul de alături, unde zac patru răniți. Unul din ei, rănit la cap, delirează. Vorbește într-una despre niște albii de zinc, apoi cheamă pe cineva și apoi iar începe cu albiile. Ține mereu ochii închiși, iar fața lui e ca de ceară. Va muri probabil și el.

Nu ne îngropăm morții. Minele șuieră și explodează de jur împrejur, fără încetare. În decursul unui minut, am numărat șase explozii. Se întîmplă și întreruperi, nu mai mari însă de 5 pînă la 7 minute. În acest mic răstimp reușim doar să mergem pînă afară și să verificăm dacă mai sînt în viață observatorii.

Ultima țigară strînsă de prin toate buzunarele — pe jumătate mahorcă, pe jumătate fărîmituri de pîine o fumăm toți trei : Karnauhov, Ciumak și cu mine. Nu mai avem tutun. Mucurile au fost adunate și ele.

Se isprăvește și apa. O schijă a nimerit într-un termos și n-am observat decît după ce se scursese aproape toată apa. În celălalt termos mai sînt vreo 10 litri, cel mult. Răniții cer însă mereu de băut. Nici nu știm dacă trebuie să le dăm de băut sau nu. Unul din ei știu că nu trebuie să bea, e rănit la stomac. Cere mereu : „Măcar o picătură, tovarășe locotenent, măcar o picătură, mi-e uscată gura..." și se uită cu niște ochi, de aș intra mai bine în pămînt. Mitralierele cer și ele de băut.

După ora 3 nemții încep atacurile. Și așa țin alternativ pînă seara... Atac, bombardament și iar atac.

Cel din urmă atac îl respingem, sleiți de puteri. Mitralierele fierb, ca niște ceainice.

De unde să facem rost de apă ? Dacă nu vom avea apă, mîine mitralierele nu vor mai trage, și atunci...

Seara facem bilanțul.

Am rămas în total unsprezece inși : eu, Ciumak, Karnauhov, Valega, doi telefoniști, patru mitralieri — cîte doi de fiecare mitralieră — și încă un soldat, tocmai bătrînul acela din Siberia cu care am stat împreună în tranșee. O schijă i-a rupt degetul cel mic de la mîna dreaptă, se ține totuși cu bărbăție. În plus, trei răniți. Spre seară, cel care delirează moare. Îl ducem afară în tranșee, unde ne depunem toți morții.

Mai avem patru mitraliere. Două au ieşit din uz. Pentru cele germane avem destule muniţii. Pentru ale noastre abia, abia dacă vom avea pentru o jumătate de zi.

Înainte de toate însă avem nevoie de apă. Fără apă, toate cartuşele nu fac nici două parale. Se poate oare să nu pornească ai noştri noaptea la atac, ca să facă joncţiunea cu noi ? Nu se poate să nu pornească. Trebuie doar şi ei să înţeleagă că nu sîntem în stare să rezistăm la infinit. Iar dacă vom fi nimiciţi, se poate pune cruce pe această cotă.

Dorul de ţigară e atît de puternic că mă apucă ameţeala. În buzunarul unui neamţ ucis Valega găseşte o ţigară udă, mototolită. O fumăm pe rînd, trăgînd fumul adînc în piept, închizînd ochii şi frigîndu-ne la degete. Peste vreo două ore o să începem să ducem tot aşa dorul apei. În termos nu mai sînt decît vreo doi litri. Rămîne ca rezervă de neatins pentru mitraliere.

Undeva, în fundul adăpostului, telefoniştii descoperă o duzină de heringi apetisanţi, graşi, înveliţi în pergament. Fără să vreau înghit în sec. Sînt argintii, netezi, cu spinarea moale şi picături de grăsime, cît roua de mici, ieşind de la capete. Tare mi-aş înfige dinţii în ei. Mă strecor însă afară şi îi arunc cît se poate de departe, în direcţia nemţilor. Mă întorc apoi îndărăt.

Răniţii s-au liniştit. Numai că respiră greu. Zac pe pămînt, pe mantale aşternute. Adăpostul e mai puţin confortabil ca cel dintîi. Un fel de masă bătută din scînduri, acoperită cu ziare, şi atît. Lîngă peretele igrasios, ce se surpă mereu, lampa noastră, cea cu abajurul verde, are o înfăţişare

cam absurdă. Am adus-o din celălalt adăpost. Nici nu ştiu cum de a scăpat.

Karnauhov desenează cu un ciot de creion floricele pe marginea unui ziar. E slăbit, sub ochi i-au apărut cearcăne mari, negre... Scoţîndu-şi tricoul, Ciumak îşi controlează cusăturile.

— Ar cam trebui să fac o baie, spune el, cu o voce obosită, scărpinîndu-se. Cum facem joncţiunea cu ai noştri, organizez o baie. Aducem apă din Volga noaptea şi ne spălăm. Mă mănîncă neîncetat.

— Pînă nu se termină războiul, zice Karnauhov, tot nu scapi. Nu ne fierbem rufele. Le speli în Volga, şi basta. Asta nu-i spălat.

Urmăresc cum se mişcă sub pielea, bine întinsă, bicepşii lui Ciumak, rotunzi ca nişte mingi. Poţi studia bine anatomia pe corpul lui.

— Cînd s-o sfîrşi războiul, îl băgăm pe Hitler într-un butoi plin cu păduchi şi îl legăm la mîini, ca să nu se poată scărpina, zice el fără a se întrerupe din treabă.

Telefonistul blond din colţ rîde înveselit. Îi place, se vede, o asemenea variantă de pedeapsă. Sincer vorbind, îmi place şi mie. Păduchii sînt poate cea mai mare tortură pe front.

Ciumak îşi pune tricoul şi se ridică.

— Hei, ce-aş mai fuma...

— Da, n-ar fi rău. Măcar o ţigară „Motor" de 35 de copeici. Una pentru toţi trei.

— „Motor" !... Mare scofală, „Motor". Dacă e vorba să visăm, apoi să visăm.

— Dumneata, tovarăşe locotenent, înainte de război ce fumai ?

— „Belomor"... și „Trud". Erau la Kiev, tot de două ruble.

— Și eu fumam „Belomor". Erau groase, bune, mai ales cele din Leningrad.

— Habar n-aveți ce înseamnă o țigară bună, zice Ciumak. Auzi, să viseze ei „Belomor"... „Kazbek", asta zic și eu, e o țigară ca lumea. Fumam cîte două pachete pe zi... Da, era trai pe vremuri.

Măsoară adăpostul în lung și în lat. Doi pași înainte și doi înapoi. Se întinde, punîndu-și mîinile la ceafă.

— Îmi puneam și eu niște pantaloni charleston, cam de 30 de centimetri, șapca pe o sprînceană, luam o fată la braț și... hai, băiete, pe Bulevardul Mării.

— Ce erai înainte de război ?

— Eu ? Șofer pe un „Z.I.S.". Apoi am fost marinar pe crucișătorul „Cervonaia Ukraina". La Sevastopol mă plimbam pe Bulevardul Mării cu pantaloni albi și panglici pînă la brîu. Frecam catarama cu cretă, îmi călcam pantalonii albi cu clini — și o ștergeam în oraș.

— Ia ascultă, măi Ciumak, înainte de război te mai gîndeai și la altceva în afară de fete ?

Ciumak rămîne parcă pe gînduri.

— Da, la rachiu... La ce altceva să mă gîndesc ? Bani aveam. Savant n-aveam de gînd să mă fac. Pauză. Acum însă...

— Te-ai potolit ?

Ciumak nu răspunde îndată. Cu mîinile în buzunare și cu picioarele rășchirate, își alege parcă cuvintele :

— N-aș putea spune că m-am potolit. La război însă... Iar o pauză. Mă înțelegi, pînă la război eram de capul meu. Aveam golanii mei, făceam chefuri împreună, luam la bătaie niște... surîde, făcîndu-mi ca de obicei cu ochiul, cu un aer de șmecher, niște indivizi ca ăsta. Dar voiam să spun altceva...

Se așază pe colțul mesei, legănîndu-și piciorul. Îi vine greu să-și formuleze gîndurile. Îi umblă prin cap, dar nu poate să le potrivească așa de bine.

— La Sevastopol, de pildă. A fost un caz, așa, încă la începutul asediului. În decembrie, sau poate la sfîrșitul lui noiembrie să fi fost. Nu mai țin minte... Aveam un tovarăș. De fapt, nici nu mi-a fost chiar tovarăș, făceam numai serviciu împreună pe crucișătorul „Cervonaia Ukraina". Terentiev îl chema, era marinar și el. După aceea am nimerit împreună la mal, în tranșee. Lîngă cimitirul francez. Pînă la război am trăit prost unul cu altul, ca cîinele cu pisica. S-a ținut scai de o muiere, voia să mi-o sufle. Și era bine băiatul, nimic de zis. Iar pe mine mă mîncau pumnii să-i scot vreo două măsele...

Un rănit începe să se miște într-un colț. Cere de băut. Îi dau să sugă o cîrpă udă, e tot ce putem să-i dăm acum. Își trage mantaua peste față și se liniștește. Încerc să nu mă uit în colțul în care se află termosul cu apă. Ciumak pune peste el cîrpa și se așază iarăși pe marginea mesei.

— Pe scurt, nu prea ne aveam noi bine...

Karnauhov șade cu capul proptit în mîini și sorbindu-l din ochi pe Ciumak. Acesta își leagănă piciorul.

— Şi i-am scos totuşi vreo două măsele, iar el mi-a cam frînt coastele. Vreo două săptămîni, ba chiar poate trei, n-am fost în stare să răsuflu cum se cade. Dar nu asta am vrut să zic... Ce mai încoace, încolo, mi-au jupuit nemţii spinarea toată cu un cartuş exploziv. Cam la cincisprezece paşi de tranşeele lor. Credeam că m-am dus pe copcă. Şi cine ştie dacă nu m-aş fi dus dracului. Dar dimineaţa m-am trezit în tranşeele noastre. Da, m-a tîrît pînă acolo Terentiev acela.

Rămînem tăcuţi cîteva clipe. Ciumak scobeşte cu unghia marginea mesei. Karnauhov stă ca şi mai înainte, cu capul în mîini. Flacăra lămpii pîlpîie, vîrful ei lung şi subţire linge sticla.

— Pe urmă a murit. I-au smuls picioarele amîndouă. Am aflat de la Gagrî, în spital. Mi-au dat fotografia lui, aşa ceruse el înainte de moarte... În sfîrşit, ce să mai vorbesc, s-a dus Terentiev...

Sărind de pe masă, Ciumak începe iar să umble prin adăpost înainte şi înapoi. Fără să-şi întoarcă capul, Karnauhov îl urmăreşte din ochi.

— Mă înţelegi, pînă la război băieţii mi-au fost... cum să spun... să nu-mi fie urît să beau singur. Iar acum... Am un cercetaş... Îl ştii, comandante de batalion, din cauza lui ne-am certat noi. Pentru el, ştiţi, sînt în stare să lupt cu dinţii... Sau Ghelman, un evreu. Trimite-l oriunde, face orice. Nemţii i-au ucis toată familia, într-un tîrguşor...

Îşi întrerupe deodată povestirea şi, întorcîndu-se brusc, iese din adăpost. Se aude cum scîrţîie treptele sub picioarele lui. Karnauhov se apucă iar de desenat.

— Dumneavoastră, tovarăşe locotenent, n-aţi fost în relaţii bune cu Ciumak ? întreabă el delicat, fără să-şi ridice capul.

— Da. Cam aşa ceva, răspund eu.

Karnauhov surîde.

— Mi-a povestit mai adineauri. Din cauza unui neamţ mort. Aşa e ?

— Da. De la un neamţ a început.

— Spune că nu i-aţi plăcut atunci.

— Ce să fac, nu pot să fiu pe placul tuturor.

— Şi cum e acum ? S-a aplanat ?

— Ce să se aplaneze ?

— V-aţi împăcat ?

— Dar ce, am fost certaţi ? E pur şi simplu arţăgos din fire, nu-i place să-i porunceşti. Şi mie-mi plac astfel de oameni. Adică nu cei care nu execută ordinele, ci cei iuţi la fire, ca Ciumak.

— Da, ce-i al lui, e al lui.

— Şi nu numai asta.

— Şi eu care ziceam că vă place alt soi de oameni.

— Ce fel ?

— Cum să vă spun... Nu sînteţi din acelaşi aluat.

— Poate că...

Ne întrerupem convorbirea. Intră Ciumak.

— Unde-i bidonul cel gol ? Cel de apă ?

— Care bidon ?

— Termosul, totuna e. Era la intrare.

— Cum, nu e acolo ?

— Nu-i.

— Atunci unde a dispărut ?

— Păi, asta întreb şi eu.

— Cînd am ieşit afară, era la intrare, spune Karnauhov, m-am şi împiedicat de el.

— Şi acum nu-i. Am scotocit în toate părţile.

— L-o fi luat Valega. Să astupe gaura pe care a făcut-o schija.

— Dar Valega unde e ?

— A fost adineauri pe aici. Curăţa pistolul automat. Ce, ai nevoie de dînsul ?

— Ar trebui să ne chibzuim cum să facem rost de apă. Mi-i şi sete şi ne trebuie pentru drăciile astea de mitraliere.

— Cum să ne chibzuim ? nu mă dumiresc eu.

— Să chibzuim şi noi ceva... Bătrînul spune că se aude un clipocit de apă pe undeva. Stă în stînga lîngă rîpă şi zice că se aude aşa ca un susur. O fi poate un izvor.

— Da de unde ? Picură petrolul din cisterne. Ştii cum se aude noaptea. Pînă la vagoane sînt cel mult 20 de metri.

— Şi de ce să nu controlăm ?

— Controlează, dacă ai chef.

Vărsăm în gamele apa ce ne-a mai rămas. Nu ne ajunge, nici măcar pentru două gamele.

Punîndu-şi termosul pe umeri, Ciumak pleacă. Nu trec nici cinci minute şi-şi face apariţia Valega. Se aşază într-un colţ şi începe să-şi cureţe arma, ca şi cum nu s-ar fi dus nicăieri.

— Unde ai dispărut şi tu ?

— N-am dispărut nicăieri, răspunde el, scoţînd cu o surcică noroiul din armă.

— Tu ai luat bidonul ? Termosul !

— Eu l-am luat.

— Cine dracu te-a pus ? L-am căutat de am înnebunit cu toţii.

Valega se uită la mine cu un aer de reproş.

— Păi, chiar dumneavoastră aţi spus că n-avem apă.

— Ei, şi ?

— M-am dus după apă.

— După apă ?

— Da, după apă.

— Pînă la Volga ?

— Nu, pînă la Volga n-am ajuns.

— Vorbeşte şi tu ca lumea. Ai adus apă ?

— N-am adus apă, ci vin.

Şi începe iarăşi să-şi curețe arma.

Aflăm în cele din urmă ce a făcut. Şi-a fixat încă de cu ziuă drumul. A găsit o cărare la dreapta podului, în direcţia batalionului trei.

— Şi de ce nu mi-ai spus nimic ?

— Păi, dumneavoastră nu m-aţi fi lăsat.

Pe scurt, n-a ajuns pînă la batalionul trei, a dat însă în drum de o bucătărie nemţească.

— Colo, lîngă linia ferată. Vine pesemne numai noaptea. Trasă de cai. Mari, zdraveni. M-am apropiat pe brînci. Era tocmai o vîlcea, un şănţuleţ. Îşi vărsau acolo lăturile. Ce să văd ? Doi nemţi care stau şi fumează. Văd prin întuneric cum le licăresc ţigările şi vorbesc ei încet în limba lor, hau, hau, hau... Apoi unul din ei aprinde o brichetă. Lîngă bucătărie zăresc două termose. Întocmai ca ăsta. La vreo cinci paşi. Mă gîndesc că trebuie să fie în ele ceai sau cafea. Şi ei tot trăncănesc şi trăncănesc. Unul pleacă. Celălalt rămîne. Şade şi fumează. Eu aştept. Am aşteptat vreo zece minute. M-am udat la burtă din cauza lăturilor lor. Se duce apoi şi celălalt să-şi facă trebuinţele în dosul bucătăriei. Şi am luat atunci

un termos și l-am lăsat pe al nostru. Gol... Ce-o să mai înjure !

Și Valega surîde un pic, cu colțul gurii. Rar i se întîmplă așa ceva.

— Vinul e prost al naibii, acru... Tocmai bun pentru mitraliere.

Bem fiecare cîte o jumătate de pahar, clătindu-ne gura, cu înghițituri mici, pentru a ne prelungi plăcerea. Apoi ne culcăm.

Visez Marea Neagră. Mă azvîrl de pe o stîncă în apa străvezie, în care tremură, cu mii de ace, soarele. Și în jurul meu sînt meduze, mari și mici, ca niște umbrele.

15

ATACUL întreprins de ai noștri dă greș. Stăm în tranșee și urmărim împușcăturile dintr-o parte și din cealaltă. Nemții trag din mitraliere fără răgaz. Rafale se ciocnesc, se încrucișează, se înalță în văzduh. Ici și colo, de cealaltă parte a rîpei, scuipă foc aruncătoarele de mine. Apoi amuțesc și ele. Continuă doar focul metodic al celor de serviciu. Ne întoarcem în adăpost.

Pînă dimineața nu mai dormim. N-avem chef să stăm de vorbă. Lipsa tutunului ne face nervoși. Răniții cer mereu apă. Spre dimineață moare încă unul.

La șapte vine o „ramă". Răsucindu-se mereu și sclipind cu geamurile ei, huruie, huruie, fără sfîrșit. Apoi, fără nici o pregătire, nemții trec la atac.

Răspundem cu cele patru mitraliere. La două sînt mitraliorii, la celelalte două Ciumak și Karnauhov, și Valega cu mine. Telefoniștii și bătrînul țin flancurile.

Soarele ne luminează din spate. Tocmai potrivit pentru tragere.

Urmează apoi bombardamentul de artilerie. Dăm jos mitralierele și ne așezăm pe vine. Schijele trec peste capetele noastre. Abia acum observ cît de tare a slăbit Valega. Obrajii, supți de tot, i s-au acoperit cu un fel de pecingine. Ochii i s-au făcut mari și serioși. Genunchii aproape îi ating urechile.

O mină explodează în șanțul de comunicație, la cîțiva pași de noi.

— Canaliile ! exclamă Valega.

— Canaliile ! spun și eu.

Bombardamentul durează vreo douăzeci de minute. E foarte obositor. Ridicăm apoi mitralierele pe platformă și așteptăm.

Ciumak îmi face semne cu mîna. Nu-i văd decît capul și mîna.

— Pe cei din stînga i-au curățat, strigă el.

Rămînem cu trei mitraliere.

Respingem încă un atac. Mitraliera mea rămîne în pană. E germană și mă pricep cam prost la ea. Îl strig pe Ciumak.

Vine fuga prin tranșee. Schioapătă. O schijă l-a atins la partea moale a corpului. Bereta e găurită la urechea dreaptă.

— Cei doi de acolo au fost omorîți, zice el scoțînd închizătorul din mitralieră. I-au făcut ferfeniță.

Nu răspund nimic. Ciumak face o mișcare imperceptibilă cu închizătorul, apoi îl pune la loc. Trage o rafală. Totul e în regulă.

— Cartușe ai destule, tovarășe comandant de batalion ?

— Deocamdată ajung.

— Lîngă adăpost mai este o ladă. Ultima, mi se pare...

— A nimerit o mină în ea.

Se uită drept în ochii mei. Văd în pupilele lui propriul meu chip.

— N-ar trebui să plecăm, tovarășe locotenent ?

Buzele lui uscate și albe de tot abia dacă se mai mișcă.

— Nu, nu plecăm ! spun eu.

Îmi întinde mîna. I-o strîng cu toată puterea. Este scos din luptă încă unul, bătrînul siberian.

Reîncepem focul. Mitraliera tremură, ca apucată de friguri. Simt cum sudoarea îmi curge șiroaie pe piept, pe spinare, pe la subțiori...

În fața se întinde un teren neted, dezolant de cenușiu. Un singur tufiș, ca o mînă cu degetele bolnave de gută. Apoi dispare și el : e secerat de mitralieră.

Nu-mi mai aduc aminte de cîte ori apar nemții. O dată, de două ori, de zece ori, de douăsprezece ori. Îmi vîjîie capul, sau poate sînt avioane deasupra noastră ? Ciumak strigă ceva. Nu pot desluși nimic. Valega îmi dă benzile una după alta. Cît de iute se golesc ! În jurul nostru sînt numai tuburi, n-ai nici pe unde călca...

— Mai adu-mi, mai adu-mi, Valega ! Valega aduce lada... Îi saltă caraghios șezutul — în

dreapta, în stînga. Sudoarea lipicioasă, caldă, îmi curge în ochi...

Adu ! Adu !...

Apare apoi o față roșie, fără bonetă, lucind de sudoare.

— Dați-mi voie, tovarășe locotenent.

— Pleacă de aici...

— Dar sînteți rănit...

— Pleacă de aici...

Fața se face nevăzută, iar în locul ei apare ceva alb, sau gălbui, sau roșu. Niște cercuri care se suprapun, se întretaie. Așa e cîteodată la cinema — cercurile devin din ce în ce mai palide, mai șterse, mai tremurătoare. Simt miros de amoniac. Deodată cercurile dispar și în locul lor apare iar acea față. Un moț auriu, guler descheiat, ochi albaștri, zîmbitori. Ochii lui Șireaev. Și moțul e al lui Șireaev. Iată și lampa cu abajurul verde. Miroase a amoniac atît de tare, încît îți vine să plîngi.

— Mă recunoști, inginerule ?

Pînă-și vocea e a lui Șireaev. Cineva mă strînge, mă îmbrățișează, un guler aspru mă înțeapă, îmi intră în gură.

Sînt în adăpostul nostru. Și lîngă mine, Harlamov, Valega, Șireaev ; Șireaev în carne și oase, viu, palpabil, cu moțul auriu.

— Ei, mă recunoști ?

— Doamne, Dumnezeule, sigur că te recunosc.

— Ei, slavă Domnului.

— Slavă Domnului.

Ne strîngem mîinile, rîdem și nu știm ce să mai spunem. Rîd și toți ceilalți.

— Luaţi-l mai cu binişorul, tovarăşe locotenent-major, doar e rănit. Îl zguduiţi prea tare.
E desigur Valega. Şireaev nu se dă bătut :
— Fugi încolo cu rana asta. I-a jupuit puţin pielea, şi atîta tot... Pînă mîine-i trece.
Mă simt slăbit, ameţesc, mai ales cînd mă întorc.
— Vrei să bei ?
Nici nu apuc să răspund şi simt pe buze acreala cutiei de tinichea şi ceva rece, plăcut revărsîndu-mi-se în tot corpul.
— De unde ai apărut şi tu, Şireaev ?
— Am căzut din lună.
— Nu, serios ?
— Cum, de unde ? Am primit o însărcinare, şi atît. Preiau comanda batalionului tău... Eşti nemulţumit ?
Nu s-a schimbat cîtuşi de puţin. Nici n-a slăbit. E tot atît de vînjos, cum a fost, solid, cu ţinuta corectă, cu boneta trasă pe o sprînceană.
— Dar pe tine te-a zdruncinat un pic, zice el, şi surîsul lui larg, descoperindu-i dinţii albi, nu-i piere de pe faţă. Se vede că nu prea vă odihniţi.
— Da, cu odihna stăm cam prost... Dar stai, stai puţin. Cum de aţi venit aici ?
— Nu ţi-e indiferent cum ? Am venit, şi basta.
— Dar nemţii ?
— Nemţii îşi văd şi ei de treabă. Au fugit din rîpă şi ne-au lăsat chiar şi doi prizonieri.
— Şi sînteţi mulţi ?
— Ce să-ţi spun ? Două batalioane. Al tău şi al treilea. Cam vreo cincizeci de oameni.
— Cincizeci ?
— Cincizeci !

— Minţi !
Izbucneşte din nou în rîs. Rîd şi cei dimprejur.
— De ce să mint ? După părerea ta, sîntem mulţi ?
— Dar după părerea ta ?
— Ce să-ţi spun...
— Stai... Dar podul ? Cum stăm cu podul ?
— Mai sînt acolo vreo cinci oameni, intervine Harlamov, dar n-au s-o ducă mult.
— Nemaipomenit ! Pur şi simplu nemaipomenit !... Dar Ciumak, Karnauhov ?
— Sînt toţi în viaţă.
— Ei, slavă Domnului. Mai dă-mi puţină apă.
Mai înghit o cană şi jumătate. Şireaev se ridică.
— Vino-ţi în fire. Eu mă duc să văd ce se mai aude pe acolo. O să stăm diseară de vorbă, să ne mai amintim de Oskol, de Petropavlovka. Îţi mai aduci aminte cum stăteam împreună pe mal ? Îmi întinde mîna. Dar pe Filatov, îl mai ţii minte ? Mitraliorul. Un bătrîn, bombănea într-una.
— Cum să nu.
— L-a strivit un tanc nemţesc. Nu şi-a părăsit mitraliera şi a fost strivit împreună cu ea.
— Păcat de bătrîn.
— Păcat. Era un om de ispravă.
Tăcem cîteva clipe.
— Ei, am plecat.
— Dă-i drumul. Pe diseară, va să zică.
Pleacă, trăgîndu-şi boneta pe sprînceana stîngă.
Valega scoate din buzunar tutun învelit în hîrtie şi mi-l întinde.

*

Seara ședem împreună cu Șireaev la P.C. al batalionului, în conducta de sub terasament.

Rana mea e un fleac, mi-a jupuit pielea de pe frunte și mi s-a făcut o cărare în păr. Pot chiar să și beau, ce-i drept, nu prea mult. Băutura, spirt ori votcă, pute îngrozitor. Avem ca gustare heringi, chiar acei pe care i-am aruncat pe cotă. Valega n-a putut să îndure așa ceva.

— Se poate să aruncați o bunătate ca asta? Rîndul trecut, cînd ați avut ceva de băut, chiar dumneavoastră ați spus: „Hei, Valega, ce bun ar fi un hering..."

Și aranjează felii îngrijit tăiate, fără oase, pe un ziar furat din arhiva lui Harlamov. Din cauza aceasta se iscă totdeauna certuri între ei.

Ședem și bem, ne aducem aminte de lunile iunie, iulie, de primele zile de retragere, de magaziile unde ne-am despărțit. După aceea, Șireaev și-a pierdut aproape întreg batalionul. Au fost încercuiți de nemți lîngă Kantemirovka și nimiciți aproape cu toții; chiar el era să fie luat prizonier. A pornit apoi, cu patru soldați care îi mai rămăseseră, spre Veșenskaia. Și acolo era cît pe ce să cadă în mîinile nemților. S-au strecurat. Trecînd Donul au nimerit într-o divizie formată din rămășițe de unități zdrobite. A luat parte la luptele de la Kalaci, a fost ușor rănit și a ajuns la Stalingrad, în rezerva frontului. A rămas acolo cam vreo lună de zile și a fost numit acum comandant de batalion în regimentul nostru.

Culcat pe patul de scînduri, mă uit la Șireaev. Mă silesc să descopăr în el fie și cea mai mică

schimbare. A rămas exact același, pînă și triunghiul albastru al maioului i se vede de sub gulerul descheiat.

— De Maximov n-ai auzit nimic? întreb eu.

— Nu. Mi-a spus cineva, nu mai țin minte cine, că l-ar fi văzut de partea asta a Donului. E însă puțin probabil. Am cutreierat toate părțile astea în lung și în lat și n-am dat de el.

— Dar dintre ai noștri te-ai mai întîlnit cu cineva?

— Dintre ai noștri? Șireaev își încrețește nasul. Cu cîțiva comandanți de companie, cu Goglidze, șeful serviciului de informații. Trecea cu mașina și mi-a făcut semn cu mîna. Pe cine am mai văzut? Cîteva fete de la batalionul sanitar... Pe Bîstrițki, secretarul organizației de partid... Stai, stai! și lovește cu palma în masă. Și pe prietenul tău, chimistul... cum îi zice?

— Pe Igor? Unde?

Mă ridic în capul oaselor.

— În partea asta. Acum vreo cinci zile.

— Minți!

— Iarăși mint. E la „Octombrie Roșu", în Divizia 39-a.

— Divizia 39-a?

— Și nici chimist nu mai e, ci tot inginer ca și tine. Cîmpuri de mine, bombe explozive și alte asemenea fleacuri.

— Dar tu ce ai căutat la Divizia 39-a?

— Eu, nimic. Am nimerit din întîmplare. Căutam statul-major al armatei, și un dobitoc de pe acolo mi-a spus că e la Bannîi Ovrag. M-am dus într-acolo. Și știi ce tărăboi e pe acolo? Nu vezi nimic la trei pași. Fum, praf... un iad, nu alta...

Tocmai atunci au sosit și nemții cu avioanele lor. M-am băgat într-un adăpost. Nici nu prea era adăpost, ci așa un fel de... Am văzut ușa de lemn și mi-am spus hai să intru, să scap măcar de schije. Am intrat acolo. Iar după ce au plecat avioanele, cînd dau să plec, mă trage cineva de mînă. Mă uit : Igor al tău. Nu l-am recunoscut la început. Și-a ras mustăcioara ; era negru, afumat ; l-am recunoscut doar după ochi.

— E sănătos, voinic ?

— Sănătos, voinic. S-a interesat, desigur, de tine. Dar ce puteam să-i spun ? Nu știu, și atît. Ne-a părut rău la amîndoi, apoi chiar el mi-a spus că trebuie să fii la Divizia 184-a. Se temea numai să nu fi greșit cifra. Mi-am notat totuși și m-am gîndit să nimeresc neapărat la tine. Știi și tu cîte locuri vacante au acum diviziile. La statul-major al armatei m-am cerut la Divizia 184-a. M-au primit cu brațele deschise, și la divizie am aflat în ce regiment ești.

— Bravo ție !

— Iaca așa s-au întîmplat lucrurile.

— Dar pe Sedîh nu l-ai văzut ?

— Nu, nu l-am văzut. Am și uitat să întreb de el. N-am stat de vorbă decît vreo zece minute.

— Am și acuma portțigaretul lui. Mi l-a făcut cadou cînd ne-am luat rămas bun.

Scot din buzunar portțigaretul de celuloid.

— Bun portțigaret, zice Șireaev.

— Foarte bun. Le făceam singuri. La uzina de tractoare. Știi cît celuloid era acolo.

— Minunat executat. Chiar voi le făceați ?

— Chiar noi.

— Dar monograma de pe capac cine a făcut-o ?

— Eu. Am zgîriat-o cu cuțitul.

— Splendid. N-ai decît una singură ?

— Numai una. Pe a mea am dăruit-o, și asta-i amintire de la Sedîh. Bun băiat.

— Foarte bun.

Șireaev își toarnă un păhărel.

— Mie nu-mi mai turna, spun eu ; am început să mă amețesc.

Vine apoi Abrosimov, șeful statului-major al regimentului. E palid și nemulțumit. Spune că comandantul diviziei era cît pe ce să-l destituie, pentru că noaptea trecută, nu în noaptea asta, ci noaptea trecută, a eșuat atacul. Dar ce putea el să facă, din moment ce se pregătea redislocarea regimentului ? Apoi ordinul a fost contramandat. Se duce cu Șireaev în prima linie. Împreună cu Harlamov pregătim formele pentru predarea batalionului.

Pe la orele 12, Șireaev se întoarce. Îi predau batalionul și, cînd răsare luna, plec cu Valega spre mal. Karnauhov și Ciumak mai sînt încă în prima linie, încît plec fără să-mi iau rămas bun de la ei.

Harlamov îmi întinde mîna.

— Cînd vi s-o urî pe mal, mai treceți și pe la noi.

Și mă privește cu ochii lui plini de bunătate. Sînt puțin mîhnit. M-am obișnuit cu batalionul. La ieșire, soldatul din post — are un nume atît de lung și de încîlcit, încît nu-i chip să-l ții minte — mă salută, trecîndu-și arma din mîna dreaptă în cea stîngă.

— Plecați de la noi, tovarășe locotenent ?

— Da, plec.

Tușește și salută din nou, urîndu-mi de astă dată drum bun.

— Mai treceți pe la noi, nu ne uitați.

— Am să trec negreșit, spun eu și, rezemîndu-mă de Valega, ies afară din tranșee. Ostașul cu numele complicat mă sprijină delicat din spate.

16

TREI zile nu fac nimic. Mănînc, dorm, citesc — și atît. Noul adăpost al lui Lisagor e splendid, o adevărată capodoperă a artei subterane. Un tunel lung de șapte metri, săpat de-a dreptul în povîrniș. La capătul din dreapta, o cameră. O cameră în toată puterea cuvîntului, îi lipsesc doar ferestrele. Pe dinăuntru totul e căptușit cu îngrijire cu scînduri subțiri, perfect ajustate. Are podea, tavan, două paturi, între ele o măsuță. Deasupra măsuței, o oglindă ovală, stil empire, cu un amoraș bucălat. În colț e un primus, o sobiță de fier. Saltele, perne, plapome. Mă rog, tot ce trebuie. De cealaltă parte a coridorului, pionierii mai continuă să sape. De astă dată pentru ei.

— O să trăim de acum încolo ca niște zmei, îmi spune Lisagor. Facem laițe pe două rînduri, un rastel pentru arme și unelte, masă, bancă, amenajăm un colț pentru bucătărie. În coridor facem un depozit pentru explozibil. Știi cît pămînt avem deasupra ? 14 metri ! Și-i numai lut, tare ca granitul. Într-un cuvînt, e ceva solid de tot.

Îmi place totul. O încăpere bună și sigură înseamnă pe front succesul asigurat, dacă nu chiar

pe jumătate, dar cel puțin pe sfert. Și timp de trei zile, mă delectez cu acest sfert.

Dimineața Valega îmi aduce supă de macaroane, grasă și deasă, de nu poți întoarce lingura în ea, apoi beau ceai din propriul nostru samovar care cîntă plăcut în colț. Îmi pun o pernă la spate, dezleg cuvinte încrucișate din niște numere vechi ale revistei *Krasnoarmeieț*, și mă distrez citind ziare din Moscova.

Pe globul pămîntesc e liniște.

În Noua Zeelandă sînt chemate sub arme noi contingente. Pe frontul egiptean, acțiuni de patrule ale englezilor. Am restabilit raporturile diplomatice cu Cuba și cu Luxemburgul. Aviația aliaților a întreprins mici raiduri pe deasupra lui Lae, Salamaua, Buna în Noua Guinee și pe insula Timor. Luptele cu japonezii în sectorul Owen-Stanley au devenit mai intense.

La Monrovia, capitala Liberiei, au sosit trupe americane.

În Madagascar, trupele engleze se deplasează, ocupă, luptă cu cineva, fără să poți înțelege cu cine anume, luînd chiar și prizonieri.

La Teatrul Mare se prezintă *Dubrovski*, și la Teatrul Mic *Frontul* lui Korneiciuk. La Teatrul „Nemirovici-Dancenko“ *Frumoasa Elena*.

Iar aici, la 14 metri adîncime sub pămînt, la un kilometru și jumătate de linia frontului, despre care vorbește acum toată lumea, mă simt atît de comod și de liniștit ca și în spatele frontului. Există oare locuri și mai liniștite ? Străzi luminate, tramvaie, troleibuze, robinete pe care nu trebuie decît să le întorci ca să curgă apa ? Ciudat lucru...

Stau așa culcat, ațintindu-mi privirile în tavan și gîndindu-mă la probleme înalte : că totul este relativ pe lumea asta, că în momentul de față idealul meu este înfățișat de acest adăpost și de gamela cu tăieței fierbinți, pe cînd înainte de război aveam nevoie și de cravate cu dunguliță, iar la brutărie făceam scandal cînd franzelele de doi și șaptezeci nu erau destul de bine prăjite... E posibil oare ca, după război, după toate aceste bombardamente, din nou să... și așa mai departe, tot cam în același gen.

Mă plictisesc să tot contemplu tavanul și să mă gîndesc la viitor. Mă strecor afară.

Ca și mai înainte, avioanele atacă uzina „Octombrie Roșu", ca și mai înainte explodează minele pe Volga, pe malul celălalt, uneori și pe malul acesta, și bărcile forfotesc pe fluviu sub focul neîncetat al nemților. Toate acestea nu prea le mai bagă nimeni în seamă. Chiar și atunci cînd vreo două Messerschmitt-uri răzlețe bombardează malul, și Junkers-urile — ca să mai schimbe — își aruncă bombele nu la „Octombrie Roșu", ci pe la noi, nu prea ne mai emoționează. Ostașii se pitesc pe undeva pe sub bîrne sau prin adăposturi și privesc de acolo. Ies apoi afară și, dacă se întîmplă să fi fost omorît cineva, îl îngroapă pe loc, pe mal, în gropile făcute de bombe, iar pe răniți îi duc la infirmerie. Și toate acestea se fac în liniște, cu pauze pentru fumat, cu glume.

M-am instalat pe o țeavă groasă, de cine știe ce origine, care trece de-a lungul malului, îmi bălăbănesc picioarele, fumez un extraordinar amestec care-mi taie respirația, mă delectez cu ultimele raze ale soarelui, cu cerul albastru, cu bisericuța

de pe celălalt mal și mă gîndesc... Nu, de fapt, nu mă gîndesc la nimic. Fumez numai și-mi bălăbănesc picioarele.

Se apropie Garkușa, mustăciosul ajutor de comandant de pluton. Îi arăt ceasul ; a început să se cam oprească de la un timp. Îl cercetează, îl scutură, zice că nu face nici două parale. Apoi începe, chiar aici lîngă mine, să-l repare, punîndu-și o scîndurică pe genunchi, cu mișcări uimitor de precise, deși ai impresia că ceasul va fi sfărîmat imediat numai venind în atingere cu aceste mîini vînjoase și pline de bătături.

Nu pot să-mi dau seama nici pînă acum ce meserie a avut înainte de război. N-are decît 26 de ani, a reușit să fie pînă acum ceasornicar, sobar, scafandru și chiar acrobat la circ și să se însoare de trei ori, întreținînd totodată regulat corespondență cu cîteșitrele nevestele, deși două din ele s-au remăritat.

E rezervat în vorbă, răspunde însă cu plăcere la întrebări. N-am de lucru și mă apuc să-i pun o mulțime de întrebări. Răspunde amănunțit, parcă ar completa un chestionar, fără să lase ceasul nici o clipă din mînă. Numai o dată se duce în tunel, să-și inspecteze pionierii.

Își face apoi apariția Astafiev, ajutorul șefului de stat-major la serviciul operativ. E tînăr, elegant, cu favoriți *à la* Oneghin și cu niște ochi perfect inexpresivi. Graseiază ușor cam ca francezii, crezînd probabil că-i șade bine. Ne cunoaștem abia de două zile, mă consideră însă prieten și-mi spune Jorj. Pe el îl cheamă Ipolit. Un nume foarte potrivit după mine. Ceva impalpabil îl face să semene cu Ipolit Kuraghin, eroul lui Tolstoi.

E tot atît de puțin inteligent, tot atît de sigur de sine. E docent în istorie la Universitatea din Sverdlovsk. Cînd fumează, ține degetul cel mic depărtat, și fumul îl dă afară țuguindu-și buzele. Profesiunea îl obligă să înceapă de pe acum să culeagă material pentru un viitor volum de istorie.

— Înțelegi dumneata cît de interesant e acest lucru, Jorj ? începe el, rezemîndu-se elegant cu coatele de țeavă, după ce a suflat mai întîi praful de pe ea. Tocmai acum, în toiul evenimentelor, nu ne e permis să uităm acest lucru, mai cu seamă nouă, celor care luăm parte la aceste evenimente, oameni culți și instruiți. Vor trece anii, și pentru fișa de trăgător pe jumătate putrezită a comandantului vostru de pluton se vor plăti mii de ruble și ea va fi cercetată cu lupa. Nu-i așa ?

Mă apucă de nasture, sucindu-l ușor cu degetul arătător.

— Ai să mă ajuți, Jorj, nu-i așa ? Înțelegi și dumneata că nu pot să-mi pun nădejdea în Abrosimov sau în alții de teapa lui. În afară de executarea ordinului sau de cucerirea unei cote, nu-i interesează nimic.

Și surîde ușor, cu aerul unui om care nu se gîndește nici o clipă că cineva ar putea să nu fie de acord cu el.

Cine știe... Poate că are dreptate. Pe mine însă nu mă interesează acum acest lucru. Și în general mă enervează. Mă enervează și favoriții lui, și acest „Jorj", și unghiile lui trandafirii, pe care le curăță mereu cu briceagul.

Deasupra rîpei apare un șirag de Junkers-uri cu aripi galbene. Uitîndu-se cu coada ochiului în direcția lor, Astafiev face un gest grațios cu mîna.

— Am plecat... Mă omoară cu formularele. Cîte douăzeci pe zi. Au înnebunit cu toții la statul-major al diviziei. Mai treci pe la mine, Jorj. Și dispare în adăpostul lui.

Junkers-urile se așază în formație și se lasă în picaj deasupra uzinei „Octombrie Roșu".

Scoțîndu-și afară vîrful limbii, Garkușa bagă stăruitor cu penseta o rotiță în ceasul meu.

Din bucătăria ofițerilor se aude zgomot de cuțite. Astăzi mi se pare că avem chiftele.

71

SPRE sfîrșitul zilei a treia sînt chemat la statul-major. A sosit material de geniu. Iau în primire o mie de mine. Cinci sute de mine antitanc, lăzi mari de cîte șase kilograme de scînduri necioplite, și tot atîtea mine mici de infanterie cu încărcătură de trotil de cîte 200 de grame. Iau în primire și 40 de suluri de sîrmă americană, 200 de cazmale, 30 de tîrnăcoape. Nici unele, nici altele nu-s bune de nimic. Mai ales cazmalele. Sînt de fier, se îndoaie, au mînere necioplite.

Toată această avere o întindem pe mal, în fața intrării tunelului nostru. Ne-am putea cu greu bizui pe cinstea vecinilor, încît averea e păzită pe rînd de cîte unul din pionieri.

Dimineața vedem că lipsesc 20 de cazmale și 10 tîrnăcoape. Sentinela, Iakov Tughiev, un flăcău cu obrajii rotunzi, vînjos, clipește uimit din ochi. Degetele întinse pe vipușca pantalonilor tremură de încordare.

— M-am dus, tovarăşe locotenent, numai să-mi fac nevoile. Zău. Încolo deloc nu m-am depărtat...

— Ce ai făcut, nu ne priveşte, tună Lisagor, şi glasul, şi privirea îi sînt atît de ameninţătoare încît degetele lui Tughiev încep să tremure şi mai tare. Pînă seara să fie toate la loc !

Seara la numărătoare ne ies 210 cazmale şi 35 de tîrnăcoape. Faţa lui Tughiev străluceşte.

— Iată ce înseamnă educaţie ! spune cu bucurie Lisagor şi, adunînd ostaşii pe mal, le ţine o predică lungă, cum că cazmaua e tot o armă şi că dacă, ferească Dumnezeu, îşi va pierde cineva cazmaua, tîrnăcopul sau chiar foarfeca de tăiat sîrma, îl paşte tribunalul. Ostaşii ascultă cu atenţie şi apoi însemnă cu cuţitul pe mînere numele lor şi noaptea se culcă cu cazmalele sub cap.

În acest timp eu întocmesc schemele. Desenez pe hîrtie de calc o hartă mare a poziţiei noastre de rezistenţă, o colorez cu creioane colorate şi mă duc la inginerul diviziei.

Şi el stă pe mal, la batalionul pionierilor, la vreo trei-patru sute metri de noi. Îl cheamă Ustinov. E căpitan, om ceva mai în vîrstă, trebuie să aibă aproape 50 de ani şi poartă ochelari. E politicos. După toate aparenţele, e pentru prima oară pe front. Vorbind, învîrteşte în mînă un creion galben, minunat ascuţit. Fixează pe hîrtie, cu o scriere rotundă, microscopică, fiecare idee pe care o formulează : întîi, al doilea, al treilea...

Pe masa din adăpost sînt o mulţime de cărţi : *Fortificaţii* de Uşakov, *Consolidarea terenului* de Gherbanovski, instrucţiuni, manuale, regulamente, nişte ediţii ale Academiei militare de geniu, cu

coperte colorate, pînă şi un *Hütte* groscior şi albastru.

Planurile întocmite de Ustinov în vederea întăririi primei linii sînt fenomenale — atît ca amploare, cît şi în ce priveşte varietatea mijloacelor şi detaliata elaborare a acestor mijloace.

Scoate o hartă presărată în întregime cu paranteze, arcuşoare, cruciuliţe, romburi, zigzaguri, toate desenate în diferite culori. Nu mai seamănă cu o hartă, ci mai curînd cu un covor. O aşterne cu grijă pe masă.

— N-am să încep să-ţi explic cît de importante sînt toate acestea. Cred că pricepi şi singur acest lucru. Ştim amîndoi perfect de bine din istoria războaielor că, în condiţiile războiului de poziţie — şi tocmai către acest soi de război tindem acum — numărul, calitatea şi planificarea chibzuită a construcţiilor de geniu joacă un rol de seamă, aş spune chiar, un rol primordial.

Îşi înghite saliva şi ochii săi mici, cu pielea atîrnînd deasupra pleoapelor, mă privesc pe deasupra ochelarilor.

— Acum 87 de ani, Sevastopolul a putut rezista tocmai datorită faptului că camarazii noştri, pionierii, şi cu Totleben au ştiut să creeze o centură aproape inaccesibilă de obstacole şi construcţii de geniu. Francezii, englezii, şi chiar sardinienii au atribuit acestei chestiuni o importanţă colosală. Ştim, de pildă, că în faţa colinei Malakov...

Îmi vorbeşte amănunţit despre fortificaţiile Sevastopolului, citînd din memorie o mulţime de cifre, trece apoi la războiul ruso-japonez, la Ver-

dun, la renumitele rețele de sîrmă ghimpată de la Kahovka.

Își strînge cu grijă schițele retranșamentelor și aproșurilor de la Sevastopol într-un dosar cu inscripția „Exemple istorice"...

— Vezi dar că avem de lucru pînă peste cap. Și cu cît vom putea înfăptui mai curînd toate acestea, cu atît mai bine.

Pe o foaie de hîrtie notează cifra „1" și trage în jurul ei un cerc mic.

— Asta în primul rînd. În al doilea rînd, te-aș ruga foarte mult să-mi prezinți zilnic la ora șapte fix rapoartele asupra lucrărilor efectuate în cursul nopții : A — de pionierii dumitale, B — de pionierii diviziei, C — de pionierii corpului de armată, dacă vor fi, și sper că vor fi, D — de subunitățile de pușcași. În afară de aceasta...

Și foaia se acoperă cu cifre — romane, arabe, în cerculețe, arcușoare, pătrățele sau fără nimic împrejur.

La plecare, îmi întinde mîna lui îngustă de intelectual, cu umflături de artrită la încheieturi.

— În special, te rog să nu uiți la fiecare 14 și 29 ale lunii să-mi trimiți formularele : 1, 1-b, 13 și 14. Iar raportul lunar pe ziua de 30, ar fi chiar mai bine la 29. Și săptămînal, situația lucrărilor efectuate, cu totalul progresiv. E foarte important...

Noaptea, înfulecînd conserve de pește, Lisagor rîde vesel și zgomotos.

— Ei, tovarășe locotenent, ai pățit-o. Va trebui să deschizi un adevărat birou de proiectări. Îți trebuie trei zile numai ca să citești tot ce ți-a scris aici. Iar ca să execuți, cu cazmalele noastre și cu

cei șaisprezece pionieri cîți avem, nici trei ani nu ne ajung. Nu l-ai întrebat de unde vine ? N-o fi de la Academia de geniu ?

18

ZILELE trec.

Bubuie tunurile. Cele regimentare, mici și cu țevi scurte, execută tirul direct, frontal, din prima linie. Cele mai mari, divizionare, trag de pe povîrnișul abrupt al malului, pitindu-se undeva între o sobă și un pat stricat. Iar cele mari de tot, cu țevi lungi ca niște trompe de elefant, ieșind de sub plasele de camuflaj, trag de pe celălalt mal al Volgăi. În sfîrșit, au intrat în joc și piesele de artilerie grea de 203 mm. Sînt trase de tractoare : țeava și afetul separat. Șeful serviciului financiar a sosit de pe malul celălalt pentru a plăti soldele ; e un om simpatic, vioi, pe care-l interesează toate ; Lazar — așa îi zice toată lumea la regiment — spune că pe celălalt mal n-ai nici unde scuipa, sub fiecare tufiș dai de cîte un tun.

Nemții se pasionează, ca și înainte, de tirul aruncătoarelor de mine, bătînd mereu cu „măgarii" lor punctele de trecere. Și mult timp după aceea pe apa Volgăi sclipesc burțile argintii ale peștilor omorîți de explozii.

Uruie avioanele : cele germane ziua, „cucuruznicii" noștri noaptea. Acum au căpătat și nemții niște avioane „nocturne", încît noaptea nu mai știi să le deosebești pe ale noastre de ale lor. Continuăm să săpăm, să punem mine, scrim rapoarte

de o extraordinară lungime. „În cursul nopţii s-au făcut : şanţuri pentru trăgători atîtea, tranşee atîtea, poziţii pentru aruncătoarele de mine atîtea, adăposturi, cîmpuri de mine atîtea, pierderile se cifrează la... în acest timp au fost distruse cutare şi cutare“...

Pe mal se deschid ateliere. Doi pionieri, dintre cei bolnăvicioşi, învîrtesc un cilindru de lemn : fabrică spirale Bruno, ceva intermediar între o armonică şi un sul de sîrmă ghimpată. Pionierii diviziei le întind apoi în prima linie în faţa tranşeelor. În fiece seară vine un pluton din compania a doua a batalionului de pionieri. Ai mei minează terenul şi conduc lucrările liniei a doua de rezistenţă. Aci lucrează aşa-zişii „trîndavi“ — croitorii, frizerii, oamenii însărcinaţi cu strîngerea capturilor şi ostaşii de la aruncătoarele de mine, care nu şi-au primit încă armamentul. Cu barajele de mine se ocupă Garkuşa şi comandantul secţiei a doua Agnivţev, un băiat energic, punctual, brutal însă şi antipatizat de ostaşi din această pricină.

Lisagor e mereu activ şi înjură cît poate. Are mereu cîte o misiune urgentă din partea comandantului de regiment : ba să facă o magazie de efecte, ba un atelier pentru reparaţia armelor, ba încă ceva. Duhneşte totdeauna a rachiu, ca un butoi : în general însă se ţine bine.

Ziua ne odihnim, amenajăm adăposturile, călăfătuim bărcile. Cum încep însă să licărească primele stele, strîngem cazmalele şi tîrnăcoapele şi pornim în prima linie. Incendiile s-au rărit, drumul ne este luminat de rachete.

După ce terminăm lucrul, şedem fumînd mahorcă cu Şireaev şi Karnauhov — de cele mai multe ori mă duc în adăpostul strîmt şi bine încălzit al batalionului doi — blestemăm viaţa ostăşească, invidiindu-i pe cei din spatele frontului. Jucăm cîteodată şah, dar Karnauhov mă face mat de fiecare dată. Sînt foarte slab la şah.

Dimineaţa, cum începe să se crape de ziuă, ne întoarcem acasă. Dimineţile s-au făcut reci, bruma ţine cam pînă pe la zece. În adăpost ne aşteaptă ceaiul, conservele rămase de aseară şi trosnetele plăcute ale sobiţei din colţ.

În limbajul comunicatelor noastre, aceasta se cheamă : „unităţile noastre au susţinut lupte de artilerie cu inamicul şi si-au întărit poziţiile“. De vreo zece zile nu mai dăm în comunicate de cuvintele „crîncene“ şi „grele“, cu toate că nemţii ne bombardează mereu de dimineaţă pînă seara, trag cu armele de infanterie şi încearcă mereu să pătrundă cînd ici, cînd colo. Nu mai au însă îndrăzneala dinainte, nici nu mai sînt atît de siguri de sine şi tot mai rar aruncă din avioane în liniile noastre nori de manifeste, cu apelul de a ne preda şi de-a renunţa la speranţa că Jukov ne va veni în ajutor de la nord.

Luna noiembrie aduce primele geruri matinale, care se înteţesc pe zi ce trece, şi efectele de iarnă, care ni se împart acum. Căciuli cu clape, pufoaice, pantaloni vătuiţi, obiele de postav, mănuşi mitoase de blană de iepure. Se spune că peste cîteva zile vor sosi şi cizme de pîslă şi veste îmblănite. Scoatem steluţele de pe bonete, le înfigem în căciulile gri şi trecem la programul de iarnă : nu ne mai spălăm în Volga şi începem să numărăm zilele ce ne-au mai rămas pînă la primăvară.

Ustinov mă zăpăcește cu o întreagă cascadă de fițuici. Mici, îngrijit împăturite și lipite, cu inscripția nelipsită „strict confidențial" sau „numai lui Kerjențev personal", figurînd sus în colțul drept, ele îmi cer, în mod insistent și formulări felurite, ba formele netrimise la timp, ba un raport întîrziat, ba mă avertizează că trebuie să pregătesc cîmpurile de mine pentru iarnă : percutoarele să fie unse cu ulei și minele doar parțial camuflate să fie vopsite în alb.

Aceste fițuici mi le aduce agentul de legătură al lui Ustinov, un pionier vesel, ciupit de vărsat și grozav de cîrn. Încă de la ușă răsună vocea lui tinerească și sonoră :

— Deschideți, tovarășe locotenent ! Poșta de dimineață !

E bun prieten cu Valega. Aprinzîndu-și amîndoi nelipsita țigară, se așază jos la intrare și încep să judece comandanții — pe ai lor și pe ai altora.

— Al meu tot scrie și scrie... răsună prin ușă vocea agentului de legătură. Cum se scoală, a și pus mîna pe creion. Nici la privată nu merge. Se teme rău de mine. A poruncit să i se facă la intrare un scut de grinzi și privata să fie acoperită cu șine de fier.

— Locotenentului meu nu-i place să scrie, răspunde vocea de bas a lui Valega. Îl înjură mereu pe al tău că-i trimite atîtea fițuici. În schimb, cărți să-i tot dai. Le citește pe toate. Mănîncă ciorbă și cu un ochi tot în carte e sau la gazetă. Învățat om, nu glumă.

— Dar nu e mai învățat ca al meu, replică cu un accent de jignire agentul de legătură. Ai văzut cîte cărți sînt la noi pe masă ? Numai una — am văzut eu singur — are cinci sute de pagini. Și scrie mărunt, mărunt — fără ochelari nici nu deslușești.

— Dar al tău se duce în prima linie ? îl întreabă Valega pe neașteptate.

— Da de unde. E prea bătrîn. Și nici nu vede nimic noaptea.

Valega tace triumfător. Agentul de legătură pleacă, ducînd cu el rapoartele mele.

Cîteodată vine pe la noi Ciumak. Stă alături, la zece pași de noi, aduce cărți de joc și jucăm 21. Uneori mă duc cu Lisagor la dînsul să ascultăm plăci de patefon...

Din cînd în cînd vine de pe celălalt mal Lazar, șeful serviciului financiar. Rămîne să doarmă la noi. Valega îi așterne mantaua între paturi și el se instalează lîngă sobă. Lazar povestește noutăți de pe malul stîng al Volgăi. E vorba să fim retrași pentru reorganizare ori la Leninsk, ori poate chiar în Siberia. Știm că nu-i nimic adevărat din toate acestea, ne facem însă că-l credem — e doar mult mai plăcut să crezi decît să nu crezi — și ne facem planuri în privința unei vieți pașnice la Krasnoufimsk sau la Tomsk.

În sectorul regimentului nostru cade o dată un Messerschmitt. Cine l-a doborît, nu se știe, rapoartele de seară ale tuturor celor trei batalioane indică însă : „Un avion inamic a fost doborît de focul precis de pușcă și mitralieră al unităților batalionului nostru". Avionul cade în apropierea fabricii de mezeluri și conserve de carne și, cu toată canonada și strigătele comandanților, pornește într-acolo un adevărat pelerinaj. După o jumătate de oră Ciumak aduce un minunat ceasor-

nic cu arătătoarele fosforescente și o mare bucată de plexiglas. Mai bine de o săptămînă ne grozăvim cu toții cu colosale țigarete transparente fabricate de Garkușa. Clienții nu-i dau pace. Chiar și maiorul, care are trei pipe și care nu fumează niciodată țigări, își comandă un țigaret special, cu o verigă de metal.

19

ÎN seara zilei de șase, Karnauhov îmi telefonează :

— Nemții nu se agită. Mă plictisesc. Am chiftele la masă. Și mîine e sărbătoare. Vino.

Nu mă las așteptat. Ne ducem, Șireaev și cu mine ; mai tîrziu sosește Farber.

— Îți aduci aminte, îmi spune Șireaev, cheful pe care l-am tras lîngă Kupiansk ? În ultima noapte... La mine în subsol... Am avut pînă și cartofi prăjiți. Filip al meu era mare meșter la prăjit cartofi. Îl ții minte pe Filip ? L-am pierdut. Lîngă Kantemirovka... Bun băiat...

Învîrtește ceașca în mînă.

— La ce te gîndeai atunci ? Zi, Iurka. Cînd ședeam pe mal ? Regimentul plecase și noi ședeam și ne uitam la rachete. La ce te gîndeai atunci ?

— Ce să-ți spun...

— Nu-mi spune... Știu. Ne era rușine. Grozav ne era de rușine. Nu-i așa ? Și după aceea, ții minte, într-un sat, ne-a dat un bătrîn să bem apă. „Nu vreți să luptați, spunea bătrînul. Sînteți sănătoși și nu vreți." Și nu știam ce să-i răspundem. Hei, dacă ar fi aici bătrînul acela cu un singur dinte-n gură !

Se oprește deodată și ochii i se fac mici și sfredelitori. A mai avut asemenea ochi atunci cînd a aflat că i-au fugit doi soldați.

— Ia spune-mi, inginerule, așa ceva ți s-a întîmplat în timpul retragerii ? Să zici că s-a isprăvit tot... se destramă tot... Nu mai rămîne nimic. Ți s-a întîmplat ? Mie mi s-a întîmplat odată. Treceam Donul. Ce mai era și acolo ! Călcai pe capetele oamenilor. Cu un căpitan, pionier și el, începusem să fac ordine. Batalionul lui amenaja între timp un pod de pontoane, șubred, cu dopuri și cepuri peste tot locul, de pe urma bombardărilor. Mașinile treceau cîte una, pînă-n burtă în apă. Am aranjat puțin lucrurile, am pus oamenii în rînd, cînd deodată, pe un Willys, hop ! un maior cu o cască de tanchist. Cînd a ajuns pînă la pod cu Willys-ul lui, numai ce-l văd că se ridică cît era de lung și zbiară la mine, cît îl ține gura : „De ce dracu nu lași oamenii să treacă ? Tancurile nemțești sînt la trei kilometri ! Și ție de ordine îți arde ?" Am rămas înmărmurit. Avea un revolver în mînă și o mutră aprinsă, cu ochi holbați. Mi-am zis atunci : dacă pînă și maiorii au ajuns să vorbească așa, înseamnă că stăm prost de tot... Și mașinile au și început să dea buzna una peste alta. Pe căpitanul meu l-au și doborît din picioare. Și atunci nu mi-am mai dat seama ce fac. Am sărit pe Willys și pleosc ! o dată, de două ori, de trei ori peste mutra lui scîrboasă. I-am smuls revolverul din mînă și toate opt gloanțe le-am băgat în el... De tancuri nici pomeneală nu era.

Şi şoferul lui s-a făcut nevăzut. Poate că or fi fost nemţi, provocatori, ce zici ?

— Se prea poate, răspund eu.

Şireaev se opreşte. Se uită fix înainte, într-un punct. Din receptorul telefonului se aude cum înjură cineva.

— Şi totuşi ce voinţă are... zice Şireaev, fără să ridice ochii. Zău aşa...

— De cine vorbeşti ? întreb eu nedumerit.

— De Stalin, fireşte. Să oprească el două retrageri ca astea ! Gîndeşte-te numai ! În 1941 şi acuma iar. Să ştii să-i respingi de lîngă Moscova şi să te opreşti aici. De cînd stăm noi aici ? A treia lună ? Şi nemţii nu pot face nimic cu toate Junkers-urile şi Heinkel-ele lor. Şi asta după o asemenea rupere de front !... După cele întîmplate în iulie... Cum s-o fi simţind el ? Tu ce crezi ? E al doilea an acum de cînd ducem greul. Şi el trebuie să se gîndească pentru noi toţi. Noi ţinem un fleac de 5-600 de metri, şi înjurăm. Ba asta nu-i cum trebuie, ba asta-i prost, ba mitraliera se blochează. Şi el, comandantul suprem, trebuie să aibă în vedere tot frontul.... Nu izbuteşte probabil să citească nici ziarele. Tu cum crezi, Kerjenţev, izbuteşte sau ba ?

— Nu ştiu. Cred că izbuteşte.

— Izbuteşte, crezi ? Eu cred că nu. Tu stai bine. Stai în adăpost, fumezi mahorcă, şi cînd nu-ţi place ceva, ieşi şi tu din bîrlogul tău, mai tragi cîte o înjurătură, uneori ameninţi şi cu pistolul... Şi-i cunoşti pe degete pe toţi, şi ai cercetat fiecare muşuroi, fiecare moviliţă. Iar el ce are ?? Hărţi ! Şi pe hărţi nişte steguleţe. Poftim de te descurcă. Şi toate să le ai în minte : unde se înaintează, unde stau trupele pe loc, unde se retrag. Nu, nu-l invidiez. Nu-l invidiez deloc...

Şireaev se ridică :

— Ia mai cîntă-ne ceva, Karnauhov.

Karnauhov ia chitara din perete. Au găsit-o ieri cercetaşii într-o dărîmătură de casă.

— Cîntă-ne ceva de inimă albastră...

Întinzîndu-şi picioarele strînse bine în cizmele de box, Şireaev se instalează mai comod pe pat.

— Ce mai e în prima linie, Leoşka ? E linişte ?

— E linişte, tovarăşe locotenent-major, răspunde Leoşka cel clăpăug, pe un ton voit vioi, ca să nu se creadă că a aţipit... La a cincea s-a adus cina. Înjură oamenii că-i rară...

— Lasă că îi arăt eu odată majorului ăstuia, de o să mă ţină minte cît o să trăiască. Dacă vine la noapte, să mă scoli ! Ei, dă-i drumul, Karnauhov !

Karnauhov ia un acord. Are o voce gravă, foarte plăcută, între bariton şi tenor, şi o ureche muzicală remarcabilă. Nu cîntă tare, dar cu pasiune ; uneori închide ochii. Cîntă numai cîntece ruseşti, nostalgice. Multe din ele le aud pentru prima oară. Cîntă bine. Şi are o faţă plăcută, limpede, sinceră. Sprîncene stufoase. Ochi albaştri, inteligenţi, liniştiţi în orice împrejurare. Un zîmbet adînc, ce nu dispare niciodată. Chiar şi pe cotă îi surîdeau ochii.

Farber şade acoperindu-şi ochii cu palma. Printre degete îi răzbate părul roşietic, buclat. La ce se gîndeşte acum ? N-aş putea să-mi închipui nici măcar aproximativ. La soţie, la copii, la integrale sau mărimi infinitezimale ? Sau nu-l interesează nimic în general pe lumea asta ? Uneori

am impresia că nici moartea nu-l sperie, atît de absent și de plictisit pare, fumîndu-și țigara în timpul bombardamentului.

Karnauhov a obosit sau poate s-a săturat de cîntat. Pune chitara în cui. Cîtva timp ședem în tăcere. Șireaev se ridică într-un cot.

— Farber... și înainte de război erai tot așa ?

Farber ridică capul.

— Cum așa ?

— Așa cum ești acum ?

— Dar cum sînt acum ?

— Dracu știe cum... Nu pot să înțeleg. Nu-ți place să bei, nu-ți place să înjuri, femeile nu-ți plac... Uită-te și tu la inginerul nostru. E doar și el om cu studii universitare.

Farber schițează un zîmbet abia perceptibil.

— Nu prea înțeleg legătura dintre vin, femei și studii universitare.

— Nu de legătură e vorba.

Șireaev se așază pe pat cu picioarele larg desfăcute.

— Uită-te la Karnauhov, cît e el de liniștit și de modest — tu nu asculta, Karnauhov — dar și el cînd trage o înjurătură, apoi țin-te.

— Da. Nu prea sînt tare în acest domeniu, răspunde Farber.

Șireaev rîde.

— Să nu crezi cumva că vreau să te corup. Sau să te învăț să înjuri. Ferească Dumnezeu. Pur și simplu nu înțeleg cum s-a putut întîmpla așa ceva... Dar să înoți știi ?

— Să înot ? Nu, nu știu.

— Dar să mergi pe bicicletă ?

— Nici să merg pe bicicletă.

— Dar la palme ai luat vreodată pe cineva ?

— Ce ai cu dînsul ? îi ia apărarea Karnauhov. Adresează-te lui Ciumak în chestiunea asta. De la el ai ce să auzi.

— Da, la palme am luat pe cineva, răspunde calm Farber și se ridică.

— Ai luat ? Pe cine ?

— Mă duc, spune Farber și începe să-și încheie mantaua, evitînd astfel răspunsul la întrebare.

— Stai, spune pe cine ai luat la palme ?

— Nu e prea interesant... Dați-mi voie să plec...

Și pleacă.

— Ciudat băiat, spune Șireaev și se ridică și el.

Karnauhov surîde. Are în obraji două gropițe mici cum au copiii.

— Ieri am trecut pe la el. Veneam de la mal. Ședea și scria ceva pe o foaie de caiet. O scrisoare, probabil. Era pe sfîrșite, a patra pagină. Și un scris mărunt, mărunțel de tot. Mult aș fi vrut să știu ce scrie.

Șireaev îmi face abia vizibil cu ochiul.

— Poate că nu era o scrisoare.

— Dar ce putea să fie ?

— Versuri poate.

Karnauhov se face roșu la față.

— Tu de ce roșești ?

— Ba nu roșesc deloc.

Și roșește și mai mult.

Reținîndu-și un surîs, Șireaev tace, uitîndu-se mereu țintă la Karnauhov.

— Ei, dar ale tale cum sînt ?

— Ce să fie ?

— Poeziile.

— Care poezii ?

— Ce crezi că nu ştim ? În caieţelul de muşama. Cum scrie acolo, Kerjenţev, nu mai ţii minte ?

Karnauhov vede că e strîns cu uşa.

— Scriu şi eu aşa. Ca să-mi treacă timpul.

— Ca să-ţi treacă timpul... Toţi sînteţi la fel. Auzi, ca să-i treacă timpul. Şi Puşkin o fi scris probabil tot pentru ca să-i treacă timpul.

După o jumătate de oră plec cu Karnauhov. La semafor ne despărţim : el o ia la dreapta ; eu o iau la stînga.

— Dar versurile tot ai să mi le citeşti, îi spun luîndu-mi rămas bun.

— Cu altă ocazie... răspunde el vag şi se face nevăzut în întuneric.

20

NOAPTEA e întunecoasă. Stele nu se văd. Pe alocuri numai se ghicesc pete tulburi, nelămurite. De jur împrejur e linişte. Se aud împuşcături slabe pe un dîmb.

Mă împiedic de tot felul de fiare vechi. O dată sînt cît pe ce să cad încurcîndu-mă în nişte sîrmă.

Lîngă un podeţ distrus şade cineva. Licăreşte un foc de ţigară.

— Cine naiba fumează aici ?

— De aici nu se vede, răspunde din întuneric o voce înăbuşită. E vocea lui Farber.

— Ce faci aici ?

— Nimic. Iau aer.

Mă apropii.

— Zici că iei aer ?

— Iau aer.

Mă aşez lîngă el. Farber nu mai scoate nici un cuvînt. Şade şi fumează. Aprind şi eu o ţigară. Tăcem amîndoi. Nu ştiu ce aş putea vorbi cu el.

— O să aibă loc în curînd un concert, spune deodată Farber.

— Nu cred, răspund eu. „Măgarii" lor tac de două zile, nu se ştie de ce.

— Nu vorbesc despre asta, ci despre un concert adevărat. Dincolo, pe mal, a fost instalat un megafon. Transmit ultimele ştiri şi după aceea urmează un concert. Aseară s-a transmis cam pe la ora asta.

— De la Moscova ?

— Probabil că de la Moscova.

Trec nişte ostaşi. Vreo zece inşi, unul după altul, în şir. Duc mine şi muniţii. Se aude cum se surpă pietrişul sub picioarele lor, cum înjură, poticnindu-se. Peste vreo 20 de minute se vor întoarce, iar peste altă jumătate de oră vor trece din nou, poticnindu-se iar şi înjurînd întunericul, fierul împrăştiat de Hitler şi pe plutonierul care-i sileşte să ducă deodată cîte patru mine de batalion. În cursul nopţii au să facă şapte sau opt drumuri. Ziua toate minele vor fi consumate, şi o dată cu apusul soarelui, du-te iar la mal, de la mal în prima linie, din prima linie iar la mal.

— Ce se mai aude pe la companie ? întreb eu.

— Nimic, răspunde Farber cu indiferenţă. Nici un fel de schimbări deosebite.

— Cîţi oameni ai acum ?

— Tot atîţia cîţi au fost. Mai mult de 18-20 nu

reuşesc să am. Dintre cei vechi, care au venit cu mine, n-a rămas aproape nici unul.

— Dar completările ?

— Vai de completări.

— Boboci ?

— Văd o armată pentru prima oară în viaţa lor. Unul a fost omorît ieri. I-a explodat o grenadă în mînă.

— Da..., zic eu. Afurisită treabă mai e şi războiul...

Farber nu răspunde nimic. Scoate din buzunar o tabacheră cu tutun, îşi răsuceşte o ţigară şi o aprinde de la mucul rămas. I se luminează pentru o clipă faţa slabă, cu obrajii scofîlciţi, nasul osos, cutele de lîngă gură.

— Nu ţi s-a părut niciodată că viaţa e o inepţie ? mă întreabă Farber.

Nu poate să-şi aprindă ţigara, mucul e prea mic, se fărîmă.

— Viaţa sau războiul ?

— Viaţa.

— Complicată chestiune... Viaţa are desigur destul de multe inepţii. Dar în legătură cu ce...

— Aşa, fără nici o legătură... Filozofez şi eu. Fac oarecum un bilanţ.

— N-o fi prea devreme ?

— E cam devreme, desigur, dar un bilanţ tot se poate face.

Îşi striveşte încet mucul cu călcîiul. Focul mai mocneşte un timp la picioarele lui.

— Dumneata nu te-ai gîndit niciodată la viaţa dumitale din trecut ? Nu ţi s-a părut că am dus într-o oarecare măsură o viaţă de struţ ?

— De struţ ?

— Dacă ar fi să facem o paralelă, cred că asta ar fi cea mai reuşită. Aproape nu scoatem capul de sub aripă.

— Explică, te rog.

— Mă refer la război. La noi şi la război. Spunînd noi, mă am în vedere pe mine, pe dumneata, şi în genere oamenii care nu prea au legături cu războiul în timp de pace. Într-un cuvînt, dumneata ai ştiut că are să fie război ?

— Cred că da.

— Nu „cred“, ci ai ştiut. Ceva mai mult, ai ştiut că o să iei şi dumneata parte la acest război.

Trage de cîteva ori fumul adînc în piept şi-l dă zgomotos afară.

— Pînă la război erai ofiţer de rezervă. Nu-i aşa ? Specialitate militară-34... Pregătire superioară extraordinară sau ceva în felul acesta.

— Specialitate militară-34... Pregătire superioară... Comandant de pluton în rezervă.

Niciodată încă nu l-am auzit pe Farber vorbind atît de mult.

— Aveai o dată pe săptămînă o zi de instrucţie militară, şi te străduiai să lipseşti în această zi. Vara veneau manevrele, frecătura. La dreap-ta, la stîn-ga, înainte marş. Activii cereau întoarceri energice, cîntece voioase. La instrucţia tactică dormeai ascunzîndu-te prin tufişuri, fumai şi te uitai la ceas să vezi cît a mai rămas pînă la prînz. Cred că greşesc foarte puţin.

— Sincer vorbind, puţin.

— Iată buba... Ne bizuiam pe alţii, şi eu şi dumneata. La parada de 1 Mai, stăteam pe trotuar cu mîinile în buzunare şi ne uitam cum treceau tancurile, avioanele, cum defilau coloane de

soldați... Ah, ce minunat, ah, ce putere! Cam asta gîndeam noi atunci. Nu-i așa? Că vom trebui însă și noi să mărșăluim, și nu pe asflat, ci pe drumuri prăfuite, cu ranița în spinare, că va depinde de noi viața, hai, să nu zic a sute de oameni, dar chiar și a cîtorva zeci de inși, ne gîndeam oare atunci la toate acestea?

Farber vorbește încet, alene chiar, cu pauze, trăgînd cîte un fum de țigară după fiecare frază. Pare perfect liniștit. Dar fumurile trase unul după altul, pauzele neregulate și sprîncenele încruntate, luminate de țigară, fac să se simtă cît de mult a dorit să vorbească despre toate acestea, n-a avut însă cu cine sau ocazie sau timp sau dracu mai știe ce. Îmi dau seama că e tulburat. La mulți oameni retrași și tăcuți, tulburarea aproape că nu se manifestă, făcîndu-i dimpotrivă și mai rezervați.

Tac. Ascult. Fumez. Farber continuă:

— A patra zi după izbucnirea războiului au fost înșirați în fața mea pe două rînduri 30 de oameni: tîmplari, lăcătuși, fierari, tractoriști — și mi s-a spus: comandă, învață-i. Era în batalionul de rezervă.

— Pionieri?

— Da, pionieri.

— Ești și dumneata pionier?

— Da, sînt. Mai bine zis, am fost pionier.

— Și de ce te-au făcut deodată infanterist?

— Am fost la aruncătoarele de mine. Iar după raita de la Harkov, a trebuit să devin infanterist.

— N-am știut. Va să zică, sîntem colegi.

— Da, colegi, zîmbește Farber și continuă: Mi s-a spus așadar: comandă, învață-i. În orar aveam: minări, patru ore; fortificații, patru ore; șosele și poduri, patru ore. Stăteau ostașii, lăsîndu-se cînd pe un picior, cînd pe altul, uitîndu-se din cînd în cînd la ranițele lor îngrămădite sub un copac, stăteau și așteptau să audă ce le voi spune. Și ce puteam eu să le spun? Știam doar și eu că trotilul seamănă cu săpunul și dinamita cu gelatina, că tranșeele pot avea profil complet și incomplet și că dacă mă va întreba cineva din cîte părți e alcătuită arma, mă voi scărpina mult la ceafă și voi trînti prima cifră care îmi va trece prin cap...

Face o pauză. Își caută prin buzunare tabachera. N-am observat pînă acum că fumează atît de mult, țigară după țigară.

— Și cine e de vină în toate acestea? „Nen'tu?" cum zice plutonierul meu. Nu, nu „nen'tu"... Sînt singur de vină. Pînă la război instrucția militară nu prezenta pentru mine nici un interes. Concentrările le consideram ca o obligație necesară — așa e regula, n-ai încotro — dar extrem de neplăcută. Da, obligație... Vezi dumneata, nu e vocația mea. Pe mine mă preocupă matematica și celelalte științe...

Farber începe să se caute prin buzunare.

— Cu ce aprindem? spune el. Nu mai am chibrituri.

— Mucul s-a stins?

— Da, s-a stins.

— Să așteptăm soldații. Trebuie să treacă îndată spre mal.

— Da, n-avem încotro.

Așteptăm. După o pauză, Farber continuă cu aceeași voce calmă și obosită :

— I-am instruit timp de patru luni. Îți închipui și dumneata ce instrucție a mai fost și asta ! Și ce puteam eu să-i învăț ? Tot batalionul nostru avea un singur manual de instrucție în materie de mine. Și atît. Nici un fel de material documentar. Noaptea studiam și dimineața le povesteam soldaților cum e alcătuită mina, fără să fi ținut în viața mea o mină în mînă. Br-r-r... Cînd îmi aduc aminte, mă trec fiori.

Trec soldații. Le cerem foc. Lăsîndu-se jos, un soldat scapără foc dintr-un amnar. După ce ne aprindem țigările, soldații pleacă. Una după alta se fac nevăzute în întuneric siluetele lor cu mantale peste pieptarele vătuite.

Farber întoarce capul.

— Mă vaiet ? Da ? spune el foarte liniștit.

Pînă acum vorbea fără să-și întoarcă capul, privind înaintea lui. Acum, în întuneric, simt ațintită asupra mea privirea ochilor săi miopi.

— Cine se vaietă ? întreb eu.

— Cine ? Eu. Așa gîndești probabil. Îți spui : nu știu de ce se tot tînguie și se tot plînge. Așa-i ?

Nu găsesc îndată ce să-i răspund. În multe privințe are dreptate.

Dar de ce să vorbești despre cele ce au trecut ? Analiza trecutului sau mai bine zis a racilelor trecutului are sens numai atunci cînd pe baza acestei analize poate fi îndreptat prezentul sau pregătit viitorul.

— După mine e greu să trăiești, gîndindu-te mereu la greșelile tale din trecut și mustrîndu-te din cauza lor. Mustrările nu ajută la nimic. Și arma

cred că o cunoști acum și știi să-i înveți pe soldați s-o mînuiască...

Farber rîde.

— Poate că ai dreptate...

Tace iar o clipă.

— Dar știi... dacă m-aș fi întîlnit, de pildă, înainte de război... hai, fie chiar și cu Șireaev... niciodată n-aș fi crezut că-l voi invidia.

— Și acum îl invidiezi ?

— Îl invidiez.

Urmează o clipă de tăcere.

— Mă pricep destul de bine în chestiuni de matematică superioară. În opt ani de zile am învățat ceva. O problemă însă atît de elementară ca problema demascării plutonierului care fură din proviziile soldaților constituie pentru mine un obstacol aproape de netrecut.

— Ai înclinații pentru autocritică, spun eu.

— Se prea poate. Cred că și dumneata te ocupi cu asta, numai că nu spui.

— Totuși de ce-l invidiezi pe Șireaev ?

— De ce ?...

Se ridică, face cîțiva pași și se așază din nou. În jurul nostru o liniște uimitoare. De undeva, de departe, de dincolo de „Octombrie Roșu", se aude din cînd în cînd, țăcănind fără nici un fel de convingere, o mitralieră.

— Pentru că, uitîndu-mă la el, îmi simt în chip deosebit de acut inferioritatea. Dumitale ți se pare cam caraghios acest lucru, dar așa e. E un om simplu, dintr-o bucată. Nu-l costă nimic să mă întrebe dacă știu să înot sau să merg pe bicicletă. Nu simte că aceste întrebări mă ating la

punctul cel mai sensibil. Am mințit cînd i-am spus că am luat la palme pe cineva. N-am pălmuit niciodată pe nimeni. Nu-mi plăceau bătăile, nu-mi plăceau exercițiile fizice. Acum însă...

Se oprește pe neașteptate, începînd să-și tragă nasul. E un tic nervos, probabil. Încep să înțeleg treptat caracterul lui rezervat, necomunicativ, tăcut.

— Nu-i nimic, spun eu, silindu-mă să găsesc ceva care să-l consoleze. Îmi aduc aminte cum mă răsteam la el cînd eram comandant de batalion. Tuturor li-e greu la război !

— O, Doamne ! Așa m-ai înțeles oare ? Vocea lui tremură, întretăiată de emoție. Mi s-a propus un loc foarte bun pe lîngă statul-major al frontului. Știu bine limbi străine. Mi s-a propus un loc la serviciul de informații, să mă ocup cu prizonierii, iar dumneata îmi spui că tuturor li-e greu la război...

Simt că am făcut o gafă.

— Ești însurat ? întreb eu.

— Da. Dar de ce întrebi ?

— Așa. Ai și copii ?

— Copii n-am.

— Cîți ani ai ?

— Douăzeci și opt.

— Douăzeci și opt. Și eu tot douăzeci și opt. Ceva prieteni ai avut ?

— Am avut, dar...

Se oprește.

— Dacă nu vrei, poți să nu răspunzi. Nu e un interogatoriu. Întreb și eu așa... Ești prea singuratic, cred eu.

— Ah, de asta...

— Da, de asta... Ne cunoaștem aproape de o lună și jumătate și abia azi stăm de vorbă mai mult.

— Da, azi...

— Am impresia că te ferești, că ocolești oamenii.

— Se prea poate... Și după o pauză : În general mă împrietenesc greu. Sau mai exact, oamenii se împrietenesc greu cu mine. Sînt, în fond, un om puțin interesant. Nu-mi place votca, de cîntat nu cînt și, în general, sînt un ofițer mediocru...

— Te înșeli.

— Întreabă-l pe Șireaev.

— Șireaev se poartă bine cu dumneata...

— Nu e vorba de cum se poartă... De altfel, e foarte puțin interesantă această temă.

— După părerea mea e interesantă. Să-ți spun sincer, cînd te-am văzut pentru prima dată, ții minte, pe mal, noaptea, după debarcare...

Farber mă oprește cu un gest.

— Stai ! Și atingîndu-mi genunchiul cu mîna : Auzi ?

Trage cu urechea. De pe malul celălalt al Volgăi vin, plutind domol și solemn, cînd îndepărtîndu-se, cînd apropiindu-se, după cum bate vîntul, sunete răgușite, de flaute și de viori, pe deasupra fluviului, pe deasupra orașului distrus și tăcut, pe deasupra noastră, pe deasupra nemților, trecînd dincolo de tranșee, dincolo de prima linie, dincolo de Movila lui Mamai.

— Știi ce-i asta ?

— Ceva cunoscut... Foarte cunoscut... Nu e Ceaikovski ?

— Ba da. Ceaikovski. Din Simfonia a V-a. Partea a II-a. Andante cantabile.

Ascultăm în tăcere. În spatele nostru începe să țăcănească o mitralieră, obsedant, ca o mașină de cusut. Apoi încetează.

— Ascultă pasajul ăsta... îmi spune Farber atingîndu-mi iarăși genunchiul cu mîna. E ca un țipăt. Așa-i ? În final, nu mai e așa. E aceeași melodie, dar altfel. Îți place a V-a ?

— Îmi place.

— Și mie... Mai mult chiar decît a VI-a. Deși a VI-a e socotită, ca să zic așa, cea mai... Acum urmează valsul. Să tăcem.

Și tăcem. Tăcem pînă la sfîrșit. Răsar iarăși în fața mea Kievul, parcul Țarski, castanii, teii, Liusea, florile roșii, dirijorul cu ceva alb la butonieră...

Apare apoi un bombardier de noapte, greu, cu trei motoare. A fost poreclit la noi, nu știu de ce, „oftica".

— E straniu, nu-i așa ? spune Farber, ridicîndu-se.

— Ce e straniu ?

— Toate acestea... Ceaikovski, mantaua asta, „oftica"...

Ne sculăm și pornim în direcția adăpostului lui Farber. Bombardierele se învîrtesc mereu în loc. Dinspre Movila lui Mamai fîșiile de lumină ale unui reflector cercetează cerul.

Nu mă mai duc pe mal. Rămîn peste noapte la Farber.

21

ÎN seara zilei de șapte sosesc ziarele cu cuvîntarea lui Stalin. O așteptăm demult. La radio n-am reușit să auzim mai nimic, sînt paraziți. Atît am deslușit și noi : „Va fi și pe strada noastră sărbătoare".

Această frază e comentată în toate adăposturile și tranșeele.

— Trecem la ofensivă, declară cu competență Lisagor ; vorbește totdeauna cu multă competență, în orice chestiune. Ai să vezi. Nu degeaba spunea Lazar rîndul trecut, ții minte, că trec în fiecare noapte niște divizii... Le vezi ? Nici eu nu le văd... Dar trebuie să pricepi...

Stalin a vorbit în ziua de 6 noiembrie.

În ziua de 7, aliații au debarcat în Algeria și la Oran. În ziua de 10, au intrat în Tunis și în Casablanca.

În ziua de 11 noiembrie, la ora șapte dimineața, au încetat operațiunile militare din Africa de nord. A fost iscălit un acord între Darlan și Eisenhower. În aceeași zi și la aceeași oră, trupele germane au traversat, din ordinul lui Hitler, linia de demarcare la Châlons-sur-Saone și au înaintat spre Lyon. La ora 15, trupele italiene au intrat în Nisa. La 12 noiembrie, nemții au ocupat Marsilia și au debarcat în Tunis.

La 13 noiembrie, nemții au bombardat pentru ultima oară Stalingradul. Patruzeci și două de „J-87", în trei rînduri, și-au aruncat bombele pe

pozițile artileriei noastre grele din sectorul Krasnaia Sloboda, pe malul stîng al Volgăi, apoi s-au îndepărtat. Plutește în văzduh o liniște neobișnuită, de neînțeles, uimitoare.

După 82 de zile de fum și de bubuituri neîncetate, după bombardamente masive de la șapte dimineața pînă la șapte seara, se întîmplă ceva greu de înțeles. Dispare norul de deasupra lui „Octombrie Roșu". Nu mai trebuie să ridicăm mereu capul și să căutăm pe cerul senin afurisitele triunghiuri. Numai o „rama" apare cu aceeași exactitate în fiece dimineață și înainte de apusul soarelui și Messerschmitt-urile mai trec uneori în zbor nebun deasupra capetelor noastre și se fac imediat nevăzute.

E clar, neamțul s-a epuizat... În tranșee se discută cu însuflețire de ce și pentru ce și dacă evenimentele din Africa pot fi socotite ca un al doilea front. Locțiitorii politici sînt asaltați din toate părțile. Îndrumătorul regimentului, Senecika Lozovoi, vesel, vioi și veșnic agitat, cade din picioare de oboseală. Pe mal, aproape că nu se mai arată, vine pentru un moment să asculte radioul și iar fuga. Iar acolo, în prima linie, auzi mereu : „Senecika, vino încoace ! Senecika, vino la noi !" Toată lumea așa îi zice — Senecika. Și soldații, și comandanții. Comisarul îl mustră o dată :

— Ce înseamnă asta, Lozovoi ? Ești doar locotenent, și toată lumea nu te mai scoate din „Senecika"... Nu e bine.

Și el surîde intimidat :

— Ce pot să le fac eu ? S-au obișnuit așa. De cîte ori le-am spus. Uită... Uit și eu.

Așa i-a și rămas numele — Senecika. Comisarul a dat din umeri :

— Muncește enorm... Poți să te superi pe el ?

Și de muncit, muncește Senecika, într-adevăr, cît trei. Are atîta inițiativă și fantezie, încît nu poți înțelege cum de încap toate în el, mititel și firav cum este. Într-un timp își tot bătea capul cu un fel de megafon. I-au fabricat pionierii mei un megafon zdravăn din tablă și zile întregi făcea agitație printre nemți, ajutat de un translator. Nemții se înfuriau, deschideau focul, iar el își lua megafonul la subțioară și se ducea în alt loc. A prins după aceea pasiunea manifestelor și a caricaturilor lui Hitler, care îi reușeau destul de bine. Tocmai atunci a sosit la regiment o provizie de obuze și de mine, încărcate cu manifeste. Cînd s-au terminat acestea, s-a chinuit mult cu niște cutii de conserve, a încercat chiar să facă un fel de aruncător de cauciuc. N-a obținut însă nimic, cutiile nu ajungeau pînă la nemți. S-a apucat atunci să facă o momîie. După pilda dată de el, au început să se facă asemenea momîi în toate diviziile. Aceste momîi erau o mare distracție pentru ostași. Din cîrpe și o uniformă germană, Senecika făcu o momîie semănînd cu Hitler, cu mustăți și moț de cîlți vopsiți și, atîrnîndu-i o tăbliță pe care scria : „Trageți în mine !", a pus-o într-o noapte, împreună cu cercetașii, în „țara nimănui" între noi și nemți. Aceștia s-au înfuriat și toată ziua au tras cu mitraliera în führerul lor și noaptea au furat momîia. De furat au furat-o, însă au pierdut trei inși. Soldații noștri mureau de rîs : strașnic e Senecika al nostru ! Era foarte iubit de ostași.

Din păcate, însă, a fost curînd luat de la noi. Ca cel mai bun agitator din divizie, a fost trimis la Moscova, la o școală. Mult au mai așteptat ostașii o scrisoare din partea lui. Cînd a sosit în sfîrșit, toată ziua la P.C. al batalionului unu i s-a scris un răspuns; pe acolo venea Senecika mai des. Textul scrisorii nu trecea de două pagini, mai mult întrebări („iar la noi e ca și înainte, luptăm cîte puțin") ; în schimb însă iscăliturile abia-abia dacă au încăput pe patru pagini — vreo sută de iscălituri.

Mult timp și cu drag și-au amintit de Senecika.

— Cînd se va termina odată școala lui ? se întrebau ei, sperînd cu toții că se va întoarce iar în regimentul nostru. Nu s-a întors însă, a ajuns pare-se pe frontul de nord...

22

NOUĂSPREZECE noiembrie e o zi memorabilă pentru mine. E ziua mea de naștere. În copilărie era sărbătorită prin plăcinte și cadouri, mai tîrziu prin petreceri. Într-un fel sau altul, era însă marcată întotdeauna. Pînă și anul trecut, în regimentul de rezervă, am băut în ziua asta basamac și am mîncat lapte covăsit dintr-un enorm lighean smălțuit.

Și de astă dată Valega și Lisagor pun ceva la cale. Valega mă silește decuseară să mă duc la baie, o cocioabă dărăpănată fără acoperiș, de pe malul Volgăi, și-mi dă primeneli curate, călcate chiar. Apoi dispare toată ziua, apărînd doar numai

cîte-o clipă, îngrijorat, căutînd pe cineva, cu pachete misterioase subțioară. Lisagor rîde enigmatic. Eu mă fac că nu văd nimic.

Spre seară mă duc la Ustinov. De trei zile mă tot cheamă la dînsul. La început îmi „propune" numai, după aceea „ordonă" și, în sfîrșit, „îți ordon pentru ultima oară, pentru a evita orice neplăceri". Știu dinainte despre ce va fi vorba. N-am trimis la timp planul lucrărilor de geniu pentru fortificarea poziției de rezistență, inventarul materialelor de geniu disponibile, cu indicarea pierderilor și intrărilor din ultima săptămînă, schemele posturilor de observație proiectate. Mă așteaptă o morală lungă și plictisitoare, presărată cu pilde istorice, Verdun, Port-Arthur, Totleben Klausewitz. Nu scap cu mai puțin de un ceas. Știu.

Ustinov mă întîmpină neobișnuit de solemn. Îi place forma și ritualul. În general, intelectualii care nimeresc pe front se împart în două categorii. Unii se simt stingheriți și chinuiți de rigorile militare : totul atîrnă pe ei ca un sac, bluza stă umflată, catarama centurii e veșnic într-o parte, cizmele sînt cu trei numere mai mari, mantaua stă ca un gheb, limba li se împleticește. Celorlalți, dimpotrivă, le place foarte mult această latură exterioară a vieții militare : salută cu plăcere, chiar cu oarecare poftă, în timpul convorbirii intercalează în fiece clipă cuvintele „tovarășe locotenent", „tovarășe căpitan", fac paradă de cunoștințele lor în materie de regulament și în privința mărcilor de avioane, germane și ale noastre. Ciulind urechile la zborul minelor sau al obuzelor, se grăbesc să spună că sînt „regimentare" sau „au

început cu 152". Îi auzi mereu spunînd : „noi, combatanții" sau „la noi, pe front..."

Ustinov face parte din categoria a doua. Vezi imediat că e mîndru de punctualitatea lui și de faptul că respectă punct cu punct toate paragrafele regulamentului. Și asta îl prinde de fapt destul de bine, cu toată pasiunea lui pentru hîrțogărie, cu toată vîrsta lui înaintată și cu ochelarii lui. Cu orișicine ar da bună ziua, se scoală în picioare. Stînd de vorbă cu superiorii, ține mîinile strîns lipite de vipușca pantalonilor.

Acum mă privește cu o nuanță de deosebită solemnitate. Toată atitudinea lui e plină de rezervă : expresia feței e rece, sprîncenele încruntate ; mă invită cu un gest de actor să iau loc pe un taburet. Așadar, convorbirea nu se va reduce numai la planuri și tabele recapitulative.

Iau loc pe taburet, în fața lui. Tăcem cîtva timp. Își ridică apoi privirea spre mine, pe deasupra ochelarilor.

— Ești la curent cu ultimele evenimente, tovarășe locotenent ?

— Care evenimente ?

— Cum ? Nu știi încă nimic ?

Ridică nedumerit din sprîncene.

— C.R.P. nu ți-a spus nimic ?

C. R. P. în limbajul de rapoarte, care-i place, înseamnă : „comandantul regimentului de pușcași", iar în cazul de față maiorul Borodin.

— Nu mi-a spus nimic.

Încet, parcă șovăind, sprîncenele îi revin la poziția obișnuită. Degetele lui învîrtesc un creion lung, ascuțit cu îngrijire și cu o capsulă la capăt.

— Astăzi la ora șase fix trecem la ofensivă.

Creionul desenează pe o hîrtiuță un cerculeț și, subliniind importanța frazei, marchează la mijloc un punct.

— Care ofensivă ?

— Ofensivă pe tot frontul, rostește el încet, savurînd fiecare cuvînt. Sîntem și noi cuprinși în ea. Dumneata înțelegi ce înseamnă asta ?

Deocamdată înțeleg doar atît : pînă la începutul ofensivei au mai rămas zece ore. Așadar, s-a dus dracului repaosul pe care l-am făgăduit ostașilor pentru noaptea asta, primul în decursul ultimelor două săptămîni.

— Divizia noastră are o misiune limitată, dar serioasă, continuă el. Trebuie să punem mîna pe rezervoare. Înțelegi dumneata ce răspundere cade asupra noastră ? La 4.30 începe pregătirea de artilerie. Intră în acțiune toată artileria frontului, tot malul stîng. Avem la dispoziția noastră — acum e ora opt și șapte minute — un timp extrem de limitat : vreo zece ore. Regimentului vostru i se va pune la dispoziție o companie din batalionul de pionieri. Dumitale îți revine așadar sarcina de a pune la dispoziția fiecărui batalion de pușcași cîte un pluton din această companie, pentru a efectua recunoașterea lucrărilor de geniu și curățirea cîmpurilor de mine ale inamicului. Pe pionierii regimentului îi vei pune să facă trecerile în cîmpurile noastre.

Coala de hîrtie din fața lui se umple puțin cîte puțin cu rînduri drepte, îngrijite.

— Nu uita nici un moment să ții evidența. Fiecare mină scoasă, fiecare cîmp de mine descoperit trebuie să fie fixat, reperat într-un punct de orientare, care să fie numaidecît un punct fix

— mă înţelegi ? — nu un butoi, nu un tun, ci un punct fix. Rapoartele relative la lucrările efectuate mi le trimiţi la fiecare trei ore, cu un curier special.

Mai vorbeşte mult şi amănunţit, fără să scape nici un mărunţiş, distribuindu-mi tot timpul în ore şi minute. Tac şi notez. Pionierii diviziei se şi pregătesc de lucru : curăţă uneltele, leagă proiectilele, fac tubuleţe incendiare.

Ascult, notez, mă uit din cînd în cînd la ceas. La nouă plec. Mă înţeleg cu comandantul companiei a doua, pusă la dispoziţia mea — e tocmai compania ce lucrează în permanenţă la mine — să vină la ora două noaptea.

Lisagor mă întîmpină tunînd şi fulgerînd. Ochii lui mici sclipesc.

— Cum îţi place povestea asta ? Ce zici, tovarăşe locotenent ?

Se înăbuşe de tulburare, nu e în stare să stea locului. Sărind în picioare, începe să se plimbe de la un capăt la celălalt al adăpostului.

— Am făcut tranşee, am pus mine cu duiumul, de şi-ar fi frînt p-aici şi dracul gîtul. Am aranjat tot... Şi acum, poftim ! Fă pasaje, înlătură Brunourile... Toată munca noastră s-a dus naibii... Şedeam mai bine în tranşee şi mai trăgeam din cînd în cînd, din moment ce neamţul nu se bagă... Ce ne mai trebuie ?

Începe să mă enerveze.

— Ia mai termină discuţia asta tîmpită. Nu-ţi place, poţi să nu lupţi, treaba ta...

Lisagor nu se astîmpără. În glasul lui apare o notă plîngăreaţă :

— Cum să nu te superi ? Ia te uită la masa asta. Ne-am gîndit şi noi odată să serbăm ca lumea ziua ta şi acum s-a dus totul pe copcă !

Masa e într-adevăr de nerecunoscut. În mijloc patru sticle desfundate, mezeluri tăiate în felioare subţiri în formă de elipsă, un pachet de fursecuri „Puşkin", ciocolată într-un ambalaj aurit, scrumbii, şi luxul suprem al acestei mese copioase — carnea fumegînd în gamelă şi umplînd cu aroma ei tot adăpostul.

— Ştii ce-i aci ? Valega a făcut rost de un iepure, un iepure adevărat. S-a dus special pe malul celălalt. Şi Ciumak trebuia să vină. Lapte condensat care-ţi place ţie... Ce ne facem acum ? Lăsăm totul pentru Anul nou ? Tu cum crezi ?

Sincer vorbind, şi eu aş mînca acum cu mult mai multă plăcere friptură de iepure şi aş uda-o cu vin, decît să mă duc în prima linie, sub gloanţe. Dar ce să-i faci... Renunţăm deocamdată la iepure. Prea mult timp am aşteptat această ofensivă, aproape un an şi jumătate, 16 luni... Şi iată acum a venit în sfîrşit ziua aceasta.

Ne turnăm cîte jumătate de pahar şi bem, fără să ciocnim. Gustăm din iepure. E puţin cam tare, dar la urma urmei n-are nici o importanţă. Important e că-i iepure. Căpătăm o dispoziţie mai bună. Lisagor îmi face chiar cu ochiul.

— Grăbeşte-te, tovarăşe locotenent, pînă nu te cheamă. De două ori au venit pînă acum după tine.

Peste un minut vine agentul de legătură de la statul-major. Sînt chemat la Abrosimov.

Maiorul şi Abrosimov stau aplecaţi deasupra hărţii. În adăpost n-ai unde face un pas : coman-

danţi de batalioane, stat-majorişti, comandanţi de unităţi speciale. Ciumak, cu veşnica lui beretă, e descheiat la haină. I se vede tricoul.

— Ei, ce se aude, tovarăşe inginer, nu-i rost ?

— Nu-i rost.

— Nu-i nimic... Ascunde-le în bufet... Cînd ne întoarcem, îţi ajutăm. Şi rîde cu haz, clipind din ochi.

Îmi fac drum spre masă. Nu mă aşteaptă nimic bun. Pînă la începutul ofensivei trebuie să facem un alt post de comandă pentru comandantul regimentului. Cel vechi nu e bun, nu se văd rezervoarele. O cam ştiam dinainte. Şi apoi, curăţirea cîmpurilor de mine, asigurarea acţiunii infanteriei.

— Ia vezi, inginerule, să fie totul în regulă, îmi spune Borodin, pufăind din luleaua lui, voi aţi sădit cartofii voştri acolo pe poziţii, în afară de voi, nimeni nu se poate descurca... Vezi să nu sară ai noştri în aer pe la voi. Că fiecare om contează acum, înţelegi şi tu.

Se simte că e tulburat şi că se străduieşte să-şi ascundă tulburarea. Luleaua i se stinge mereu, şi chibriturile nu se aprind, nu e bună la nimic cutia.

— Să acoperi postul de observaţie cu şine de fier. Şi sobă să fie. Iar m-a apucat reumatismul. La cinci fix, nici un minut mai tîrziu, sînt acolo. Dacă nu termini, îţi rup picioarele. M-ai înţeles ? Dă-i drumul.

Mă duc.

Lisagor îşi schimbă obielele.

— Ei, ce se aude ?

— Ia-ţi grupul şi la cinci fix să fie gata un nou P.O.

— Unul nou ? La cinci ? Au înnebunit...

— Au înnebunit sau nu, ai şapte ore la dispoziţie.

De necaz Lisagor îşi împinge piciorul în cizmă cu atîta putere, încît rupe urechea cizmei.

— Nu se îngraşă porcul în ajun ! Le-am spus doar că din P.O.-ul cel vechi nu se văd rezervoarele. N-are a face, mi-au răspuns, nu ni se vor da nouă rezervoarele, ci Regimentului 45. Noi vom fi mai la stînga. Şi acum, poftim mai la stînga.

— Destul acum. Ai să ai timp să bombăneşti şi mîine, acum însă nu tărăgăna. Utilizează postul de observaţie al cercetaşilor şi pe ei mută-i la artilerişti. Să le spui că e ordinul lui Borodin. E clar ?

— Bine... A spus desigur să punem şi şine ? Nu-i aşa ?

— Vei pune şi şine, şi sobă. Şi burlanul să vină în partea noastră. Micşorează ambrazura : pe cea din stînga poţi s-o astupi.

— Dar cu scînduri cioplite n-a spus să-l căptuşim ?

— Treaba ta. Pune şi o canapea dacă vrei... Îl iei cu tine pe Novohatko cu grupa lui.

— Suferă de orbul găinilor.

— Pentru P.O. e bun şi el. Garkuşa şi Agnivţev să facă trecerile prin cîmpurile noastre.

— Să stea atunci acasă, să păzească cazmalele.

— Fă cum ştii, la cinci însă P.O.-ul să fie gata.

Lisagor îşi pune şi cealaltă cizmă. Oftează.

— Cine dracu a mai născocit şi războiul ăsta ?...

Aş sta acum culcat pe cuptor şi aş ronţăi seminţe... Grea e viaţa de ostaş !

Şi, după ce înfulecă jumătate din mezelurile de pe masă, pleacă.

Eu mai rămîn. Aştept pionierii de la divizie.

23

PE la patru, mă duc să inspectez poziţiile. Nemţii, presimţind parcă ceva, ţăcănesc aproape fără întrerupere din mitraliere şi luminează prima linie.

Inspectez batalioanele. Garkuşa şi Agnivţev, care au isprăvit cu trecerile, stau la căldură în adăpost şi fumează. Mă duc la postul de observaţie. Îl aud de departe pe Lisagor, înjurînd în şoaptă. Călare pe adăpost, aşază împreună cu Tughiev şinele deasupra adăpostului. Gîfîie şi înjură. Gloanţele nemţilor şuieră aproape de tot, deasupra capetelor lor. Mitraliera germană e la vreo 50 de metri, încît gloanţele trec peste, lovind departe, în spatele lor.

Pătrund în adăpost. Telefoniştii şi aghiotantul comandantului regimentului au şi sosit. Ambrazura e astupată cu o pătură, să nu se vadă lumina. Un tub de proiectil, prefăcut în opaiţ, fumegă pe pămînt. Unul din telefonişti face foc în sobă cu încărcăturile suplimentare de la mine. Îi place probabil să privească cum face explozie praful de puşcă şi aruncă mereu cîte puţin în sobă.

Peste vreo zece minute dă buzna înăuntru Lisagor. Toată faţa lui e acoperită de broboane de sudoare, mîinile îi sînt roşii de rugină şi de lut.

— Uită-te la ceas, inginerule.

— Patru şi douăzeci.

— Te rog să observi tempoul : la ţanc, tocmai la începutul pregătirii de artilerie... Tutun ai ?

Îi dau să-şi facă o ţigară. Ştergîndu-şi faţa cu mîneca, şi-o face toată numai dungi.

— Adevărat urs e Tughiev ăsta. Îşi pune pe umăr o jumătate de şină şi o cară ca pe o nimica toată. Ştii de unde le-am cărat ? Tocmai de la fabrica de conserve de carne ! Le-am spart în bucăţi cu ajutorul trotilului şi le-am adus pe umeri. Ia, pune mîna, ca nişte perne s-au făcut. Acum ne-ar trebui o staţiune balneară — Soci, Maţesta...

— Cîte rînduri ai pus ?

— Două rînduri de şine şi mai era unul vechi de lemn dinainte.

— A ieşit o moviliţă ?

— Moviliţe de astea ştii tu cîte sînt pe aici ? Unde calci, dai de un adăpost, şi unde e un adăpost e şi o moviliţă.

— N-a fost nimeni rănit ?

— Mantaua lui Tughiev... Trei găurele. Ce băiat ; aur, nu altceva. Ar trebui citat pe ordin de zi. Parcă şi-ar săpa grădina acasă. Stai !... Ce, a şi început ?

Ciulim urechile. Dinspre Volga se aud primele salve. Mă uit la ceas ; e ora patru şi treizeci.

— În adăpo-o-sturi ! strigă Lisagor. „Înălţătorul zero cinci, în ai noştri iar împingi... “ Strigă, telefonistule, să intre şi pionierii aici.

Pionierii se înghesuie în adăpost. Încep să fumeze, agățîndu-se unii de alții cu armele și cazmalele.

— Dar Tughiev unde este ?

— Acolo, sus.

— Ai văzut ! Mai toarnă nisip, gătește adăpostul ca pentru nuntă. Adu-l încoace, Sedelnikov. Te pomenești că-i mai retează capul vreun obuz.

Canonada se întețește. Prin ușa care nu se închide tocmai bine se aude cum șuieră obuzele pe deasupra adăpostului. Larma exploziilor acoperă bubuiturile tunurilor. Adăpostul se cutremură. Din tavan se surpă pămîntul.

Lisagor îmi dă un ghiont.

— Ce facem acum ? Să trimitem oamenii acasă ? Pînă nu e tîrziu. Altfel vine Abrosimov, și s-a isprăvit. Are să-i trimită pe toți la atac.

Oamenii ar trebui într-adevăr să fie duși de aici, cît durează pregătirea de artilerie și tac nemții. Chiar așa și facem.

Abia au izbutit să plece că își fac apariția maiorul, Abrosimov și șeful serviciului de recunoaștere. Maiorul gîfîie ; suferă de inimă probabil.

— Ei, ce zici, inginerule, nu ne omoară aici ? întreabă el cu blîndețe. Încrețiturile din jurul ochilor i se văd acum mai tare.

Își caută luleaua.

— Cred că nu, tovarășe maior.

— Iarăși „cred"... Să știi că am să încep să te pedepsesc. Cîte cinci zile pentru fiecare „cred". Ai pus șine ?

— Am pus. Două rînduri.

Se apropie Abrosimov. Buzele-i sînt strînse, ochii pe jumătate închiși.

— Dar Lisagor unde e ?

— S-a dus cu oamenii să se odihnească.

— Să se odihnească ? Trebuia să-i fi lăsat aici. Și-au găsit și ei timpul de odihnă...

Nu răspund nimic. Bine am făcut că i-am expediat de aici.

— Ceilalți unde sînt ?

— Pe la batalioane ?

— Ce fac ?

— Treceri.

— Ai controlat ?

— Am controlat.

— Dar cei de la divizie ce fac ?

— Sînt în recunoaștere.

— De ce n-ați făcut ieri recunoașterea ?

— Pentru că ordinul l-am primit azi.

Abrosimov își mușcă buzele. Privește cu ochi neprietenoși, reci și tăioși. Colțul stîng al gurii i se contractează ușor.

— Bagă de seamă, inginerule, dacă ai noștrii își rup gîtul, o pățești.

Nu-mi place tonul lui. Îi răspund că trecerile sînt marcate cu țăruși și comandanții de batalioane sînt avertizați.

Abrosimov nu răspunde nimic. Cheamă la telefon batalionul unu.

Tunurile bubuie din ce în ce mai tare. Exploziile și bubuiturile se contopesc într-un vuiet neîntrerupt. Ușa se bate mereu, o legăm cu sîrmă.

— Trag bine, spune maiorul.

Un obuz explodează aproape de tot. Lampa e cît pe ce să se stingă.

— Nimic de zis, trag bine... zîmbește forțat șeful serviciului de recunoaștere. Ieri un obuz de 122 era cît pe ce să nimerească tocmai la Pojarski, comandantul artileriei, exact în adăpostul lui.

Maiorul zîmbește și el. În general însă, nu ne simțim tocmai în apele noastre. Prima linie germană e la vreo 50 de metri : pentru artileria grea e o rază de împrăștiere destul de obișnuită.

Ședem și fumăm. E greu să nu fumezi în asemenea clipe.

Vine apoi un cercetaș, pionier al diviziei. Au fost descoperite și scoase 18 mine. Percutoarele au fost deșurubate, minele au rămas pe loc. Pleacă.

Abrosimov nu lasă din mînă receptorul.

Vor putea oare să se mai mențină nemții după o astfel de pregătire ?

Se face prea cald. Soba e acum roșie-portocalie. Mă deschei la haină.

— Nu mai alimenta și soba, spune maiorul telefonistului. Începe să se crape de ziuă, au să-și regleze tirul după fum.

Telefonistul se retrage în colțul lui.

Pe la șase canonada se oprește. Ne uităm la fiecare minut la ceas. Fără un sfert... Fără zece... Fără cinci..

Abrosimov s-a lipit de receptor.

Fără cinci...

Ultimele împușcături răzlețe. Apoi se face liniște. O liniște îngrozitoare, nefirească. Ai noștri au isprăvit. Nemții încă n-au început.

— Înainte ! strigă Abrosimov în receptor.

Mă lipesc cu ochiul de ambrazură. Pe cerul cenușiu al zorilor se conturează vag rezervoarele de apă, apoi niște coșuri, tranșeele nemțești, un tanc avariat. Mai spre dreapta e un sector al tranșeelor noastre. Trece în zbor o pasăre, dînd încet din aripi. Se zice că păsările nu se tem de război.

— Înainte ! urlă din răsputeri Abrosimov în telefon. E palid și colțul gurii i se contractează mereu.

La stînga mea, tot lîngă ambrazură, maiorul pufăie din lulea. Îmi tremură mîinile și simt fiori prin spate. De emoție, probabil. Să stai fără treabă e mai îngrozitor decît orice.

Din tranșeele noastre ies niște siluete. Aleargă... Ura-a-a ! Drept spre rezervoare... A-a-a-a-a...

Nici nu aud cum o mitralieră germană deschide focul. Văd numai cum cad siluetele și văd rotocoalele albe de fum ale exploziilor de mine. Începe să tragă încă o mitralieră. Mai spre stînga.

Exploziile se înmulțesc. Pe pămînt se așterne un fum alb ca vata. Pe pămîntul pleșuv, cenușiu, zac oameni. Sînt mulți. Unii se tîrăsc. Nu mai aleargă nimeni.

Maiorul pufăie mereu din lulea și din cînd în cînd tușește.

— Nici gînd să le fi distrus... Nici gînd...

Abrosimov telefonează la batalionul doi, apoi la batalionul trei. Peste tot situația e aceeași. Ostașii stau culcați la pămînt. Din cauza mitralierelor și a aruncătoarelor de mine nu poți ridica nici capul.

Maiorul se depărtează de ambrazură. Fața lui e obosită.

— Am tras un ceas și jumătate și n-am făcut nimic. Se țin bine diavolii...

Cu receptorul la ureche și cu un picior pe ladă, Abrosimov își plimbă pe cablu degetele nervoase și uscate.

— Uită-te puțin prin ambrazură, inginerule... Sînt mulți morți ? Ori s-au cuibărit prin gropi ?

Mă uit. Văd vreo doisprezece oameni culcați la pămînt. Morți, probabil. Mîinile și picioarele le sînt aruncate în lături. Ceilalți nu se văd. Mitraliera mătură parapetul, ridicînd nori de praf. Situația e proastă.

— Kerjențev, spune maiorul încet de tot.

— Ordonați !

— N-ai ce căuta aici. Du-te mai bine la fostul tău batalion, la Șireaev. Ajută-l...

Și după ce a pufăit din lulea :

— Aveți acolo șanțuri de comunicație de la nemți. Șireaev și-a făcut un plan cum să pună mîna pe ele. Puneți mitralierele și secerați-i pe nemți din flanc...

Mă întorc.

— Ce, îl trimiți la Șireaev ? întrebă Abrosimov, de lîngă telefon.

— Da. Oricum, n-are nici o treabă. Prin atac frontal, tot n-o să răzbim.

— O să răzbim ! izbucnește Abrosimov într-un țipăt cam nefiresc și aruncă receptorul.

Telefonistul îl prinde cu îndemînare din zbor și-l pune la ureche.

— Cucerim rezervoarele și prin atac frontal, dacă nu ne vom ascunde prin gropi. Kerjențev, du-te la batalionul doi și organizează acolo. Că

altfel se tot gîndesc și nu fac nici o treabă. Cică e foc puternic, nu poți ridica nici capul...

Ochii lui, de obicei liniștiți, reci, sînt acum rotunzi, injectați de sînge. Îi tremură buza.

— Ridică-i, pornește-i ! Prea s-au învățat să stea culcați !...

— Nu te înfierbînta, Abrosimov, îi spune potolit maiorul și-mi face semn cu mîna, vrînd să spună : „du-te, poți să te duci".

Plec. Pînă la P.C. al lui Șireaev, alerg valvîrtej, strecurîndu-mă printre explozii. Nemții s-au înfuriat și trag fără să mai aleagă, cît mai mult. Nu-l găsesc pe Șireaev în adăpostul lui, e în prima linie. Alerg într-acolo. Ne ciocnim unul de altul la intrarea în adăpostul în care am stat în timpul încercuirii.

— Cum merge treaba ?

— Treaba ? Jumătate din batalion nu mai există.

— Morți ?

— Dracu știe... Zac la pămînt... Mare brînză ai să faci cu Abrosimov.

— Dar ce ?

Lui Șireaev i se umflă vinele la gît..

— Ce să fie ? Maiorul zice una, Abrosimov alta... M-am înțeles parcă cu maiorul. I-am explicat totul ca lumea. Uite așa și așa, avem șanțuri de comunicație comune cu nemții...

— Știu. Și ?

— Am pregătit totul în timpul nopții. Am pus explozibil ca să fac trecerile... Acelea pe care le-ai astupat tu. Am așezat pionierii. Cînd colo! ... Abrosimov telefonează : „Nici un fel de treceri, pornește la atac"... Îi explic că nemții

au mitraliere. „Fleacuri — are să le distrugă artileria, și nemților le e frică de baionetă..."

— Și cîți oameni ai ?

— Am șaizeci și ceva de pușcași. Am trimis la atac 30 de ostași și 30 i-am lăsat. Are să mă și înjure Abrosimov. Cică, să dezlănțui un atac masiv. Să lași numai mitraliorii și servanții aruncătoarelor de mine. Și pe pionieri să-i duci...

— Dar maiorul știe toate astea ?

— Habar n-am...

Șireaev se trîntește cu furie pe taburetul care geme sub greutatea lui și riscă să se facă țăndări.

— Ei, și acum ce fac ? Jumătate din oameni sînt scoși din luptă, iar ceilalți au să stea culcați pînă seara, n-au să-i lase nemții să se ridice. Și ăsta o să înceapă iar să țipe la telefon...

Îi explic lui Șireaev ce mi-a spus maiorul. Încep să-i scînteieze ochii. Sare din loc, mă apucă de umeri și mă scutură.

— Splendid ! Stai tu aici un pic, și eu trag îndată o fugă pînă la Karnauhov și la Farber. Dacă aș putea să-mi scot oamenii de prin gropi !

Își ia căciula.

— Dacă telefonează, nu ești aici ! Să răspundă telefonistul. Leoșka, să-i spui că m-am dus pe poziție. Ai auzit ? Dacă are să întrebe Abrosimov, bineînțeles.

Leoșka dă din cap în semn că a priceput.

Abia a trîntit ușa Șireaev și începe să telefoneze Abrosimov. Leoșka îmi face cu ochiul.

— Au plecat, tovarășe căpitan... Chiar acum au plecat... Da, amîndoi... Au venit și au plecat...

Acoperind cu mîna receptorul, Leoșka rîde.

— Înjură... Zice că de ce nu i-ați telefonat cînd ați venit.

După o jumătate de oră Șireaev e gata. În trei locuri tranșeele noastre pot comunica cu cele germane : două locuri pe cotă, al treilea, în rîpă. În fiecare din aceste locuri au fost minate despărțiturile. Noaptea Șireaev a tras pînă la ele, cu ajutorul pionierilor ce i-au fost dați, fitilurile Bickford. Tranșeele de la noi pînă la nemți au fost verificate ; s-au scos vreo zece mine.

Totul e în ordine. Șireaev se lovește cu palmele peste genunchi.

— Treizeci de băieți de-ai mei mi-au venit pe brînci înapoi. Ura ! Deocamdată îi las să se odihnească, să păzească. Pe ceilalți, cîte zece inși, îi punem la treceri. Nu stăm chiar atît de prost. Ce zici ?

Ochii îi strălucesc. Căciula albă, mițoasă, e trasă pe-o ureche, părul i s-a lipit pe frunte.

— Pe Farber și pe Karnauhov îi trimit pe cotă și eu mă duc prin rîpă.

— Și cine are să comande ?

— Tu.

— La loc comanda. Eu nu-ți sînt acum comandant de batalion, sînt inginer, reprezentantul statului-major.

— Ce are a face că ești reprezentantul statului-major ? Preia comanda, și gata.

— Ascultă, trimite-l pe Sendețki în rîpă. E un băiat curajos.

— Pe Sendețki ? E cam tînăr. De altfel...

Stăm în tranșee, în fața intrării în adăpost. Deodată privirea lui Șireaev se încordează, nasul i se zbîrcește. Mă apucă de mînă.

— Ei, drăcia dracului... Vine-ncoace.

— Cine ?

Agățîndu-se de tufișuri, Abrosimov se tîrăște pe povîrnișul rîpei. În urma lui, un agent de legătură.

— S-a terminat...

Șireaev scuipă și își trage căciula pe sprîncene. Abrosimov începe că răcnească încă de departe :

— De-aia te-am trimis eu aici ? Ca să stai de vorbă ?

Gîfîie, e descheiat la haină, face spume la gură, ochii îi sînt holbați, de crezi că-i sar din cap.

— Telefonez, telefonez, doar-doar mi-o răspunde careva. Aveți de gînd să luptați sau ba ?

Suflă din greu. Își linge cu limba buzele crăpate.

— Vă întreb, aveți de gînd să luptați, sau nu ?

— Da, avem de gînd, răspunse calm Șireaev.

— Atunci luptați, dracu să vă ia... Tu ce dracu te învîrtești aici ? Cogeamite inginer... Iar eu alerg ca un băiețandru...

— Dați-mi voie să vă explic, spune Șireaev, tot atît de calm și de potolit. Numai nările îi tremură.

Abrosimov se face stacojiu.

— Am să-ți explic eu acuși, se răstește el, punînd mîna pe tocul revolverului. Înainte marș, la atac !

Simt că începe să clocotească totul în mine. Cu capul plecat înainte și cu pumnii strînși, Șireaev respiră greu.

— Înainte marș, la atac ! Ai auzit ? Îți spun pentru ultima oară !

Abrosimov ține în mînă revolverul. Degetele îi sînt albe de tot, fără pic de sînge.

— Nu mă voi duce la nici un atac pînă nu mă veți asculta, rostește Șireaev, strîngînd din dinți și pronunțînd grozav de încet fiecare cuvînt.

Timp de cîteva clipe se uită unul la altul drept în ochi. Sînt gata să se încaiere. Nu l-am văzut încă niciodată pe Abrosimov în halul acesta.

— Maiorul mi-a ordonat să pun stăpînire pe tranșeele acelea. M-am înțeles cu el...

— În armată nu te înțelegi, în armată execuți ordinele, îl întrerupe Abrosimov. Ce ți-am ordonat eu azi dimineață ?

— Kerjențev mi-a confirmat chiar acum...

— Ce ți-am ordonat eu azi-dimineață ?

— Să atac.

— Unde este atacul dumitale ?

— A dat greș, pentru că...

— Eu nu întreb pentru ce...

Și deodată, înfuriindu-se din nou, agită în aer revolverul.

— Înainte marș, la atac ! Te împușc ca pe un laș ! Îți arăt eu ce înseamnă să nu execuți ordinul !

Am impresia că se va prăbuși peste o clipă, cuprins de convulsii.

— Toți ofițerii înainte ! Și tu, înainte ! Am să vă arăt eu cum să vă salvați pielea... Tranșee v-au trebuit !... Am dat ordin încă de-acum trei ore...

Nu mai sînt în stare să ascult. Mă întorc și plec.

24

MITRALIERELE ne trîntesc îndată la pămînt. Ostaşul care aleargă alături de mine cade cu faţa la pămînt întinzînd larg mîinile înainte. Făcîndu-mi vînt, sar într-o groapă de obuz proaspătă. Cineva sare peste mine. Se surpă pămîntul. Cade şi el. Mişcîndu-şi iute picioarele, se tîrăşte undeva într-o parte. Gloanţele şuieră aproape la nivelul pămîntului, lovesc în nisip, ţiuind strident. Chiar alături de noi, explodează mine.

Stau culcat pe o coastă, ghemuit, cu picioarele strînse aproape de bărbie. În mîna dreaptă ţin revolverul. E plin de nisip. Valega mi l-a uns aseară cu ulei şi am uitat azi dimineaţă să-l şterg.

Nu mai strigă nimeni „ura".

Unde e Şireaev ? Am sărit amîndoi cam în aceeaşi clipă afară din tranşee. M-am poticnit şi m-am agăţat cu mîna stîngă de un fier care ieşea cu un capăt din pămînt. I-am văzut apoi mantaua în faţa mea, ceva mai la dreapta. Are o pată mare galbenă, ce-ţi sare în ochi.

Mitralierele nemţeşti nu-şi încetează focul nici o clipă. Se poate perfect urmări cum îşi mută neamţul ţeava mitralierei în evantai, de la dreapta la stînga, de la stînga la dreapta.

Mă lipesc cît pot de bine de pămînt. Groapa e destul de mare şi totuşi am impresia că mi-ar putea zări umărul stîng. Încep să scormonesc pămîntul cu mîinile. Pămîntul e moale de pe urma exploziei şi poate fi scormonit destul de uşor ; însă numai stratul de sus, mai departe începe

lutul. Scormonesc pămîntul cu înfrigurare, ca un cîine.

Tr-rosc ! O mină. Sînt acoperit în întregime cu pămînt.

Tr-rosc ! A doua. Apoi vine a treia. Închid ochii şi încetez lucrul. Au observat probabil cum aruncam afară pămîntul.

Stau cu răsuflarea tăiată. În stînga mea se vaietă cineva. A-a-a-a-a... Nimic altceva, doar a-a-a-a-a... Monoton, fără nici o intonaţie, pe o singură notă. Nu ştiu cît timp stau aşa culcat. Mă tem să fac şi cea mai mică mişcare. Gura mi-e plină de pămînt, îmi scîrţîie în dinţi. Şi de jur-împrejur e tot pămînt. Nu văd nimic în afară de pămînt. Deasupra e cenuşiu, mărunt ca praful, iar dedesubt e lut crăpat, roşietic, brun. Nici iarbă, nici vreun ciot. Doar praf şi lut. De s-ar ivi măcar vreun vierme. Întorc capul şi văd cerul. Şi cerul e neted, cenuşiu, mohorît. Va ploua, probabil, sau va ninge. Va ninge mai curînd, îmi îngheaţă degetele de la picioare.

Mitraliera începe să ţăcăne cu întreruperi, dar tot foarte jos, chiar la suprafaţa pămîntului. Nu pot să înţeleg cum de sînt teafăr ; nici măcar rănit. E moarte sigură să te bagi în faţa unei mitraliere la 50 de metri. Primii au sărit afară Şireaev, Karnauhov, Sendeţki şi cu mine. A mai fost încă unul, un comandant de pluton, dintre cei nou-veniţi. Am reţinut doar atît : de sub căciulă îi ieşea o şuviţă de păr cu totul cărunt. Nu-mi aduc aminte să-l fi văzut pe Farber.

Am parcurs probabil o distanţă foarte mică şi m-am trîntit îndată la pămînt. Nu pot să-mi aduc aminte ce m-a făcut să mă culc. Am văzut

deodată pustiu în jurul meu. Eram mulţi şi deodată, nici ţipenie de om. Probabil, instinctul. Pomenindu-mă singur, mi s-a făcut groază. De altfel, nici nu-mi aduc aminte dacă mi-a fost groază sau nu. Nici nu ţin minte cum de m-am pomenit în această groapă de obuz.

Din cauza poziţiei incomode în care stau, mă apucă cîrceii la piciorul drept. La început în pulpă, apoi la talpa piciorului, după aceea la tendoanele care pleacă de sub genunchi şi merg în sus de-a lungul coapsei. Mă întorc pe partea cealaltă. Încerc să întind piciorul, dar n-am unde, afară din groapă mi-e frică să-l scot. Îl fricţionez cu palmele, fac mişcări cu degetele, totuşi, din cauza carîmbului cizmei, cîrcelul din pulpă nu-mi trece.

Rănitul continuă să se vaiete fără întrerupere, mai încet însă.

Nemţii mută focul în fundul liniei de apărare. Exploziile se aud departe în spatele nostru. Gloanţele zboară mult mai sus. S-au hotărît să ne lase în pace. Scot căciula niţel deasupra gropii. Nici un foc. Încă un pic. Nici un foc. Rezemîndu-mă în mîini, mă uit cu un ochi. Pînă la nemţi e cît ai întinde mîna. Poţi să arunci cu mîna o piatră pînă la barajele din faţa tranşeelor lor. Mitraliera e tocmai în faţa mea, în deschizătura neagră a ambrazurii.

Fac din pămînt un mic dig spre nemţi. Pot să mă uit acum şi în jurul meu şi înapoi, ei însă nu mă mai pot vedea.

E mai departe pînă la tranşeele noastre, decît pînă la nemţi. Vreo 30 de metri, poate mai mult. În lungul tranşeei fuge cineva aplecat — nu

se văd decît clapele căciulii ce zboară în sus. Ostaşul care alergase alături de mine a rămas pe loc, culcat, cu braţele zvîrlite în lături. Zace cu faţa întoarsă spre mine. Ochii îi sînt deschişi. Face impresia că şi-a lipit urechea de pămînt, ca să asculte cu atenţie. La cîţiva paşi de el, zace altul. Nu i se văd decît picioarele în moletiere groase de postav şi bocanci galbeni.

Număr în total 14 cadavre. Unele au rămas probabil de la atacul de dimineaţă. Nu-l văd nici pe Şireaev, nici pe Karnauhov. I-aş recunoaşte imediat. De jur împrejur sînt o mulţime de gropi şi mai mari, şi mai mici. Într-una din ele se zăreşte ceva negru, apoi dispare.

Rănitul tot se mai vaietă. E la cîţiva paşi de groapa mea, culcat pe burtă, cu capul spre mine. Căciula i-a căzut alături. Un păr negru, ondulat, foarte cunoscut. Braţele-i sînt îndoite, lipite de corp. Se tîrăşte pe brînci, încet, încet, fără să ridice capul. Numai în coate, picioarele fiindu-i neputincioase. Şi se vaietă mereu. Încet de tot. A-a-a-a-a...

Nu-mi pot lua ochii de la el, dar nu ştiu cum să-l ajut. Nici măcar un pansament individual nu am la mine.

A ajuns aproape de tot. Pot să-l ating cu mîna.

— Vino, vino încoace, îi şoptesc, întinzîndu-i mîna.

Înalţă capul. Are ochi negri, mici, împăienjeniţi de suflul agoniei. E Harlamov, fostul meu şef de stat-major... Se uită la mine şi mă recunoaşte. Pe faţă n-are nici o umbră de suferinţă.

Un fel de toropeală. Fruntea, obrajii, dinții sînt plini de pămînt. Gura întredeschisă. Buzele albe.

— Vino, vino încoace...

Proptindu-se cu coatele pe pămînt, se tîrăște pînă aproape de groapă. Cade cu fața la pămînt. Întind mîinile, îl apuc de subțiori și-l trag în groapă. E moale, parcă ar fi fără oase. Se rostogolește cu capul înainte. Picioarele îi sînt complet lipsite de viață.

Reușesc cu chiu cu vai să-l culc. Nu prea încăpem amîndoi în groapă. Sînt nevoit să pun picioarele lui peste ale mele. Zace culcat cu capul dat pe spate și se uită la cer. Suflă din greu și rar. Bluza și partea de sus a pantalonilor îi sînt pline de sînge. Îl deschei centura. Ridic cămașa. Are două găurele mici, perfect rotunde, în partea stîngă a pîntecului. Îmi dau seama că va muri.

Își întoarce capul spre mine. Mișcă buzele, spune ceva, nu pot desluși decît atît: „Tovarășe locotenent, tovarășe locotenent... " Am impresia că m-a recunoscut. Își dă apoi capul pe spate și nu se mai ridică. Nu mai respiră. Moare absolut liniștit.

Îi închid ochii. Fața i s-a lungit și a devenit severă ; i-o acopăr cu căciula.

Începe să ningă. Mai întîi ninge mărunt, apoi prind să cadă fulgi mari, pufoși. Totul în jurul meu se face alb ; și pămîntul, și oamenii care zac la pămînt, și parapetele tranșeelor. Încep să-mi înghețe mîinile și picioarele, urechile... Îmi ridic gulerul...

Nemții trag, ai noștri răspund. Gloanțele șuieră pe deasupra capului.

Rămîn așa culcat lîngă Harlamov, rece, acoperit cu fulgi de zăpadă care nu se topesc pe mîini. Mi s-a oprit ceasul. N-aș putea preciza de cît timp stau culcat. Mîinile și picioarele încep să-mi înțepenească. Mă apucă iarăși cîrceii. Cît timp pot sta așa ? Să mă ridic și să fug ? Treizeci de metri, cel mult cinci secunde, pînă-și va da seama mitraliorul. Dimineața au fugit așa 13 oameni...

În groapa de alături se mișcă cineva. Pe fondul alb al zăpezii, care începe acum să se topească, zăresc mișcîndu-se pata cenușie a unei căciuli. Apare pentru o clipă un cap, apoi se face nevăzut. Iar se arată. Din groapă sare apoi pe neașteptate un om și fuge. Aleargă iute, iute, cu brațele lipite de corp, aplecat, aruncînd picioarele sus.

Parcurge trei sferturi din drum. Pînă la tranșee îi mai rămîn cel mult opt sau zece metri. Mitraliera îl seceră. Mai face cîțiva pași și cade cu capul înainte. Rămîne așa, întins la trei pași de tranșeele noastre. Mantaua întunecată i se mai zărește un timp ca o pată pe zăpada albă, apoi se albește și ea. Ninge mereu...

O iau apoi la fugă încă trei inși. Aproape toți trei odată. Unul cu o scurtă vătuită. Și-a scos probabil mantaua ca să-i fie mai ușor la alergat. E răpus chiar în apropiere de parapet. Al doilea, la cîțiva pași de el. Al treilea reușește să sară în tranșee. Mitraliera trage încă multe gloanțe, unul după altul, în locul în care a dispărut ostașul.

Încep să scobesc cu călcîiul o adîncitură în groapă. Pot să-mi întind acum picioarele. Mai

fac o adîncitură pentru picioarele lui Harlamov. Au înțepenit acum și nu se mai îndoaie din genunchi, izbutesc totuși cu greu să le bag înăuntru. Stăm acum alături, lungiți. Eu pe o parte, el pe spate. Face impresia că ar dormi, cu căciula pe față.

Lucrînd, mă mai încălzesc puțin. Mă culc pe partea stîngă, să nu-l mai văd pe Harlamov. Mai scormonesc puțin pe sub șold, să-mi fie mai comod. Acum mi-e bine. Numai de n-ar deschide foc tunurile noastre cu tir lung împotriva primei linii germane... și de-aș putea fuma !... Trei fumuri măcar... Am lăsat tutunul în adăpostul lui Șireaev. Numai chibriturile sînt în buzunar.

Îmi vine să dorm. Zăpada de sub mine se topește, praful cenușiu se transformă în noroi. Mi s-au udat genunchii, începe să-mi înghețe capul. Iau căciula lui Harlamov și-i acopăr fața cu batista. Ca să nu adorm, îmi curăț revolverul. Nu găsesc în el decît patru cartușe, încărcător de rezervă n-am...

Ce oră poate să fie acum ? E trecut probabil de 12... Și se întunecă abia pe la șase. Mai am șase ore de stat... Șase ore — o veșnicie...

Îmi las clapele căciulii în jos și închid ochii. Fie ce-o fi !

Nu pot să adorm. Am mereu impresia că Harlamov se mișcă în spatele meu. Îmi aduc aminte că ar trebui să-i iau actele. Nu e chiar atît de ușor ; le ține în pantaloni, în buzunarul de la spate. Țin minte că, plătindu-și cotizațiile, scotea din buzunarul de la spate carnetul de candidat. Pierd mult timp cu el. S-a făcut greu, de parcă ar fi prins rădăcini în pămînt. Totuși

îi scot actele pînă-n cele din urmă. Sînt cu grijă învelite într-o bucățică de mușama și prinse cu un bold : carnetul de candidat, două scrisori, un certificat, pe care cerneala s-a întins, aproape cu desăvîrșire putrezit, și cîteva fotografii. Fotografiile sînt învelite separat. Nu l-aș fi crezut pe Harlamov atît de ordonat. La statul-major pierdea și uita mereu totul.

Mă uit la fotografii. Pe una din ele e Harlamov alături de o femeie cu părul lung, ondulat și cu ochii mari. Soția lui probabil. Ține în brațe un copil cu ochii tot atît de mari și de negri ca și ai tatălui. Pe o altă fotografie e tot aceeași femeie, dar singură, cu bereta pe cap. Pe a treia, un grup de pe malul unui rîu. Rîd. Un băiat cu chitară. Harlamov, în chiloți, culcat pe burtă. În depărtare se vede un cîmp și o claie de fîn... Pe dos : „Cerkizovo, iunie 1939. A doua din stînga e Mura".

Învelesc totul la loc în mușama și, prinzînd-o la loc cu boldul, pun pachețelul în buzunar.

Un bulgăre de lut mărunt mă lovește în ureche. Tresar. Al doilea cade alături, lîngă genunchi. Aruncă cineva în mine. Ridic nițel capul. Din groapa de alături se arată o față nebărbierită, cu umerii obrajilor proeminenți.

— Frățioare... ai chibrituri ?

— Am.

— Aruncă-le, te rog...

— Un muc îmi lași ?

— Bun.

Îi arunc cutia. N-a ajuns, a căzut la vreo doi pași de el. Ei, drăcia dracului... Vecinul din groapă întinde mîna. Nu, n-a ajuns... Stăm amîn-

doi cu privirile ațintite asupra cutiei. Mică, cu laturile negre, stă pe zăpadă și parcă și-ar bate joc de noi. Se ivește apoi o armă. Se strecoară încet și cu băgare de seamă din groapă, se mișcă pe zăpadă, căutînd să atingă cutia. Toată această operație durează o veșnicie. Cutia alunecă, se îndepărtează, nu vrea de loc să se agațe de cătare. De încordare, stăpînul armei deschide gura. În sfîrșit reușește. Capul și arma dispar. Un fum ușor se ivește deasupra groapei.

— Mai cu băgare de seamă... șoptesc eu, dar nu cred să mă fi auzit.

Fumează mai bine de o jumătate de oră, cel puțin. Simt că amețesc de poftă de a fuma și de invidie. După aceea, cutia cu un muc minuscul îmbibat cu scuipat se întoarce la mine. Îl sug, îl sug din răsputeri, pînă mă ard la buze.

— Ceasornic n-ai ? întreb în șoaptă.

— Douăsprezece fără un sfert... aud din groapă.

Nu-mi vine să cred... Credeam că e două sau trei, și cînd colo nici douăsprezece nu-i încă... și colac peste pupăză, reîncepe tragerea. A noastră sau a nemților, dracu știe ! Obuzele explodează chiar aproape de noi. Vreo 10 sau 15 minute, apoi pauză. După aceea, începe iar.

Trebuie să fug. Să mai aștept încă șase ore ? N-am să rezist. Am să fiu omorît ? Fie ce-o fi, de moarte tot nu scapi...

Din groapă aud iarăși vocea răgușită :

— Prietene... auzi... prietene...

— Ce vrei ?

— S-o ștergem de aici !

Nu rezistă nici el.

— Haide, răspund.

Punem la cale un mic vicleșug. Cei trei dinainte au fost răpuși chiar în dreptul parapetului. Trebuie să cădem înainte de a ajunge la tranșeele noastre. În clipa cînd vor începe să secere, vom fi întinși la pămînt. Apoi, dintr-un salt, drept în tranșee. Poate că avem noroc. Mă întorc cu fața spre tranșeele noastre. De nu m-ar apuca iarăși cîrceii. Terenul din fața mea e neted, numai o mică groapă și un mort alături.

— Ești gata ?

— Gata...

Mă proptesc cu piciorul stîng, dreptul e îndoit la genunchi. Mă uit pentru ultima oară la Harlamov. Zace liniștit, cu genunchii îndoiți și mîinile pe burtă. Nu mai are nevoie de nimic...

— Pornim ?

— Pornim.

Zăpadă... Groapa... Mortul... Iar zăpadă... Mă trîntesc la pămînt... Și aproape în aceeași clipă... ta-ta-ta-ta-ta-ta ta... Nici nu respir. Ta-ta-ta-ta... Rămîn culcat. Ta-ta-ta-ta...

— Ai scăpat ?

— Da.

Stau culcat, cu fața în zăpadă. Mîinile întinse, piciorul stîng sub burtă, voi sări mai ușor din loc. Pînă la tranșee mai am cinci sau șase pași. Mănînc din ochi această palmă de pămînt.

Trebuie să mai așteptăm vreo două, trei minute, să se liniștească mitraliorul. Acum nu ne mai nimerește, sîntem prea jos.

Se aude cum cineva umblă prin tranșee, vorbește. Cuvintele nu se deslușesc...

— Ei, gata !...

— Pregătește-te, rostesc eu din zăpadă, fără să ridic capul.

— Gata, aud răspunsul din stînga.

Mă încordez din răsputeri. Îmi bat tîmplele.

— Dă-i drumu !

Din trei salturi sîntem în tranșee...

Rămînem încă mult timp pe fundul tranșeei, șezînd în noroi, și rîdem. Cineva îmi dă un muc de țigară.

E ora cinci. Se oprise și ceasul soldatului. Am zăcut, va să zică, în groapă, de la șapte pînă la cinci — zece ore. Abia acum simt ce foame îngrozitoare îmi este.

Dimineața ne înmormîntăm camarazii, pe Harlamov, pe Sendețki, și pe comandantul de pluton cu șuvița de păr căruntă. Corpurile lor au fost aduse noaptea de sanitari, corpul lui Karnauhov n-a fost găsit. Se zice că a fost văzut năvălind împreună cu patru ostași în tranșeele nemțești. Probabil că acolo au și pierit.

Șireaev s-a întors singur, plin de sînge și cu un braț atîrnîndu-i neputincios. S-a tîrît pînă la tranșee, s-a rostogolit peste parapet și și-a pierdut cunoștința. M-am dus acolo. Dar, cu o jumătate de oră înainte, fusese expediat la batalionul sanitar, de pe celălalt mal.

Batalionul a pierdut în total 26 de oameni, aproape jumătate din efectiv, în afară de răniți.

Comanda batalionului a preluat-o Farber. Dintre toți ofițerii el a fost singurul care n-a luat parte la atac. Abrosimov l-a ținut lîngă el.

Ne înmormîntăm camarazii chiar pe malul Volgăi.

Coșciuge simple din scînduri de pin necioplit. Nori grei ca plumbul trec pe deasupra capului nostru. Vîntul flutură poalele mantalelor, și fulgii de zăpadă pătrund după gulere pînă la piele. Pe Volga plutesc sloiuri de gheață.

Trei gropi se cască, întunecoase.

Ce simplu e totul aici pe front ! Ieri mai era omul în viață, azi nu mai este. Iar mîine, poate nici tu n-ai să mai fii. Și tot atît de înăbușit va suna pămîntul căzînd pe capacul coșciugului tău. Se prea poate să n-ai nici coșciug ; te va acoperi zăpada și vei zăcea cu fața la pămînt, pînă la sfîrșitul războiului.

Trei movilițe roșietice răsar pe malul Volgăi. Trei căciuli cenușii. Trei pari mici. Țăcănitul mărunt și uscat al pistolului automat, ultimul salut. Ca un ecou, bubuie artileria grea de dincolo de Volga. O clipă de tăcere. Pionierii își strîng cazmalele și netezesc mormintele.

Și atîta tot. Plecăm.

Nici unul din ei n-avea mai mult de douăzeci și patru de ani ; doar Karnauhov avea douăzeci și cinci. Pe el nici nu putem să-l înmormîntăm : corpul lui a rămas la nemți.

N-a mai apucat să-mi citească versurile lui. Le am acum în buzunar, împreună cu scrisoarea mamei și cu fotografia Liusei. Versuri simple, clare, curate, cum era și el.

De-acest bordei adînc și scund
Departe ești, ca pe-altă lume,
Dar eu cu tine sînt în gînd,
Iubita mea, cu dulce nume.

Văd cum se leagănă pădurea
Aud mestecenii mereu,
Şi vîntul îţi resfiră părul
Ţesînd o plasă-n jurul meu.

Atîrn portretul lui Jack London deasupra măsuţei, sub oglindă. Chiar seamănă puţin amîndoi, London şi Karnauhov.

Ultima oară am vorbit cu Karnauhov cu vreo trei minute înainte de atac. Şedea jos într-un colţ al tranşeei şi potrivea capsele la grenade. L-am întrebat ceva, nu mai ţin minte ce anume. Şi-a ridicat capul şi pentru prima dată nu i-am văzut surîsul în ochi, surîsul acela al lui profund, ascuns undeva în adîncul ochilor, liniştit, care-mi plăcea atît de mult. Mi-a răspuns ceva şi m-am dus. De atunci nu l-am mai văzut.

Rămîn timp îndelungat cu capul înfundat în pernă.

Vine Lisagor. Se aşază pe patul lui, cu picioarele îndoite. Tace şi fumează, rezemîndu-şi bărbia de genunchi.

— Am auzit că Abrosimov va fi judecat, spune el posomorît.

— Cine ţi-a spus ?

— A auzit curierul Ladîghin.

— Mincinosul acela...

— Minte, dar nu întotdeauna. Se învîrteşte mereu pe lîngă şefi.

— Ai fost la statul-major ?

— Da.

— Ce mai e pe acolo ?

— Nimic nou. Ca întotdeauna. Astafiev desenează scheme. M-a întrebat cîţi oameni avem. L-am minţit. I-am spus că avem 12 inşi. Şi cu dînsul trebuie să fii cu băgare de seamă. Un birocrat...

— Pe maior nu l-ai văzut ?

— A trecut pe acolo. Posomorît, indispus, i-a cerut lui Ladîghin lista pierderilor...

— Uf !... ce aş mai bea acum !... Să mă fac criţă...

Seara, la popota ofiţerilor, maiorul mă opreşte.

— Pregăteşte-te, inginerule, pentru mîine...

Mă uit nedumerit :

— Pentru ce ?

Maiorul pufăie din luleaua lui, nu mă aude. E tras la faţă, palid.

— Pentru ce ? repet eu...

Ridică încet capul.

— Să spui tu... cum s-au petrecut toate astea... acolo, pe cotă.

Şi pleacă sprijinindu-se în băţ. Mai şchioapătă încă şi acum.

Nu-l mai întreb nimic. Chestiunea e clară.

Ladîghin, furierul statului-major, primul palavragiu din regiment, spune că maiorul şi Abrosimov au fost chemaţi la statul-major al diviziei şi că au rămas trei ore acolo. Abrosimov s-a închis după aceea în adăpostul lui şi nici pînă acum n-a ieşit. N-a luat nici prînzul, nici cina, a trimis şi una şi alta înapoi.

— Agentul lui de legătură se tot învîrtea pe la depozit. După aceea a luat-o în trap la adăpost, îşi ţinea buzunarele cu mîinile. S-a primit rachiu azi-dimineaţă.

Şi face cu ochiul, obraznic.

25

AJUNG la proces cu întîrziere. Cînd sosesc, îl găsesc pe maior vorbind. În conducta batalionului doi, cea mai spațioasă încăpere din sectorul nostru, plutește un fum atît de gros, încît fețele aproape că nu se mai văd. Abrosimov șade lîngă perete. Buzele-i sînt strînse, albe, uscate, ochii privesc fix peretele.

Astafiev, secretarul, foșnește din hîrtii, le mută dintr-un loc într-altul, încearcă cerneala pe un colț. Alături de dînsul mai stau doi inși : șeful serviciului de recunoaștere și comandantul companiei antitanc. Maiorul stă lîngă masă. A îmbătrînit în ultima zi cu zece ani. Din cînd în cînd își duce la gură paharul cu ceai, sorbind nervos, cu înghițituri mici. Vorbește încet, atît de încet, încît la capătul conductei nu se mai aude nimic. Îmi fac drum mai în față.

— Nu se poate să n-ai încredere la război, spune maiorul. Nu ajunge să ai curaj. Și nici cunoștiințele nu ajung. Mai trebuie să ai și încredere. Încredere în oamenii cu care lupți cot la cot. Altfel nu se poate...

Își descheie gulerul. E cald în conductă. Cînd își descheie copcile, am impresia că-i tremură ușor degetele.

— Am fost mult timp împreună cu Abrosimov. Am luptat mult cu el : Oriol, Kastornaia, Voronej... Chiar și aici, de cînd ne găsim împreună... Și aveam încredere în el. Știam că e tînăr, fără experiență, că învață poate abia acum, în timpul războiului, că poate să comită greșeli — cine din

noi n-a făcut greșeli ? — dar aveam încredere în el. Nu se poate să n-ai încredere în șeful statului tău major.

Întorcîndu-și capul, îl fixează pe Abrosimov cu o privire lungă și grea.

— Știu că sînt singur de vină. Eu port răspunderea pentru oameni, iar nu șeful de stat-major. Și tot eu răspund pentru această operație. Azi, cînd comandantul diviziei s-a răstit la Abrosimov, știu că s-a răstit în același timp și la mine. Și avea dreptate.

Maiorul își trece mîna prin păr, îmbrățișîndu-ne pe toți cu o privire obosită.

— Război fără jertfe nu se poate. Războiul e război. Ceea ce s-a petrecut însă ieri la batalionul doi nu mai e război. E exterminare. Abrosimov și-a depășit împuternicirile. A anulat ordinul meu. Și l-a anulat de două ori. Dimineața la telefon, și apoi personal, ridicînd oamenii la atac.

— Aveam ordin să atacăm rezervoarele... întrerupe Abrosimov cu o voce uscată, de lemn, fără să-și mute privirea din perete. Și oamenii nu voiau să meargă la atac...

— Minți !

Maiorul lovește cu pumnul în masă atît de tare, încît zăngănește lingurița din pahar. Se stăpînește însă. Soarbe din pahar.

— Oamenii voiau să pornească la atac. Dar nu așa cum ai fi vrut tu. Oamenii mergeau cu cap, cu socoteală. Și tu ce-ai făcut ? Ai văzut ce rezultate a dat primul atac ? Dar acolo nu s-a putut altfel. Contasem pe pregătirea de artilerie. Ar fi trebuit să pornim imediat, să nu-l lăsăm pe inamic să se dezmeticească. Nu ne-a reușit...

Inamicul s-a dovedit a fi mai puternic, mai deștept decît ne închipuiam. N-am izbutit să-i neutralizăm cuiburile de foc. L-am trimis pe inginerul regimentului la batalionul doi. Acolo era Șireaev, un băiat cu cap. Pregătise încă de cu noapte totul pentru a pune mîna pe tranșeele nemțești. Și pregătise totul într-un mod inteligent... Și tu... Și tu, Abrosimov, ce-ai făcut ?

Lui Abrosimov începe să-i tremure o buză.

Fața de obicei blajină, blîndă, a lui Borodin se face roșie, obrajii îi tremură.

— Știu cum ai țipat acolo... Cum ai amenințat cu revolverul.

Mai soarbe o înghițitură de ceai din pahar.

— La război, ordinul e lege. Neexecutarea ordinului e o crimă. Și se execută totdeauna ultimul ordin. Și oamenii l-au executat și acum zac în fața tranșeelor noastre, pe cînd Abrosimov e aici. Și-a înșelat comandantul de regiment. Și-a depășit împuternicirile. Și oamenii au pierit... Am spus tot. Cred că e de ajuns.

Maiorul se lasă greoi pe taburet.

Abrosimov continuă să stea ca și mai înainte, cu mîinile pe genunchi și cu ochii ațintiți în perete. Cu capul aplecat, Astafiev scrie, cu atenție și repede.

Mai vorbesc încă cîțiva ofițeri. Vorbesc și eu. După mine ia cuvîntul Abrosimov. E concis. Consideră că rezervoarele nu puteau fi luate decît printr-un atac masiv. Și atît. A cerut, așadar, ca acest atac să fie înfăptuit. Comandanții de batalioane își cruță oamenii, de aceea nu prea pornesc la atac. Și nu e el vinovat că oamenii nu s-au comportat

în mod conștiincios, că au dat dovadă de lașitate.

— De lașitate ?... răsună o voce de undeva, din fundul conductei.

Toată lumea se întoarce. Stîngaci, cu un cap mai înalt decît cei din jur, în mantaua sa scurtă, caraghioasă, Farber își face drum la masă.

— Au dat dovadă de lașitate spui dumneata ? Șireaev a dat dovadă de lașitate ? Sau Karnauhov poate ? Despre dînșii vorbești dumneata ?

Clipind din ochii săi miopi, Farber se înăbușe de mînie. Și-a spart ieri ochelarii și acum își încordează vederea.

— Eu am văzut totul... Cu ochii mei am văzut... Cum a pornit Șireaev... Și Karnauhov și... totul am văzut. Nu știu să vorbesc... Pe Karnauhov și pe ceilalți îi cunosc de puțină vreme... Dar cum poți dumneata să spui una ca asta ! Să fii curajos nu înseamnă să te arunci cu pieptul gol împotriva mitralierelor. Abrosimov... Căpitanul Abrosimov a spus că aveam ordinul să atacăm rezervoarele. Nu să atacăm, ci să punem mîna pe ele. Tranșeele la care s-a gîndit Șireaev nu erau o lașitate. Era o manevră. O manevră justă. Și-ar fi cruțat astfel oamenii. Și i-ar fi cruțat ca să poată lupta. Acum ei nu mai sînt. Și eu sînt de părere... Vocea i se frînge, caută paharul, nu-l găsește și dă din mînă. Sînt de părere că asemenea oameni nu trebuie să fie lăsați... Nu trebuie să fie lăsați să comande...

Farber nu-și găsește cuvintele, se încurcă, roșește, caută iarăși paharul și izbucnește pe neașteptate :

— Lăș ești dumneata! Dumneata nu te-ai dus la atac! Și pe mine m-ai ținut lîngă dumneata. Am văzut absolut totul...

Și ridicînd din umeri, agățîndu-se cu copcile mantalei de vecini, își face drum înapoi.

Ies în urma lui afară. Stă rezemat de conductă.

— Ai vorbit bine, Farber.

Tresare.

— Da de unde! Mi s-au încîlcit toate în cap. Mă uitam la el și începeam să... Ce liniștit ședea, mai și riposta!

Respiră greu.

— Au fost răpuși ultimii doi soldați ai mei mai vechi: Ermak și Pereverzev. Îi mai știi? Unul era marinar, celălalt mecanic de combine, mi se pare. Erau prieteni nedespărțiți. Dormeau, beau, mîncau împreună. I-ai cunoscut și dumneata... Unul din ei făcea scamatorii...

— Dar tînărul comandant de pluton, i-am uitat numele, cel cu șuvița albă, de la dumneata era?

— Kalabin? Comandantul companiei de mitraliori. Era tînăr de tot. Nici o săptămînă n-a trecut de cînd a venit de la spital. Povestea mereu cum îi îndopau acolo cu griș...

— Ți s-au trimis niște ofițeri noi?

— Mi-au trimis numai pentru companiile din batalioanele unu și trei, iar în fruntea plutoanelor am pus deocamdată sergenți. Aghiotant n-am deocamdată.

— Fără aghiotant e cam greu, recunosc și eu.

Sînt acum foarte liniștit în privința lui Farber. În felul lui de a vorbi și în general în tonul lui s-au ivit intonații mai sigure, pe care nu le cunoșteam înainte.

— Dar ce se aude cu Șireaev? N-ai aflat exact?

— Pare-se că nu e prea grav. Craniul e intact, nu știu însă cum stă cu brațul. Îi cursese sînge puțin, dar brațul îi atîrna ca o cîrpă.

— Dreptul?

— Nu, stîngul.

— Tot e bine...

— Nu voia să plece. Și înjura. Spunea: „Eu mă întorc. De vreți sau nu, eu tot mă întorc. Și cu Abrosimov, de ar fi și la capătul pămîntului, tot mă întîlnesc eu cu el."

— Nu-l invidiez deloc pe Abrosimov, Șireaev are un pumn!

Mai stăm puțin de vorbă. Farber se întoarce apoi în conductă. Eu mă duc acasă. Nu mai am chef să asist la proces.

Valega prăjește în tigaie niște felii de pîine. În colț fierbe samovarul.

Îmi scot cizmele, bluza și mă întind în pat.

— Ce doriți, ceai sau cafea? mă întreabă Valega.

— Cafea cu ce?

— Cu lapte condensat.

— Atunci fă cafea.

Valega pleacă să piseze boabele. Untul sfîrîie în tigaie. Scot versurile lui Karnauhov și le recitesc.

Trîntind ușa după el, intră Lisagor. Se uită în tigaie. Se oprește lîngă mine.

— Ei, ce se aude? întreb eu.

— Degradat și trimis într-un batalion disciplinar.

Nu mai discutăm despre Abrosimov. A plecat a doua zi cu ranița în spate, fără să-și ia rămas bun de la nimeni.

Nu l-am mai văzut de atunci niciodată și n-am mai auzit vorbindu-se de el.

26

NOAPTEA ne sosesc șase tancuri vechi, cîrpite și răscîrpite. Se camuflează, huruind și zăngănind din șenile pe mal. Ne mai înviorăm puțin.

Le așteptam demult. De vreo zece zile circulă zvonul că din spatele frontului, de-a dreptul de la uzină, sosește o întreagă divizie de tancuri. După aceea au redus-o la un regiment, apoi la un batalion. Sosesc însă în total șase veterani, care au văzut multe în viața lor. Nu vin din spatele frontului, ci de la „Octombrie Roșu", unde au susținut multe lupte, aproape din prima zi a defensivei. Dar n-are importanță... Sînt tancuri... Au o înfățișare destul de amenințătoare.

Pînă dimineața trebuie să ajungă în prima linie. Maiorul îmi dă ordin să cercetez și să le pregătesc drumul. Va trebui să arunc în aer două vagoane de cale ferată, care închid drumul la barieră. Trimit acolo pe Lisagor și pe Agnivțev.

Trei tanchiști intră să se mai încălzească la mine în adăpost ; doi locotenenți și un sergent — negri, murdari, mînjiți din cap pînă în picioare cu ulei.

— De mîncare n-aveți nimic ? întreabă cel mai în vîrstă din ei, cu fața plină de cicatrice, arsuri

probabil... De azi-dimineață n-am pus nimic în gură...

Valega scoate rămășițele iepurelui pregătit de ziua mea. Tanchiștii înfulecă cu mare poftă.

— Ei, cum o duceți ? Luptați ? întreabă ei.

— Luptăm cîte puțin, răspund eu.

— N-ați cucerit pînă acum rezervoarele ?

— Nu le-am cucerit... Cam greu de realizat cu mîinile goale.

Tanchiștii se prăpădesc de rîs.

— Va să zică, în noi v-ați pus nădejdea ?

— În cine altul ? Oricum, sînt tancuri.

Un locotenent cu barbă deasă, care i-a năpădit obrazul pînă aproape de ochi, începe să rîdă.

— Prin cîte locuri au mai fost și tancurile astea !...

— Se și cunoaște după înfățișare că ați trecut prin multe. Pe frontul de sud-vest ați fost ?

— Întreabă-ne mai bine unde n-am fost ?

— Lîngă Harkov ați fost ?

— Lîngă Harkov ? Ai fost și tu pe acolo ?

— Am fost.

— Nepokrîtaia, Ternovaia, știi ?

— Cum să nu ! Am fost în ofensivă acolo.

— Ați fost... Din cauza voastă, a pifanilor, am pierdut Harkovul. Ajunsesem pînă la uzina de tractoare... Iepure nu mai aveți ?

— S-a isprăvit. Numai pielea ne-a mai rămas.

— Păcat. Noi avem ceva spirt.

— Bine, aranjăm noi ceva.

Îl trimit pe Valega la Ciumak.

— Spune-i să vină și să aducă și-o gustare. Cît spirt aveți ?

— Ajunge. N-ai grijă.

Valega pleacă. Sergentul pleacă și el.

— Trăiți ca niște zei pe aici, spune locotenentul cu cicatricele, arătînd cu degetul amorașul bucălat de la oglindă ; ca niște boieri...

— Da, de locuință nu ne putem plînge.

— Și cărți citiți ?

— Se mai întîmplă și asta...

Începe să răsfoiască cartea lui London, *Martin Eden.*

— Nici nu mai țin minte cînd am citit-o. La Przemysl, dacă nu mă înșel. Sîmbătă, înainte de război. Probabil că m-am și dezvățat să citesc. Și rîde. După război va trebui să învăț din nou.

Vine Ciumak. Somnoros, scărpinîndu-se, cu puf în păr.

— Cogeamite inginer... și în toiul nopții să bei rachiu !... Ce-ți mai trece prin cap ! Poftim !

Și-mi întinde, scoțîndu-le de sub tunică, două bucăți de salam și o pîine.

— Valega al tău s-a dus după plutonierul meu. Trebuie să aducă vreo două conserve de carne.

Se uită la tanchiști.

— Ale voastre sînt cutiile acelea de la mal ?

— Dar ale cui să fie ?

— Mie mi-ar fi rușine să intru în ele. N-au să ajungă nici pînă în prima linie, se fac bucățele.

Bărbosul se supără.

— Asta e treaba noastră.

— Sigur că nu e a mea. Treaba mea e să beau rachiu și să-i înjur pe tanchiști că luptă prost.

— Dar tu cine ești ?

— Eu ? Întreabă-l pe inginer. Are să-ți spună.

— Cercetaș, probabil. După mutră se vede.

— După care mutră ?

Ciumak strînge pumnul.

— Ia-o mai domol, băiete ! Spirtul al cui este, știi ?

— Ce ? E al vostru ?

— Al nostru.

— Atunci am terminat. Tac. Și-mi iau înapoi cuvintele pînă și în privința tancurilor. Mîine cuceriți rezervoarele. Se poate să nu le cuceriți cu asemenea mașini ?...

Tanchiștii rîd. Ciumak se întinde, trosnește din degete. Bărbosul se uită la ceas.

— Unde dracu o fi dispărut Prihodko ?

— Dezleagă bidoanele, probabil. Ori caută un vas. Dar apă ai, inginerule, că e tare, de nouăzeci și șase de grade...

— Apă găsim noi. Valega e alături.

— Voi ce faceți, mîine plecați la atac ? întreabă Ciumak.

— Cine știe. Avem ordin să ocupăm o bază de atac. Apoi vom vedea.

— Nu prea cred să fie pentru mîine. Nouă nu ni s-a spus încă nimic.

— Are să vi se spună de acum înainte.

— Dacă nu-i pe mîine, spune Ciumak, scobind îngîndurat masa cu cuțitul, apoi să știi că au să ne facă nemții harcea-parcea cu tir direct.

— Ni s-a spus că e un povîrniș, pe acolo cică nu se vede.

— Multe se mai spun... Dar Messerschmitt-urile ce treabă au ?

— Au multă artilerie antitanc nemții ? întreabă precaut bărbosul.

— Pentru voi ajunge.
Din coridor se aude căzînd ceva cu zgomot. Înjură cineva și apoi sergentul dă buzna înăuntru, încărcat cu bidoane.
— Cine dracu a împrăștiat cazmalele acolo? Cît pe ce să vărs bidoanele.
Pune bidoanele pe pat și se întoarce spre noi, cu fața strălucind de bucurie.
— Ce-mi dați pentru noutatea ce v-o aduc?
— Ce noutate?
— Formidabilă. Spuneți-mi ce-mi dați și vă spun.
— O sută de grame în plus, zice Ciumak, gustînd spirtul și strîmbîndu-se. E tare al dracului...
— E prea puțin.
— Atunci ține-o pentru tine. Ți se dezleagă ție limba după primul pahar. Dă încoace cănile, inginerule.
Scot cănile. Nu avem decît două. Vom bea pe rînd. Ciumak servește spirtul, turnînd și apă din ceainic.
— Ei, ce noutate ai? întreabă locotenentul cu cicatricele.
— Am spus, formidabilă... Am ascultat acum la radio, în mașina șaisprezece.
— O fi crăpat Hitler?
— Mai bine...
— S-a terminat războiul?
— Dimpotrivă... Abia a început... Și, după o pauză: Ai noștri au ocupat Kalaci. Pe urmă... cum dracu îi spune... Krivaia... Krivaia...
— Krivaia Muzga?

— Muzga... Muzga. Și încă o localitate... cu G...
— Nu cumva Abganerovo?
— Chiar așa... Abganerovo...
— Nu minți, bre?
— De ce să mint! 13000 de prizonieri... 14000 de morți!
— Da știi că-i bună de tot!
— Și cînd asta?
— În ultimele trei zile... Kalaci, Abganerovo și încă altele. O mulțime de denumiri.
— Atunci s-a isprăvit. *Kaput* cu fasciștii!
Ciumak mă lovește atît de tare pe umăr, că e cît pe ce să-mi înghit limba.
— Să bem pentru *kaput*, fraților!
Și bem cu toții în același timp: din căni și bidoane, sorbind apa direct din gura ceainicului.
— Ia uită-te ce-i aici! Chef în toată regula!...
În ușă apare Lisagor. Rămîne cu gura căscată de mirare.
— Eu arunc în aer vagoane, și ei beau de zvîntă...
Îi întind o cană. O dă pe gît, închide ochii, apucă pe pipăite o coajă de pîine și o miroase.
— Voi vă țineți aici de prostii, și la cinci pornim în ofensivă... S-a și adus gustarea de dimineață la batalioane.
— Minți...
— Uitați-vă ce se petrece pe mal.
Tanchiștii pleacă repede, fără să-și termine mezelurile.
— Șireaev ne-a și înjurat, că-l ținem în loc cu trecerile.

— Care Şireaev ?

— Care să fie ? Şeful statului-major. Locotenentul.

— Dar de unde a mai apărut şi el ?

— Ai să scapi aşa tot războiul, căscînd gura, rîde Lisagor. A fugit din batalionul sanitar. Acum face gălăgie pe mal.

Îmi pun cizmele. Caut revolverul. Mă uit la ceas. Trei fără un sfert.

— Ai făcut trecerile ?

— Le-am făcut.

— Pe toată lăţimea ?

— Da. O să treceţi de minune.

Tanchiştii dau drumul la motoare, se agită. Din nou a nins, tot malul e alb. De undeva, din stînga, se aude vocea lui Şireaev, răstindu-se la cineva :

— Peste cinci minute să fii aici şi să-mi raportezi... M-ai înţeles ? Ia-o din loc...

Ciumak trece în fugă, încheindu-şi în drum tunica.

— Cu noul şef de stat-major nu e de glumit. Ţine-te bine, inginerule...

Şireaev e în faţa adăpostului statului-major. Braţul îi e bandajat şi legat cu o basma, de sub căciulă i se zăreşte un pansament alb. Observîndu-mă, îmi face semne cu mîna cea sănătoasă.

— Treci în galop în prima linie, Iurka ! Să le ajuţi tanchiştilor... Nimeni nu ştie unde sînt trecerile voastre...

— Cum stai cu braţul ? întreb eu.

— Îţi spun eu mai tîrziu, mai tîrziu... Mişcă-te... Ne-au mai rămas două ore.

— Am înţeles, tovarăşe locotenent. Pot pleca ?

— Dă-i drumul... Iar pe Lisagor, trimite-l la mine.

Salut, fac stînga împrejur şi, pocnind din călcîie, iau mîna de la cozoroc, după ce am făcut primul pas.

— Astîmpără-te ! Două ore de instrucţie...

Un ghem de zăpadă rece şi tare mă nimereşte drept în ceafă, apoi se risipeşte, pătrunzîndu-mi pe după guler.

Sar în maşina din faţă. Pe Valega îl găsesc înăuntru, agăţîndu-şi un bidonaş de centură.

De-a lungul malului tancurile se aşază în şir, unul după altul. Trec de barieră şi de vagoanele aruncate în aer. Ajung pe drum pavat. Nemţii o să deschidă îndată foc, tancurile produc un zgomot îngrozitor...

Ninge. Fulgii roiesc încet în văzduh.

Ca un bloc imens şi greu se conturează în faţă Movila lui Mamai, înveşmîntată în alb.

Mai sînt pînă la ofensivă o oră şi patruzeci de minute.

27

ATACUL e fixat pentru ora cinci. La 4.40 vine gîfîind Garkuşa.

— Tovarăşe locotenent...

— Ce mai vrei ?

Răsuflă greu și-și șterge cu mîna fruntea asudată.

— S-au întors cercetașii...

— Ei, și ?

— Au dat de niște mine...

— Ce fel de mine ?

— Nemțești. Tocmai în fața trecerii din stînga. La vreo 50 de metri. Niște mine necunoscute...

— Ei, drăcia dracului... Și ce-au făcut aseară ?

— Cică, aseară nu erau.

— Nu erau... Unde e Buhvostov ?

— În adăpostul companiei antitanc.

— Șireaev, telefonează la statul-major, să mai întîrzie cu semnalul. Să văd ce-i pe acolo...

Buhvostov, comandantul plutonului de recunoaștere, slab, ciupit de vărsat, dă nedumerit din mîini.

— Le-or fi pus nemții astă-noapte. Astă-noapte, zău. Am scotocit aseară peste tot cu mîinile mele și nimic n-am găsit. Pe cuvîntul meu...

— De ce n-ai raportat mai înainte ? Veniți totdeauna în ultima clipă. Cîte mine mai sînt ?

— Vreo zece. Și nu știu cum sînt, acum le văd prima oară. Cam seamănă cu ale noastre, dar nu tocmai. Percutorul e într-o parte...

— Garkușa, adă încoace halatele de camuflaj. Și tu să ne arăți drumul.

Avem noroc că nu e lună. Ne tîrăm prin trecerea făcută pentru tancuri, marcată cu niște țărusi mici, sergentul ciupit de vărsat, Garkușa și cu mine. În fața mea văd mereu tocurile lui Garkușa, cu potcoave. Trecem dincolo de linia cîmpurilor noastre de mine. Totul e alb de zăpadă în jurul nostru. În față se conturează linia neagră a tranșeelor germane. Sergentul se oprește, arătînd cu mănușa o pată neagră pe zăpadă... O mină antitanc din cele mai obișnuite, un bloc cu ghivent, un percutor și un șnur. Și la o parte, un țăruș suplimentar, pentru ca blocul să fie mai bine înțepenit. Și el l-a luat drept percutor. Ce mai nătăfleț de cercetaș...

Culcat pe burtă, Garkușa deșurubează cu dibăcie percutoarele, unul după altul. Mi-au înghețat mîinile, cu chiu cu vai deșurubez și eu două. Sergentul suflă zgomotos pe nări.

Ţș-ș-ș-ș... O rachetă...

Încremenim pe loc. Mi se usucă gura, inima îmi zvîcnește nebunește. Au să ne vadă, canaliile...

Ts-s-s-s-s... A doua rachetă. Văd cu coada ochiului că sergentul s-a și îndepărtat de mine cu vreo zece metri. Ce fel de om e și ăsta ! Au să ne vadă nemții.

O scurtă rafală de mitralieră.

Ne-au văzut.

Iar o rafală.

Cu o nemaipomenită putere mă lovește ceva în mîna stîngă, apoi în picior. Îmi bag capul în zăpadă. E rece, plăcută, pătrunde în gură, nas, urechi... Ce plăcere... Scîrțîie printre dinți, parcă ar fi înghețată... Și el spunea că nu sînt mine antitanc ca ale noastre... Cele mai obișnuite mine

antitanc... Atîta doar, că au un țăruș într-o parte. Ciudat mai e sergentul ăsta... Și apoi nu mai e nimic... Doar zăpada mai scîrțîie în dinți...

28

„CE măgar ești, Iurka! După fițuica trimisă de la batalionul sanitar, n-ai mai scris nici un cuvînt timp de două luni de zile. E pur și simplu o porcărie. Dacă ai fi fost rănit la mîna dreaptă, mai aveai și tu o scuză, ești atins însă la stînga. Nu e frumos, zău, nu e frumos din partea ta. În fiecare zi oamenii mă întreabă ce faci și eu le răspund: s-a îngrășat cu haleala de la spital, face curte infirmierelor, cum să mai aibă timp să-și aducă aminte de prietenii lui de luptă! Și ei nu te uită, păcătosule! Ciumak păstrează special pentru tine un minunat coniac, luat ca trofeu (șase steluțe!), nu dă nimănui să guste. M-am tot învîrtit pe lîngă el, dar n-am făcut nici o ispravă.

În general însă ni s-a urît. Ni s-a urît să stăm pe loc. Ni s-a urît, de nu mai putem. Alții sînt în ofensivă, înaintează spre apus, iar noi tot mai stăm în aceleași tranșee, aceleași adăposturi. Nemții, ce-i drept, nu mai sînt ce au fost înainte, dar luna trecută am fost totuși cam la strîmtoare... Aproape toți oamenii noștri au fost scoși din luptă, iar cît despre completare, știi tu singur cum e chestia... După ce te-au pocnit pe tine, ne-am

mai dus o dată la atac cu tancurile. Rezervoarele însă tot nu le-am cucerit, și tancurile au fost mutate după aceea într-un alt sector. Un tanc a fost atins de nemți și, din cauza lui, ne-am luptat mai bine de o lună de zile. Comandantul diviziei a ordonat să facem sub el un cuib de foc. Și cel german a hotărît, se vede, același lucru, încît ne-am luptat din cauza acestui tanc o lună încheiată... N-am fi putut face nimic cu un atac frontal, aveam în batalioane numai cîte cinci-șase baionete active, așa încît am fost nevoiți să săpăm pe sub tanc un tunel. Pămîntul e însă tare ca piatra și nu aveam exploziibil. Vreo două săptămîni n-a putut Volga să înghețe. „Cucuruznicii" ne aruncau pesmeți și conserve.

În cele din urmă am pus totuși mîna pe tanc. Am săpat un tunel de 22 de metri lungime, am băgat vreo 100 de kilograme trotil, și dă-i! Am pornit la atac prin groapă. Te joci cu noi? Pentru Tughiev, Agnivțev (e rănit, se află la batalionul sanitar) și pentru Valega al tău, am cerut „steluțe" — strașnici băieți! — iar pentru ceilalți, „Vitejia". Sub tanc e acum o mitralieră a lui Farber, care îi seceră pe nemți cu nemiluita. Rezervoarele se mai află deocamdată în mîinile lor. S-au băgat în pămînt ca cîrtițele, și nu poți să le vii de hac... Prost e că nu prea avem oameni. Luptăm mai ales cu artileria. Toate tunurile, afară de cele grele, au fost mutate pe malul drept. Lîngă adăpostul nostru a fost instalată o baterie divizionară, care nu ne

lasă să dormim toată noaptea. Divizia lui Rodimțev și Divizia a 92-a au fost mutate mai la dreapta, în sectorul străzii Tramvainaia. Și a 39-a s-a distins, i-a curățat aproape complet pe nemții de la „Octombrie Roșu".

Sîntem acum trei inși în plutonul nostru : Garkușa, Valega și cu mine. Turghiev e cu caii pe malul stîng, în locul lui Kulesov. Acesta a fost prins cu mîța în sac : fura ovăz. A nimerit într-un batalion disciplinar. Cepurnîi, Timoșka și mărunțelul acela care rumega mereu, am uitat cum îl cheamă, au căzut pe Movila lui Mamai. Două săptămîni au stat acolo în defensivă, împreună cu chimiștii și cu cercetașii. Pe doi din ei i-am înmormîntat, pe Timoșka însă nu l-am găsit, i-am găsit numai căciula. Păcat de el. Și armonica lui zace acum neatinsă. Urazov a dat de o mină, i-a smuls laba piciorului. Am mai trimis trei dintre ai noștri la batalionul sanitar, dintre cei noi, tu nu-i cunoști. Dintre cei de la statul-major a pățit-o șeful chimiștilor Turin și translatorul. „Adoratului" tău cu favoriți, Astafiev, nemții i-au băgat o schijă drept în șezut (cum de a nimerit schija în el, nu înțeleg, fiindcă nu-și scotea nici nasul din adăpost), așa că acum stă pe burtă și-și aranjează arhiva.

Noi facem mereu posturi de observație. În fiecare zi altul. Am făcut vreo cinci pînă acum și tot nu-i plac maiorului : îl știi doar cum e. I-am făcut unul în coșul unei fabrici ; lîngă uzina chimică, unde e multă sineală. Altul pe un acoperiș, ca un porumbar. Se vede bine de acolo, dar maiorul zice că e frig, trage curentul și ne-a dat ordin să-i facem un post de observație în cartierul muncitoresc sub o căsuță, lîngă văgăună, unde se află o locomotivă „F.D." Artileriștii din Regimentul 270 s-au băgat și ei lîngă noi cu tunurile lor și atrag într-acolo focurile nemților. Obuzele explodează alături de noi. Cum să-l ducem pe maior acolo ?

Vino și tu mai repede, avem să-i căutăm împreună un locșor mai bun. Și ai să ne ajuți și la săpat (ha-ha !), palmele mi-s pline de bășici atît de mari, încît nu mai pot ține cazmaua în mînă. Ustinov al tău — inginerul diviziei — mă bate mereu la cap : îmi cere într-una scheme și scheme, și asta e moarte pentru mine, știi și tu... Șireaev îți trimite salutări, i-a trecut mîna.

A, da... În batalionul doi e un nou felcer militar, în locul lui Burliuk, care a plecat la cursuri. Ai să vii și ai să vezi. Ciumak se învîrtește toată ziulica pe acolo, își curăță în fiecare zi catarama cu cretă. Vino mai repede. Te așteptăm.

Al tău, *A. Lisagor*

P.S. Am găsit în sfîrșit percutorul „LZZ", la care te gîndeai mereu. Nu-l demontez fără tine. Ne-am făcut o colecție destul de bună de trofee. Avem mine „S" și „TMI-43", absolut noi și încă cinci tipuri de percutoare în niște cutii minunate,

mă gîndesc să fac din ele tabachere, și niște tubușoare splendide de aprindere cu detonatoare de ale nemților.

A.L.“

Pe dos, un post-scriptum cu litere mari, strîmbe, mergînd în jos :

„Bună ziua sau bună seara, tovarășe locotenent. Aflați despre mine că sînt deocamdată în viață și sănătos, ceea ce vă doresc și dvs. Tovarășe locotenent, cărțile dvs. sînt în regulă, le-am pus în geamantan. Tovarășul comandant de pluton a făcut rost de două acumulatoare și avem acum în adăpost lumină. Locotenentul-major Șireaev vrea să le ia pentru statul-major. Tovarășe locotenent, înapoiați-vă mai repede. Vă salută toți cu plecăciune și eu de asemenea.

Ordonanța dvs.,

A. Volegov.“

Bag scrisoarea în geantă, îmi pun halatul și mă duc la medicul-șef. E un băiat de treabă, poți să te înțelegi cu dînsul. Mă duc și la magazioner, să-mi dea o bluză nouă. Cea veche are o mînecă făcută praf...

A doua zi dimineață, cu cizme scîrțîitoare, cu manta nouă, soldățească, și cu o grămadă de scrisori în buzunar, plec la Stalingrad. Îmi iau rămas bun de la băieți.

Mă conduc pînă la poartă.

— Complimente lui Paulus !

— Numaidecît.

— Comisionul meu să nu-l uiți, auzi ?

— Aud, aud.

— E aproape de tot. A doua rîpă de la a voastră. Acolo unde e o „katiușa“ distrusă.

— Dacă o vezi pe Marusia, spune-i că atunci cînd o să ne întîlnim, am să-i povestesc ceva interesant. În scrisoare nu pot.

— Am înțeles... Cele bune. Revista *Sledopîtî* s-o restituiți în salonul șase. Și salutări instructoarei de gimnastică.

— Am înțeles.

— Ei, rămîneți sănătoși.

— Mai scrie-ne. Nu ne uita...

Șoferul îmi face semn cu mîna :

— Haide odată, tovarășe locotenent.

Strîng mîinile și fug în mașină.

29

SPRE seară ajungem la cătunul Burkovski. Aici se află serviciile de etapă ale diviziei și Lazar, șeful serviciului financiar. Rămîn la el peste noapte, într-o cocioabă mică, plină de femei bătrîne, copii și furieri.

— Ei, cum e pe acolo, în spate ? mă întreabă ei.

— Nimic special...
— Ai stat la Leninsk ?
— La Leninsk. E prost spitalul. Nu-i de comparat cu adăpostul meu de pe mal.
Lazar rîde.
— Nici n-ai să-ți recunoști acum adăpostul : lumină electrică, patefon, vreo 50 de plăci, pereții căptușiți cu pături de ale nemților. O splendoare !
— Cînd ai fost ultima oară acolo ?
— Ieri m-am întors. Am plătit soldele.
— Nemții mai sînt pe-acolo ?
— Da de unde ! Au plecat de pe Movila lui Mamai, s-au băgat acum în tranșee dincolo de Dolghi Ovrag. Sînt pe ducă. N-au ce mînca, n-au muniții, prin adăposturile lor zac oase de cal complet roase. În general, *kaput*...
Noaptea mă întorc mereu de pe o parte pe alta ; nu pot să adorm.
Dis-de-dimineață plec mai departe cu o mașină a statului-major.
Ne apropiem de Volga fără nici un fel de camuflaj, tragem direct la mal. Volga se întinde în fața noastră, largă, albă, orbitor de sclipitoare. Pe malul celălalt se zărește ceva negru. Trebuie să fie postul de control. Un steguleț roșu flutură pe fondul alb. Cum mai zboară vremea !... Acum cîtva timp, mai ieri, această Volgă, orbitor de albă, era neagră și roșie de fum și incendii, răscolită de explozii, presărată de scînduri și alte frînturi care pluteau pe ea. Iar acum ! O pîrtie de

gheață delimitată cu jaloane se împlîntă ca o săgeată în malul opus. Forfotesc mașinile încolo și încoace : camioane, Willys-uri și alte mașini mici, pestriț camuflate. Ici, colo, la sute de metri una de alta, se văd petele unor explozii rare de mine. Sînt urme vechi. Un agent de circulație cu mustață roșie, cu un steguleț galben în mînă, ne spune că de vreo două săptămîni nemții nu mai trag în punctele noastre de trecere, s-au epuizat, se vede.
Trecem de postul de control.
— Actele dumneavoastră ?
— Fără ele nu se poate ?
— Nu se poate, tovarășe locotenent. Trebuie să fie regulă.
Așa da... În jurul statului-major al lui Ciuikov e un gard de sîrmă, la porți stau santinelele în poziție de „drepți“, aleile sînt presărate cu nisip, fiecare adăpost poartă un număr — solid, negru, bătut pe o scîndurică specială.
Un stîlp dungat indică : „Gospodăria lui Borodin — 300 metri“, și dedesubt adăugat cu creion roșu : „Prima stradelă la stînga“. S-au mutat, va să zică. Stradela din stînga e probabil rîpa unde era statul-major al diviziei.
Sînt emoționat, zău că sînt emoționat. Totdeauna te simți așa cînd te-ntorci acasă. Vii din concediu, sau indiferent de unde, și cu cît ești mai aproape de casă, cu atît mergi mai iute. Și observi totul în drum, orice amănunt, orice inovație : trotuarul a fost asfaltat din nou, a apărut un debit

de tutun în colț, stația de tramvai a fost mutată mai aproape de farmacie, la numărul 26 s-a mai clădit un etaj. Vezi tot, observi tot...

Iată, aici ne-am transbordat în acea memorabilă dimineață de septembrie. Iată drumul pe care am cărat tunul. Și castelul de apă cel alb e aici. A nimerit în el o bombă și-a omorît 30 de ostași răniți ce se aflau în el. A fost renovat, cîrpit, și s-a instalat în el o fierărie. Și aici era o tranșee, m-am ascuns în ea o dată împreună cu Valega în timpul unui bombardament. Să fi fost astupată ? Nu se mai vede nici o urmă. Dincoace a făcut cineva o scară, nu mai trebuie să te cațeri pe povîrniș. Adevărată civilizație, există chiar o balustradă cioplită.

Trece în zbor un grup de bombardiere de-ale noastre. Calm, cu multă siguranță. Cum zburau altădată „Heinkel"-ele. Solemn, se lasă în picaj unul după altul...

— Așa da, mai zic și eu.

În rîpă nu-i nici țipenie de om. Pe zăpadă zac o mulțime de mine nemțești și bobine de sîrmă. Iată și bancul, ușor strîmbat, pentru făcut spirale Bruno. E bancul nostru. Îl recunosc : l-a făcut Garkușa. Lîngă privată, vreo 20 de nemți : murdari, nerași, înfășurați în cîrpe și prosoape. Observîndu-mă, se scoală în picioare.

— Pe cine căutați, tovarășe locotenent ? răsună o voce de undeva de sus.

Ceva asemănător cu un vifor, învolburat cu nori de zăpadă, se năpustește asupra mea, cît pe ce să mă doboare.

— Sănătos voinic, tovarășe locotenent ?

O mutră voioasă, îmbujorată, cu ochii copilăroși de tot, strălucind de rîs.

Sedîh ! Să mor dacă nu-i el ! Sedîh !...

— De unde ai apărut și tu... al naibii să fii !

Nu răspunde nimic. E radios. Strălucește de bucurie din cap pînă-n picioare. Radios sînt și eu. Stăm așa, unul în fața altuia, strîngîndu-ne mîinile. Am impresia că sînt puțin cam beat.

— S-au amestecat toate pe aici, tovarășe locotenent. Îi alungăm pe nemți, de le merg fulgii. Postul nostru de comandă e aici, în rîpă. Toată lumea e pe poziție. Pe mine m-a zgîriat o schijă și am fost lăsat aici, să-i păzesc pe nemți...

— Dar Igor ?

— E bine, sănătos.

— Mă bucur !

— Poftiți astăzi pe la noi. Ce bucuros are să mai fie ! Veniți de la spital ? Da ? Mi-au spus băieții.

— Da, de la spital. Da mai stai și tu locului, să te văd mai bine.

Zău că nu s-a schimbat deloc. Nu, a devenit totuși ceva mai matur. I-au apărut firișoare de păr țepos pe bărbie, s-a mai tras un pic la obraz ; e însă tot atît de rumen, de vînjos, ca și înainte, și ochii îi sînt la fel de voioși, ștrengărești, cu gene lungi, întoarse, ca la o fată.

— Stai, stai! Ce-ți lucește acolo sub veston?

Sedîh își scormonește încurcat bătătura din palmă, după vechiul lui obicei.

— Mă, mare pușlama mai ești! Și taci... Bate laba încoace... Pentru ce ai fost decorat?

Se face și mai roșu la față. Degetele mele trosnesc în palma lui vînjoasă.

— Nu-ți mai este rușine acum să te întorci la colhozul tău?

— De ce să-mi fie rușine?... Și continuă să scormonească palma. Dar dumneavoastră... tabachera mea ați păstrat-o, sau...

— Cum să nu, desigur! Poftim, ia o țigară. Foc ai?

— Hans, foc pentru locotenent! Iute! *Feuer, Feuer*... Sau cum se zice pe limba voastră?

Un neamț slăbuț, cu ochelarii cu ramă de baga, ofițer probabil, sare cît ai clipi din ochi, pocnind din bricheta lui în formă de revolver.

— *Bitte, Kamerad.*

Sedîh îi ia din mînă bricheta.

— Bine, măi băiatule, restul facem și singuri, și-mi oferă foc. Au buzunarele pline cu tot felul de tinichele. Cum se predau, îți oferă o brichetă. Am pînă acum vreo douăzeci... Să vă dau vreo două?

— Bine. Mai avem timp. Mai bine povestește. Oricum, au trecut patru luni de zile, o bucată bună de vreme.

— Ce să vă povestesc, tovarășe locotenent? Peste tot e la fel...

Și totuși începe să înșire povestea obișnuită, pe care o știm demult, dar pe care o ascultăm totdeauna cu interes, povestea luptătorului din tranșee... O dată au făcut cîmpuri de mine și s-au prăpădit aproape cu toții, altă dată au fost ținuți toată ziua într-o rîpă — un trăgător de elită nu i-a lăsat să treacă — boneta i-a fost găurită în trei locuri, și pe urmă nemții i-au ținut încercuiți vreo două săptămîni în turnătorie, și erau mereu bombardați, n-aveau nici de mîncare, nici de băut, și s-au dus de patru ori la Volga după apă, și apoi... apoi iarăși au făcut cîmpuri de mine, au curățat cîmpuri de mine, au întins Bruno-uri...

— În sfîrșit, știți și dumneavoastră... zîmbește el cu zîmbetul lui senin, plăcut.

— Va să zică, nu ne-ai făcut de ocară. Am știut că așa are să fie. Hai să mai fumăm cîte o țigară, apoi mă duc să-i caut pe ai noștri. Nu știi cumva pe unde sînt?

— Apoi, sînt acolo cu toții, în prima linie. După Dolghi Ovrag trebuie să fie. Numai eu am rămas, că-s cam șchiop.

— Și altcineva nimeni?

— Mai e cineva aici, un ofițer al dumneavoastră de la statul-major. În adăpostul de colo. E rănit.

— Astafiev o fi?

— Nu știu. Un locotenent-major.

— În adăpostul cela, spui?

Și mă îndrept spre adăpost.

— Vă așteptăm diseară, va să zică, tovarășe locotenent! strigă Sedîh din urmă. N-am să-i spun

nimic lui Igor Vladimirovici. Adăpostul nostru e al doilea de la cotitură. La stînga. Trei trepte și un mîner albastru la ușă.

Astafiev stă în pat cu o pernă sub burtă ; scrie ceva. Alături pe taburet e telefonul.

— Jorj ! Iubitule ! Te-ai întors !

Un surîs îi luminează fața ; îmi întinde o mînă fină și grăsuță.

— Sănătos tun ?

— După cum vezi.

— Eu, precum vezi, n-am avut noroc. Regimentul îi alungă pe nemți, iar eu m-am făcut telefonist, scriu rapoarte.

— Ce să-i faci, nu e chiar atît de rău. Poți să-ți scrii mai liniștit volumul de istorie.

— Nu e chiar așa... Ia loc, pune telefonul jos și spune ce mai faci.

Încearcă să se întoarcă, dar se încruntă și înjură.

— Mi-a fost atins nervul sciatic, am dureri infernale.

— Sîntem la război, ce să-i faci... Dar unde sînt ai noștri ?

— În oraș, Jorj, în oraș, în plin centru. Batalionul unu luptă să iasă spre gară. Chiar acum m-a chemat Farber, blochează hotelul de lîngă moară. Vreo 50 de inși din trupele S.S. se cramponează și nu vor să se predea... De ce nu stai jos ?

— Mulțumesc. Dar Șireaev, Lisagor, unde sînt ?

— Acolo. Toți sînt acolo. Au trecut de dimineață la ofensivă. Fumezi ? Țigări germane, de captură...

Îmi întinde o cutioară verde cu țigări.

— Nu-mi plac. Zgîrie în gît. Dar ce e asta, tot o captură ?

Pe masă e un imens acordeon, cu ornamente de sidef sclipitoare.

— O captură. Ciumak l-a făcut cadou lui Șireaev... Se găsesc pe acolo cîte vrei...

— Ei, eu am plecat.

— Mai stai jos puțin, mai povestește cum e pe acolo, în spatele frontului.

— Cu altă ocazie. Am nevoie de Șireaev.

Astafiev surîde.

— Ți-e teamă să rămîi fără capturi ?

— Chiar așa.

Astafiev se ridică într-un cot.

— Jorjik, scumpule... Dacă dai de vreun aparat de fotografiat, ia-l pentru mine.

— Bine.

— Cel mai bine ar fi un „Leika". Te pricepi la fotografiat ? Seamănă cu „FED"-ul nostru.

— E-n regulă.

— Și ceva hîrtie... Și film... Aud că au multe. Și un ceas, dacă găsești. Bine ? Aș prefera unul de mînă...

30

SPRE seară sînt cu desăvîrșire beat. De soare și de aer, de drumuri și întîlniri, de impresii și

bucurie. Şi de coniac, de asemenea. Bun coniac. Chiar acela al lui Ciumak, cu şase steluţe...

Ciumak umple un pahar după altul.

— Bea, inginerule, bea ! Te-i fi dezvăţat în patru luni. Te-au ţinut acolo cu griş cu lapte şi bulion. Bea, nu-ţi pară rău... Hai, că meriţi !

Sîntem într-o casă pe jumătate dărîmată, nu mai ţin minte nici eu cum am ajuns aici, împreună cu Ciumak, Lisagor şi fireşte Valega, culcaţi pe nişte paie. Valega îşi fumează în colţ luleaua, supărat, nemulţumit de purtarea mea. Ce treabă-i şi asta, la urma urmei : să laşi la spital mantaua de ofiţer, ajustată pe talie, cu nasturi aurii, şi să te întorci în schimb cu una soldăţească, scurtă pînă la genunchi. Se poate una ca asta ?... Şi cizme soldăţeşti, cu carîmbi largi şi talpă de cauciuc...

— V-am făcut rost de o pereche de cizme de box, mi-a spus el mohorît cînd ne-am întîlnit, cercetîndu-mă nemulţumit din cap pînă în picioare. Au numai o formă cam plată...

M-am justificat cum am putut ; cred totuşi că nu m-a iertat.

— Bea, bea, inginerule, spune Ciumak, turnîndu-mi. Nu te jena...

Lisagor îi ia cana din mînă.

— Nu mi-l îmbăta, te rog. Sîntem invitaţi azi la a 39-a. Iurka, înfige-te mai bine la unt. Înfige-te.

Şi mă înfig.

Printr-un zid dărîmat văd Movila lui Mamai, coşul uzinei „Octombrie Roşu“, singurul care a

rămas pînă la urmă în picioare. Tot cerul e împînzit de rachete. Roşii, albastre, galbene, verzi... O mare de rachete... Şi împuşcături. Se trage cît e ziua de mare. Cu revolvere, cu arme automate, cu puşti, cu orice pică în mînă... Ta-ta-ta-ta-ta... Ta-ta-ta-ta...

Ce zi minunată e azi ! Lungindu-mă pe paie, mă uit la cer şi nu mai sînt în stare să mă gîndesc la nimic. Sînt copleşit, săturat pe deplin. Număr rachetele. Mai sînt în stare încă. Una roşie, verde, iarăşi una verde, patru verzi la rînd...

Ciumak îmi spune ceva, nu-l aud însă.

— Lasă-mă în pace.

— Ascultă, omule, de ce nu vrei... Te roagă doar oamenii. Nu fi şi tu măgar.

— Lasă-mă în pace, ţi-am spus, ce te-ai agăţat de mine !

— Ia citeşte, omule... Ce contează pentru tine. Măcar zece rînduri.

— Care zece rînduri ?

— Uită-te aici. Discursul lui. E interesant... Zău că-i interesant.

Şi-mi vîră drept în ochi colţul murdar al unui ziar german.

— Ce vrei cu porcăria asta ?

— Citeşte şi tu odată.

Literele, litere gotice, îmi saltă din neobişnuinţă în faţa ochilor. Mutra degenerată a lui Hitler : buzele strînse, genele greoaie, cozorocul imens, idiot.

Voelkischer Beobachter. Discursul führerului la München, 9 noiembrie 1942.

Aproape cu trei luni de zile în urmă...

„Stalingradul e în mîinile noastre! Rușii mai stau în cîteva case. N-au decît să stea. E treaba lor. Noi ne-am făcut treaba noastră. Orașul care poartă numele lui Stalin e în mîinile noastre. Cea mai mare arteră de comunicație a rușilor, Volga, e paralizată. Și nu există nici o forță în lume în stare să ne urnească din acest loc.

Asta v-o spun eu, omul care nu v-a înșelat niciodată, omul căruia providența i-a încredințat povara și răspunderea acestui război, cel mai mare război din istoria omenirii. Știu că aveți încredere în mine și puteți fi siguri — repet acest lucru cu toată răspunderea în fața lui Dumnezeu și a istoriei — că nu vom pleca de la Stalingrad niciodată. Niciodată. Oricît de mult ar dori acest lucru bolșevicii..."

Ciumak rîde cu hohote.

— Bravo, Adolf! Bine zici! Au ieșit toate ca la carte.

Ciumak se întoarce pe burtă și-și proptește capul în mîini.

— Și de ce oare, inginerule? De ce? Lămurește-mă.

— Ce vrei să spui?

— De ce s-au întors toate așa? Spune-mi! Ții tu minte cum ne-au mai bumbăcit în septembrie? Și totuși n-a ieșit cum au vrut ei? De ce oare? De ce nu ne-au aruncat în Volga?

Sînt amețit după spital, mă simt cam slăbit.

— Lisagor, lămurește-l tu de ce. Eu mă duc puțin afară, să mă plimb.

Mă ridic și, clătinîndu-mă, ies printr-o deschizătură care cîndva trebuia să fi fost o ușă.

Cît de înalt și de străveziu e cerul, curat, senin, fără nici un nor, nici un avion! Numai rachete. Și o singură stea, mică, palidă, pierdută printre ele. Și Volga — largă, liniștită, netedă, numai într-un singur loc n-a înghețat, în fața castelului de apă. Se spune că niciodată nu îngheață acolo.

„Cea mai mare arteră de comunicație a rușilor... E paralizată, zicea el... Ce tîmpit, ce tîmpit! „Rușii mai stau în cîteva case. N-au decît să stea. E treaba lor..."

Iată-le, aceste cîteva case. Iată Movila lui Mamai, plată, urîtă... Și ca niște bube, două bube pe creștet, rezervoarele... Cîtă bătaie de cap ne-au dat! Nu-ți vine să te uiți nici acum la ele... Și acolo, în dosul acestor ruine roșii — din care n-au mai rămas decît pereții găuriți ca un ciur — începeau pozițiile lui Rodimțev, o fîșie largă de 200 de metri... Cînd te gîndești, 200 de metri, o nimica toată de 200 de metri... Să treci tu prin toată Bielorusia, Ucraina, Bazinul Donețului, stepele kalmuce și să te înnămolești pe ultimii 200 de metri... Ha-ha!

Și Ciumak mai întreabă — de ce? Tocmai Ciumak și nimeni altul. Și asta îmi place. Poate că o să mă mai întrebe și Farber și Șireaev de ce. Sau bătrînul mitralior, care, izolat de toată lumea, a stat timp de trei zile cu mitraliera lui și a sus-

ținut un foc neîncetat pînă-n clipa în care i s-au isprăvit toate cartușele. Și s-a tîrît apoi cu mitraliera pînă la mal, aducînd cu dînsul pînă și cutiile de la cartușe. „De ce să arunc bunătate de cutii, mai pot fi de folos." Am și uitat cum îl cheamă, îmi aduc aminte numai de fața lui bărboasă, de ochii înguști și de boneta pusă de-a curmezișul pe cap. Mă va întreba poate și el : de ce ? Sau băiețandrul acela din Siberia, care mesteca mereu rășină. Dac-ar fi rămas în viață, ar fi întrebat probabil și el : de ce ? Mi-a povestit Lisagor cum a căzut. Îl cunoșteam abia de cîteva zile, venise la noi cu puțin înainte de a fi fost eu rănit. Băiat vesel, deștept, cu snoave în fiece clipă. S-a aruncat cu două grenade drept în fața unui tanc care fusese lovit și le-a azvîrlit pe amîndouă prin ambrazură.

Of, Ciumak, Ciumak băiete, tîmpite întrebări mai pui și tu ! Nu înțelegi absolut nimic... Vino încoace. Hai, mă. Hai să ne îmbrățișăm. Am cam băut amîndoi. Și cînd beau, oamenii se îmbrățișează. Nu e nicidecum sentimentalism, ferească Dumnezeu... Și tu, Valega, hai. Haide, haide... Bea pentru victorie ! Vezi ce-au făcut fasciștii din oraș ? Cărămizi, și nimic mai mult... Și noi, vezi, sîntem în viață. Și orașul... Avem să construim unul nou. Așa-i, Valega ? Și nemții-s *kaput*... Îi vezi cum merg, cum își cară ranițele și păturile... Își aduc aminte de Berlin, de *Frau* ale lor. Tu vrei să ajungi la Berlin, Valega ? Eu aș vrea. Tare mult aș vrea... Ajungem noi acolo, ai să vezi. Negreșit ajungem. În drum, dăm numai o fugă pînă la Kiev, să-mi văd bătrînii. Cît de buni sînt

bătrînii mei, zău... Hai, să bem în sănătatea lor, a mai rămas ceva, Ciumak ?

Și iar bem. Bem în sănătatea bătrînilor mei, pentru Kiev, pentru Berlin și pentru altele, nu mai știu pentru ce. Și în jurul nostru se aud mereu împușcături, cerul a devenit complet violet, rachetele vîjîie, și alături de tot cîntă cineva la balalaică...

— Tovarășe locotenent, îmi dați voie ?

— Ce mai vrei și tu ?

— Sînteți chemat la șeful statului-major.

— Dar tu cine ești ?

— Agentul de legătură al statului-major.

— Și ce vrei ?

— E ordin să se adune toată lumea la ora 18 precis. În rîpă, la postul de comandă.

— Ai înnebunit... Azi e sărbătoare, zi de repaos.

— Eu nu știu nimic, tovarășe locotenent. Șeful statului-major a ordonat, și eu v-am comunicat.

— Explică și tu ca lumea. Ce tot îndrugi — ordonat, comunicat. Ce o fi vrînd, ne cheamă la banchet ? Cu prilejul victoriei ?

Agentul rîde.

— Vor mîine să sfîrșească, după cum am auzit, cu gruparea de nord. La uzina „Barikadî". Pe noi și-a 39-a ne aruncă acolo...

— Ei, poftim !...

Ciumak își caută prin întuneric vestonul, centura. Bîjbîie pe podea. Lisagor își scutură de paie mantaua.

— Valega, ia-ți catrafusele și dă o fugă după Garkușa. A doua curte de aici, în subsol... Mișcă !

Valega pleacă.

— Vezi, să nu uiţi cazmalele! Şi întorcîndu-se spre mine: Aşadar, inginerule, mergem să săpăm un nou post de observaţie. O luăm la galop din loc, să ne facem bătături.

— Cazmale aveţi destule?

— Ne ajung. Fiecare o cazma. Tu, eu, Garkuşa şi Valega. În timpul nopţii îl facem, nici vorbă... Şi poate că o să ne aranjăm totuşi undeva şi într-o casă. Să mergem!

Pe stradă se aude vocea sonoră a lui Ciumak.

— În coloană cîte patru... Cu cîntec în-nainte, mar-r-rş!...

Şi n-are în total în pluton decît trei oameni...

Lisagor mă bate pe umăr:

— Iar n-am reuşit să ne ducem la Igor al tău. Totdeauna aşa se întîmplă... amînăm pe mîine. Poate dă Dumnezeu să rămînem în viaţă.

Undeva sus de tot, în cer, huruie un „cucuruznik", patrulă de noapte. Deasupra uzinei „Barikadî" se aprind „felinare", de ale noastre, nu de ale nemţilor. La nemţi nu mai are cine să le aprindă... Într-o coloană lungă, verde, nemţii îşi tîrîie picioarele spre Volga. Tac. Şi în urma lor, un sergent tinerel, cîrn, cu o lulea lungă, încovoiată, cu ciucuri, în dinţi, ne face din mers cu ochiul:

— Conduc excursioniştii... Vor să vadă Volga...

Şi izbucneşte într-un rîs voios, molipsitor.

1946

CUPRINS

Lector: NATALIA STĂNESCU
Tehnoredactor: ELENA BABI

*

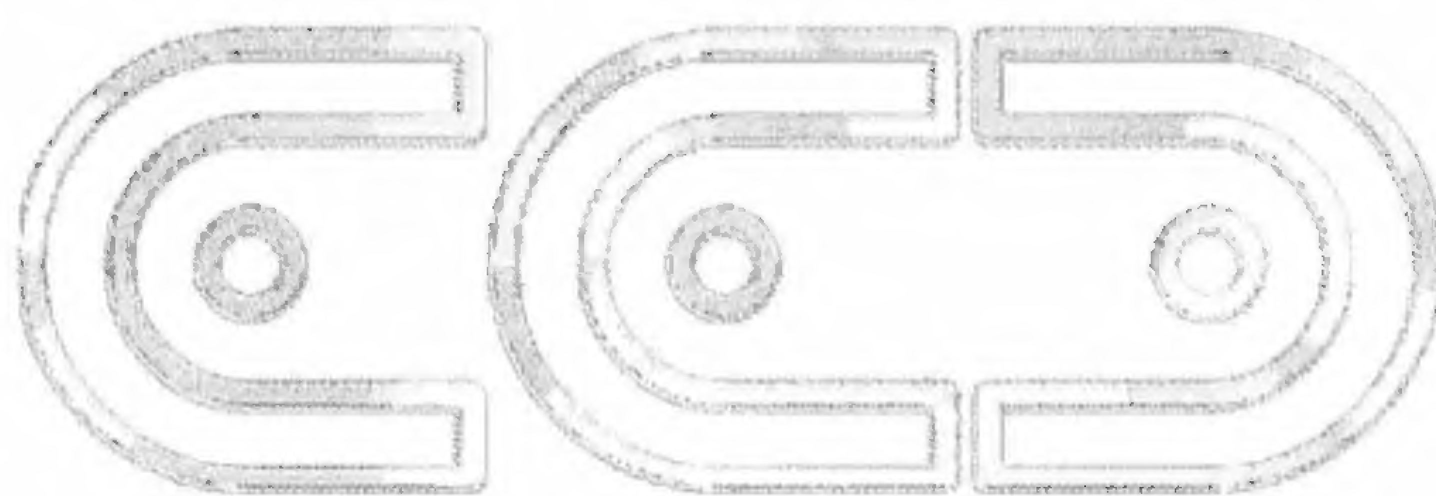
Tiraj 10 300. Coli tipar 12,25.

*

Întreprinderea Poligrafică „13 DECEMBRIE 1918"
Comanda nr. 1/633

Scanare și prelucrare digitală

de

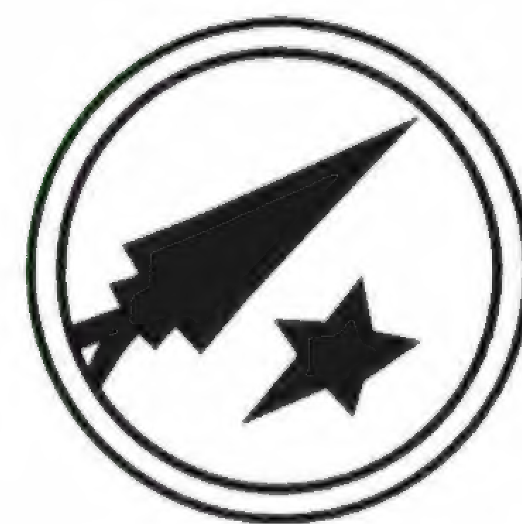

Anonim

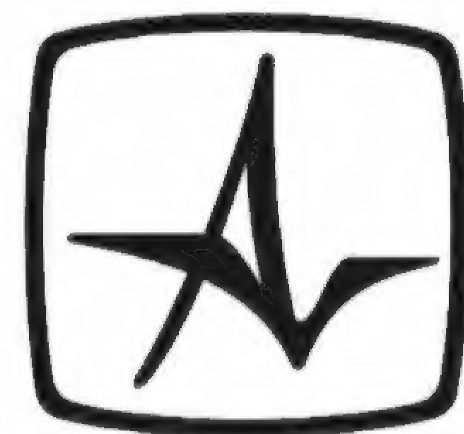
și

CAT Graur

Antwerpen

2023

